

૧૨૫ ૧૭/૫/૧૯૨૧

૧૭/૫/૧૯૨૧

ૐ સદગુરુવે નમઃ

મોક્ષ વાણી.

૫૭૭ મોક્ષ મંદિર-અમદાવાદ.

આ પુસ્તકે જરાજર વાંચી સમજે તથા વર્તનમાં ઉતારે તો
સ્વામી-દેવમુખ પરમાત્મા પ્રસન્ન થયા વિના રહેશે નહિ.

આ પુસ્તક સને ૧૮૧૭ ના રૂપ આ મોકલ પ્રમાણે રજિસ્ટર કરવામાં
આવ્યું છે એથી સ્વામીભૂતના તમામ હક વીકારને સ્થાપિત છે.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૩૨૪ દર્શક

પુસ્તકનું નામ મોક્ષવાણી

વિષય ૨૪૨ : ૩૨૧

પુજ્યે બ્રહ્માનંદ સ્વામીનાં કીર્તનો.

કસ્તુરી તાલ.

હરિનામ સુમર મુખધામ, જગતમે જીવન દો દિનકા—ટેક.
પાપ કપટ કરે માયા બેઠી, ગર્વ કરે ધનકા,
સખી છોડ કર ચલા મુસાફર, (૨) વાસ હુવા વનકા—જગતમે
સુંદર કાયા દેખ હુલાયા, લાડ કરે તનકા,
કુટા શ્વાસ બિખર ગઈ દેહી, [૨] જ્યૌં માલ્યા મનકા—જગતમે
જોખન નારી લગે પીયારી, મોજ કરે મનકા
કાલબલીકા દગે તમાચા, (૨) જીલ જાય ઠમકા—જગતમે
યહ સંસાર સ્વપનકી માયા, મેલા પડ છીનકા
બ્રહ્માનંદ ભજન કર બંદે (૨) નાથ નિરંજનકા—જગતમે

રાગ પહાડી તાલ કેરવા.

મતિ સોના મુસાફર નીંદે ભરી,
તુમ પરદેશી [યાર] જીલે પડે હો, યહ સખ ચોરનકી નગરી—મતિ
પલપલ છીન છીન તાક લગાવે, ચંપત માલ ચુકા નજરી—મતિ
લોક લુટાઈ ગયે બહુ તેરે, વિરલા જાય બચા ગઠરી—મતિ
બ્રહ્માનંદ કરે અખ ત્યારી, રેન બિનાય ભઈ સગરી—મતિ

રાગ પહાડી તાલ.

મેરી મતિયા, હરિ હરિ હરિ યુષ્મા ગા—ટેક
નામ મુરારિ ભવ ભયહારી, નહીં નહીં બિસરા—મેરી
દુર્લભ કાયા જગમે પાયા, દિન દિન દિન ન ગમા—મેરી
કરતલ પાની ઉમર વિહાની, પડ પલ પલ ચલીબ—મેરી
બ્રહ્માનંદ સખ મુખ કંદા નિત નિત ચિન લા—મેરી

ભૈરવી તાલ.

મેરી આલીરી (માહિ) શ્યામ સુંદર દીખલાદે—મેરી
બિન દર્શન મોહિ ચેન ન આવે, ચંદ્ર વદન દીખલાદે—મેરી
સાંવરી સુરત મોહની મુરતરી, મુજકા આજ મિલાદે—મેરી
જીમનાકે તટપર બંસરી બજાવે, મહુરી દેર મુનાદે—મેરી
બ્રહ્માનંદ ચરખ બલીહારી, નેના સફેદ કરવાદે—મેરી

અનુક્રમણિકા.

અ. નં.	વિષય.	પાનુ	અ. નં.	વિષય.	પાનુ
૨	કવિતા (ખંડે મનુષ્યત્વ) ...	૨	૨૯	બ્રાહ્મણ સત્કાર ...	૩૫
૩	પ્રસ્તાવના ...	૩	૩૦	શંવરી રામ મિલાપ ...	૩૬
૪	આરતી ...	૪	૩૧	મંપા સરોવર ઉપર રામ નારદ મિલાપ ...	૩૭
૫	મંગળાચરણ (રામાયણ વખતે)	૪	૩૨	રામ હનુમાન મિલાપ ...	૩૯
૬	મંગળાચરણ (શ્રીમદ ભાગવત અગર ખીળ પ્રસંગે) ...	૫	૩૩	લક્ષ્મણનું મહાચર્ય ...	૪૦
૭	મહારાજ તુલસીદાસજીનું જીવન ચરિત્ર ...	૬	૩૪	સુમીવતી પેરાગ વૃત્તિ ...	૪૦
૮	રામાયણ માહાત્મ ...	૭	૩૫	રામ વાલી સંવાદ ...	૪૧
૯	સત્સંગ મહીમા ...	૮	૩૬	આતુર્ભાસ (પ્રવંધણુ પર્વત ઉપર)	૪૨
૧૦	નામ મહીમા ...	૯	૩૭	સુમીવતી પથ્થાતાન ...	૪૩
૧૧	પારવતીનો શંકય પ્રસંગ ...	૧૧	૩૮	હનુમાન લંકીની સંવાદ ...	૪૩
૧૨	રામ જન્મ ...	૧૩	૩૯	હનુમાન વિભિષણ મિલાપ ...	૪૪
૧૩	વિશ્વામીત્ર રામ દર્શન ...	૧૫	૪૦	વિભિષણ રાવણ સંવાદ ...	૪૫
૧૪	નામનું જનકેય માં આગમન ...	૧૬	૪૧	વિભિષણ પ્રયાણ (લંકાથી સુવેણપર) ...	૪૬
૧૫	હરશુરામ આગમન ...	૧૭	૪૨	રામ વિભિષણ સંવાદ ...	૪૭
૧૬	હરશુરામ લક્ષ્મણ સંવાદ ...	૧૮	૪૩	સમુદ્ર રામને શરણ થવું ...	૪૮
૧૭	પુત્રવતી કોણ ...	૨૧	૪૪	શ્રેતચિંદુ રામેશ ની સ્થાપના ...	૪૯
૧૮	પદમ ધર્મ ...	૨૧	૪૫	રાવણ મંદોદરી સંવાદ ...	૪૯
૧૯	કેવટ આખ્યાન ...	૨૨	૪૬	અંગદ વિદી ...	૫૧
૨૦	વાલ્મીક મેળાપ ...	૨૩	૪૭	હનુમાન કાળનેમી પ્રસંગ ...	૫૫
૨૧	રામ વનવાસ અને સુમન્ત દર્શન મીલાપ ...	૨૪	૪૮	હનુમાન ભરત મિલાપ ...	૫૬
૨૨	દશરથના મરણ પછી ભરતજીને વશિકરણ ઉપદેશ ...	૨૬	૪૯	રાવણ કેમકરણ સંવાદ ...	૫૭
૨૩	ભરત નીખાદ મિલાપ ...	૨૭	૫૦	કેમકરણ વિભિષણ સંવાદ ...	૫૮
૨૪	રામ અત્રીન્દ્રાવિ મિલાપ ...	૨૭	૫૧	સુલોચના મંદોદરી મિલાપ ...	૫૯
૨૫	રામ શુશ્રિક્ષણ મિલાપ ...	૩૦	૫૨	રાવણ મરણ મંદોદરી મીલાપ ...	૫૯
૨૬	પદ્મવતીમાં રામ લક્ષ્મણ સંવાદ	૩૨	૫૩	પ્રજ્ઞાજીતી સ્તુતી ...	૬૦
૨૭	રાવણ મારીય પ્રસંગ ...	૩૩	૫૪	રામ અયોધ્યા આગમન અને ભરત મિલાપ ...	૬૧
૨૮	જાદુજી ઉદ્ધાર ...	૩૪	૫૫	માળામાં રામ પ્રસંગ ...	૬૨
			૫૬	સમચંદ્રની સ્તુતિ ...	૬૪
			૫૭	રામ સનકાદિક મિલાપ ...	૬૪

પુનિ પુનિ = વારંવાર
 વિશુધ્ધ = અવળો
 દરેક = દર્શન
 ગુર્સાંધ, સાંધ, સાંધુ = મોટા પુરુષ
 નિકર = સમુદ્ર
 નિકટ = પાસે
 નાક = મારક
 પરનિય, પરદારા = પરસ્ત્રી
 અધિર = અહરે
 અટોલ = અચળ
 અડ = વિચાર્યો

અવલંબન = આધાર
 પ્રત્યુદ્ધ = વિધન
 વાણી, ગીરા, ઉક્તિ = વચન
 વિહંગવર ખગેશ, ખગપતિ, } ગરુડ
 હરિયાન, હરગારી
 મૃગનાય = સીંહ
 તેલ, વપુ, દેહ = શરીર
 વિનિત = વિવેકી
 કહ, સન = ને
 દિનકર, દિવાકર, ભાતુ, દિનેશ, રવિ = સૂર્ય
 વધુ = સ્ત્રી

વિનંતી—સુગ્રીવજી ગનાવલું ગેહ્યો, પણ હવે વખત નથી અને અમે તો અબજુ
 ક્યારેય માટે આપે સેઝે કૃપા કરી સુધારીને વાંચી લેવું. ન સમગ્રય તે પ્રયુ સમગ્રવશે
 માટે ધીરજ રાખી તેને તે બે વાર વાંચશેજી.
 વ્યવસ્થાપક—ભાક્ષવાણી.

લાખ વાતની એક વાત.

કરીએ શ્રી કૃષ્ણ ઉપાસના, ધરીએ હરીયામાં ધ્યાન
 કરીએ નહિ ગર્ભવાસમાં કરીએ હીક નીદાન... ...કરીએ
 ખેડો બેલ સંસારનો, આતસ બાણનો રંગ
 રમના વરસ વિત્યા ધણ, ક્ષણમાં થાશે ને ભંગ કરીએ.
 ગુરુ ગમ ગાંધ્યે ગાવિંદને, જીવનું જોખમ જાય
 જાન દયાને હી ત્યા, એ તરવાનો ઉચાય કરીએ.
 જન્ય મરણ તણી આપદા, નથી કાંઈ સંકટ સહેલ કરીએ.
 ધ ધો કરતાંરે હળી પડયો, જેમ કાંઈ ધાણીનો બેલ કરીએ.
 નોતમ દેહ હલ્લોલ દેવને, પાણી પામ્યો છું તેહ કરીએ.
 હીરો નિહારે નાંખીય, એમાં ન રહયો સંદેહ કરીએ.
 દેક ધરીએ નીજ નામની, સેવા સમરણ ધ્યાન
 હોને હરી રસ પીણીય, મુકી માન ગુમાન કરીએ.
 રણ સંબધે આરી મંથા, મુત વિત દારાને દેહ કરીએ.
 લેવા દેવા બ્યારે મરે, મારગ લાગશે તેહ કરીએ.
 તત્તર તોળાયું ત્રીલોકમાં, નહિ હરી નામ સમાન કરીએ.
 બીજું સરવે બાહુ, અંતે નહિ અવે કામ કરીએ.
 દેહાણું ફળ એહ છે, ભાવે ભણ્યે ભગવાન કરીએ.
 બીજા સંધન સંસારના, નહિ હરિ નામ સમાન કરીએ.
 નીચે બાણ રહેવું થી, જુડા જગત વિધાસ કરીએ.
 એથી રહેવું તું વગળા, આટું પહોરે ઉદાસ કરીએ.

श्री सद्युक्ते नमस्कार.

भोक्षवाणी.

बिन विश्वास भक्ति नहीं, चेहि बिनु ब्रह्महि न राम ।
राम कृपा बिनु स्वनेहु, मन की लहे विश्राम ॥

शंकोभके तथा टीकाकार,
(लगवई कृपाधी)

लक्ष्मी रामशंकर भोक्षण
भोक्ष भंटीर—अभदावाद.

प्रकाशक, भोक्षभंडण तरुणी,
रोड काणीदास गोर्वाहवाला,
ठासीवाडानी पोण,
अभदावाद.

मुनी भुंजई जेठमां आवेला धी मेडवई प्रिन्टींग प्रेसमां
अंजालाव हरेगोपनदास मछादेवे छाप्युं.

(सर्व हरेखाधिन छे)

अंकित १९७६ ना धनतेरस.

द्वितीय आवृत्ति प्रत ३०००.

कीमत ०-८-० पोणजे साधे.

ગ્રાહકોને સુચના.

મોક્ષવાણીના ઉપરાંત દર માસે પ્રગટ થતું મોક્ષ પત્રિકા નામનું માસીક પત્ર આ મંડળ તરફથી પ્રગટ થાય છે, તેની અત્યારે બે હજાર નકલો પ્રગટ થાય છે તે ઉપરથી જોઈ શકાય છે કે જન સંખ્યામાં તે માસીક પ્રીય થઈ પડ્યું છે તેમાં ધર્મના સરલ અને સંગીન તત્વોનો ઉપદેશ ઘણીજ સાદી ભાષામાં લખાય છે.

ધર્મા રોજગારમાં ગુર્થાર્થ જાણેલા મુસુક્ષ્મોને તથા થોડું ભણેલા સ્ત્રી-પુરૂષોને તે અત્યંત ઉપયોગી છે. તે વાંચવાથી જીવનમાં ધર્મના સાચા અનુભવો મેળવી શકાય છે. તેના દરવરસે રૂ. ૨ લેવા પડે છે મોક્ષ વાણી તથા મોક્ષ પત્રિકા મોક્ષમંદિર સિવાય નીચેના ઠેકાણે મળે છે.

૧ શેઠ નગીનદાસ કુલચંદ્ર ચીનાઈ

૨૯૭ મસીદ બંદરદોઢ માંડવી પાંચ સુબક. નં. ૩

૨ રા. રા. ભગવાનલાલ નાથાભાઈ

જગતલાલને ઠેકરે ભરૂચ.

૩ દાણી કેશવલાલ ગીરધરલાલ

ભાવસારવાડ નડીયાદ.

૪ રા. રા. મણીલાલ વલ્લેશંકર મ્યુનીસીપાલ સેક્રેટરી સીદપુર.

૫ શેઠ કાળીદાસ ગાંધીદલાલ સુતરના વેપારી માણેકચોક બાંચરાજી સામે
મેડા ઉપર અમદાવાદ.

આરતી.

કમળ નયન શ્રી પતિ પુરૂષોત્તમ પ્યારા (૨) પ્રભુ.

નટવરનંદ રાહુલા (૨) જય જય રત્નીઆળા—

જય રાધા રમણ પ્રભુ જય રાધા રમણ,

કુંજબીહારી હયાળુ (૨) જય પાતક હરણા. જય રાધા. ૧

શશ્વદેણુ રામુ ત્રીલોવન ત્રીપુરારી (૨) પ્રભુ.

શ્રીધારી મોરારી (૨) જય મોરલીવાળા. જય રાધા. ૨

ગોવરધન તોળ્યો, ગોકુળને તારી (૨) પ્રભુ.

દુદ્રનો ગર્વ ઉતાર્યો (૨) જય જય ગીરધારી. જય રાધા. ૩

શ્રી રણછોડ રાયા મોહન વનમણી (૨) પ્રભુ.

મનમંદીરમાં વસીયા (૨) વસંતા સુખકારી. જય રાધા. ૪

૧. અક્ષય પ્રેમજી ચીન્હ. ૨ નંદીને બાજુ. ૩ રાધાજીને બાજુ. ૪ પાપને હરવા-
વાળા. ૫ સકલ દેવતાના શેક્ષનામ ઉપર સ્થપન કરવાથી શોભતા.

હરિગીત.

દીધે કરોડો ઢામ, માનવ દેહ આ મળતો નથી.
 તે પણ વૃથા કહેવાય, જો હરિ નામમાં હળતો નથી;
 રાજ રહે અંતર વિષે, શું રામ રટતાં થાય છે,
 જન જાણુ યોવન જાય છે, ધન જાય છે તન જાય છે. જન જાણુ ૧
 લલચાય તું વિષયોતણા, સુખમાં સદા સમજુ થઈ ?
 વિદ્યા વિવેક વિનય ગયાં, કાં બુદ્ધિ તારી કયાં ગઈ;
 જાણી કરીને કેમ તું, આ માર ખોટો ખાય છે. જન જાણુ ૨
 તારું નથી તલભાર, આ સઘળું સદા જાનાર છે,
 ઉપકાર કરવો અન્યનો, સંસારનો એ સાર છે;
 બહુ રાગ રંગ વિષે વિષયના, ગીત શું તું ગાય છે. જન જાણુ ૩
 કેને ખબર છે કાલની, ક્ષણમાં જનારો દેહ છે.
 એ સિદ્ધ વાત વિષે તમેને આજ શો સંદેહ છે ?
 માટે પરમસુખ પામવાનાં, કાર્ય કોડે આદરો
 ગઈ પલ ન પાછી સાંપડે, એ કાળનો નિશ્ચય ખરો. ૪
 નિદ્રા અને આળસ તણ, જોતાં નથી કાં જાગિને,
 સંતાર જાણો કયાં કહો, યમદૂત આગળ લાગિને;
 નિર્ભય થવા મન હોય તો, કલ્યાણનું સાધન કરો. ગઈ પણ ૫
 કલ્યાણનાં ને ઉદયનાં, સાધન સમગ્ર તૈયાર છે,
 હાથે ચઢ્યો હીરો ખુવે, તે મુખનો સરહાર છે;
 અંધા થઈ અમૃત વિસારી, જેર શાનો સંઘરો. ગઈ પણ. ૬

કેશવકૃતી.

પ્રસ્તાવના.

(આવૃત્તિ પ્રથમ.)

ધર્મ એ ગહેલ વિષય છે, તેમ આયુષ્ય ઘણું જ ટુંકું થતું બન્યું છે; તો પણ મનુષ્યદેહ મંળી અને ધર્મ એટલે જીવને જનમ મરણનું બંધન ન મટે તો તે દેહ પૃથા અણાય છે. આવી અમુલ્ય સ્ત્રીજને થોડા વખતમાં કેમાવવાને માટે વેદ પુરાણ શાસ્ત્રને આધારે સત્સંગને મોક્ષનું દ્વાર સ્વીકારેલું છે, શ્રી મહાપ્રભુજી શ્રીમદ્ વલ્લભાચાર્યજી, પોતાના લખેલા “સુગોધીની” નામના ગ્રન્થમાં જણાવે છે કે જે:—

પુણ્યે શ્રવણકીર્તન અસ્ય અનેન પાપં જલપૂરેણેવ નાશયતે ॥

અર્થ:—જેમ જળના પુરથી કચરાનો ઢગલો ઘસડાઈ બન્યો છે તેમ ભગવાનની કીર્તિ સાંભળવાથી અને તેનું ગાન કરવાથી પાપોનું સમુદ્ર નીકળન થાય છે. વળી સત્સંગ સિવાયના તમામ સાધનો રમેણુથી પ્રવૃત્તિમય છે એટલા માટે જમાનાના છેલાણી જીવને ગોઠે એવી તથા તેમાંથી પરમ ઉપદેશ મળે એવી સફળરૂ મહારાજ તુલસીદાસજીની વાણી તથા ભાગવત સંગ્રહી પ્રસંગો આ મોક્ષવાણીમાં ઉતાર્યા છે.

સફળરૂના ઉપદેશથી, બરાબર સમજવામાં ખત તથા મનન થાય તો આ મોક્ષવાણી મોક્ષ આપનાર છે એમાં એક રજબાર પણ સંશય નથી. કારણ કે વેદ પુરાણ શાસ્ત્રમાંથી ખેંચેલું માખણ છે.

અમદાવાદ.

મોક્ષ મંદીર.

સંવત ૧૯૭૫ વસંતપંચમી

વૈષ્ણવોનો કૃપાભિલાષી,

સેવક રામશંકર મોનજી ભટ્ટ.

પ્રસ્તાવના.

(આવૃત્તિ બીજી.)

પ્રથમ આવૃત્તિની નકલો ખપી જવાથી આ બીજી આવૃત્તિ તૈયાર કરવામાં આવી છે આ બીજી આવૃત્તિમાં કેટલાએક નવા પ્રસંગો દાખલ કર્યા છે તથા અધરા અધરા શપ્તોના અર્થ પણ કર્યા છે. જેથી વૃજભાષા નહીં બાળુનાર સ્ત્રી પુરુષોને વધારે સુગમ પડે. કાગળોના ભાવ તથા છપામણીના ભાવ સખત હોવાથી પુસ્તકનું મુલ વધારવું પડ્યું છે. તો પણ તોટો આવશે તે મંડળ તરફથી વેરી લેવામાં આવશે.

પ્રથમ આવૃત્તિની પ્રસ્તાવનામાં જણાવ્યું છે છતાં હરીવાર જણાવવું પડે છે કે સફળરૂને બરાબર શેવીને આ પુસ્તકનું રહેલું સમજવા પ્રયત્ન થાય તો મોક્ષવાણી તો મોક્ષને આપનારજ છે. સકળશાસ્ત્રનો સાર છે. માલ અહીંજ પડયો છે એટલે વધારે વખાણ કરવા કરતાં, આખી જોવાથી (અનુભવમાં લેવાની) વિનંતિ કરીને વિરતું છું.

અમદાવાદ.

વંતમોક્ષ મંદીર,

સ ૧૯૭૫ વનવેરસ.

નકલો હરીજનોના પ્રેમનો ખાસી,

સેવક, ભટ્ટ રામશંકર મોનજી,

મંગળાચરણ (સમાયણ વખતે.)

દોહરા:— સહ્યુર ચરણ ^૧સરોજ રજ, નિજ ^૨મન સુકુર ^૩સુમાર.
^૪વરણું રઘુવર ^૫વિમલ યશ, જે ^૬દાયક ફલ ચારુ. સીયાં ૦ ૧

તુલસીકૃત સમાયણ, રામ કથા અનુસાર;
 પ્રેમે ગાદી પાથરું, આવોને પવનકુમાર^૮. સીયાં ૦ ૨

આવો હનુમન્ત બિરાજ્યે, કથા સુન્દરુ ઇતિહાસ;
 તુમ સેવક રઘુવીરકે, મેં તુમ ચરણકે દાસ. સીયાં ૦ ૩

સમરૂં માતા સરસ્વતી, વાણી ^૯અવિચળ આપ;
 ગાઉં ગુણ ગોવીંદના, ટળે ભવોભવ તાપ. સીયાં ૦ ૪

સોરઠા:— વંદો ગુરૂ પદ ^{૧૦}કંજ, કૃપા સિન્ધુ ^{૧૧}નર રૂપ હરિ,
^{૧૨}મહામોહ તમ પુજ, ^{૧૩}જામુ વચન રવિકર નિકર. સીયાં ૦ ૫

પ્રગટ ^{૧૪}વિશંભર નાથ, સકલ ^{૧૫}વિશ્વપાલન સદા;
^{૧૬}મજ ગોપીનકે ધામ, સો ગોરસ ચોરી કરત. સીયાં ૦ ૬

નિરખિ નિરખિ પ્રભુ રૂપ, બ્રહ્માદીક વિનતિ કરત;
 જય જય ત્રીલુવન ભુપ, પાહિ પાહિ શરણાગત. સીયાં ૦ ૭

કહિન પ્રેમકો પંથ, જહાં ^{૧૭}નેમકી ગતિ નહી;
 કહત સકલ સહ્યન્થ, પ્રેમભાવકે વશ હરી. સીયાં ૦ ૮

૧ કમળ સરખા. ૨ પોતાણું (૩) ચાટણું. (સહ્યુરના કમળ સરખા ચરણની રજથી મારા મનરૂપી ચાટણું સુધારવા ગાટે) ૪ ગાઉં. ૫ પવિત્ર. ૬ ધર્મ અર્થ કામ અને મોક્ષ એવા ચાર ફલને આપનાર. ૭ સીતાના વર (પતિ) રામચંદ્રજીની જય. ૮ હનુમાન. ૯ અમર. (જે મોક્ષવાણી અમર કામ થામ તે). ૧૦ કમળ સરખા ૧૦ ગુરૂ મનુષ્યરૂપમાં છે પણ તે સુસુષ્કાને પ્રભુત્વ માનવાં એવું શ્રીમદ્ ભાગવતના. ૭ સ્કંધના ૧૫ મા અધ્યાયમાં કહ્યું છે તથા વસ્તુદેવે પરામર્થિક વચા દેવે તથા મુરૂ એવું શ્વેતાશ્વતર ૨૬-૨૭ ઉપનિષદમાં કહ્યું છે. ૧૧ મોહરૂપી અંજાનનો દગલો. ૧૨ જે ગુરૂના સૂરના કિરણ સમાન વચનોથી. ૧૩ વિશ્વ પાલન કરનાર. ૧૪ શ્રી કૃષ્ણ. ૧૫ જ્યાં નિયમ અગર કામદાનું પણ નથી. પ્રેમ ત્યાં નેમ નથી.

(શ્રીમદ્ ભાગવત અગર ધીજી પ્રસંગે.)

મંગળાચરણુ.

૧ ગુરુર્ધાક્ષા ગુરુર્વિષ્ણુ, ગુરુદેવ મહેશ્વરઃ ।

ગુરુદેવ પરબ્રહ્મ, તસ્મૈ શ્રી ગુરુવે નમઃ ॥

૧

૨ મુકં કરોતિ વાચાક્ષં, પંશુમ્ લંઘયતે ગિરિમ્ ।

યત્કૃપા તમહં વંદે, પરમાનંદ માધવમ્ ॥

૨

૩ પ્રેમ સહિત શ્રી કૃષ્ણનું, કથા કીર્તન જ્યાં નિત થાય.

કોટી તીરથ આવી ત્યાં વસે, જેનું ભાગ્ય હોય તે ન્હાય.

નહાયો તે માટે પવિત્ર પ્રમાણું, તે વિના સર્વેને સુતકી બાણું,

જીવતાં શબ સરખા સહુ તેહ, જીતલ ભાર કર્યો ધરિ દેહ. કરીયે શ્રી૦૩

૪ પરવારી સૌ કામથી, કોઈ મૃત્યુ ન પામ્યાં જન.

આ કીધું આ કરલું છે, એમ કરતાં આવશે અંત.

અલ્યા અંત આવશે ને હરી ક્યારે કહીશ,

ચેત ચેત નહીં તો પસ્તાઈશ.

મરણુ નહીં આવે કાનમાં કહીને

ધાશે અંધારૂં ઝોચીતું દઈને. કરીયે શ્રીકૃષ્ણ ઉપાસના.

૪

૧ ગુરુને બ્રહ્મારૂપે, વિષ્ણુરૂપે, મહાદેવરૂપે તથા પરબ્રહ્મરૂપે માનીને તેઓશ્રીને નમસ્કાર કરેલું. ૨ જેઓની કપાથી મુંગો વાચાળ થાય છે. ભૂલો મોટા પર્વતપર ચડી શકે છે તે દયાળુ પ્રભુની કપાને હું નમસ્કાર કરેલું. ૩ નરસીંહમહેતા પણ પ્રભાત રાગમાં ગાય છે કે “સકળ નિરથ શ્રીકૃષ્ણ કીર્તન કથા, હરીતણા દાસ જ્યાં હોતે ગાયે; કૃષ્ણ કિર્તનવિના નર સદા સુતકી, વિભળ કીધે વપ્તુ શુદ્ધ ન થાયે. ૪ મરવા સંધી કદી કામ પૂર્ણ થવાનાં નથી અને મોત આવ્યા વિના રહેવાનું નથી. કામનો અંત નથી પણ આપણે અંત ચોક્કસ છે માટે સ્વસ્વરૂપને ઝોળખવા પ્રમત્ત કરવાની ખાસ જરૂર છે.

માહારાજ તુલસીદાસજીનું જીવનચરિત્ર.

જન્મ સંવત ૧૫૮૬ અંતરધ્યાન સંવત ૧૬૮૦ આવણ સુરી ૭.
રામાયણ આરંભ સંવત ૧૬૩૧ ચૈત્ર રામનવમી.

ચો:-^૧રાજપુર યમુનાકે તીરા, તુલસી તહાં ખસે મતિ ધીરા.
પંડીત સકલ શાસ્ત્ર વિજ્ઞાતા, વિદ્યામે વિશ્વાસ અધારા.

* * * * *
૨જય નારી દિગ દિયો જગાઈ, પ્રથમે રહી નારિ ચોઆઈ.
૩ચીન્હિ બહુરી શંકા અતિ કીન્હી, ગિરા બાણસમ સા હનિ હીન્હી,
૪ધિગ્ધિ ધિગ્ધિ ધિગ્ધિ તોહિ પ્રાણ પિયારે, આમ હાડ અનિ નિરસ હમારે.
અસા મન જો લાગત રામે, તો શુધરત તિહરે સખ કામે,
નારી પવન શરશમઉર લાગે, પૂરવ સકલ પુણ્ય ફલ બાગે.

૧તુલસીદાસ કહ માની ગલાની, હું સતિ ! હું સતિ તિગ તુવ વાની.

* * * * *
બે પ્રસન્ન તણપવનકુમારા, માંશુ માંશુ અસ વચન ઉચારા
તુલસીદાસ કહ રૂપ દેખાવહુ, મેરે શીશ પાણી નિજ લાવહુ
મેરે આર કહુ નહિ આશા, હોન અહીં રઘુપતિકર દાસા
રામ હરશ મોહિ દેહુ કરાઈ, તુમ સમર્થ મુખ વિધિ કંઠપીરાઈ.
૧૦ જોર લયે તણ તુલસીદાસા, રામ ઘાટ જો ૧૧ભરે તુલસા
ગારન લગ્યો નહાય તહાં અંદન, આય ગયે દોહ દહામન દન
કહ્યો દેવ અંદન મોહિ બાવા, તુલસીદાસ તણ સહજાઈ ગાવા

૧ યમનાજીને કહિ રાજપુર નામના ગામમાં ધીર જુદિવાળા તુલસીદાસજી વસતા હતા. તે તમામ શાસ્ત્રને જાણવાવાળા અને વિદ્યામાં વિશ્વાસ રાખતા હતા. (પંડાઓ સ્ત્રીમાં અધ્યાય ગ્રેમ હોવાથી તેણીને પીયર મોકલતા નહોતા. એકવાર તે સ્ત્રીના બાળ તુલસીદાસની જેર લાજરીમાં તેમની સ્ત્રીને તેડી ગયો. યમનાજીને સામે કહિ તુલસીદાસનું સાસરું હતું તુલસીદાસજીએ ઘેર આવતાં જાણ્યું કે સ્ત્રીને તેનો ભાઈ તેડી ગયો છે. દિવસ આશ્ચર્યો. સાંજ પડી તે વખતે તુલસીદાસજી સાસરે જ્યા નીકળ્યા યમનામાં પુર હતું. તે પુરમાં એક મુઠ્ઠાને લાકડું સમજી તેપર બેસી પાર આવ્યા. બારીએ સાપ લટકતો હતો તે પકડી સ્ત્રી પાસે આવ્યા. આ વિષય મોક્ષપત્રિકાના (૭) અંકમાં પ્રથમ પાને બહુ સારી રીતે ચર્ચો છે. વાંચવા લાયક છે). ૨ નારીની પાસે જઈને જગાડી. જંગલોની સાથે પ્રથમ તો નારી (ચોઆઈ) ચોંકીગઈ, હસીગઈ, ૩ જોગળપીને પછી ધણીસકા કરીને, બાણ જેની (કાલાડા જેની) વાણી તે સ્ત્રી મોભ્યાં. ૪. જેની ઈચ્છા કાગડા કુતરા વીગેરે કરે તેવા હાડકા આમળા માટે એટલે પશુ ગ્રેમ માટે-વિષય માટે આપ અહીં આવ્યા છો માટે આપને ધિક્કાર છે. ૫ બાણ સમાન. ૬ સ્વસ્વરૂપનું જ્ઞાન થતાં પોતાના કૃત્ય માટે દીલગીરી થઈ અને સતિ તારી વાત સત્ય છે એમ મોભ્યાં. ત્યાંથી પરમાર્થોકાક્ષી આવ્યા અભ્યાસ કર્યો. ભૂતની મા નીલતુમાનને પ્રસન્ન કર્યો)

૭ હાથ. ૮ હરસન. ૯ હતુમાનજી. (પછી તુલસીદાસજી પ્રભુના દર્શન કરવા ચિત્રકોટમાં આવ્યા) ૧૦ સવાર પડતાં. ૧૧ ધણા હુલાસથી રામઘાટ પર આવ્યા. ત્યાં રનાન કરી ચંદન તારતા હતા તે વખતે એક રામલક્ષ્મણ આવ્યા.

અંકન ફેફડું ^{૧૨}અચિ અંગમાંહિ, સમ લછણુ તુમ હો કી નાહી
બાલક કહે સાધુ જગ જેતે, સમ લછણુકી મુરતી તે તે.

* * * *

કોહરો—ચિત્રકુટકે ઘાટમે, ભય સાધુનકી ભીર,
તુલસીદાસ અંકન ઘિસે, તીલક કરે રમુવીર.

* * * *

શ્રી—^{૧૩}ઠોનીહું સિદ્ધિ કિ બીનવિશ્વાસા, બીનુ હરીભજન ન ભવ ભયનાશ

* * * *

દો—અપને અપને ^{૧૪}છપકે, નમન કરે સખ કોઈ.
ફરશુરામ બિન ઇશ્વરે, નમૈ સો મુરખ હોય,
(તુલસી-જવાબ) કહા કહૌં છબી આજકી, ભલે બીરાજે નાથ;
તુલસી મસ્તક તખ નમૈ, ધરો ધનુષ શર હોય.

* * * *

શ્રી—કથા સુનત ^{૧૫}બીરાંજે ખાહી, તે મલ ભક્ત નરકન માંહી
કથા સુનન ઊંઠે ઉંચ્યાસન. તે અર્જુન તર હોત ^{૧૬}પાપાસન
કથા સુનહિ જે બીના પ્રણામ, તે વિષવૃક્ષ હોત ^{૧૭}અધધામ
^{૧૮}કથા હોત જે કરે વિવાહ, તે ખર શરટ હોત મર્યાદા.

રામાયણ મહાત્મ

શ્રી—રામાયણ ^૧મુરતરૂકીછાયા, દુઃખ ભયે દુર નિકટ જો આયા
શ્રી રામાયણ જેહી ઘરમાંહી, ભુત પ્રેત ત્યાં ભુલી ન બાહી
નહિ ગતિ તહાં ફરીદ્રહુ કેરી, જહાં શ્રી મહાવીરકી ફેરી
^૨અંત્ર મંત્ર સુજનોતિ જેતિ, રામાયણમહું બનીય તેતી

૧૨ લપેટી ૧૩ લાભની ખાત્રી થાય તોજ વિશ્વાસ થાય અને વિશ્વાસ થાય તોજ તે કામમાં જીત લાગ્યો રહે. અને લાગ્યો રહે તોજ સીદ્ધી (વિજય) અર્થે. (તે પછી જ્ઞાનના શ્રી કૃષ્ણજીના અનન્ય ભક્ત પરશુરામનો મેળાપ થયો પરશુરામે તુલસીદાસજીની પરિચા ભેષા માટે આજળ દોહરામાં કહ્યું છે). ૧૪. અનન્ય ભાવથી મનનેલા દેવ. ૧૫ ખાન બીટી. ૧૬ પાપી. ૧૭ પાપનો ભંડાર. ૧૮ કથા પ્રસંગમાં વાદ વિવાદ કરે તે ગણેડો. અગર કાઠીડો થાય છે. ૧ કલ્પવૃક્ષ. ૨ જે જે મંત્રો લેવો અને શુકનાવળીએ છે તે તે સમગ્ર રામાયણમાં છે.

પ્રીતિ કરે રામાયણ માંહિ, તેહિ સમ લાગ્યવંત કોઉનાહિ.
રામાયણ સુરધેતુ સમાના, કાયક અભિમત કલ કલ્યાના.
શ્રી રામાયણ સ્વર્ગ^૧ નિસેની, ભક્તભજનકહું આનંદ દેની
શ્રી રામાયણ સોહગુણ માતા, અમર બાહિ પદી હોત^૨ સુખાતા.

* * * * *
કોઈ ધિક મૃત્યુ લોક બડલાગી, તુલસીદાસ ભયો વેરાગી
રામ કથા રામાયણ ભાગી, સો લોગન ઘર ઘર ધરી રાખી.

* * * * *
કહા કહુ કહુ કહી ન બાંધ, તુલસીદાસ એક ભયો ગોસાંધ^૩
તીનકી રામાયણ જગ વ્યાપી, તેહી કીન્હે પવિત્ર સર્વ^૪ આપી.

* * * * *
રામાયણ સુની પાપ પરાને, જીમી^૫ હીમી રૂતુમહં મશક નસાને
કલીયુગ^૬ તરન ઉપાય ન કોઈ, રામભજન રામાયણ દોઈ.
કથા રામાયણકી જહાં હોઈ, સો ગૃહપર મતી બને કોઈ
સો ધર તીર્થરૂપ સમ^૭ ભાષે, તહાં ગયે સમ^૮ પાતક નાશી

સંતસંગ મહિમા.

ચો—^૧મુદ મંગલમય સંત સમાજ, જે જગ જંગમ તીરથ રાજ,
રામભક્તિ જ્યાં સુરસરિ ધારા, સરસ્વતિ બ્રહ્મ વિચાર પ્રસારા

* * * * *
અબહિ^૨ સુલભ સળ દિન સંબ દેશા, સેવત સાદર સમન કલેશા.
અકથ અલૌકીક તીરથરાઉ, દેય સદાકલ પ્રગટ પ્રભાઉ.

દો—^૩સુની સમુજે જન સુદીત મન, મજબહિ અતિ અતુરાગ;
લહેહિ ચારી ફલ અછત તનુ, સાધુ સમાજ પ્રયાગ.

૩ મનોવંછીત. ૪ નિશરણી-ઘાટ. ૫ અભણ. ૬ વિદ્વાન. (તુલસીદાસના વ્રતાપથી પાપીઓ પાવન થવા લગ્યા એટલે યમલોકીના ધંધા ભાંગ્યા. તેઓ યમને શરીવાદ કરેછે કે) ૭ લોકો. ૮ નાશ પામ્યાં. ૯ જેમ હંડીમાં મચ્છરો નાસી જાય. ૧૦ તરવા માટે ૧૧ ગણાય. ૧૨ પાપ.

*૧ સંતોનો સમાગમ આનંદમય છે અને તે આ જગતમાં જંગમ (ખસેડી સકાય) તેવો તિરમચ્છ (પિંગળાચ) છે. ૨ મેળા ૩ સુખથી મેળવાય તેવું. ગીતાના ૪-૩૩ શ્લોકમાં કહે છે કે એકાદ જુના જવા વજારૂ જ્ઞાનચક્ર પરંતપઃ દ્રવ્યથી થતા યજ્ઞો કરતાં સત્યથા ઉત્તમ છે ૪ સત્સંગને પ્રેમથી સેવવાથી સંસારનો તાપ થમી જાય છે. ૫ ન કહી સકાય તેવું. ૬ તુરત રજા આપનાર ૭ સંતોના સમાજ રૂપી પ્રાગરશભાં અતી વાંતાને આનંદથી (પરાપર) સાંભળે તથા સમજે તો આ દેહ છતાં ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ એવાં ચારે રૂબ મળે છે.

ચો—^૧મજ્જન દલ દેખીય તત્કાલા, કાઠ હોઈ પીક બકલું મચલા
 યુની આશ્વ કરે જની કોઈ, સત્સંગત મહિમા નહિ જોઈ
 વાસ્તીકિ નારક થત ચોની, નીજ નીજ સુખન કહિ નિજ ^૨હોની
^{૧૦}જલચર ચલચર નભચર નાના, જે જડ ચેતન જીવ જહાના ^{૧૧}
 ખીનું સત્સંગ વિવેક ન હોઈ, રામ કૃપા જીનું સુલભ ન સોઈ
 સત્સંગત સુઠ મંગલ સુલા, સોઈ દલ સીધી સખ સાધન પુલા
 સઠં સુધરહી સત્સંગત પાઈ, ^{૧૨}પારસ પરસિ કુખાતુ સુહાઈ
 વિધિવશ સુખન કુસંગત પરહી, કણી મણીસમ નીજ ગુણ અનુસરહી.
 વિધિ હરિહર કવિ કોવિદ વાની, ^{૧૩}કહત સાધુ મહિમા સકુચાની
 સો મોસન કહી જાત ન દેસે, શાકવણીક મણીગુણ ગણ જેસે

કો—^{૧૪}વન્દો સન્ત સમાન ચિત, હિત અનહિત નહિકોઈ
^{૧૫}અજલીગત શુભ સુખન જીમી, સમ સુગંધ કર દોય.

નામ મહિમા.

ચો—^૧ વન્દો રામ નામ રણુવરકે, હેતુ કૃપાતું જાતુ હિમકરકે
 રવિધી હરી હરમય વેદ પ્રાણસો, ^૨અગુણ ^૩અનુયમ ^૪ગુણનિધાનસો.
 મહાસન્ન જોઈ જપત મહેથ, કાશી સુકિત હેતુ ઉપદેથ
 મહિમા જાસુ જાણ, ^૫ગણરાઉ, પ્રથમ પૂજાચત નામ પ્રભાઉ
^૬જન આદી કવી નામ પ્રતાપુ, લચઉ સિદ્ધ કર ઉલટા જાપુ
^૭સહસ્ત્રનામ સમ યુની શીવ વાની, જપી જેઈ પિયસંગ ભવાની
^૮હરવે હેતુ હરી હરહીકો, કીચ ભૂપણુ તિય ભૂપણુ તીકો.
^{૧૦}નામ પ્રભાઉ જન શિવ નીકે, કાલકૂટ દલ દીનંદ અમીકે.

* * * *

૮ સ્નાન કર્યાથી કાપડો ઝોવો છે કે કાગડો હોય તે હંસ બની જાય, પાપી હોય તે યુન-
 કાળી થાય છે આવાત સાંભળીને આશ્ચર્ય થાય તો સત્સંગીને મહિમા (ગોષ્ઠ) જાનો નથી
 ૯ જ્ઞાતિ ૧૦ પ્રાણીમાં વસનાર સુઠ તથા જમીન ઉપર વસનાર કાશી (આ કથા શીમાના-
 મવતુમાં આપ્ય રહ્યામાં છે,) આકાશમાં ઉડનાર જટાયુપક્ષી તથા પથ્થરપથ્થર વચ્ચેથી પોતામની
 બી આકાશમાં સત્સંગથી તરી ગયા છે ૧૧ આ જગતના ૧૨ હોદ્દા પારસમણીને સ્પર્શ કરેલો
 સોઈ થાય છે, તેમ કાગડા જેવો પાપી હોય તે જણુ સાધારણ સુલભ કરે જોઈ હંસ જેવો

પુનઃસાળી થાય છે. કદાચ દેવેએ સંજન કુંસંગમાં આવી જાય છે તો સાપ અને મણી જેમ સાથે રહે છે પણ પોતાનો ગ્રુણ છોડતાં નથી—એટલે સાપ એર ચડાવવાનો ગ્રુણ છોડતો નથી અને મણી એર ઉતારવાનો ગ્રુણ છોડતો નથી તેમ સંજનન પણ દુર્ગનના સંગમાં રહ્યા છતાં પોતાની સંજનતા છોડતો નથી, ૧૩ સંતસંગનો મહીમા પૂરણ વરણથી સકતા નથી તો હું (શાકવણીક) કાછીઆ જવેરાતની પરિક્ષા કષ્ટ રીતે કરી શકું ૧૪ સમ્યક્ ચિત વાળા એટલે જેને રાગ દ્રેષ નથી એવાસંતને હું નમસ્કાર કરું છું આ સતસંગ મહિમા સમધી દરેક ધર્મ. (હીંદુ, મુસલમાન, જૈન, પારસી, ચાકુદી, ખ્રીસ્તી) તથા દરેક સંપ્રદાય એક અવાજે બોલે છે કે ધર્મનું આદિ તથા અંત સતસંગ અગર સંવિષ્ટેસ છે. દરેક ધર્મ અગર સંપ્રદાયના સાચો આ વાતની સાક્ષી પુરે છે. દ્રવ્યથી થતા યથો કરતાં જ્ઞાન જ્ઞાન ઉત્તમ છે. (ગીતા અધ્યાય ૪-૩૩) શ્રીમદ્ ભાગવતના મહાત્મના પહેલા અધ્યાયના શ્લોક ૬૯ કળી-યુગમાં કુકર્મને લીધે સર્વમાંથી સાર નીકળી ગયો છે બીજના કોતરાં જેવાં નિસ્સાર પદાર્થો પૃથ્વીમાં રહ્યા છે.

શ્લોક ૭૧. ધણાંજ અતી ભયંકર કામ કરનારા, ઉપરથી મહંત અને અંદરથી પોગળ એવા નારતીક અને દારણુ સ્વભાવવાળા એટલે કોપી, કામી લોભી, તથા બ્યભિચારી માણસો તિરથોમાં રહ્યા છે માટે તિરથોનો સાર જતો રહ્યો છે.

શ્રીમદ્ ભાગવત મહાત્મના પાંચમા અધ્યાયમાં શ્લોક ૬૬ સંસારરૂપી આરાગ્ય લેખને ઘોઈ નાંખવામાં મહા સમર્થ કથારૂપી તિરથ મનમાં રહે તો મુક્તિજ છે.

શ્રીમદ્ ભાગવત વિગેરે સર્વધર્મ માન્યગ્રન્થોમાં ઘણું ઠેકાણે સતસંગતા મહિમા વતાવ્યો છે. પણ તે ધણી વાતો કરવા કરતાં શ્રીકૃષ્ણે ઉદ્ધવજીને એકાદશ સ્કંધના પારમા અધ્યાયના પહેલાં શ્લોકમાં કહ્યું છે તે તમામ પુરાવાના સારરૂપ માખણરૂપ છે તે તોયે પ્રમાણ છે. બરાબર વાંચજો, વાંચીને સમજજો.

શ્લોક નરોધયતિન્માં યોગો, ન સાંખ્યં ધર્મં એવ ચ;
ન સ્વાધ્યાયસ્તાપસ્ત્યાગો, નેષ્ટાપૂર્તિ ન દક્ષિણા.
વ્રતાનિ ચક્ષુઃશ્ચન્દ્રાસિ, તીર્થોનિ નિયમા ચમા;
અથા વરૂન્ધે સતસંગ; સર્વસંગાપહોદિમામ.

૧

૨

અર્થ:—શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્મા ઉદ્ધવજીને કહે છે કે હે સખા સર્વ સંયોગ-પહા-મોહને મહાકનાર સતસંગ જેની રીતે અને વચ્ચે કરે છે તેની રીતે. યોગ, તત્ત્વવિવેક, ધર્મ, નેષ્ટાધ્યયન

તપ, સંન્યાસ, યજ્ઞ, વાવ, કૃષિ આદિ કરાવવારૂપ પૂર્ત, દક્ષિણા, વ્રત દેવપુજન, મંત્રો, તીર્થ નિયમ કે યજ્ઞો અને વશ કરી શકતા નથી.

આ ૧૨ માં અધ્યાયમાં આ પ્લોઝિને દ્વંદ્વ કરવા માટે બધા અધર્મી પુરુષોના દર્શિત આપીને શ્રીકૃષ્ણ સાબીત કરી આપે છે કે જીવનને સતસંગની વચ્ચેના આવશ્યકતા રાખવી જોઈએ. સતસંગના ત્રણ પાયા-વક્તા, શ્રોતા અને શાસ્ત્ર તે કેવા હોય તો આ ઉત્તમ પદાર્થની આગર વધે, તે સમર્પી મોક્ષપત્રિકાના પ્રથમ પુસ્તકના પ્રથમ અંકમાં બુદ્ધાસો કયો છે તે વાંચવા સુચુક્ષ્મોને ખાસ વિનંતી કરે છું. જનાઓ વિચીત્ર છે. આયુષ્ય હું કે અને ઉપાધી પારવિવાની છે માટે મોટી વેદાંતની અગર કર્મકાંડની વાતો કરીને બેઠિને શુશ્રવવાનો આ વખત નથી. માટે યુગને ઓળખી શાસ્ત્રમાં જતાવેલા યુગના પ્રમાણે કામ થાય તોજ જીવ કાંઈ કરી શકે તેમ છે, બાકી શાસ્ત્રમાં લખ્યું તે શાસ્ત્રમાં રહ્યું અને આપણે તો કરતા હોઈએ તે કરીએ. તેવી કથા અગર તેવા સતસંગ કલ્યાણ કરી શકે તેમ નથી. ૧૫ હાથમાં આવેલા યુગ, તોડનાર હાથ તેમ નહોં તોડનાર હાથ બેઠ હાથને સુગંધ આપે છે.

૧ કૃષ્ણાતુ એટલે અગ્નિ, અવિધા રૂપિ તૃણને જાળનાર માન રૂપી અગ્નિ સરખું રા-
મનું નામ, રાગરૂપ અંધકારને ટાળનાર વૈરાગ્ય રૂપી (ભાનું) (સૂર્ય), અને સંસાર રૂપી તાપને
શાંત કરનાર બકિતરૂપી હીમકર (ચંદ્ર) સરખા રામનામને પ્રણામ કરેછું. ૨, બહો, વિષ્ણુ,
અને સદાશીવ તથા વેદના પ્રાણ કહેતા સુગ રૂપ છે. ૩ ગુણાતીત ૪ ઉપમા આપી ન શકાય
એવું. ૫ ગુણના ભંડારરૂપ. ૬ ગણપતિ. એવું કહેવાય છે કે દેવોની સભામાં એવો દરાર
થયો કે બે પૃથ્વીની પ્રદક્ષણા કરીને પહેલો આવે તે દેવ, પહેલો પુનઃ. સૌ દેવ પોત પોતાના
વાહન બેઠને દોડ્યા. ગણપતિ પણ પોતાનું વાહન ઉંદરને બેઠ દોડ્યા. ગણપતિને નારદ મળ્યા.
સંતે કુંડી બતાવી કે “ રામ નામના ૪૨તા પ્રદક્ષણા કરે તો પૃથ્વી પ્રદક્ષણા કરે.” એમ
કરવાથી ગણપતિ જીત્યા અને ઉંદ્ર વીગેરે હારી ગયા. ૭ આદિ કવિ (વાલ્મીકિ) “ મરા ”
એટલે રામનું ઉલકું નામ લેવાથી પણ મોટા સિદ્ધ ગન્ધા છે. ૮ સહસ્ત્ર નામ બરાબર રામ-
નામ છે એવો સદાશિવે પાર્વતિને બોધ કર્યો છે “ સહસ્ત્ર નામ તત્સુલ્ય રામનામ વરાનને ”
૯ સતિએ પોતાનું કહ્યું માન્યું બાણી સદાશીવ પ્રસન્ન થયા અને ક્રીઓમાં ઉત્તમ એવાં
પાર્વતીને પોતાના સ્ત્રીરૂપના સચ્ચાર રૂપ કર્યા. ૧૦ નામના પ્રભાવથી કાલકૃદ (વિષ) પણ
અશ્રુત બની ગયું છે. આ વાર્તા ત્રીમદ ભાગવત સ્કંધ (૮) માં છે.

કો—રામ નામ મળી હીપધર, જીવ ૧૧ દેહરી દાર
તુલસી ભીતર ખાદ્યાર, જે ચાહત ૧૨ ઉજ્જાર. સીયા૦

ચો—રામ એક ૧૩ તપસ તીથ તારી, નામ કોટી ખલ કુમતી સુધારી.
૧૪ ભંજેડ રામ આપ શીવ ચાપુ, ભવ ભય ભંજન નામ પ્રતાપુ.

* * * *

કો—શવરી ગીધ સુસેવકન, સુગતિ દીન્હ રણુનાથ
નામ ઉધારે અમિત ખલ, વેદ વીદીત ગુણ ગાથ.

ચો—રામ ૧૫ સુકુન્દ વિલીષણ દોહ, રામે શરણ જન સખ દોહ
નામ અનેક ગરીબ નીવાજે, લોક વેદ વર બીરદ વીરાજે.

* * * *

કો—૧૬ પ્રહ્લ રામ તે નામ ખડ, વરદાયક વરદાન.

રામ ચરિત શત કોટીમાં, લીય મહેથ જીવ જન.

ચો—નામ પ્રભાવ શંભુ અવીનાશી, ૧૭ સાજ અમંગલ મંગલરાશી.

શુક શનકાદિ સિદ્ધ સુની યોગી, નામપ્રસાદ પ્રહ્લસુખ ભોગી,

નારદ બનેઉ નામપ્રતાપુ, ૧૮ જગપ્રીય હરીહો હરિપ્રીય આપુ

નામ જપત પ્રભુ કિન્હ પ્રસાદ, ભકત સીરામણી ભયે પ્રહ્લાદુ ૧૯

૨૦ ક્રુવ સગલાની જપેઉ હરિ નામુ, પાવઉ અચલ અનુપમ કામુ

સુમરી પવનસુત પાવન નામુ, અપને વશ કરી રાજેઉ રામુ.

અપર અબ્બીલ ગજ ગણકાઉ, ભયે મુકત હરિનામ પ્રભાઉ

કહોં કહોં લગી નામ ખડાઈ, રામ ન થકે નામ ગુણ ગાઈ

કો—૨૧ રામ નામકો કલ્પવૃક્ષ કલી કલ્યાણ નીવાસ

જે સુમરીત ભય ભાગતે તુલસી તુલસી દાસ.

* * * *

૧૧ જીવનો ઉચરે ૧૨ પ્રકાશ-જ્ઞાન, ૧૩ ગૌતમની સ્ત્રી અહલ્યા ૧૪ રામચંદ્ર સદાશિવનું
ધનુષ્ય ભાગ્યું અને રામના નામે તેા ધણુ ભક્તોનું ભવ ભય રૂપી ધનુષ્ય ભાંગી નાંખ્યું.
૧૫ સુમિત્ર ૧૬ વરદનારા સદાશિવ જેવાને પણ વરદાન દેનારું નામ, નિર્ગુણ બ્રહ્મ અને સગુણ
બ્રહ્મરૂપ રામના કરતાં પણ રામનું નામ મોટું છે. જે નામને શતકોટી રામાયણમાંથી અમૂલ્ય ગણીને
સિને હાકાવી લીધું છે. ૧૭ ગોપરીની માળા, સાપ વીગેરે આ અમંગળ સાજ પણ મંગળ રૂપ
મળ્યા છે ૧૮ જગતના આત્મારૂપ વિષ્ણુ અને વિષ્ણુના ખારા નારદ ૧૯ પ્રહ્લાદ માત્ર નામજ
ગણતા હતા. (તે કલ્પા શ્રીમદ્ ભાગવત સંપત્ત રક્ષમાં છે) ૨૦ ક્રુવ રીસાઈને વિરામણી
નહી) પ્રભુને બળવા નીકળ્યા હતા. તેાપણુ તેમને અવિચળ કામ મળ્યું ૨૧ કળીયુગમાં
કલ્યાણના ધામરૂપ રામ નામ છે અને તે કલ્પ વૃક્ષ છે જેને બળવાથી ભય ભાંજે છે. દ્રષ્ટાંત
તુલસી તે સાધારણ હતા તેમાંથી મોટા તુલસીદાસ બની ગયા.

ચો:—વેદ પુરાણ સંત મત એહું, સકલ સુકૃત ફલ રામ સનેહ
 ધ્યાન પ્રથમ યુગ ^૧મખયુગ દુષ્ટ, દ્વાપર ^૨પરિતોષીત પ્રભુ પૂજે;
^{૨૪}કલી કેવલ મલ મૂલ મલીના, પાપ પયોનીધી જન મન મીતા
 નામ કામ તરે કાલ કરાલા, સુમીરત રામન સકલ ^{૨૫}જગ ભલા
 રામ નામ કલી ^{૨૬}એભિમત કાતા, હિત પરલોક લોક પીતુ માતા
^{૨૭}નહિ કલી કર્મ ન ભક્તિ વિવેક, રામ નામ અવલંબન એક
 દો:—^{૨૮}રામ નામ નર કેસરી, કનક કરીયુ કલી કાલ
 ભપકે જન પ્રલંહાદ છમી, પાલહિ ફલ સુર સાલ.

પારવતીનો શંશય પ્રસંગ.

ચો:—એક વાર ત્રેતા યુગમાંહી, શંભુ ગયે ^૧કુંભજ ઋષિ પાહિ
 સંગ સતિ જગજનની ભવાની, પૂજે ઋષિ અભિલેશ્વર ભાની
 રામ કથા ^૨મુનીવચં ખખાની, સુની મહેશ પરમ સુખ માની
 ઋષિ પુછા હરિ ભક્તિ સુહાધ, કલી શંભુ અધિકારી પાઠ
 કહેત સુનત રઘુપતિ ગુણ ગાથા, કછુ દિન તહાં રહે ^૩ગીરિનાથા
^૪મુની સન ઘીકા માંગ ^૫ત્રિપુરાસી, ચલે ભવન સંગ દક્ષકુમારી
 તેહિ અવસર ^૬ભંજન મહિભારા, હરિ રઘુવંશ લીનહ અવતારા
 પિતા બચન તજ રાજ ઉઠાસી, દણ્ડકે વન ખીચરત અવીનાસી.

* * * * *
^૭શંભુ સમય તેહી રામહી દેખા, ઉંર ઉપજા અતિ હર્ષ વિશેખા
 ભરી લોચન છળીસિંધુ નીહારી, ^૮કુસમય ભનુ, ન કિન્હ ચિન્હારી
 જમ સત્પિદાનંદ જગપાવન, અસ કહી ચલે, મનોજ નસાવન
 ચલે ભત શીવ સતિ સમેતા, પુનિ પુનિ હર્ષાત ^૯કૃપાનીકેતા.

૨૨ થા ૨૩ આઠ પ્રકારની પુજા. ૨૪ કળીયુગ કેવળ મળના હમલાથી મલીન અને પાપનેા સાગર તેમાં જીવ આપડા માહલાં રૂપે ડગડાં મારે તે યુગમાં નામ એજ કલ્પતર છે. ૨૫ જગત પ્રપંચ ૨૬ જગેહું દેનાર. ૨૭ કળીયુગમાં કર્મ, ભક્તિ અગર વિવેક (અહા વિદ્યાનો પાર) બની શકે તેમ નથીમાત્ર નામનોજ આધાર છે. ૨૮ રામના નામ રૂપી ત્રિસિંહ અવતાર, કળીયુગરૂપી કનક શીયુ (હિરણ્યકશિયુ) ને મારીને નામ જપનાર પ્રહલાદ જેવા જીવને બચાવી લે છે. શ્રીમદ્ભાગવતમાં નામ પ્રભાવની વાતો ઘણે ઠેકાણે આપે છે. શાસ્ત્ર કહે છે કાંઈ અને આપણે વર્તીએ છીએ કાંઈ—શીયાળામાં બરફના પાણી પીઈએ છીએ અને દાંત ખેડીએ છીએ, કર્મ કરવાની અગર પુજા કરવાની નથી; પણ પુજા ને જેમ બને તેમ સાદા રૂપમાં મૂકીને પ્રભુ મહિયા બાણી પ્રભુ નામમાં પ્રીતી કરવાની જરૂર છે. ઘણી, ઘણીમાણીનું અને ઘણીયાણી ઘણીનું નામ સાંભળી જેટલી રાજ થાય છે તેટલો આનંદ પ્રભુ નામ સાંભળતા થાય છે? નહીં. ત્યારે તેમ કરવાની જરૂર છે.

૧ અમરત, ૨ સદાશિવ, ૩ મુની પાસેથી રજા, ૪ પૃથ્વીનો મારે ઉતારવા પ્રભુએ રઘુવંશમાં અવતાર (રામ) લીધો. પિતાનું વચન પાળવા માટે રાજ્યનો ત્યાગ કરીને ઉઠાસી બનીને એટલે સાણ વેગે. ૫ તે સમયે અમરતને ત્યાંથી ખાજ વળતાં સદાશિવે રામને દેખ્યા ૬ મનુષ્યદેહ ધારણ કરીને અને તે રૂપા વેશમાં રાવણને હથ મારવા છે માટે સદાશિવે જોગબાણ પાડી નહીં, રજા મળ્યા નહીં—છેરથી પ્રણામ કર્યાં. ૭ કામદેવને જીવનાર. ૮ કૃપાના બંધાર.

શંભુ ગિરિ પુત્રી મૃગા^{૧૦} ન હોઈ, શિવ^{૧૦} સર્વના જન સખ કોઈ
અસ શંકય મન ભયેઉ અપારા, હોય^{૧૧} ન હૃદય પ્રગેષ પ્રચારા.

* * * *

છંદઃ—સુનિ ધીર યોગિ સિદ્ધ^{૧૨} સંતત વિમલ મન જેહી ધ્યાવહી
૧૩કહિ નેતિ નિગમ પુરાણ આગમ જાસુ કિરતી ગાવહી
સોઈ રામ વ્યાપક પ્રહા ભુવન^{૧૪} નિકાય પતિ માયા ધનિ
અવતરેઉ અપને ભક્ત હિત^{૧૫} જન તંત્ર નિત રઘુકુલ મજી

* * * *

ચોઃ—હોઈ હઈ સોઈ જુ રામ રથ રાખા; કો કરી તઈ પઠાવહી સાખા
અસ કહી લગે જપન હરી નામ, ગઈ સતી જહાં પ્રભુ સુખધામ.

* * * *

સતી કીન્હ સીતાકર વેષ, શ્રીવ ઉર ભયેઉ^{૧૬} વિવાહ વિરોધ
જો અખ કરહું સતીસન પ્રીતિ, મિટી ભક્તિપથ હોય અન્નીતિ.

* * * *

અસ^{૧૭} પણુ તુમ વિન કરે કો આના, રામભક્ત સમસ્થ ભજવાના
નહિ કોઉ અસ જન્મેઉ જગમાંનિ, ^{૧૮} પ્રભુતા પાઈ જાહી મહ નાહિ

* * * *

ચઢપી મિત્ર પ્રભુ પિતૃ પુરૂ જોહા,^{૧૯} જઈએ ખીન યોલે ન સંદેહા.
^{૨૦} તઢપી વિરોધ માન જહાં હોઈ, તહાં ગયે કલ્યાણ ન હોઈ.

* * * *

સંત શંભુ^{૨૧} શ્રીપતિ^{૨૨} અપવાહ, સુનીય જહાં તહા અસ મચાઈ
કાઠીય તાસુ જીભ જો અસહી, ^{૨૩} શ્રવણ મૂંઢ નહિ ચલઈ મરાઈ

* * * *

૫ વ્રજા ૧૦ અંતરયાત્રી. ૧૧ હૃદયમાં શાંતી થઈ નહીં. ૧૨ હમેશાં પ્રવિત્ર
મનથી જોડું જ્ઞાન કરે છે. ૧૩ વેદ પણુ જોને નેતિ નેતિ કહે છે. અને પુરાણુ જોની કિરતી
માન છે. ૧૪ બ્રહ્માંડ ૧૫ જન તંત્ર જો સ્વતંત્ર છે. (સતિ) રામચંદ્રમાં કોઈક મવાથી
રામની પરિક્ષા કરવા આમાં તે વખતે સદાશીવ બોલ્યા કે પ્રભુની મરજી હશે તેમ કરો)
૧૬ દુઃખ. ૧૭ રૂઢ ૧૮ એમર્થ સુખ મળ્યા પછી ૧૯ ધર ૨૦ તોપણુ જ્યાં જાનઅનન્યાય
૨૧ વિષ્ણુ ૨૨ નિહા ૨૩ કાનમાં આંગણી ધાલી ત્યાંથી આત્મા જવું.

સમસ્થકો નહિ દોષ ગુસાંધ, ૨૪વી પાવક સુરસરીકી નાંધ.

* * * * *
૨૧ સુરસરી જલકૃત વાણ્ણી બના, કબહુ ન સંત કરહિ તેહિ પાના
૨૨ સુરસરી મિલે સો પાવન કૈસે, ૨૩ ધણ અનીશહિ અન્તર તૈસે.

* * * * *
૨૮ જન્મ કોટી લગી રગર હમારી, વરઉ શંભુ નતુ રહો કુમારી
૨૯ તબે ન નારહ કર ઉપદેશુ, આપ કહે શત વાર મહેશુ
૩૦ મેં પા પરઉ કહાં જગદંબા, તુમ ગૃહ ગવનહુ ભયેઉ વિલંબા
કંપી પ્રેમ બોલે સુની જ્ઞાની, જ્ય જ્ય જ્ય જગદંબ ભવાની.

* * * * *
૩૧ સુરકે અચન પ્રતિતિ ન જોહિ, સ્વપ્નેહુ સુખ આંતી નહિ તેહિ

રામ જન્મ.

ચો:—૧ ભયે પ્રગટ કૃપાલા હીન ક્યાલા કૌશલ્યા હિતકારી,
હર્ષિત^૨ મહતારી સુનિ^૩ મનહારી અતભૂત રૂપ નિહારી ।
૪ લોચન અલિસામા ૫ તનુ ધનશ્યામા ૬ નિજ ૭ આયુષ ભુજ ચારી,
૮ ભુવણ વનમહાલા ૯ નયન ૧૦ વિશાલા ૧૧ શોભા સીંધુ ૧૨ ખસારી. ॥ ૧
૧૩ કહ-હુહું કર બેસી અસ્તુતિ તોરી કિહિ ગિધિ કરો ૧૪ અનંતા
૧૫ માયા શુણ જ્ઞાના-તીત ૧૬ અમાન્યા વેદ પુરાણ ભનંતા. ૧૭
કરૂણા શુણસાગર સખ શુણ ૧૮ આગર નિહિ ગાવહિં શ્રુતી સંતા
૨૦ સો મનહીત લાગી ૨૧ જન અનુરાગી પ્રગટ ભયે ૨૨ શ્રીકંતા ॥ ૨
૨૩ બ્રહ્માંડનીકાયા નીમીંત માયા સેમ રામ પ્રતિ વેદ કહે
રામ ઉર સો વાસી ચહ ઉપહાસી સુનત ધીર મતી ચીર ન રહે.

૨૪ સુર્ય, અગ્નિ અને ગંગાજી માટે રૂપ ગંગાના જળથી હાથ બનાવ્યા છે એમ
બધ્યા પછી પણ સંત તેનો ઉપયોગ કરે નહીં—પાન કરે નહીં, ૨૬ તેજ મહિરા ગંગાના
ધોધમાં મળે તો પાવન થઈ જાય છે. તેનું સૌ પાન કરે છે (બીજા પદમાં તેનું દર્શાવે છે)
૨૭ જીવ હથેલી આશથી બન્યા છે તો પણ તે હથેલી નહીં પણ એજ
જીવ જ્ઞાન, વેરાગ અને વિવેક આદિ સાધનથી હથેલીમાં લવલીન રહેતો તેજ જીવ પરમાત્મા
અગર મહાત્મા ગણાય છે (સતિ દક્ષના યજ્ઞમાં દેહત્યાગ કર્યા પછી હિમાલયને ત્યાં અ-
વતર્યા અને પાર્વતી અગર શેલકુચારી એનાં નામ ધારણ કર્યા ત્યાં તારહ સુનીએ પૂર્વ
જન્મની વાતો કરી શ્રદ્ધાશીવને વરવા બલામણુ કરી તે કામસિદ્ધ કરવા માટે સતિતપ કરવા
લાગ્યાં, તે વખતે સતિ રૂપિણી સતિની પ્રરિક્ષા કરવા માટે સતિ પાસે પધાર્યા અને સદા
શીવના અવશુણ બતાવીને સતિનું મન કોલાવવા લાગ્યા ને વખતે સતિ બોલે છે કે “જન્મ

૨૮ કોરોડો. જનમ ધારણ કરું. ખજુ શંકરનેજ વરવાનો નિશ્ચય છે અને કદાચ ન વરી શકું તે કુવારી રહીશ, ખુલાસો—આટલા માટેજ બીજો ગોરીતું પુનઃ કરે છે, બીજો અવતાર થાય તો ખજુ બીજો પુરુષ મારા અંગને સ્પર્શ કરે નહીં એવા દ્રઢ સંકલ્પનું આ ચીત્ર છે. હીંદવી ધણી સતીઓએ મરવા વખતે પ્રજા પાસે જીવીજ માગ્યું કરી છે. તે ગારવ યાદ કરીએ ત્યારે આંખમાં જળ આવી જાય એવું છે.

૨૯ સતિએ નારદને ગુરુ માન્યા છે માટે કહે છે કે સદાશીવ આત્માને સૌ વાર કહે તો ખજુ નારદનો (શદાશીવને વરવાનો) ઉપદેશ તજીશ નહીં.

૩૦ સતિએ સપ્ત રૂપીએને કહ્યું કે હું તમને પણ લાગીને કહું છું કે આપ અહીંથી પધારો, આપને (નકામું) મોકલું થશે એટલે હું માનવાની નથી.

૩૧ સદગુરૂના વચનમાં જરૂરે વિશ્વાસ નથી તેને સ્વપ્નામાં ખજુ સુખ અને વિજય હોય નહીં આ ગહન વિષય છે તે સંબંધી આ પુસ્તકમાં આગળ (૭૭) માં પાના ઉપર વિશેષ ખુલાસો થયો છે.

૧ રામે નાનું સ્વરૂપ ધારણ કર્યા પહેલાં કૌશલ્યાજીને ચતુર્બળ સ્વરૂપે દર્શન દીધા તે આ પ્રસંગ છે) ૨ મા (૩) મુનીના મન કરવા વાળી મૂર્તિ. ૪ આંખને આનંદ આપવા વાળી ૫ શરીર ૬ પોતાના ૭ શંખ, ચક્ર, ગદા અને ઘણા ૮ શબ્દોમાં ગુલસીની માળા ૯ આંખ ૧૦ મોટી ૧૧ શોભાના સમુદ્ર ૧૨ ખરડાંખરીખર નામના હૈંતમેના અરિ (દુશ્મન) ૧૩ કૌશલ્યા બે હાથ જોડીને સ્તુતિ કરે છે ૧૪ અંત વિનાના અમર ૧૫ માયાનાં ગુણ તથા છદ્મોના સંબંધી જ્ઞાનથી અતિત ૧૬ માન રહિત ૧૭ કહે છે ૧૮ બંડાર ૧૯ વેદ ૨૦ તે મારા હીત માટે ૨૧ ભક્ત વત્સલ ૨૨ લક્ષ્મીપતિ ૨૩ વેદ કહે છે કે માયાએ બનાવેલા બધાંક આપને રૂંવાડે રૂંવાડે છે એવા આપ મારા ગર્ભમાં વસ્યા તે માત્ર આશ્ચર્ય જનક છે તે સાંબળતા મરિજ (મતી) સ્થીર રહેતી નથી.

ઉપજા જળ સ્નાના પ્રભુ ^{૨૪}સુસકાના ચરિત બહુલ વિધિ કિન્હ ચહે
કહિ કથા સુનાઈ માનુ ^{૨૫}ભુઆઈ જિહિ પ્રકાર સુત પ્રેમ લહે
માતા પુની માલી સો મતિ ^{૨૬}ઠોલી લજહુ તાત ચહે રૂપા
કીજે શીશુ લીલા અતિ પ્રીય શીલા ચહે સુખ પરમ અનુપા
^{૨૭}સુની બચન સુજના રોહન કાના હોય બાલક સુર ભુપા
ચહે ચરિત જો ગાવહિ હરિપદ પાવહિ તે ન પરહિ ^{૨૮}ભવકુપા.

ટો:— ^{૨૯}વિપ્ર ધેતુ સુર સંત હિત લીન્હ મનુજ અવતાર
નિજ ઇચ્છા નિર્મીત તનુ માયા ગુણ ગોપાર.

જો:—સુનિ ^{૩૦}સીશુ રૂદન ^{૩૧}પરમ પ્રીય બાની, ^{૩૨}સંભ્રમ ચલી આઈ સખ રાની
હર્ષિત જહે તહે ^{૩૩}ધાઈ કાસી, આનંદ મગન સકલ પુરવાસી
દશરથ પુત્ર જન્મ સુની કાના, માનહુ ^{૩૪}બ્રહ્માનંદ સમાવા
પરમ પ્રેમ મન ^{૩૫}પુલક શરીરા, ^{૩૬}ચાહત ઉઠન કરત મતિ ધીરા
^{૩૭}જાકર નામ સુનત શુભ હોઈ, મોરે ગૃહ આવા પ્રભુ સોઈ
પરમાનંદ પુરી મન રાજા, કહા બુલાઈ બળવહુ બાજા
ગુરુ વશિષ્ઠ કહ જ્યોત્ ^{૩૮}હંકારા, આઈ દિગ્ગજ સહિત નૃપદારા
અનુપમ બાલક દેખી ન જાઈ, રૂપ રાશી ગુણ ^{૩૯}કહી ન સીરાઈ

* * * * *

જો:—^{૪૦}વૃંદ વૃંદ મિલિ ચલી ^{૪૧}ભુગાઈ, સહજ શૃંગાર કિયે ઉઠી ધાઈ
કનક ^{૪૨}કલશ ^{૪૩}મંગલ ભરી આરા, ગાવત પૈંડહી ^{૪૪}ભૂપ દુઆરા
કરિ આરતી ^{૪૫}નિઠાવરી કરહિ, વાર વાર ^{૪૬}શિશુ ચરણન પરહી.

* * * * *

૨૪ હસ્યા—એટલે તો હજી મારે ઘણી લીલા કરવી છે ૨૫ સમજાવ્યા ૨૬ ખત
કરી—માયાથી ધરાધને બેસ્યા ૨૭ આ વચન સાંભળીને બાળરૂપે બની રહ્યા લાગ્યા ૨૮
સંસારરૂપી કેવા ૨૯ આહવા, ગાય, દેવ તથા સંતોના કલ્યાણ માટે (પ્રભુએ) મનુષ્ય અ-
વતાર લીધા છે. દેહાદિકના સમંધથી રહિત છતાં પણ પેતાની ઈચ્છાથી દેહ ધારણ કર્યો
છે. આપણા દેહ કર્મે કરીને જાય છે તેમ આખાં નથી, ૩૦ બાળકે ૩૧ વાંછ્યાના ધરમાં
બાળકનું રૂદન ધણું જ પ્રીય લાગે છે.

૩૨ જેવા બેઠાં તેવાં આલ્યાં. શણગાર સજવા રચ્યા નહીં ૩૩ વધામણી આવા ટોડી
૩૪ મોટામાં મોટો લાભ બહાનંદ ૩૫ રૂંવાડા ઉભા થયા ૩૬ માંડ માંડ ઉઠ્યા ૩૭ એક
૩૮ તેહ ૩૯ કહી સક્યા નહીં ૪૦ ટોળેટોળાં ૪૧ સીંગા ૪૨ [સોનાના] મોટા ૪૩ કુ-
બની સામગ્રીથી બરેલા ટોટો ૪૪ સુખના દરવાજામાં ૪૫ એવારણું ૪૬ બાળકે રામ,

વિશ્વામીત્ર રામ દર્શન.

દા:—મહુ ૧વિધિ કરત ૨મનોરથ જાત ન લાગી વાર

૩કરિ મજન સરરૂ ૪સલીલ ગયે ભુપ કરખાર

જો.—૧મુની આગમન સુના જગ રાજા, મિલેન ગએઉ લે વિપ્ર સમાજ
કરી કંઠવત મુનિહિ ૧ સન્માની, નિજ આસન બેઠારે આની
ચરણ પખારી કીન્હ અતિ પૂજા, મોસમ આજ ધન્ય વહિ ૨દુભ
વિવિધ ભાંતિ લોજન કરવાવા, મુનિવર હૃદય હર્ષ ૩અતિ ખાવા
પુની ચરણ મેલે ૪સુત ચારી, રાંઘ દેખી મુની ૫વિરતિ બિસારી
૧૦ ભયે મગન દેખત મુખ શોભા, જન ચકોર પૂરણ શશી લોભા
૧૧ તખ મન હર્ષી ૧૨અચન કહ રાઉ, મુની અસ કૃપા કીન્હ નહિ કાઉ
કેહિ કારણ આગમન તુમ્હારા, કહો સો કરત ન લાવહુ ૧૩ચારા
અચુર સમૂહ સતાવહી મોહી મે ૧૪ચાચન આએઉ નૃપ તોહી ૧૫
૧૫અનુજ સમેત દેહ રચનાથા, નિશીચર વધ મે ૧૬હાવ ૧૬સનાથા.

દો.—દેહુ ભુપ મન હર્ષિતહિ, તજહુ મોહ અજાન.

ધર્મ સુચશ નૃપ તુમકહં, ૧૭ ઇનકહં અતિ કલ્યાન

જો.—મુની રાજા અતિ ૧૮ અપ્રિય વાની, ૧૯હૃદય, કમ્પ મુખ ધૃતિ કુમલાની
૨૦આથેપન પાયઉ સુત ચારી, વિપ્ર વચન નહિ કહેઉ વિચારી
માંગહુ ભુમિ ધેનુ ધન કોષા, સર્વશ દેહુ આજ તજ શોષા
દેહ પ્રાણુતે પ્રીય કહુ નાહિ, સોઉ મુનિ દેહુ ૨૧નિમિષ એકમાંહી
સખ સૂત પ્રિય મોહિ ૨૨પ્રાણુકી નાઈ, રામ હેત નહિ બને શુસાઈ
૨૩કહં નીશીચર અતિ ઘોર કઠોરા, કહાં સુંદર સૂત પરમ કિશોરા
મુનિ નૃપ ગીરા પ્રેમ ૨૪ રસ સાની, હૃદય હર્ષ માના ૨૫મુની જ્ઞાની
તખ વસિષ્ઠ બહુ વિધિ સમુઝાવા, નૃપ ૨૬ સંદેહ નાશકહ પાવા

૧ પ્રકાર ૨ વિચાર ૩ સ્નાન વિધિ કરીને ૪ જગ ૫ મુનિ [વિશ્વામીત્ર] ના
આવવાના સમાચાર જ્યારે રાજાએ સાંભળ્યા, ત્યારે બ્રાહ્મણોના મંડળ સહિત સામે પધાર્યા
૬ સત્કાર કરીને ૭ બીજે ૮ ચાર પુત્રો ૯ વેરાગ્ય - ૧૦ જેમ ચકોર પુનમતા ચંદ્ર સામે
જોયાજ કરે તેવા પ્રેમથી રામનું સુખ જોઈ ખુશી થયા ૧૧ પછી મનમાં હર્ષ પામીને
રાજા બેઠ્યા કે હે મુની ? આવી (વિના બેલાવ્યે પધારવાની) કૃપા કોઈ વખત કરી
નથી ૧૨ વખત ૧૩ માયવા ૧૪ આપની પાસે ૧૫ લક્ષમણ સહિત ૧૬ બંધમટી બંધ
૧૭રામ લક્ષમણનું પણ કલ્યાણ ચશે એટલે તેમને બેના ચાર કરીને (પરણાવીને) પાછા મો-
કલીસે ૧૮ રામના વિશેષગની ૧૯ છાતી ધડકવા લાગી. મુખ કરમાઈ ગયું ૨૦ ધડપણમાં
૨૧ પગમાં ૨૨ માણ સમાન ૨૩ ક્યાં અતિ કઠોર દેવો, અને ક્યાં મારા સુંદર કીશોર
વખત પુત્રો ૨૪ પ્રેમ સ્વથી ટપકતી ૨૫ વિશ્વામીત્ર ૨૬ પુત્ર બાવ ૨૭ સારી રીતે સી-
ખામણ આપી ૨૮ હે મુનિ ! આ બે પુત્રો મારા પ્રાણુતા આધાર છે હવે તમે તેના
પિતા યાદને સંભાળ રાખજો.

અતિ આદર દોઉ તનય બુલાયે, હૃદય લાય બહુ ^{૧૦}ભાંતિ સિખાયે
૨૮મેરે પ્રાણનાથ સૂલ દોઉ, તુમ મુનિ પીતા આનં નહિ કોઉ,

રામનું જનકપુરમાં આગમન.

ઓ.—દેખી ^૧અનુપ એક અમરાઈ, ^૨સખ સુવાસ સખ ભાંતિ સુહાઈ
^૩કૌશીક કહાઉ મોર મન માના, ઈહાં રહિય રઘુવીર સુભગ
^૪બલહિં નાથ કહિ કૃપાનિકેતા, ઉતરે તહં મુનિ વૃંદ સમેતા
વિશ્વામિત્ર મહામુનિ આયે, સમાચાર ^૫મિથિલા પતિપાયે

દો.—સંખ ^૬સચિવ શુચિ ^૭ભુરિ ભટ, ^૮ભુસુરનર ^૯ગુરૂ ભતિ
ચલે મિલન ^{૧૦}મુનિ નાથકહિ ^{૧૧}સુદિત રાઉ ભલી ભાંતિ

ઓ.—કીન્હ પ્રણામ ^{૧૨}ધરણી ધરી માયા, કીન્હ ખાશીપ મુદિત મુનીનાથા
વિમ્બ વૃંદ સખ સાદર વંદે, જાની ભાગ્ય બડ રાઉ આનંદે
કુશલ પ્રશ્ન કહિ બારહિબારા, વિશ્વામિત્ર નૃપહિ બેઠારા
તેહિ અવસર આયેઉ ^{૧૩}દોઉ ભાઈ, ગયે રહે દેખન ^{૧૪}કુલવાઈ
શ્યામ ગૌર મૃદુ ^{૧૫}વચસ કિશોરા, ^{૧૬}લોચન સુખદ વિષ્ણુ ચિત ચોરા
ઉઠે સકલ જળ રઘુપતિ આયે, વિશ્વામિત્ર ^{૧૭}નિકટ બેઠારે
ભયે સખ મુખી દેખી દોઉ જાતા, ^{૧૮}વારી વિલોચન ^{૧૯}પુલકીત ગાતા
^{૨૦}મુરતિ મધુર મનોહર દેખી, ભયઉ વિદેહ વિદેહ વિશેખી

દો.—પ્રેમ મગનમન જાંનિ નૃપ, કરિ વિવેક મતિ ધોર
^{૨૧}બાલક મુની પદ નાઈ શીર, ગદ ગદ ગીરા ગંભીર

ઓ.—ઠંહડું નાથ સુંદર દોઉ બાલક, મુનિકુલ ^{૨૨}તિલક કિ નૃપકુલ પાલક
^{૨૩}બ્રહ્મા બે નીગમ નેતિ કહિ ગાવા, ^{૨૪}ઉભય વેશ ધરી સો કિ આવા

૧ સુંદર આંખાવાડી. ૨ ચોગ્ગ સગવડવાળી ૩ વિશ્વામિત્ર ૪ કૃપાના ભંડાર એવા
હા પાઠવાથી વિશ્વામિત્ર પોતાના મંડળ સહિત ઉતર્યા. ૫ જનકરાજ ૬ પવિત્ર મંત્રીઓ
૭ ધણા ચોક્કા ૮ ઉત્તમ ઉત્તમ બ્રાહ્મણો ૯ વડીલો ૧૦ મુનિનાથ એવા વિશ્વામિત્રને
૧૧ ધણાજ અનંદશુકત ૧૨ ધણાજ નીચા નમીને (રાજા જનક જ્યારે મળવા આવ્યા
તે વખતે રાજ લક્ષ્મણ પુષ્પ માટે બાગમાં ગયા હતા જનકના બેઠા પછી તેઓ પાછા
આવ્યા) ૧૩ રાજ લક્ષ્મણ ૧૪ કુલવાડી ૧૫ વચ-કેશર ૧૬ આંખને આનંદ આપે
એવું ૧૭ નજીક ૧૮ આંખમાં પ્રેમના જળ ૧૯ પ્રેમથી રોમાંચ ખડા થવા ૨૦ કે
સતિ! આની મનોહર મુરતિ દેખીને વિદેહ (જરનશુકત) કહેવાતો જનક પરમર વિદેહ
બન્ને એટલે દેહદુઃખ ભાન છુટી ગયો ૨૧ મુનિના ચરણમાં પડે લાગીને શ્રદ્ધા બદ વાણીથી
જનક બોલ્યા ૨૨ ધણુગાર ૨૩ પરમાત્મા ૨૪ બે વેશ ધરીને

૨૫થે પ્રીય સખહિ જહાં લગી પ્રાની, ૨૬મનમુસકાઇ રામમુસી ખાની
 ૨૭રમુકુલ મહિ હશરથ કે ભયે, મમહિત લાગી નરેશ પદાંગે
 હો—રામલવણુ હોઉ બંધુવર, રૂપ શીલ ખલ ધામ,
 ૨૮સખ રાખઉ સખ સાખી જગ, છતિ અસુર સંભામ
 મો—મુનિ તવ ચરણુ દેખી કહરાઉ, કહિનશકો નિજ પુણ્ય ૨૯મલાઉ
 * * * * *
 ૩૦કરી પુજા સખ વિધિ સેવકાઇ, ગચ્છેઉ રાઉ ગૃહ વિદા કરાઇ

પરશુરામ આગમન.

મો—૧ખરભર દેખી ૨વિકલ નરનારી, સખ મિલિ દેહિ મહીપન ૩ગારી
 તેહિ અવસર સુની શીવધનુભંગા; ૪આયે જુગુલ કમલ પતંગા
 દેખી મહિપ સકલ ૫સકુચાને, બાજ ઝપટ જતુલવા હુકાને,
 ગૌર શરીર ૬ભુતિ ભલી જાળ, ૭ભાલ વિશાલ ત્રિપુંડ વીરાજ
 શીશ જટા ૮શશી વદન સુહાવા ૯રિસવશ કણુક અરૂણ ચે આવા
 જકુટિ કુટીલ નયન રીસ રાતે, ૧૦સહજહિ ચિતવત મનહુ રિસાતે,
 ૧૧વૃંશભકંધ ઉર બાહુ વિશાલા, ૧૨આરૂ જનેઉ માલ મુગશાલા
 ૧૩કટિ સુની વસન તુણુ દુધ બાધે; ધનુશર કર કુઠાર કલ કાધે
 હો—૧૪સંત વેશ કરણી કઠીન, વરૂણી ન બાય સ્વરૂપ
 ધરી સુની તનુજનું વીર રસ, આયે જહાં સખ ભુપ.

મો—દેખત જગુપતિ વેશ ૧૫ કરાલા, ઉઠે સકલ ભય વિકલ ૧૬ભુઆલા
 પિતુ સમેત કહી કહી નીજ નામા, લગે કરન મળ દંડ પ્રજ્ઞામા.
 ૧૭જેહિ સ્વભાવ ચીતવહી હિત બાનિ, સો જાને જનુ આશુ ખુટાની

૨૫ આ સંસારમાં સખળા પ્રાણીઓને સર્વથી જે પ્રિય છે તેઓ (રામ) છે. એટલે રામ પરમાત્માનો અવતાર છે અને પરમાત્મા વિનાના શરીરો શય નેવા છે. વિદ્યારણ્ય સ્વખી વેદાંત પંચલક્ષીમાં કહે છે કે—“વિતાનુ પુત્રઃ પ્રિયઃ, પુત્રાત પિંડઃ, પિંડાત્તથે દ્રિયમ્ ! ઇંદ્રિયાઞ્ચ પ્રિયઃ પ્રાણુઃ પ્રાણાદાત્મા પરઃ પ્રિયઃ !! અર્થ—મનથી પુત્ર વ્હાલા લાગે છે, પુત્રથી શરીર વ્હાલું લાગે છે શરીરથી ઇંદ્રિય પ્રીય ઇંદ્રિયથી પ્રાણ વ્હાલા છે પ્રાણથી આત્મા પ્રીય છે. ૨૬ આ સાંભળીને રામ હસ્યા—વિશ્વામિત્રને સાનથી સમજાવ્યા કે—હજી મારે બધા ચરિત કરવાના છે તે પહેલા તમે મારું પરમાત્મપણું કયા જાહેર કરો છો ? આ ઉપરાંતથી વિશ્વામિત્ર સમજી ગયા અને બોલ્યા કે—૨૭“આ જેઉ બાળકતો રમુકળના મપૂરીય રાજ દસરથના પુત્રો છે અને મારા હીત માટે (યજ્ઞની રક્ષા કરવા માટે) હસરથે જારી સાથે મોકલ્યા હતા,

૨૮ તેઓએ મખ (યજ) ની રક્ષા કરી તે વાત જાણતાં પ્રસિદ્ધ થઈ છે ૨૯ પ્રતાપ ૩૦ સજ વિધિ—જે જોઈએ તે તમામ ચીજ માટે જોઈવજુ કરીને પુન કરી.

૧ ખળભળી ૨ ચીંતાતુર ૩ ગાળો (જ્યારે રાત્રે ધનુષ્ય બાંધ્યું ત્યારે જેઓ ધનુષ્ય બાંધી શક્યા નથી તેઓ લકવા ઉભા થયા—સીતાનું હરણ કરવા તૈયાર થયાં તે વખતે તે કીડીયાઈ સમાવી દેવા માટે પ્રજુ ઐરલુથી પરશુરામ ત્યાં પધાર્યા ઉંદર જેવા દૂધી રાજાઓ ધમાધમ કરતા હતા પણ પરશુરામ રૂપી ખિલાડી આવતાં ઉંદર ગભરાયા ધમાધમને પડી મુકોને નાસ્તવાનો પ્રયત્ન કરવા લાગ્યા. સામાનો વિન્ય જોઈને પેટ કુટરું એ ફુર્નનોત્તરવાવ છે. ૪ જ્યુકળ—આઝલ્યુતા કળરૂપી કમળના વનને ખીલવનાર પતંગ (સૂર્ય) જેવા પરશુરામ પધાર્યા. ૫ ખાળને જોઈને જેમ ચકલા છુપાવે તેમ પરશુરામને જોઈ (અદેખા) રાજાઓ ગભરાયા. ૬ ભવ્ય દેખાય ૭ મોડું ભાલ (કપાળ). ૮ ચંદ્ર સરખા ગૌર શરીરવાળા ૯ રીસને લીધે કાંઈ રાતાં થયા છે જેના લેચન તે પરશુરામ પોતાના ગુરુ ધનુષ્ય બાંધનારને શીક્ષા કરવા પધાર્યા છે. એવી લીલાતું આ ચીજ છે માટે આંખે લાલ થઈ છે.) ૧૦ જરા નામ લઈએ તો લડી પડે એવા ૧૧ મોટા ખભાવાળા તથા છાતી અને હાથ જેના મોટા છે એવા ૧૨ સુંદર જુનોઈ માળા તથા મૂગચર્મવાળા ૧૩ કોડે વસ્કલ બાંધ્યું હતું. તે ઉપર એ તુણુ (ભાથા) બાંધ્યા હતા તથા હાથમાં ધનુષ્યપાણુ અને ખાંધે કલ (વિકાળ) કુઠાર (કુદાડો) રાખ્યા હતા. ૧૪ સંતોને વેશ અને કઠણુ કરણીવાળા જેના સ્વરૂપનું વર્ણન ન કરી શકાય એવા તથા જાણે સાક્ષાત્ વીરસ મુનીને દેહ ધરીને આવ્યો હોય તેવા પરશુરામ જનકના મંડળમાં પધાર્યા. ૧૫ વિકરણ ૧૬ રાજાઓ (પોતાના બાપનું નામ લઈ લખને પ્રણામ કરવા લાગ્યા એટલે અમારા બાપને આપે દવા કરીને બચાવ્યા છે તેના અમે પુત્રો છઈએ માટે હવે મારશો નહીં એમ રાજાઓ પરશુરામને મુચવે છે.) ૧૭ પોતાના સ્તેહી જાણીને પણ સડેજ સ્વભાવથી જેના સાચું પરશુરામ જેના હતા તેતા એમજ સમજતા હતા કે નકકી મોત આવ્યું.

૧૮ જનકે ખહોરિ આય રીરનાવા, સીધ બોલાઈ પ્રભુમ કરવા
આશીય દીન્હ સખી હરખાની. વીજ સમાજ લઈ ગઈ સયાની
૧૯ વિશ્વામિત્ર મીલે પુની આઈ. પદ સરોજ મેલે ઢોલે સાઈ
રામ લછણ કથરથકે ઢોટા, ૨૦ દીન્હ આશીય જની જાલે ભેટા
૨૧ રામહિ ચીતય રહે થકી લોચન, રૂપ અપાર માર મહ મોચન

હો.—૧ જહુરી વીલોહી વિદેહસન, કહલું કહાં અતિ ભીર
પુછત જાન અજાન જીમી વ્યાપેઉ કોપ શરીર

ચોા—સમાચાર કહી જનક સુનાયે, જેહિ કારણ ૨૩ મહિપ સખ આયે
સુનત વચન ૨૪ શીર અનત નિકારે, જેમે ચાપ ખંડ મહીધારે
અતિ રીસ બોલે વચન કઠોરા, કહું ૨૫ જહ જનક ધનુષ કેહી તોરા
વેગી દેખાહું મૂંઢ ૨૬ નતુ આણુ, ઉલટો મહિ જહાં લગી તવરાણુ
અતિ ડર ઉતાર દેત નૃપ નાહિ, ૨૭ કુટિલ ભુપ હરખે મનમાંહિ,

કેરશુરામ લક્ષ્મણ સંવાદ

ચોા—૧ નાથ શંભુ ધનુ ભંજન હારા, હોઈઈ કોઈ ઇકલાસ તુમારા
આયસુ કહાં કહિય કિન મોહિ, સુની રીસાય બોલે સુનિકોહિ ૨
સેવક સો બે કરે સેવકાઈ, ૩ અરી કરણી કર કરીય લરાઈ
સુનહું રામ જેહિ શીવ ધનુ તોરા, ૪ સહસળાહું સમ સો રીપુ મોરા
૫ સો બીલગાય બીહાય સમાજ, નતુ મારે જહે સખરાજ
સુની સુની બચન ૬ લછણ સુસકાને, બોલે પરશુપરહિ અપમાને
બહું ધનુહિ તોરેઈ લરિકાઈ, કબહું ન અસરિસ કિન્હ શુસાઈ
ઈહિ ધનુપર મમતા કેહિ હેતુ, સુની રીસાય કહ બૃશુકલ હેતુ

* * * *

૧૮ જનકરાજ પશુ મહારાજા અને સીતાને બોલાવી (આશીર્વાદ માટે) પરશુરામને પૂજે લગાડયાં
૧૯ પછી વિશ્વામિત્ર આવી પરશુરામને મળ્યા અને રામ તથા લક્ષ્મણ બેઠેને પરશુરામનાં
અરજીયાં શ્રુત્યા. ૨૦ પુત્રો ૨૧ કામદેવના મદને પશુ તોડી નાંખે એવું રામનું રૂપ જોઈને
પરશુરામના નેત્રો રામ સામેજ ચોંટી ગયા. આ વિવેકમાં પરશુરામે કાણે ધનુષ્ય તે કશું
તે સવાલ હજી પુછયા નથી હવે તે સવાલ વિદેહ (જનક રાજ) ને અજાણ્યા થઈને પુછે છે. ૨૨ પછી કોયે બરાવેલા પરશુરામે જનક રાજને અજાણ્યા થઈને પુછ્યું કે હે
જનક ! આ બીડ શી છે. ૨૩ રાજાએ ૨૪ ફરીને બીજી તરફ જોતાં પૃથ્વી ઉપર પડેલા
ધનુષ્યના ટુકડા દેખ્યા ૨૫ મૂર્ખ ૨૬ નહીં તો આજે જ્યાં સુધી તારું રાજ છે ત્યાં

સુધીની પૃથ્વી ઉલટી નાંખુ—સમુદ્રમાં બેબીલિયન રાજાને જમરાયેલાં જોઇ અરેખા રાજાએ હરખ્યા. સજ્જનને દુઃખ જોઇ દુર્જનો ખુશ થાય એ સ્વભાવીક છે.

ધનુષ્ય કોણે બાબુ તે સવાલનો જવાબ જવક વીરે કોણે ન આપ્યો ત્યારે વિશ્વામીત્રની આગાથી રામ પરશુરામ સામે આવી બોલ્યા કે ૧ હે નાથ ! સદાસીવનુ ધનુષ્ય ભાંગનાર તમારા દાસમાનો કોણ એક હશેજ. શી આજ્ઞા છે. આપ મને કેમ કહેતા નથી ? ૨ કાંધી ૩ દુશ્મનનું કામ કરે તો લડાઈ થાય ૪ સહઆર્જુન (શ્રીમદ્ભાગવત નવમેસ્કંધ) સરખો—જેવો દુર્યોધન ૫ તેને આ રાજ સમાજથી છુટા પડીને ઉભા રહેવું જોઈએ (રામેદાસ કહ્યા તો પણ પરશુરામ સમજ્યા નથી તાત્પર્ય કે બ્રહ્મરૂપિની—તમારી જેણે લાતો ખાધી છે તે તમારા દાસ આ કામ કરી શકે છે, ૬ લક્ષ્મણ હસ્યા અને મસ્કરી કરીને પરશુરામ સામે બોલ્યા હે સુનિ ! હરિકાઈ એટલે બાલપણમાં આવો તો ઘણા ધનુષ્યોએ તોડી નાંખ્યાં હતાં પણ આવી રીસ કદી કરી નથી. (એકવીશવાર નિઃશ્વનિય વૃથ્વી ક્યાં પછી મરણ પામેલા ચોદાઓના ધનુષ્યનો ઢગલો થયો હતા તે જોઇ પૃથ્વી તથા શેશ નારાયણ વિચાર કરવા લાગ્યા કે જ્યાં સુધી આ ધનુષ્યો છે ત્યાં સુધીમા કોઈ વાપરનાર પેદા થયા તો તોશન મચાવશે માટે ધનુષ્યોને નાશ કરવાની જરૂર છે આવો વિચાર કરી પૃથ્વી ખાલણી બન્યા અને શેશનાથ તેના પુત્ર બન્યા, પરશુરામના આશ્રમમાં આવ્યા તે વખતે બાળક રૂપે ઘણા ધનુષ્યો ભાંગી નાંખ્યા હતા તે શેશનાથ અડી લક્ષ્મણ છે ૭ ત્યારે આ ધનુષ્ય ઉપર આટલીખેલી મમતા શામાટે રાખે છે. તે સાંભળી રીસ કરી પરશુરામ બોલ્યા કે (આ સદાસીવના ધનુષ્યને હે બાળકે ? સાધારણ ધનુષ્ય જેવું તું ગણે છે ! તું સાંભળીને બોલતો નથી માટે કોણ વંશનો છે).

લક્ષ્મણ કહાં હસી હમરે બાના, મુનહું દેવ સખ ધનુષ સમાના
કા “ક્ષતિ લાભા છરણુ ધનુતોરે, “કેખા રામ નચેકે ભોરે
જીવત હુટ રણપતિહિ ન ઢોશુ, સુની બીતુ કાજ કરિય કત રાપુ
૧૦ બોલે ચિતય પરશુકી બોરા, રે શઠં સુનેસિ સ્વભાવ ન બોરા
બાલક બની બપો નહિ લોહિ, કેવળ સુની જડ બનેલી મોહિ
બાલ ક્રમચારી અતિ કોહિ, વિશ્વવિદિત કાનિય કુલ દ્રોહિ
ભુજબળ ભુમી ભુપ બીતુ કિન્હું, વિપુલવાર મહિ દેવન કીન્હે
સહસ બાહું ભુજ છેલન હારા, પરશુવિલોકી મહિપ કુમારા

* * * * *

૧૧ વિહંસી લક્ષ્મણ બોલે મૃદુ બાની, બહો મુનીશ મહાભટ ૧૨ માની
પુની પુની મોહિ લીખાવ કુઠારા, અહત ઉઠાવન ૧૩ કુંકરી મહારા
ઇકાં ૧૪ કુલાડ વતિયા કોહ નાહિ, બે તજનિ દેખત મરી બાહિ
૧૫ ઢેખી કુઠાર સરાસન બાના, મૈ કછુ કહા સહિત અભિમાના
૧૬ બગુકુળ સમુગ્રી જનેઉ બીલોકી, બે કછુ કહો સહોં રીસ રોકી
૧૭ સુર મુહિસુર હરિજન, અરૂગાઈ, હમરે કુળ ધનપર ન સુરાઈ
૧૮ વધે પાપ અપકિરતી હારે, મારતહું પૌંપરીએ તુમહારે
૧૯ કોટિ કુલીય સમ બચન તુમહારા, વૃથા ધરહું ધનુબાણુ કુઠારા

* * * * *

૨૦ કહે લક્ષ્મણ સુની શીલ તુમહારા, કોનહિ બન વિદિત સંસારા
માત પિતાહિ ઉરૂણુ બચેનીકે, ગુરૂ રૂણુ રહા શોચ બદલ કે
૨૧ સો જતુ હમરે માથે કાઠા, કિન ચલી ગયે વ્યાજ બહું બાઠા
૨૨ અબ આનીય વ્યવહારિયા બોલી, તુરત દેવ મે થેલી બોલી

* * * * *

૮ હાની ૮ રામ તો તેને નવું જાણીને ચકાસી બેતા હતા ત્યાં તો તેને જીવત
(અકર્તાજ) તુટી ગયું. તેમાં રામનો દોષ નથી. ૧૦ આ સાંભળી કુલાડા સાથે બેઠે-બેઠે
કુલાડા બતાવીને પરશુરામ બોલ્યા કે “હે લક્ષ્મણ તને મારા સ્વભાવની પણ ખબર નથી ?
બાળક બન્યોને તારો હું વધે કરતો નથી. (હું વારંવાર મને મકારાજ કહે છે તે) હું મને
દેવળ બસણજ બોલું છે. (હું મોણુ હું તે સાંભળું), હું બાળકચારી હું. બીજો કાનિય
કુળનો કદો દુસ્મન હું તે તારને આખી જમન બોલું છે. આ બાહુબળથી પૂર્યોને સખ
મિત્રની કરી નાંખી અને કેટલીકવાર પૃથ્વી દેવન (બાહુબળને) આપી છે. હું સંકલ્પ બાહુને
અનન્ય હું હે વપ બાળક ! આ મારો કુલાડો તો બે ૧૧ હસીને ૧૨ બસીમાની ૧૩

કુઠ્ઠી પહોડ ઉડાવવા ધારે છે. ૧૪ સન્નમણીના છોડ જેને ટચ્છી આંગળી અટકવાથી
મરડાઈ જાય છે તેવા અમે નથી. ૧૫ તમારા હાથમાં કુહાડો અને બાણ વીંચેરે જાહેર
આપને અભીમાનથી એ વચન કહ્યા છે, બાકી તો ૧૬ બાણ સમગ્ર એટલે આપના
હાથ ખભા ઉપર જોડાઈ છે, તે જોઈ આપ કહો છો તે રીસ રાહીને સહુ છું ૧૭ દેવતા
મહિસુર (બાણ) હરીના જન અને ગાય એજોના ઉપર સુરાઈ બળજોર કરવાની અ-
મારા કુળની રીત નથી ૧૮ આપને મારવાથી અપકીર્તિ પણ થાય માટે આપનાથી હાથ
છઠ્ઠી અને આપ મારો તો પણ તમારા પગમાં પડીએ ૧૯ આપના વચનો કરેડ કુલીશ
(વજર) સમાન છે. માટે ધનુષ્ય બાણ કુહાડો વીંચેરેનો વૃથા (નકામે) બાર ઉપાડો છો.

(આ સાંભળી પરશુરામે ખીજાને વિશ્વામીત્રને કહ્યું કે નમાઈ મોં આવે છે નહીં
તો આ બાળકને મારી નાંખું એટલે લક્ષ્મણ બોલ્યા) ૨૦ હે સુનિ ! તમારા શીલ આ
સંસારમાં પ્રખ્યાત છે તે કોણ જાણતું નથી ! ૨૧ તમે માતાપિતાના દેવાથી સુકત થયા છો
પણ ગુરુનું દેવું બાકી છે. [પરશુરામ પોતાના ગુરુ સદાસીવ પાસે બહુ કિતર્યા ત્યારે ગુરૂને
ગુરુ દક્ષણા લેવા કહ્યું. સદાસીવે ના પાડી પણ પરશુરામે હઠ કરી ત્યારે ગુરુ બોલ્યા કે
“ત્યારે એમ હોય તો મારી માલાનો મેર કરવા માટે શેષ નારાયણને મણી લાવજો.”
આ માંગણી હજી પરશુરામ આપી ચક્ર નથી તેની વાત કરે છે) ૨૨ તેના બહુ
દિવસ ચાલ્યા ગયા છે માટે બહુ વ્યાજ થયું હશે તે અમારે આપવાનું હોય તેનું જાણાય
છે. ૨૩ એમ હોય તો તમારા વ્યવહારીયા (લેણદારો) ને બોલાવો, થેલી ખોલીને ટુરત
આપી દેઉં. (પરશુરામ ખીજાના પણ રામ વચમાં પડ્યા).

રામ બચન સુનિ કહ્યું કે ૨૪ બુદ્ધને, કહિ કહ્યુ લછ્મણ બહુરિ સુસકાને
૨૫ હુસત દેખી નખ થીખ રિસ બ્યાપી, રામ તોર જાતા બડ પાપી
૨૬ ગૌર શરિર રયામ મનમાંહિ, કાલકુટ મુખ પયમુખ નાહિ
૨૭ સહજ દેહ અનુહરે ન તોહિ, નીચ મીચ સમ લખે ન મોહી,

દો:-લછ્મણ કહેઉં હસિ સુનહુ સુની, કાંધ પાપકર મૂળ
જેહિ વથ જન ૨૮ અનુચિત કરહિ, ૨૯ ચરહિ વિશ્વ પ્રતિકુલ
ચો:-મૈ તુલાર અનુચર સુનીરાયા, પરહરી કાપ કરીય અમ દાયા
૩૦ ટુટ ચાપ નહિ ભુરહિ રિસાને, બેરીય હોધહિ પાઉં પિરાને
જો અતિ પ્રીય તો કરીય ઉપાય, ૩૧ જોરિય કાઉ બડ ગુણી બુલાઈ
૩૨ બોલત લછ્મણહી જનક ડરાઈ, મધ કરહુ અનુચીત કલનાહિ
થરથર કાંપહિ પુર નરનારી, છોટકુમાર ૩૩ ખોટ અતિ ભારી
જગ્યપતિ સુનિ સુનિ નીલંચ બાની, ૩૪ રીસ તનુ જરે હોય બલહાની

* * * * *
૩૫ દેખ જનક હંઠ બાલક એહુ, કીનહુ ચહત જડ જમપુર ગેહુ
૩૬ વેગી કરહુ કીન આંખીન ખોટા, દેખત છોટ ખોટ નુપ ઢોટા,
વિહસે લખણ કહા સુની પાહિ, ૩૭ મુંદીય આંખ કતહુ કોઠનાહિ

* * * * *
૩૮ વિપ્ર વંશકી અસ પ્રભુતાઈ, અભય હોય જો તુમહિ ડરાઈ,
૩૯ સુનિ મૃદુ ગૂઢ વચન રઘુપતિકે, ઉધરે પટલ પરશુધર મતિકે.
૪૦ રામ રમાપતિ કર ધનુ લેહુ, ખેચહુ મોર મિટે સદેહુ,
દેત ચાપ આપહિ ચહી ગયેઉ, પરશુરામ મન વિરમય ભયેઉ,

૨૪ શોત થયા પગુ લક્ષ્મણકાંદક બોલીત કર્યા. ૨૫ લક્ષ્મણને દસવા બેઠને પરશુરામના નખથી શીખા (ચોટલી) સ્પર્શ રીસ લાગી, અને બોલ્યા કે હે રામ! તારો ભાઈ બહુ પાપી છે, ૨૬ (લક્ષ્મણજી) શરીર ગૌર છે પણ હલક કાળું મેશ ભરું છે. તેના મુખમાં ગેરજ છે પણ દિધા નથી; ૨૭ સ્વભાવથીજ તે (લક્ષ્મણ) નકી છે, અને તારૂં કહું માનતો નહીં હોય પણ હું તો જે મૃત્યુ સમાન છું તેને પગુ તે નીચ ઝોળખતો નથી. ૨૮ ગેરબ્યાજળી. ૨૯ જગનથી ઉલટો ચાલે છે. ૩૦ તુટેલું ચાપ રીસાવાથી સંધારી નહીં- (આખું નહીં અને) બેસી જાઓ આપના પગ દુઃખશે. ૩૧ કાઈ ગુણી (ટાલ્યા) ને બોલાવીને ચાંપને આખું કરાવો ૩૨ આ વાતો સાંભળી જનક બચરાયા અને લક્ષ્મણને કહ્યું સુખ રહો, વધારે બોલાવાથી સાર ફળ નહીં મળે. ૩૩ અપલક્ષણ. ૩૪ રીસથી પરશુરામનું શરીર બળવા લાગ્યું અને બળતી હાની થઈ (પરશુરામ જનકને કહે છે કે) ૩૫ હે જનક ! આ બાળકનેા હંઠ તો જો, તેને થમપુર જવાની ઇચ્છા છે. ૩૬ તેને એકદમ ભારી આંખથી ખોટા [દુર] કરો તે કુમાર દેખાય છે. નાનો પણ બહુજ અપલક્ષણ વાળો છે [આ સાંભળીને લક્ષ્મણ હસીને બોલ્યા કે] ૩૭ હે સુની ! (જો હું તમને નજરે ન ગમતો હોઉં તો રાજ જનક અને અહીંથી દુર ખસેડે તે કરતાં) આપજ આપના આંખ બંધ કરી ઘો તો કાંઈ દેખાસે નહીં. [આ સાંભળી પરશુરામની રીસ વધી. રામ વચમાં પડ્યા—મૃદુ વાણીથી મનાવીને કહ્યું કે બ્રાહ્મણ સિવાય શુક્રુળને કાંઈ ડરાવનાર નથી, તથા] ૩૮ હે વિપ્રવર ! આપનાથી જો ડર તે અભય થઈ જાય એવી બ્રાહ્મણોના વંસની પ્રભુતા [મોટાઈ] છે [આપને રીજતે તે સૌને રીજતે]. ૩૯ હે સતિ ! આ કામળ અને સુકાંઈ વાળી રામની વાણી સાંભળીને, પરશુરામને જાણતિ આવી. ૪૦ હે ! લક્ષ્મીના પતિ ! આ ધનુષ્ય સ્વો અને ખેંચીને ચડાવો એટલે મારો સદેહ મટે (પરશુરામ એ પ્રભુને અંસાવતાર છે. એવી ધનુષ્ય ચક્રાલવાથી ખાતી થઈ કે આ રામચંદ્ર, સાધારણ માણસ નથી પણ પ્રભુનો અવતાર છે. એ સદેહ મટ્યો).

પુત્રવતી કાણુ

“પુત્રવતી પુત્રવતી જગ સોઈ, રઘુવર ભકત બસુ સુત કોઈ”
 “નતક વાંઝ બહી બાહી વિચાની, રામ વિમુખ સૂતતે હિતહાની

પરમ ધર્મ.

(લક્ષ્મણ કેવલ સંવાદ)

બોલે લક્ષ્ણુ “મધુર મૃદુ બાની, જ્ઞાન વિરાગ ભકિત રસ સાની
 “કાહું ન કોઈ સુખદુઃખકર કાતા, નીજ કૃત કર્મ લોગ સખ બાતા
 યોગ વિયોગ લોગ “ભલ “મંદા, હીત અનહીત “મધ્યમ “બ્રમ હંદા
 જન્મ મરણ જહા લગી “જગ બહુ, સંપત્તિ વિપત્તિ કર્મ અરૂ કાહુ
 “ધરણી ધામ ધન પુર પરિવાર, સ્વર્ગ નર્ક જહાં લગી વ્યવહાર
 “દેખીય સુનિય ગુણીય મનમાંહી, મોહમૂલ પરમારથ નાહી

દો:- “સ્વપ્ને કોઈ જિખારી નૃપ, રંક નાક પતી કોઈ;

બગે લાલ ન હાની કણું. તિમિ પ્રપંચ બિયભોઈ

ચો:- અસ વિચારી નહિ કિંબુરોષુ, “વાદી કહા નહિ દેહ્ય દોષુ

“મોહ નીશાસખ સોવની હારા, દેખહિ સ્વપ્ન અનેક પ્રકારા

“યહિ જગ યામિની બગહિ યોગી, પરમારથી પ્રપંચ વિયોગી

“બનીય તબહિ જીવ જગ બગા, જગ સખ વિષય વિલાસ વિચગા

“કોઈ વિવેક મોહ બ્રમ લાગા, તખ રઘુવીર ચરણ અનુરાગા

“સખા પરથ પરમારથ એહુ, મન કરમ વચન રામપદ નેહુ

૧ જેના હૃત રામનો ભક્ત થાય તે સ્ત્રીજ પુત્ર વતી ગણાય છે. ૨ નહીતો વાંઝ-
 છીજ સારી છે, કારણ કે રામથી વિમુખ પુત્રથી હાની છે.

(રામ વનવાસ નીકળ્યા પછી મેંગાને કહિ કુંજવેર નામના પુત્રની બાથોએ આપ્યા
 ત્યાંના મૃદુ (નિષાદ) રાજ્યએ બરદાસ કરી. રાત્રે રામ તથા સીતા પૃથ્વી ઉપર સૂતા છે.
 લક્ષ્મણ તથા નિષાદ હાથમાં “યુગ્મ બાણ લઈ મોઢી કરવા મેઢા છે ત્યાં નિષાદે કહ્યું કે
 “હે લક્ષ્મણ ! કેટલે આ કામ થણું જોઢું” કહ્યું છે વચિરે. ” ત્યારે લક્ષ્મણ મોઢ્યા કે
 ૧ મીઠી તથા નમ્ર. ૨ સચીં ભરેલી. ૩ કોઈ કોઈના સુખદુઃખ આપનાર નથી. ૪ પોતાના કર્મ
 કર્મ જોગવે છે. ૫ સાફ પ નરસ. ૬ મધ્યમ સ્થિતિ. ૭ માતિના હંદ રખ છે. ૮ અત્ય
 નો પ્રપંચ. ૯ પૃથ્વી. ૧૦ નજરે એકજી, સાંભળીએ તથા મનમાં જે જે વિચાર થાય તે
 તમામ મોહનું મુલ છે : (તેમાંથી મોહ પેદા થાય છે) બાકી તેમાં કોઈપણ પ્રકારનો

પરમાર્ય નથી. ૧૧ સ્વપ્નામાં રાજા બીખારી થાય અને બીખારી નાકપતિ (ક્રોડ) થાય છે. પણ જગ્યા પછી તેમાંથી લાભ અગર હાની મળતી નથી. તેવાજ આ સંસારનો પ્રપંચ સમજી લેવો. ૧૨ શીલ્પ. ૧૩ મોહ રૂપી રાત્રીમાં સૌ જીવે સુઇ રહેનારા છે. અને તે મોહ રૂપી નીદામાં અનેક પ્રકારના ચીતારો નજર આગળ ખડા થાય છે (૧૪) આ સંસાર રૂપી રાત્રીમાં થોડી લેડો જાગે છે—જાગે છે એટલે કરવાનું કરી લે છે; કારણ કે તેઓ પરમ અર્થ રૂપ સ્વસ્વરૂપનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા માટે પ્રયત્ન કરે છે. તથા પ્રપંચથી દુર રહે છે. ભગવદ ગીતા. અ. ૨ શ્લોક ૬૯.

યા નિશા સર્વ જ્ઞતાનામ્, તસ્માં ભગર્થિ સંયમી;

યસ્માં ભગ્યતિ જ્ઞતાનિ, સા નિશા પસ્યતો મુનેઃ ॥

શ્રી કૃષ્ણ કહે છે કે હે અર્જુન—જે આ સંસારની રાત્રી છે તેમાં સ્વપ્ન પાળનારા થોડીઓ જાગે છે; અને જેમાં આ જગત્ જાગે છે તે તત્વને શોધનારા સુનીઓની રાત્રી છે. ભાવાર્થ—જેટલો અજ્ઞવાળામાં અને અધારામાં ભેદ છે તેટલો સંસારમાં રચ્યા પચ્યા જીવોમાં અને મુમુક્ષુઓ અગર જ્ઞાનીઓમાં ભેદ છે. એટલે એકના દિશા ઉત્તર ત્યારે બીજાની દિશા દક્ષિણ. સંસારીઓ પાંચ વિષયમાં આનંદ માની બેઠા છે ત્યારે મુમુક્ષુઓ અગર જ્ઞાનીઓ પાંચ વિષયનો ત્યાગ કરવાની ભલામણ કરે છે. હવે સંયમી, ત્યાગી મુમુક્ષુઓ અગર જ્ઞાનીનો ખુલાસો કરે છે. [૧૫] જ્યારે વિષય અને વિલાસમાંથી મન પાકું વળે છે. ત્યારે તે જીવ જગ્યા ગણાય છે—એટલે તે સંન્યાસી અગર મહાત્મા ગણાય છે. અહીં આપણે “ ત્યાગ ” શબ્દનો ખુલાસો કરવાની જરૂર છે. અત્યારે આંખો મીચીને કાત કરનારા કેટલાક એમજ બોલે છે કે બાવાનું અગર ત્યાગીઓનું એટલે ભગવાં અગર ધોળાં વસ્ત્ર પહેરીને ઘરમાંથી બહાર નીકળ્યા છે તેમનું જ કલ્યાણ થાય, અને તેનાજ ઉપદેશ ખરેખરે ભગવાવાળા મોટી દાઢી વાળા અગર જઠાવાળા હોય તેજ સિદ્ધી, વળી તેમાં એ હરદાર અગર હરદારની પેલી મેરનું જે તેઓ નામ લે તો તેઓ સર્વજ્ઞ-ગણાય છે. પછી તે ગમેતે જાતના હોય, અને તેવા આચરણ પાળતો હોય—ડાકડમાક રાજે તો મોટા મહાત્મા ગણાય છે. આવું થોળા બહુ થાલે છે. આ વિષયમાં થોડો પ્રકાશ પાડવા પહેલાં મારે આપને કહેવું જોઈએ કે હું ગૃહસ્થાશ્રમી છું મારે આમ કહું છું એમ નથી. આપની પાસે જે વિચારો જણાવું છું તે ઉપર જરા વિચાર કહી જોજો. ખાત્રી થાય તો ગૃહજી કરો,

૧ પ્રથમ દેવલેડિનો ઇતિહાસ તપાસીએ તો વિષ્ણુને લક્ષ્મી, સદાશીવને પાર્વતી, બ્રહ્માને અંબાણી, ઇન્દ્રને ઇન્દ્રાણી એટલે તમામ ગૃહસ્થી હતા. ૨ શિવોનો જન્મનો તપાસીએ તો—સાગરમંથન ને જોશી, વાસાંટ, વેદબ્યાસન પારાશર, બ્રહ્મ, અમરસત આદિ સમર્થ વિદ્વાનો પણ ગૃહસ્થી હતા. ૩ જે રાજાઓના નામ અમર રહી ગયા છે તેમના જીવંત તપાસીએ તો હરીશ્ચંદ્ર, અમરીય પ્રહલાદ, ધ્રુવ, દશરથ, જનક પ્રથુ અને પાંડવો આદિ સમર્થ રાજાઓ ગૃહસ્થી હતા. ૪ આચાર્યોનો ઇતિહાસ તપાસીએ તો શ્રીમદ્ સંકરાચાર્ય સિવામ આચાર્ય મહાપ્રભુજી વલ્લભાચાર્ય, રામાનુજાચાર્ય વડોદરાવાળા નરસીંહાચાર્ય એમરે લણી ગૃહસ્થી હતા. ૫ પ્રજુના લણી લાડીલા ભકતોના જીવન તરફ નજર કરીએ તો મોખામેળ, રોહીદાસ, નરસીંહેલતા, મીરાં, તુકારામ, કર્મ, સેનો, કબીર, તથાજેવ આદિ

સમર્થ બકતો ગૃહસ્થી હતા. ૬ પુસ્તકો સાધુ જોઈએ તો પશુ શ્રીમદ્ ભગવદ્ મહાભારત આદિ ધણા ગ્રન્થોના કર્તા વેદ ગ્યાસ ગૃહસ્થી હતા. યોગ વસીષ્ઠના કહેનાર વસિષ્ઠ અને સાંભળનાર શ્રીરામ પશુ ગૃહસ્થી હતા. શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતાના કહેનાર શ્રી કૃષ્ણ તથા સાંભળનાર અર્જુન પશુ ગૃહસ્થી હતા. શુક્રદેવજીના ગુરુ જનક અને જનકના ગુરુ યાગવલ્કય પશુ ગૃહસ્થી હતા.

અત્યારે કોઈ બાતો સાધુ સંન્યાસી અગર બ્રહ્મચારી, ત્યાગીના બહુલા કુંકતા હોય તો તેમને પુછી જોજો કે ઉપર બતાવેલા ગૃહસ્થીએ જે કામ કર્યા છે તેમાંથી એક રજ બાર તમે કરી શક્યા છો. ? અગર કરવાની હીમત છે. ? ત્યાગ વિના કોઈના નામ અગર રહેતા નથી તે વાત તો જગપ્રસિદ્ધ છે. ત્યારે ઉપર જણાવેલા ગૃહસ્થીએ કેવા પ્રકારનો ત્યાગ પાળ્યો હશે તે સમજાવે તો ત્યાગનું ખરૂં રૂપ સમજાય.

ત્યાગ એ પ્રકારનો છે એક અંતરનો ત્યાગ અને બીજો બહારનો ત્યાગ ઉપર જણાવેલાં તમામ ગૃહસ્થીએ જે ડંકા માર્યો છે તે બધે ગૃહસ્થી હતા પશુ અંતરનો ત્યાગ હતા. તેઓને ઘર આર, સ્ત્રી, પુત્રાદિક તથા ધન પશુ હતાં, છતાં અંતરથી તેઓ વિરક્ત હતા. શ્રીમન વલ્લભાચાર્યજી આચાર્યપદ ધારણ કર્યા પછી પરણ્યા હતા. અને તે પછી તેમને બાળમેપાલ થયા હતા તેમણે પોતાના ઉપદેશ ગ્રન્થોમાં કર્મ સંન્યાસના કરતાં વ્રતિ સંન્યાસને કિતમ ગણ્યો છે. ઘરઆરના ત્યાગ કરી બાવા સાધુ અગર સંન્યાસી અગર બ્રહ્મચારી બનેલા જીવોએ પ્રથમ તો મધુગરી માગીને ખાવી જોઈએ. લાલા બાપુ જેવો ચાર કરેડનો આરામી સાધુ બન્યો ત્યારે મધુગરી માગીને ખાતો હતો ચાતુર માસ સિવાય કોઈ ડંકાણે એક એ દીવસથી વધારે રહી શકાય નહિં સ્ત્રી તથા ધનનો સંગ કરનાર ગમે તેવો સંન્યાસી ત્યાગી બાવા સાધુ અગર બ્રહ્મચારી હોય તો તેના નામ ઉપર લાલ શાહીની એકડી મારવી. તેનો ત્યાગ, તેની વિકૃતા અગર તેના દાહથી જરાએ ગભરાવું નહિ અત્યારે તો કહેવાય ત્યારે ત્યાગી અને પેસા ટકા બેળા કરે છે અગર કરીને ચૌત્રાંતા પૂર્વાશ્રમના સમાને ખખરાવે છે અગર તેને સાથે રાખે છે તેવા ત્યાગીને ધર્મના દૂષણ રૂપ ગણવા. હવે આપ આ (૧૫) નો અર્થ બરાબર સમજ્યા હશે. આ લેખ બરાબર સમજાવે. આ સંતોની નીંદા નથી માત્ર પાપાંકળી નીંદા કરી છે. જેને પ્રભુ સિવાય કોઈના ઉપર નહીં દાવા (રાગ અગર હક) તેનું નામ ખરા બાવા. મહાત્મા સરદાસજી, તથા જનકીદાસ જેવા ત્યાગી મળે તો સેવજો એ નમુના સાથે મેળવતાં ન મળે તે ત્યાગીને બાંહેલા વહાણ જેવા ગણીને તજ દેજોજી, તેમની પાસે કોઈ સિદ્ધી હોય તો તેથી પણ લલચાઈ જશે નહીં. કારણ કે સિદ્ધી મોક્ષને આપનાર નથી. સાધુ ઘરને યોષણ માટે જન્મીને બાર રૂપ થવું, 'ત્યાગીથી સંસારીને કેમ નમાય' એવા અબીમાનમાં પેસવું, તે કરતાં ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહી, કમાઈને, ખાઓપીઓ, બે પેસા હોય તો હાથ જોડીને વાપરો; પ્રભુ તમારી સહાય કરશે. આ વિષયમાં આ પુસ્તકના ૮૧ તથા ૮૨ પાનાં વાંચવા જેવા છે. (૧૬) જ્યારે ખરા પ્રોટાના વિવેકથી મોહ તથા આતિ મટી ગય ત્યારે સમચંદ્રજીના ચરણમાં પ્રેમ લાગે છે. (૧૭) હે સખા ! મનથી, કર્મથી, તથા વાણીથી સમચંદ્રજીના ચરણારવીંદમા પ્રેમ લાગે એક ખરેખરા પુરવારય છે.

કેવટ આખ્યાન.

શ્લોકો:-^૧ભસુ વિયોગ વિકલ પદ્ય જોસે, પ્રભ માતૃપીતુ ઇવલિ કેસે
^૨વર વસ રામ સુમત્ર પઠાયે, ^૩સુરસરી તીર ^૪આપુ ચલી આયે
^૫માંગી નાવ ન કેવટ આના, કહેઉ તુમાર મરમ મેં બના
^૬ચરણ કમલરજ કહ સખ કોઉ, માતૃષ કરણી સુરી કહુ અકંઈ
^૭હુઅત શીલાં લઈ નારી સુકાઈ, ^૮પાહન તે ન કાઠ કઠીનાઈ
^૯તરણીક સુની ઘરની હુઈ બાઈ, વાટ પરે મોરી નાવ ઉડાઈ
^{૧૦}ચક્ર પ્રતિ પાંઘો સખ પરિવારો, નહિ જાનો કહુ ઔર કળારૂ
 જો પ્રભુ અવશી ^{૧૧}પારંગા ચક્રહુ, ^{૧૨}મોહિપદ પદ પખારન કંઈહુ

છં:-પદ પદ ધોઈ ચકાઈ નાવ ^{૧૩}નાથ ઉતારાઈ ચડો
^{૧૪}મોહિ રામ રાઉરી આની હથરથ શપથ સખ સાચી કહો
^{૧૫}વરૂ તીર મારકિ લછણપે જહાં લગી ન પાંવ પખારીહુ
 તખ લગી ન તુલસીદાસ નાથ કૃપાહુ પાર ઉતારી હુ

દો:-^{૧૬}સુની કેલટકે વેન, પ્રેમ લપેટે અટપટે
^{૧૭}વિહસે કરણા અચન, ચિતે જાનકી લછણ સન

શ્લોકો:-^{૧૮}કૃપા સિંધુ યોલે સુસકાઈ, સોઈ કરહુ જેહિ નાવ ન જાહિ
 વેગી આની જલ પાવ પખારૂ, હોત વિલંબ ઉતારહુ પાર
^{૧૯}ભસુ નામ સુમીરત એક વારા, ઉતરકિ નર લવચિંધુ અપાર
 સો કૃપાહુ કેવટકિ નીહોરા, જેહી જગ કિયે નિહુ પગતે થોરા
^{૨૦}પહનખ નીરખી દેવ સરી હરખી, સુની પ્રભુ વચન સાહમતિ કરસી
^{૨૧}કેવટ રામ રત્નચક્ર પાવા, પાની કંઠઉતા ભરિ લઈ આવા
 અનિ આનંદ ઉમંગી અનુરાગ, ચરણ સરોજ પખારન લાગા
^{૨૨}વર્ષિ સુમન સુર સકલ સિરાહી, ચહિસમ પુણ્યપુજ કોઉ નાહિ.

શ્રી રામચંદ્રને ગંગા સુધી પહોંચાડવા રાજા હથરથે સુમતને રથ લઈ મોકલ્યા હતા. સુમતે સખબંધવતા રામ સિતા અગર બ્રહ્મણ કેઈ પાતા ન વળ્યા ત્યારે તેણે રથ પાછો લાવ્યો. તે રથના અન્વ પશુ વિકળ-ખીન સહ ગયા. [૧] જેના ત્યાગથી (૨) જેમતેમ કરીને (૩) પાછા વાળ્યો. [૪] ગંગા (૫) રામ બ્રહ્મણ તથા સીતા [૬] કેવટ પાસે નાવડું માંગુ પશુ તે લાવ્યો નહીં અને મોલ્યા કે તમારો ભેદ હું બણું છું. (૭) આખના ચરણ કમલરજ અખપી જોહું કહેવાય છે કે તે મનુષ્ય જનાવનાની જડી પડી છે. (૮) આખના ચરણરજ હુંવત [અકંઈ] શીલા (પથર) ની સી [અકંઈ]

મની મધ. [૬] તે પચરથી કાઠ (લાકડાની હોડી) કેમ કહ્યું હેઈ શકે ! (૧૦) તરણીક એટલે નાવડું. સુનીની સ્ત્રી (અહર્યા) મની જ્ય તે આર નાવડું જ્ય અને અને વાત હો. (૧૧) તે નાવડાની પ્રતાપથી તે સૌ પરીવારને પાણું, હું. ખીજે કાંઈ કપડા [ધંધા] જાણતો નથી. [૧૨] સામે કાઠ [૧૩] તેમને આપના પગ ધોવાનું કહો. (૧૪) ઉતરામણ બાહુ મારે જોઈતું નથી. આહી કહેવાનું તાતપર્ય એ છે કે હું આ ગંગાના કેવડીયા છઉં અને હું નાચ ! આપ બવસાગરના કેવડીયા છો. ધાંજો ધાંજાની હબમત કરે, સુતા સુતાનું કામ કરે સોની સોનીનું કામ કરે તેમ હું આપને ગંગા ઉતારે તેનું બાહુ ન લઉં અને આપ મને બવસાગર ઉતારે તેનું બાહુ પણ ન લેશો. (૧૫) મને આપ રામજીની આણ અને દશરથના શપથ (સોગંત) થી સાચું કહું છું કે. (૧૬) હે દયાળુ સ્વામી ! બસે લક્ષમણ મને તીર મારે પણ જ્યાં સુધી આપના ચરણ ન ધોઈ ત્યાં સુધી આપને સામે તીર નહીં લાઈ જઈ (૧૭) પ્રેમથી રસખસ કાલા બોખડા કેવટના વચ્ચે સાંભળી. (૧૮) કૃપાના બંડાર એવા રામચંદ્ર સીતાજી તથા લક્ષમણ સાચું જોઈને હર્યા. સીતાજી સાચું જોઈ હસવાનું કારણ એ કે તમારા પીતા જન્મે તમારે કન્યાદાન દીધું ત્યારે મારા જન્મણા પગેના માત્ર અંગુઠોન ધોયો હતો અને આ કેવટ તે મારા જેવે પગ ધોવા માંગે છે. લક્ષમણ સાચું જોવાનું કારણ એટલું જ કે તમે કાંઈ આ કેવટને શુદ્ધ મંત્ર આપ્યો જણાય છે. મારા પગ ધોવાનું શીખવ્યું જણાય છે. (૧૯) મોં મલકાવીને બોલ્યા કે તારું નાવ ન જ્ય તે પ્રમાણે કર. (૨૦) જગદ્ગુરુ શંકર કહે કે હે સતિ ! જેનું નામ એકવાર લેતાં જીવ બવસાગર તરી જાય છે, જેણે લામન અવતારમાં પૃથ્વી ઉપર પગલાં સુકતાં ત્રણ ચગલાથી પૃથ્વી થોડી થઈ હતી તે દયાળુ રામચંદ્ર આજ આ નાનકડી ગંગા ઉતરવા માટે કેવટને નીહોરે છે-નિનરે છે. તાતપર્ય કે તે મનુષ્ય લીલા કરે છે. તેમાં તમે જુલાં પડશે નહીં. (૨૧) પ્રભુના ચરણના નખ જોઈને દેવસહી (ગંગા) રાજી થઈ, પણ પ્રભુ કેવટને બીનવત્તા હતા, તે જોઈ ગંગા પણ મોઢમાં પડી-પ્રભુ હશે કે નહીં તેવી શંકા થઈ ? (૨૨) કેવટને રામની રમ મળતાં પાણીની કથરોટ બરી લાગ્યો. (૨૩) દેવ મોઢો પુષ્પની શ્રષ્ટિ કરવા લાગ્યા, અને તેમની પ્રશંસા કરીને કહેવા લાગ્યા કે કેવટના જેવા કોઈના આજ નથી. કારણ કે યોગીઓના ધ્યાનમાં ન આવે તેવા રામના ચરણારવીંદ કેવટને ધોવા મળ્યા.

દો:—૨૪ પદ ખખારી જલ પાન કરી, આપ સહિત પરીવાર
૨૫ પિતર પાર કરી પ્રભુદિ પુની, મુદીત ગએઉ લે પાર

વાલ્મીકિ મેળાપ

દો:—શુચી સુંદર આશ્રમ નીરની, ૧ હરથે રાણવ નૈન
૨ મુની રઘુવર આગમન મુની, આગે આયે લેન

ચો:—૩ મુનીકંઠે રામ હંડવત કીન્હા, આશીર્વાદ વિપ્રવર હીન્હા
દેખી રામ છળી ૪ નયન જુડાને, કરી સન્માન આશ્રમહિ આને
૫ મુનીવર અતિથી પ્રાણપ્રીય પાયે, તખમુની આસન હીયે સુહાયે
કંદમૂલ ફલ મધુર મંગાયે, મિત્ર સૌમિત્ર રામફલ ખાયે
વાલ્મીકિ મન આનંદ ભારી, મંગલ મુરતિ નયન નિહારી
૬ તખ કર કમલ જોરી રઘુરાઈ, બોલે વચન શ્રવણ મુખદાઈ
૭ તુમ ત્રીકાલ દર્શી મુનિ નાથા, વિશ્વ બદર જિમિ તુમારે હાથા
૮ અસ કહી પ્રભુ સખ કથા બખાની, જેહિ જેહિ ભાંતિ હીન વનરાની

* * * * *

૯ જગ પેખન તુમ દેખન હારે, વિધિહરિ શંભુ નથાવન હારે
૧૦ તેહ ન જાનહિ મર્મ તુહારા, જોર તુહાહિ કો જાનન હારા
૧૧ સો જાને જેહિ હેલુ જનાઈ, જાનત તુમહે તુમહિ હોઈ જાઈ

* * * * *

મુનહુ રામ આગ કહો ૧૨ નિકેતા, ૧૩ બસહુ જહાં સીય લછણ સમેતા
૧૪ જનકે શ્રવણ સમુદ્ર સમાના, કથા તુહારિ સુભગ સરિનાના
ભરહિં નિરંતર હોહિં ન પૂરે, તીનકે હૃદય સદન તવ ફરે

* * * * *

૨૪ પ્રભુના ચરણ ઘેઘ પરીવાર સહીત આવમન લેધને ૨૫ ખિતો ઉદ્ધાર કરીને.

૧ કમળ સરખા નેત્રોવાળા રામચંદ્રજી રાજી થયા. ૨ વાલ્મીકિ મુની રામચંદ્રને આવતા સાબળી સામે લેવા આવ્યા. ૩ રામે મુનિને હંડવત પ્રણામ કર્યા. અને વિપ્રવર (મુની) જો રામને આશીર્વાદ આપ્યા. ૪ મુનિના નેત્રો હંડા થયા. (૫) પ્રાણના આધાર એવા અતિથિને આવ્યા જોધને લેખને સુંદર આસન આપ્યાં તથા મધુર-મીઠાં

કદમુળ રણ મંગાવીને આપ્યા ને, રામ સીતા તથા લક્ષ્મણ જન્મ્યાં. (૧) પછી કમળ સરખા હાથ જોડીને જેમાં કાનતું સુખસમાવેલું છે એવા વચનો બોલ્યા. જેમાં સુખ સમાજેલું છે એટલે જેમાંથી પલોળ ઉપદેશ મળે એવું એવું છે-અગર પૂરણ દીનતા યુક્ત રામ બોલ્યા. (૭) હે મુનિજ્ઞાના નાથ ! આપ ત્રીકાળ દર્શી (જીત, અવિધ્ય અને વર્તમાનની વાતો જાણનાર) છો, અને આ જગત આપના હાથમાં એક ખેર જેવું છે એટલે જગતના તમામ ભાગને આપ જાણનાર છો. (૮) આમ કહીને જે પ્રકારે હૈયે વનવાસ આપ્યો તે તમામ જ્ઞતાંત કહી સંભળાવ્યો (૯) આ સંસાર કોતક રૂપ છે અને આપ તે કોતકને જોનાર અગર દ્રષ્ટા છો. વળી આપ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ તથા શીવને નચાવનારા છો. (૧૦) તે પછી તમારો મર્મ (બેદ) જાણતા નથી તો બીજા તો આપને કઈ રીતે જાણી શકે ! (૧૧) જેને આપ જાણાવી શો તેજ આપને જાણી શકે, અને આપને જાણે તે આપના જ બની જાય છે. (૧૨) રહેવાનું ધામ [૧૩] જે જગ્યાએ સીતા તથા લક્ષ્મણ સહિત વસે. [૧૪] જેના અવલુ (કાન) સચુદ સમાન છે. જે સચુદમાં તમારી કથા રૂપી સરિ (નદીઓ) નીરંતર વહે છે છતાં જે કાન પુરાતાં નથી તેમના હૃદય તે તમારા રૂમાં ધામ છે.

૧૫ શિશુ નવહિ સુર શુરદિજ દેખી, પ્રીતિ સહિત કરી વિનય વિરોધી
કરનીત કરહિ રામપદ પૂજ, રામ ભરોસ હૃદય નાહિ દૂભ

અરણ્ય રામ તીરથ ચલી બાહ, રામ વસહું તિનકે મનમાંહિ

૧૬ મંત્રરાજ નિત જપહિ તુઘારા, પૂજહિ તુમહિ સહિત થરીવાર

X X X X X

૧૭ તુમતે અધિક શુરદિ જિય બાનિ, સકલ ભાવ સેવહિ સનમાનિ

X X X X X

૧૮ તુમહિં છોડ ગતિ દૂસરી નાહિ, રામ બસહું તિનકે ઉરમાંહિ

૧૯ જનની સમ બાને પર નારિ, ધન પરાય વિષતે વિષભારી

X X X X X

૨૦ રામ ભક્ત પ્રિય લાગહિ જેહિ, તેહિ ઉર બસહું સહિત વેદેહિ

૨૧ ભતિ પાતિ ધન ધર્મ બહાર્થ, પ્રિય પરિવાર સદન સસુદાઈ

સખ તણ તુઘાહિ રહે લવલાઈ, તાકે હૃદય બસહું રધુરાર્થ

રામ વનવાસ અને સુમન્ન દશરથ મિલાપ.

ઓ:—૧ દેખી સચિવ જય છવ કહિ, કીન્હેસી દંડ પ્રણામ

સુનત ઉઠે બ્યાકુલ નૃપતિ, કહું સુમન્ત કહું રામ

ઓ:—૨ ભૂપ સુમન્ત લીન્હ ઉરલાઈ, બુડત કહું અધાર જનુ પાઈ

સહિત સનેહ કીન્હ જોઠારી, પૂછત રાહ નયન 'ભરી વારી

૩ રામ કુશલ કહું સખા સનેહિ, કહું રધુનાથ લછણ વેદેહી

૪ આનેહું ફેર કિ વનહિં સિધાયે, સુનત સુમન્ત નયન જલ છાયે

૫ શોક વિકલ પુનિ પૂછ નરેશુ, કહું સીય રામ લછણ સંદેશુ

૧૫ દેવતાઓ, શુર અને બ્રાહ્મણોને જોઈ જેવું અસ્તક નમે છે. પ્રીતિ સહીત તેમને વિનય કરે છે. ૨૨ એટલે હાથ. હાથ હમેશાં, હે રામ ! તમારા અરજી પૂર્ણ કરે છે. તથા જેને હૃદયમાં રામનાજી બરોસો છે—બીબીનો નહીં; જે પને ચાલીને આપના તીર-થાઈ આવે છે તેઓના મનમાં હે રામ ! તમે વસો. ૧૬ જેઓ પોતાના પરિવાર સહીત

આપના નામના જન્મ કરે છે તથા આપની પુજા કરે છે. આ ઠેકાણે પરિવારના અર્થ સ્ત્રી પુત્રાદિક ' ભેવા કરતાં દશ ઇંદ્રીયો અને અગ્યારમું મન લઈએ તો ઠીક અર્થ થાય છે. [૧૭] તમારાથી પણ ગુરુને અધીક ગણી સકલ ભાવે શેવા કરે છે તથા માન આપે છે (તેમનાં હૃદયમાં હે રાજ ! આપ વસો) ૧૮ હે રાજ ! તમને છોડીને જેની ખીજ ગતી નથી તથા ૧૯ પરનારીને પોતાની માતા સમાન ગણે છે અને ૨૦ દ્રવ્યને બારમાં બારે વિષ ગણે છે ૨૦ તથા જેને આપના ભક્ત વ્હાલા લાગે છે તેના હૃદયમાં આપ સીતા સહીત વસો. ૨૧ જલ્દી, પાંતી (એટલે શાખ, આબર) ધનની તથા ધર્મની બહાષ, સ્ત્રી, પુત્રાદિક તથા ધરનાર તમામને તજ દઈ, તમારામાં મગ્ન રહે તેમના હૃદયમાં હે રાજ ! આપ વાસ કરો.

રાજને શુંગ વેદમાં મૂકી સુમન્ત (સચીવ) પાછો અયોધ્યામાં આવ્યો અને રાજ દશરથને મળવા ગયો. ૧ સુમન્તે દશરથને ' જય જય ' કહીને દંડવત પ્રણામ કર્યો, સુમન્તના આ શબ્દો સાંભળીને દશરથ બે બાદળા ઉઠ્યા અને બોલ્યા કે, હે સુમન્ત ! મારા રાજ ક્યાં છે તે મને કહો. ૨ રાજએ સુમન્તને હૃદયમાં ધાલીને જેમ પુરતો કાંઈ આધાર પામી હાજી થાય તેમ રાજ સ્થીર થયા ૩ પાસે ૪ આંખમાં આંસુ લાવીને ૫ હે પ્રીત સખા ! રાજ કુશળ છે ને ? તથા રાજ લક્ષ્મણ અને સીતા ક્યાં છે તે કહો. ૬ તેમને દેરવાને પાછા લાવ્યા કે તેઓ વનમાં ગયાં ? આ સાંભળતા સુમન્તની આંખોમાં આંસુ આવ્યાં ૭ શોકથી વીહવળ ચમ્પેલા દશરથે વળી પુછ્યું કે મને સીતા રાજ તથા લક્ષ્મણને સંદેશો કહો.

રામ રૂપગુણ શીલ સ્વભાવ, સુમિરી સુમિરિ ઉર 'શોચત રાઉ
 "રાજ સુનાઈ કોન્હ વનવાસુ, સુનીમન બચેઈ ન હરખ હરાસુ
 સો સૂત બિહુરત ગયે ન પ્રાણુ, કેા પાપી ખડ મોહી સમાન
 દો:—સખા રામ સીય લછણ જહાં. તહાં મોહિ પહોંચાઉ
 ૧૦ના હિત આહત ચલન અખ, પ્રાણ ૧૧કહો સત ભાઉ

દો:—૧૨પુનિ પુનિ પૂછત મંત્રિહિ રાઉ, ૧૩પ્રીતમ સુવન સંદેશ સુનાઉ
 કરહુ સખા સોઈ વેગ ઉપાઉ, ૧૪રામ લછન સીય નેન દિખાઉ
 સચિવ ધીર ધરી કહે મૃદુ ખાની, મહારાજ તુમ પંડીત જ્ઞાની
 વીર સુધીર દુરંધર દેવા, સાધુ સમાજ સદા તુમ સેવા
 જન્મ મરણ સખ સુખ દુખ ભોગા, હાનિ લાલ પ્રીય મિલન વીચોગા
 ૧૫કાલ કર્મ વશ હોઈ ગુ'સાઈ, પરવશ રાત દીવસકી નાઈ
 ૧૬સુખ હર્ષાહિ' જડ દુઃખ બિલખાહિ, દોઉ સમધીર ધરહિ'મન-માંહિ
 ૧૭ધીરજ ધરહુ વિવેક વિચારી, છાંડીય શોચ સકલ હિતકારી,

* * * *

દો:—કેવટ કોન્હ બહુત સેવકાઈ, સો ૧૮ચામિની શૃંગવેર જવાઈ
 હોત પ્રાત વટ ખીર મંગાવા, ૧૯જટા ચુકટ નીજ શીશ ખનાવા
 ૨૦રામ સખા તખ નાવ મંગાઈ, પ્રીયહિ ચહાઈ ચહે રધુરાઈ
 ૨૧લખણ બાણુ ધતુ ધરે બનાઈ, આપુ ચહે પ્રભુ આયસુ પાઈ
 ૨૨વિકલ વિલોહી મોહિ રધુવીરા, બોલે અધુર વચન ધરિ ધીરા

x x x x x

૨૩રધુકુખ લીલક ચલે ઈહ ભાંતિ, દેખેઉ કાઠ કુલિશ ધરી છાતી

x z x z x

સુનત સુમંત વચન નર નાહુ, ૨૪પરેઉ ધરણી ઉર દાશુ કાહુ

૨૫તલકત વિકલ મોહમન માપા, માલ મનહુ મીન કહુ બ્યાપા

x z x z

૮ રાજ શોચ કરવા લાગ્યા ૯ રાજ્ય મેળવાવું સાંભળીને જેને હરખન થયો તથા
 વનવાસ સાંભળીને જેને હરાસ (દુઃખ) થયું નહોતું તેવા પુત્રનો વિચાર થતાં પણ મારા

પ્રાણ ગયા નહીં તો હે સુમન્ત ! મારા જોવો કોણ પાપી ! ૧૦ નહીં તો ૧૧ સત્ય વાત
 કહું છું ૧૨ વારંવાર ૧૩ બહાલા રામના સંદેશ સંભળાવો ૧૪ રામ લક્ષ્મણ તથા સી-
 તાને નબરે જોઈ તે ઉપાય બતાવો ૧૫ જેમ રાત્રી દિવસ બલાતકારથી થયા કરે છે.
 તેમ જન્મ, મરણ, સુખ, દુઃખ, ભોગ, દાની, લાભ, બહાલાનાં મેળાપ તથા બહાલાના વિ-
 ચોગ, કાળ તથા કર્મને વશ છે. ગુંસામ ! માનાયે કહું છે. ૧૬ પામર માણસ સુખથી
 (હરખથી) હરખાય છે અને દુઃખથી દીલગીર થાય છે. ધીર પુરુષ તો મેલેલ સમાન ગણે છે
 ૧૭ માટે હે સુર્વજી હીત કરનાર રામજી ! વિવેકના વિચાર કરીને ધીરજ રાખો, અને
 તમામ શોકનો ત્યાગ કરો. હવે રામજીના પ્રયાણની વાત કરે છે, પ્રથમ તમસાની તીરમાં
 અને પછી જંગાળને કાંઠે ઝૂંગવેરમાં સુકામ કર્યો ૧૮ રાત્રી ઝૂંગવેરમાં કાઠી ૧૯ વડનું
 ખીર બાળમાં નાંખીને જટાનો સુગુટ બનાવ્યો ૨૦ રામે પોતાના સખા કેવટ પાસે નાવ
 મંગાવી સીતાને નાવમાં બેસાડી પોતે જ નાવ ઉપર ચડ્યા ૨૧ રામની આજ્ઞા લાઇને
 લક્ષ્મણ નાવ પર ચડ્યા અને હાથમાં બનુબ આણ સળ કર્યા, (સેવક બાવ બતાવ્યા.)
 ૨૨ સુમન્ત કહે છે કે મને વ્યાજ્ઞ જોઇને રામચંદ ધીરજ ધરીને મધુર વચન બોલ્યા,
 (હે સુમન્ત પિતાને મારા પ્રભુજી તથા ગુરુને પ્રભુજી, ભરત આવે ત્યારે તન મન અને
 ધનથી મેળવું પ્રાલન કરવાનું કહેજો-રાજા દશરથની સેવા કરે તે મને પ્રીય છે વીગેર વી-
 ગેરે) ૨૩ વળ જોડી છાતી કરીને કું ઉભો રહ્યો અને રામચંદનું નાવ સામે કાંઠે બધા
 ઉપડ્યું ૨૪ ઘણું દુઃખ થવાથી રાજા પૃથ્વી ઉપર પડ્યા. ૨૫ ચોમાસાના જળનું ફીણ પે-
 ટમાં જવાથી જેમ માછલું તરડે છે તેમ રાજા દશરથનું મન વિપવ બોલને વશ થવાથી
 તરડવા લાગ્યું.

ધરિ ધીરજ ઉઠી બેઠી જુઆણ, કહું સુખંત કહૌં રામ કૃપાણ^{૨૧}
 કહૌં લક્ષ્મણ કહૌં રામ^{૨૦} અનેહી, કહૌં પ્રીય પુત્ર વધુ વેદેહી.^{૨૮}
^{૨૮}વિધિહું ન નારી હૃદય ગતિ જાની, સકલ કપટ અથ અવશુષ્ણ ખાની

(દશરથના મરણ પછી)

ભરતજીને વર્ણિતનો ઉપદેશ

દો:—સુનહું ભરત^૧ ભાવી પ્રબલ,^૨ બિલખી કહે સુની નાથ
^૩હાનિ^૪ લાભ^૫ જીવન^૬ મરણ,^૭ યશ^૮ અપયશ વિધિ હાથ
 યો—અસ વિચારી કેહિ દીણ્ય^૯ દોશુ,^{૧૦} બ્યર્થ^{૧૧} કાહિપર કીણ્ય રોપુ
 તાત વિચાર કરહું મનમાંહી, શોચ યોગ દશરથ નૃપ નાહિ
 શોચિય વિપ્ર જો^{૧૨} વેદ વિહિન્યા, તણ નીજ ધર્મ^{૧૩} વિષય લવલીના
 શોચિય નૃપહિ જો નિતિ ન જાના, જોહિ ન પ્રબ પ્રિય પ્રાણ સમાના
 શોચિય વૈશ્ય કૃપણ ધનવાનુ, જો ન અતિથી શીવ લકિત સુખાનુ
 શોચીય શુદ્ર વિપ્ર અપમાની, સુરખ માન પ્રિય જ્ઞાન સુમાની
 શોચીય પુની પતિ^{૧૪} વંચક નારી, કુટિલ^{૧૫} કલહ પ્રિય^{૧૬} છાત્યારી
 શોચિય^{૧૭} ખટુ નિજ પૂત^{૧૮} પરિહરઈ, જો નહિ શુર^{૧૯} આયસુ અનુસરઈ
 દો.—શોચિય^{૨૦} શહીજો મોહ વશ, કરે^{૨૧} ધર્મ^{૨૨} પથ ત્યાગ
^{૨૩}શોચિય ચતિ પ્રપંચ^{૨૪} રત,^{૨૫} વિગત વિવેક વિરાગ
 યો,—^{૨૬}વેખાનસ સોઈ શોચન યોશુ, તપ^{૨૭} વિહાય જોહિ^{૨૮} ભાવે લોશુ
 શોચીય^{૨૯} પિશુન^{૩૦} અકારણ કોધી,^{૩૧} જનની જનક શુર ખંધુ વિરોધી
^{૩૨}સખ વિધિ શોચિય પર અપકારી,^{૩૩} નીજ તતુ પોષક નિદંય ભારી
 શોચિય^{૩૪} લોભ નિરત રત કામી,^{૩૫} સુર શ્રુતિ નિદંક પરધન સ્વામી
^{૩૬}શોચનીય સખહી વિધિ સોઈ, જો ન છાંડી છલ હરીજન દોષ
 શોચનીય નહિ કૌશલ^{૩૭} રાહ,^{૩૮} જીવન ચારી દશ પ્રગટ પ્રભાહ

૨૬ દયાળુ રામ કયાં જો ? ૨૭ પ્યારારામ ૨૮ સીતા. ૨૯ પ્રહ્લા.

૧ કર્મની ગતિ પ્રમણ (બળવાન) છે ૨ વ્યાકુળ યદને ૩ હાની (અયોધ્યા વાસીને)
 ૪ લાભ વનમાં સુખીઓ તથા દેવ ભોકાને ૫ સુખીવ તથા વિભિષણને જીવન મળ્યું ૬ દશ
 ૭ તથા વાળીનું મરણ ૭ સીતા લક્ષ્મણ તથા ભરતને જશ ૮ કેવલ તથા અંથરાને અ-
 ખર્ષિતિ મળી ૯ લક્ષ્મણે ૧૦ નકાસું કોના ઉપર રોષ (ક્રોધ) કરીએ ૧૧ વેદ નહીં જ.
 જોલા (અજણ) ૧૨ વિષયમાં પુરા ૧૩ પતિથી અવળી ચાલનારી ૧૪ કંઠસ કરવામાં
 તૈયાર ૧૫ ધજા પ્રમાણે વર્તનાર ૧૬ નિવાર્થી ૧૭ તણને ૧૮ આજ્ઞા ન પામે ૧૯ અકલ્પ
 અર્થી ૨૦ ધર્મને રસ્તા તણે ૨૧ બાવે ત્યાગી યદને પ્રપંચમાં ઉતરે ૨૨ ખલ જાન
 અને વેરાઅર્થી રહીત ૨૩ વાન પ્રય જોડે આપણે આદિ સુમુક્ષુ ૨૪ તણને ૨૫ મોર-
 થાં રૂપી લામ ૨૬ આક્રોશ ૨૭ ભેદભેદ વાનાનો કણ્યો કરે તે. જેમા સ્વાર્થ અગર પરમાર્થ
 એક ન હોય ત્યાં માથું મારીને કણ્યો કરવો તે દેવ ભોકાનું કામ છે ૨૮ માતા પિતા ૨૯
 જીવનનું બમાદનાર ૩૦ પેદાશ ૩૧ લોભમાં લાગેલો અત્યંત કામી ૩૨ દેવતા તથા સાંજની
 નીકળ કરનાર ૩૩ કપટ તણને હરીજન ન થાય તો તે દરેક પ્રકારે રોષ કરવા લાયક છે.
 ૩૪ હજારો ૩૫ જેનો યજ્ઞ મોહ જીવન તથા આદિ ઈશામાં પ્રગટ છે.

ભરતનીખાદ મીલાપ.

ચો.—દેખી દૂર તે ^૧કહીનીજ નામ, કીન્હ મુનીશહિ દંડ પ્રભુમુ
જાનિ રામપ્રીય કીન્હ અરીસા, ^૨ભરતહિ કહેઉ પુઝાઈ મુનીશા
રામ સખા મુનિ ^૩સ્યન્દન ત્યાગા, ચલે ઉતરી ^૪ઉમગત અનુરાગા
ગાંવ જાતિ ચુંદનામ ^૫મુનાઈ, કિન્હ જુહાર ^૬માથ મહિ નાઈ

દો.—કરત દંડવત દેખી તેહિ, ^૭ભરત લીન્હ ઉર લાય

^૮મનહું લછણ સન ભેટ લાઈ, ^૯હૃયં ન હૃદય સમાય

ચો.—ભેટેઉ ભરત તાહિ અતિ પ્રીતિ, ^{૧૦}લોક સીરાહિ પ્રેમકી રીનિ
ધન્ય ધન્ય ધ્વની મંગલ મૂલા, ^{૧૧}મુર સિરાહિ તેહિ વર્ષહિ કુલા
લોક વેદ ^{૧૨}સખ ભાંતિહિ નીચા, ^{૧૩}ભસુ છાંદ મુધ લેધય : સીચા
તેહિ ^{૧૪}ભરિ અંક રામ લધુ જ્ઞાતા, ^{૧૫}મિલત પુલક પરિપૂરિત ગાત
રામ રામ કહીજો ^{૧૬}જમુહાહિ, તિનહિ ન પાપ ^{૧૭}પુજ સમુહાહિ ?
^{૧૮}ધહિ તો રામ લાય ઉરલીન્હા, કુલ સમેત જગ પાવન કીન્હા
^{૧૯}કર્મ નાશા જલ સુરસરીપરઈ, તેહિ કો, કહંહું શીશ નહિ ધરહિ
^{૨૦}ઉલટા નામ જપત જગ જાના, વાદમીકી ભયે પ્રહ્લ સમાના

દો.—^{૨૧}ધપય સવર ખલ યવન જડે, પામર કોલ કીરાત

રામ કહંત પાવન પરમ, હોત જીવન વિચ્યાત

રામ અત્રિ રૂપી મિલાપ.

ચો.—અત્રીકે આશ્રમ પ્રભુ ગએઉ, મુનત મહામુનિ હપિત ભયઉ
^૧પુલકીત ગાત અત્રિ ઉઠી ધાયે, દેખી રામ આતુર ચલી આયે.
કરત દંડવત મુની ઉર લાઈ, ^૨પ્રેમવારિ દોઉ જન અન્હવાયે
દેખી રામ છપી ^૩નેન જુહાને, ^૪સાદર નિજ આશ્રમ તખ આને

ભરતજી અયોધ્યાવાસીયો, શુર વસિષ્ઠ તથા માતાએને લખને રામચંદ્રજીને મિત્ર
કુટુંબ મળવા માટે નીકળ્યા. નીપાદે ભવ્ય કે રામને મારીને નસાડી મુકવા ભરતજી ભવ્ય
છે તેથી પોતાનું લક્ષ્મી તૈયાર રાખ્યું. નિપાદે પ્રથમનો રામની રીત પ્રમાણે ભેટ ભેદ ભરતને
મલવાનો વિચાર કર્યો. ભરતના લક્ષ્મીના વસિષ્ઠના રથ આગળ હતો તેને જોઈને નિપાદે પોતાનું
નામ કહીને વસિષ્ઠ મુનીને દંડ પ્રણામ કર્યા. ૨ મુનીએ ભરતજીને નિપાદની આગળખાણ

કરિ પુલ્લ કહિ વચન સુહાચે, દિમે મૂલ ફલ પ્રભુ મન^૧ ભાચે
સો—^૧પ્રભુ આસન આસીન, ભરી લોચન ચોભા નીરખી
મુનીવર પરમ પ્રવીન, ભેરિ ખાણી અસ્તુતિ કરત

કહ—^૧નમામિ ભકત વત્સલ, કૃપાલુ શીલ કોમલ^૨
^૩ભાભિ તે પદામ્બુજ, ^૪અકામી નામ સ્વધામક^૫
^૬નિકામ^૭શ્યામ સુહર, ^૮ભવામ્બુનાથ મંદિર^૯
^{૧૦}પ્રકૃલ્લ^{૧૧}કંજ લોચન; ^{૧૨}મહાદિ દાષ ^{૧૩}મોચન^{૧૪}
^{૧૫}પ્રલમ્બ બાહુ વિક્રમ, ^{૧૬}પ્રભો પ્રમેય વૈભવ^{૧૭}
^{૧૮}નિષંગ ચાપ સાયક^{૧૯}ધર ત્રિલોક નાયક^{૨૦}
^{૨૧}દિનેશ વંશ ^{૨૨}મંડન, ^{૨૩}મહેશ ચાપ ખરડન^{૨૪}
^{૨૫}મુનિંદ્ર સત રંજન, ^{૨૬}સુરારિ વૃન્દ ભંજન^{૨૭}
^{૨૮}મનોજ વૈરી વંદિત, ^{૨૯}અભાદિ દેવ સેવિત^{૩૦}
^{૩૧}વિશુદ્ધ મોષ વિશદ, ^{૩૨}સમસ્ત દુષણાપહ^{૩૩}
^{૩૪}નમામિ ઇન્દીરા પતિ, ^{૩૫}સુખાકર સતાંગતિ^{૩૬}
^{૩૭}ભજે સશકિત સાનુજ, ^{૩૮}શાચિપતિ પ્રિયાનુજ^{૩૯}
^{૪૦}ત્વદંધ્રી મેવ ચે નશ, ભજન્તિ હીન મતસરા^{૪૧}
^{૪૨}પતન્તીનો ભવાણીવે, વિતર્ક વિચિ સંકુલે^{૪૩}
^{૪૪}વિવિકત વાસિનઃ સદા, ભજન્તિ મુકત ચે મુદા^{૪૫}
^{૪૬}નિરસ્ય ઇન્દ્રીયાદિક, ^{૪૭}પ્રચાતિ તે ગતિ સ્વક^{૪૮}
^{૪૯}ત્વમેક મહ્મુત પ્રભુ, ^{૫૦}નિરિક્ત મિશ્વર વિભુ^{૫૧}
^{૫૨}જગદગુરુ ચ શાશ્વત, ^{૫૩}તુરિયમેવ કેવલ^{૫૪}
^{૫૫}ભાભિ ભાવ વલ્લભ, ^{૫૬}કુયોગિનાં ચકુલભ^{૫૭}
^{૫૮}સ્વભકત કલ્પ પાદપ, ^{૫૯}સમસ્ત સેવ્ય મન્વલ

પ મન બાવતાં ૬ આસન ઉપર ખીરાળેલાં રામચંદ્રને એકી નજરે નીહાણીને યરમ પવિત્ર (માનવ દેહ ધારણ કરીને જે કરવાનું છે તે કશું માટે પવિત્ર) એવા અગ્નિએ પાણી (હાથ) ભેડીને સ્તુતિ કરી ૭ નમું છું ૮ કોમળ શીલ વ્રાણા ૯ નિષ્કામ જીવને પોતાનું ધામ આપનાર આપના ચરણને હું ભળુ છું ૧૦ અત્યંત ૧૧ સંસાર રૂપી સમુદ્રને મથરામાં મંદરાચરણ રૂપ ૧૨ પ્રકૃતીત કમળ સરખી આંખોવાળા ૧૩ છોડાવનાર ૧૪ લાંબા બળવાન હાથવાળા ૧૫ બહુ શકિતવાળા ૧૬ ભાથા, બાળ અને ધનુષ્ય ધરનાર ૧૭ ત્રેલોક્યને ધારણ કરનાર ૧૮ સુચંવંશ ૧૯ શણગારરૂપ ૨૦ સદા શીવના ધનુષ્યને તોડનાર ૨૧ મોટા મુનીઓ તથા સંતોને રાજ કરનાર ૨૨ અસુરોનાં ટોળાંને તોડનાર ૨૩ કામદેવના શત્રુ એવા મહાદેવ વંદેલા ૨૪ બહા આદિ દેવોએ સેવેલા ૨૫ શુદ્ધાનંદ્ય જીવન માળનાર ૨૬ સર્વ દુખો અગર દુષણને હરનાર ૨૭ લક્ષ્મીના પતિને નમું છું ૨૮ સુખના સુમુદર તથા સંતોની અંતરૂપ ૨૯ સીતા તથા લક્ષ્મણ સહીત આપને ભળુ છું ૩૦ ઇંદ્રના નાનાભાઈ વામન અવતાર રૂપે ૩૧ મત્સરનો ત્યાગ કરીને જે આપના ચરણને સેવે છે ૩૨ તેઓ કૃષ્ણ વાસનાં એકાદી કુર્તકથી ઉછળતા તરંગવાળા ભવસાગરમાં પડતા નથી ૩૩ એકાંત વાસ સેવેને તથા ઇન્દ્રીયાદિકના રસને તજીને જેઓ પ્રેમથી મુક્તિને માટે આપને ભજે છે તેઓ ૩૪ સ્વસ્વરૂપ (અર્થ) અગર પોતાની ગતિને યત્ને છે ૩૫ આપ એક અદ્ભુત પ્રભુ છો ૩૬ એકા સહીત અમલક પ્રભુ છો ૩૭ ભગવાન ગુરુ રૂપ (ગીતામાં બન્યા છે તે) તથા અગ્નિનાશી ૩૮ તેઓ અવરથાથી પર એકેને ગુરૂં થા અવરથા રૂપ ૩૯ ભકિત ભાવ ઉપર પ્રેમ રાખનાર ૪૦ ખોટા યોગીને ન ચહે તેવા ૪૧ આપના ભકતોને કલ્પવૃક્ષરૂપ ૪૨ તથા તમામને સેવ વા યોગ્ય

૪૩ અનુપરૂપ ભુપતી, ન તોહ મુવિંભ પતીમ

૪૪ પ્રસીદ મે નમામિતે, પદાબ્જ ભક્તિ દેહી મે.

૪૫ ધનંતિ ચે સ્વવં ઇન્દ્રીદં, નરાદરેણુ તે પદં

ભજન્તી નાત્ર શંશયસ્તવહીય ભાવ સંયુતં

હો—વિનતિ કરી સુની નાય શીર, કહ કર એરી ખહોરી

૪૬ ચરણ સરોરૂહ નાય જનિ, કબહું તને મતિ મોરિ

સો—૪૭ જન્મ જન્મ તવ પદ સુખકંઠા, બદે પ્રેમ ચકોર જિમી ચંઠા

દેખી રામ મુનિવિનય પ્રણામ, ૪૮ વિવિધ ભાંતિ પાયઉ વિશ્રામ

૪૯ અનુસુયાકે પદ ગહિ સીતા, મિલી ખહોરી સુરીલ વનીતા

૫૦ જો સીય સકલ લોક સુખ દાતા, અખિલ લોક પ્રદાવડકી માતા

x

x

x

x

x

માતૃ પીતા જ્ઞાતા હીતકારી, ૫૧ મીત સુખ પ્રદ સુન રાજ કુમારી

૫૨ અમીત દાન ભર્તા વેદેહી, અધમ સો નારી જો સેવ ન તેહી

૫૩ ધીરજ ધર્મ મીત્ર અરૂ નારી, આપદકાલ પરીખીચે ચારી

૫૪ રોગવશ જડ ધન હીના, અંધ બધીર કોધી ૫૫ અતીહીના

એસેહું પતીકર કીય અપમાના, નારી પાવ ચમપુર દુખ નાના

૫૬ એકે ધર્મ એક મત નેમા, કાય વચન મન પતી પદ પ્રેમા

x

x

x

x

z

સો—૫૭ સહજ અપાવની નાર, પતિ સેવત શુભ ગતિ લહહી

ચશ ગાવત શ્રી ચારી, અજહું તુલસી હરી પ્રીય

*

*

*

*

*

હો—૫૮ કહીન કાલમલ કોશ, ધર્મ ન જ્ઞાન ન યોગ તપ

પરીહરી સકલ ભરોસ, રામ ભજહી તે ચતુર નર

૪૩ આપકે જે અનુપમ રૂપવાળા અને વળી રાજા અને સીતાજીના પતિ છે તેમને નમસ્કાર કરું છું ૪૪ મારા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ હું આપને નમું છું અને આપના ચરણની ભક્તિ આપો ૪૫ જે બહત ભક્તિ સહિત આદરથી આ સ્તુતીનો પાઠ કરશે તેઓ આપના પદને પામશે તેમાં ચંકા કરવી નહીં ૪૬ હે નાય! આપના ચરણારવિંદ મારી મતિનો ત્યાગ કરે નહીં એવી કથા કરે!

૪૭ જેમ ચકોરનો પ્રેમ ચંદ્રમાં વધ્યા કરે છે તેમ મારો પ્રેમ જન્મોન્મત્ત જોડશે ડગલે ડગલે પળે પળે આપના ચરણારવિંદમાં વધ્યા કરે ૪૮ ઘણા પ્રકારે રામચંદ્ર રાજ થયા ૪૯ હવે સીતાજી તથા અનુસુયાના મેળામની વાતો ચાલે છે પણ જે સીતા સહજ સંસારને સુખ આપનાર છે તથા આખા પ્રદાવડકી માતા છે (અહીં માતાનો ચહીમા

પોતાના પિતાની સાથે બતાવ્યો છે. એટલે પ્રભુને તણને એકલી દેવીની ઉપાસના કરવી નહીં આગળ અહીં મહી રાવણનું દ્રવ્યત આચરો તેઓ પ્રભુને તણને દેવી બકતો બન્યા હતા. હવે અતુલ્ય સતિ સીતાને ઉપદેશ આપી પોતાના કાલકાળ ધર્મની જાણ કરાવે છે. ૫૧ થોડું સુખ આપનાર છે. પર ધણું-ખુટ નહીં તેનું સુખતો સ્ત્રીઓને પતિ તરફથી મળે છે તે માટે પતિને ન સેવે તે અધમ સ્ત્રી છે. ૫૩ ધીરજ, ધર્મ, શ્રી અને સ્ત્રીની પરિક્ષા આપતિ કાળમાં થાય છે. બંગડીઓ કરાવે, સાંકળા કરાવે ત્યારે તો સ્ત્રી કંઈ કંઈ કાગળમાં જાડે, પણ જ્યારે પતિને આપતિ છે. તે વખતે ખમા ખમા કરે તે સ્ત્રીઓને ધન્ય છે. ૫૪ ધણો ગરીબ ૫૫ સ્ત્રીઓને માટે એકજ ધર્મ, એકજ જીવ અને એકજ નિયમ છે તે એકે કાયા, વાણી અને મનથી પતિના ચરણમાં પ્રેમ કરવો-તેની આજ્ઞા પાળવી લાખ વાતની એક વાત પતિની ઉચ્ચતિ તથા પતિ રાજ રહે એજ સ્ત્રીઓના મોટામાં મોટા ધર્મ છે પતિની આજ્ઞાને બંગ એ સ્ત્રીના સુખનો બંગ અને પતિની આજ્ઞાનું પાલન તે સ્ત્રીના દુઃખનો બંગ છે. આ વિષયને વધારે ચુંચવ્યા કરતાં સાત મંત્રો તેઓના ખાસ કલ્યાણ માટે નિયે બતાવું છું. બસ આટલું વધારે કરે તો જગતમાં શાંતી ફેલાઈ રહે. મોક્ષ મંદીરને ચાક-નારી દરેક એનોતે આ નામનો વર્તનમાં સુકવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. એજ અમીરી સાચી શેવા છે.

૧ પતિની આજ્ઞા એજ સ્ત્રીઓના જીવનનું સુકાન.

૫૬—પ્રથમ પતિના વચ્ચે પાણી વિનય કરી વશ કીધો,

પછી તો જાણે પોતે પતિને વેચાતો કરી લીધો.

ધણીની માનેતી ધારેલો અર્થ સુધારે,

ધીના ગાડવા ધરમાં દોળે કોઈ ના પુછે ક્યારે-ધણીની. (ક. ક. ૬૮.)

હજારો કંકાસના મુળ તપાસીએ તો જાણાય છે જે, પતિ કાંઈ કહે, સ્ત્રી કાંઈ કરે, પછી સંસાર દુઃખમય થાય, તેમાં જરાએ નવજાળ જેવું નથી. આજરી વારીએ અને ધણ લાણાય તેમ નથી. પતિની સેવા ચાકર નોકરને પણ આપાય નહીં.

૨ સૌ સાથે હળી મળી રહેવા માટે સહનશીલતા રાખવી અને જ્યાં કાંઈ સંબંધ ન હોય ત્યાં આંખ આડા કાન કરવા.

૫૯—જાણ આગળ અજાણ થઈએ, તાવ લઈએ તાણી,

આગલો થાય આગ, તો આપણે થઈએ પાણિ.

સામાનો મુદો જાણી લીધા પછી આપણાથી તેનું કામ કરી શકાય તો કરવું તેમ ન બની શકે તેનું હોય તો ના પાડી દેવી, ના પાડ્યા પછી તે પેટ ફટે તો પણ જતામ દેવો નહીં. સહન કરી શેવું.

૩. “મદ્દા સકળ સુખ મુળ છે મદ્દા વિના બધું કુળ છે.” ભગ ગી. ૧૭-૧૮

જે કામ કરે તે પુર્ણ મદ્દાથી કરતાં શીખવું. કોઈ વાત સંભળ્યા અગર જોયા પછી ઠીક છે. અગર અઠીક છે. તેના સમાધાન માટે પુર્ણ વિચાર કરવો. વિચાર કરતાં ઉત્તમ જાણાય તો મદ્દા કરવી. ચોખવા થવાની જરૂર નથી, દેખાદેખી કરતાં જરાએ શીખીએ

નહીં-વિચાર કરતાં જરૂર સીખીએ. આપણે એટાં નથી પણ માણસ છએ. થોડું કરેા પણ સારું કરેા.

૪ ખોટાં કામને સુલતથી રાખતાં સીખવું, કાંઈના સાચા જુઠા સાંભળ્યા હોય, પછી લડવાનું મન થાય તો મનને દબાવતાં સીખવાથી ખોટાં કણઆ અટકી જશે; અને અને ત્યાં સુધી “ દેવનો અદસો દેવથી ન લેતાં પ્રેમથી લેવો. ” તે બસે દેવ કરે અને તેનું લોહી બાળે. આપણે આપણું લોહી બાળવું નહીં “ શાંતી અને પ્રેમ આરોગ્યતા આપનાર છે ”

૫ “ સતોષીને શાંતીન્યુન, સતોષીને પુરણ પુન્ય ” હાય એવ કહી હજારો દાગીના પહેરે પણ સતોષીને જે સુખ છે તે સુખ ક્યાંક નથી. સ્ત્રીઓના ખોટામાં ખોટા શયુગાર શતોષ અને સદાચરણ છે તે સિવાય ઘણી સ્ત્રીઓ પહેરી ખોટીને મરી ગઈ પણ જાણના કોડાને જેમ કાઢીને જાણ્યો નહીં તેમ તેનું જીવન પણ છે. “ ધન્ય ધન્ય ગંગાબાઈની વાળી સવા વાલ થયા વનમાળી ” એવા ધન્ય ધન્ય કોઈ શેઠ અગર રાજાની રાણીના અંદનહારને અગર એરીંગને મળ્યાં નથી. શોભતું પહેરાય, સાંપડતું ન પહેરાય, ડોશીમાનાં ધરમાં એરીંગ હોય પણ પહેરાય નહીં સાદુ જીવન સુખમય છે. વળી તેમાં પ્રભુ તથા પતિની સેવા થઈ શકે છે.

૬ આળસ એ સ્ત્રીઓનો કઠ્ઠી શત્રુ છે, જ્યાં જાય ત્યાં કામ કરનાર સ્ત્રીને સત્કાર અને આજ્ઞા સ્ત્રી સગી હોય તો પણ ક્યારે અહીંથી ટળે, એમ ઉલોંગી સ્ત્રીના મનમાં થાય છે. “ કામ એ કામણ છે. ” સામાને વસીકરણનું તાવીજ છે, વળી કામ કરવાથી શરીર સારૂ રહે તેમજ દુરાચારના વિચારો નવરાં બેઠે કેપણે તેને અવકાશ મળે નહીં.

૭ પુરૂષ વર્ગ (તેમાં પણ ખાસ પતિ) બહારથી ઘેર આવે, ત્યારે અને ભોજન કરવા બેસે ત્યારે શાંતીનું બહુજ પાલન કરવું, અને જે કામ બતાવે તે આનંદ સુકા કરવું, ફરિયાદ પ્રચાલિત કરવું, દુઃખદાયક વાર્તા હોય તો તે વખતે જરાએ છેકવી નહીં. “ જીવનનો આધાર વિશ્વાંતિ તથા લોજનની ઉપર છે ” આ મંત્રો વર્તનમાં સુકયા પછી સ્ત્રીનું જીવન અમૃતમય થાયજ. (૮૫૫ તો ૧૩ જ થાય.) તેમાં શંકાનું કારણ નથી, અને પુરૂષોને પણ સુખમય જીવન મળવાથી ઉલોગના કામમાં સારું લક્ષ રહી શકે.

૫૬ સાધારણ રીતે સ્ત્રી અપવિત્ર છે, અને પતિની સેવાથી શુદ્ધિ મળે છે. એમ ચારે વેદ થઈ ગાય છે તેના જ્ઞાંતરે તુળસી એ પુર્વ અવતારમાં વૈદ્યારે પતિવ્રતાનો ધર્મ બાળ્યે હતો તેથી હજી સુધી પ્રભુને ઘણાજ બોલા છે.

૫૭ પાપોના સમુદરે હડહડતા કળીપુષ્પમાં ધર્મ, જ્ઞાન, યોગ અને જપ નથી એટલે તે બની શકે એવું નથી (ખરે) તમામને બોલો છોડીનેરાખો અને તે ચતુર બર છે.

રામ સુતીક્ષણ મિલ્લાપ.

ચો:—સુની અગત્ય કર શીખ્ય ^૧સુભના, નામ સુતીક્ષણ ^૨સ્તભગવાના
મન કમ બચન રામ પદ સેવક, ^૩સપનેહુ આન ભરોસ ન દેવક
^૪પ્રભુ આગમન શ્રવણ સુની પાવા; કરત મનોરથ બહુ વીધી ^૫ધાવાં
^૬હિ વીધી દીનબંધુ રધુરાયા; ^૭મોસે શઠપર કરીહહી કાયા ?
^૮સહીત અનુજ મોહી રામ ગુંસાઈ, ^૯મીલહહી નીજ સેવકેકી નાઇ ?
^{૧૦}મોરે જીય ભરોસ ફઠ નાહી; ભકતી ન વીરતી જ્ઞાન મનમાંહી
નહી સતસંગ યોગ જપ યાગા; ^{૧૧}નહી ફઠ ચરણ કમલ અનુરાગા
^{૧૨}એક વાની કરૂણા નીધાનકી; સોપ્રીય જાકે ગતી ન અપનકી

છો:—સોહ પરમ પ્રીય અતી ^{૧૩}પાતકી; જીન કબહુ પ્રભુ સુમીરણ કીયો
તે આજ મેં નીજ નેન દેખો; ^{૧૪}પુરી પુલકીત હીય ભરો
જે પદ સરોજ અનેક સુની; ^{૧૫}ઉર ધ્યાન કબહુક આવહી
તે રામ શ્રી રધુવંશ મણી પ્રભુ, ^{૧૬}પ્રેમ તે સુખ પાવહી

ઢો:—^{૧૭}પ્રજાગારિ સુન પ્રેમ સમ; ભજન ન દુસર આન
ચહ વીચાર ^{૧૮}પુની પુની સુની; કરત રામ ગુણ ગાન

ચો:—હોઇહ સહલ આજમમ ^{૧૯}લોચન, દેખી ^{૨૦}વદન પંકજ ^{૨૧}ભવ મોચન
^{૨૨}નિર્ભર પ્રેમ મગન સુની જ્ઞાની; કહી ન જાચ મો દશા ભવાની
^{૨૩}દીશીઓ વીલીશો પથ નહી સૂઝા, કે મેં ચલેઉ કદો—નહી જુબા.
કબહુક ફીર પાછે પુની બાઈ; કબહુક નૃત્ય કરે ગુણ ગાઈ
^{૨૪}અવીરલ પ્રેમ ભકતી સુની પાઈ; ^{૨૫}પ્રભુ દેખહી તરૂં ઓટ લુકાઈ
અતીશય પ્રીતી દેખી રધુવીરા; ^{૨૬}પ્રગટે હૃદય હરણુ ભવ પીચ
^{૨૭}સુની મગ મોઝ અચલ હોઇ વેસા; પુલક શરીર પનસ ફેલ વેસા
તખ રધુનાથ ^{૨૮}નીકટ ચલી આયે; દેખી દશા ^{૨૯}નીજ જન મન ભાયે

અગત્ય રૂપિને ઘેર સુતીક્ષણ નામના શીખ્ય હતા તે બણી ઉઠ્યા ત્યારે ગુરને દક્ષણા
આપવા લાગ્યા. ગુરમે તે દક્ષણા સેવા ના પાડી. ધણી આગ્રહ કર્યો ત્યારે સુની ભોલ્યા કે
રામાવતાર થઇ ચુક્યો છે અહીં દક્ષિણમાં બ્યારે તેઓ આવે ત્યારે દક્ષણામાં તમે તેને
મદી પાસે લાવજો. આ સાંભળી સુતીક્ષણની બઠિત ભગ્યત થઇ. તે કયા પ્રકારે રામચંદ્રને
મળે છે તે આ પ્રસંગ છે. ૧ ચતુર. ૨ ભગવાનમાં પ્રેમ રાખનાર. ૩ સ્વનામાં પશુ ખીજ
ઉપાસના નહીં ૪ રામદેવ આવવું સાંભળીને ૫ દોડ્યા ૬ હે વિધવા ! ૭ મારા જેવા સહ
જીવ ૮ દક્ષિણ સહીત ૯ પોતાનો દાસ અણીને મળશે ! ૧૦ મારા મનમાં ફઠ ભરોસો

નથી. કારણકે મારે ભક્તિ વૈરાગ્ય અગર જ્ઞાન કંઈ નથી. ૧૧ ચરણ કમળમાં દ્રઢ પ્રેમ પશ્યુ નથી ૧૨ જેને ખીણ ગતિ ન હોય એટલે જેમાં અનન્ય ભાવ હોય તે રામજીને બહુજ બહાસો છે, એવું કૃપાના બંડાર એવા રામચંદ્રજીનું વચન છે. ગીતાના ૯-૨૨ મ્હોકમાં શ્રી કૃષ્ણ પશ્યુ કહે છે કે અનન્ય ભાવથી મને બન્ને છે તેનું ચોગ્ગેમને પ્રાપ્ત કરૂં છું આગળ ૯-૨૯ માં કહે છે કે મારે કોઈની સાથે રાગદ્વેષ નથી પણ જે મને ભક્તિથી બન્ને છે તે મારામાં અને હું તેનામાં વર્તું છું ૧૩ પાપી ૧૪ માત્રોનાં ફેવાણં ઉભાં થયાં અને હૃદય ભરાઈ આબું ૧૫ ધ્યાનમાં કરી ૧૬ પ્રેમથી સુખ આપે છે ૧૭ પલગનાઅરી એવા હે ગરહણ ! પ્રેમના જેવું એકે બજન નથી. ૧૮ વારંવાર ૧૯ આંખો નેત્રો ૨૦ કમળ સરખું સુખ ૨૧ સંસારના બયથી છોડાવનાર રામચંદ્રજીનું કમળ સરખું સુખ ૨૨ ઉભરાઈ જતા પ્રેમમાં યુદી જતાં હે બવાની તે દશાના વખાણુ હું કરી ચકતો નથી. ૨૩ દમ દીશા અગર કયો ખુણો છે તે માર્ગ જુલ્યા. હું દોણ અને કયાં જઈ હું તે પશ્યુ જુલ્યા, ૨૪ અત્યંત પ્રેમ લક્ષણ ૨૫ જેને રામચંદ્ર (તરુઓટ) જાડને ઓઠે સંતાઈને જોવા લાગ્યા ૨૬ જન્મ મરણના દેશના દુખ કાપનારા રામજી સુતીક્ષ્ણુના હૃદયમાં પ્રગટ થયા. ૨૭ સુની રસ્તામાં અચળ શક્તિ ઘેરી ગયા તેના રોમાંચ ફનસની દશ જેવા દેખાયા ૨૮ પાસે. ૨૯ પોતાના ભક્ત ઉપર પ્રસન્ન થયા.

૩૦ પરેઉ લકુટ ઈવ ચરણનલાગી; ૩૧ પ્રેમ મગન મુનીવર ખડ ભાગી
૩૨ ભુજ વીશાલ ગહી લીચે ઉઠાઈ; પરમ પ્રીતી રાખે ઉર લાઈ
મુનિહિ મિલત અસ સોહ કૃપાલા, ૩૩ કનક તરુહિજતું લેટ તમાલા
રામ વદન વિલોહી મુનિ ૩૪ ઠાઠા, માંનહું ચિત્ર માંજ લિખ કાઠા

દોઃ—તળ મુનિ હૃદય ધીર ધરી, ગહિ પદ ખારહિં ખાર
નિજ આશ્રમ પ્રભુ આની કર, પુજા વિવિધ ધકાર

ચોઃ—કહ મુનિ પ્રભુ મુન વિનતિ મોરિ, અસ્તુતિ કરું ૩૫ કવન વિધિ તોરી
મહિમા ૩૬ અમિત મોરિ મતિ થોરી, ૩૭ રવી સનમુખ ખધોત ઉનેરી
૩૮ શ્યામ તામ રસ દામ શરિર, જટા મુકટ પરીધન મુનિચીર
૩૯ પાણી આપ શર કટી તૃણીર, નૌમી નિરંતર શ્રી રઘુવીર
૪૦ મોહ વિપીન ધન દહન કૃશાનુ, સંત સરોહ કાનતું ભાનુ
૪૧ નિશિચર કરિ ગરૂથ મૃગરાજ, ૪૨ ત્રાતુ સદાનો ભવ ખગ ખાખ
૪૩ અરૂણ નયન રાણવ સુવેશ, સીતા નેન ચકોર નિશેશ
૪૪ હરહર માનસ રાજ મરાલ, નૌમી રામ ઉર ખાહુ વિશાલ
૪૫ સંશય સપ અસન ઉરગાહ, ૪૬ શમન સકલ સંતાપ ૪૭ વિષાદ
૪૮ ભવ ભંજન રંજન સુર સુથ, ત્રાતુ સદાનો ૪૯ કૃપા વરૂથ
૫૦ નિશુંણ સુશુણ વિષમ સમરૂપ, ૫૧ જ્ઞાન ગીરા ગોતીત ૫૨ મનૂપ
૫૩ અમલ ૫૪ મખિલ મન ૫૫ વંદ્યમ પાર, નૌમિરામ ૫૬ ભજન મહિ ભાર
૫૭ ભકત કલપ પાદપ આરામ, તજન ક્રોધ લોભ મદ કામ
ખતિ ૫૮ નાગર ભવસાગર સેતુ, ૫૯ ત્રાતુ સદા દીનકર કુલ કેતુ
અતુલોત ભુજ પ્રતાપ ખલખામ, ૬૦ કલ્પિમલ વીપુલ વીભંજન નામ
૬૧ ધર્મ વર્મ ૬૨ શર્મદ શુણ આમ, ૬૩ સંતત સંતનોત મમ રામ
ચદપિ ૬૪ વીરજ વ્યાપક અવીનાસી, સખકે હૃદય નીરંતર વાસી

પ્રથમ હૃદયમાં રામ લક્ષ્મણ અને સીતાના દર્શન થયાં પછી રામે જાણે આવી
જગ્યાંમાં બધું આમ ન ઉપાડી ત્યારે ચતુર્થજ સ્વરૂપના દર્શન કરાવ્યા એટલે સુતીક્ષ્ણે
આમ ઉપાડી ત્યાં સમજે રામ લક્ષ્મણ તથા સીતાને જ્યાં ૩૦ લાકડી (દંડ) ખાસક
અરણ્યમાં પડ્યા ૩૭ પ્રેમનીશાની ચક્રચુર ઉર લાંબા હાથથી રામે સુતીક્ષ્ણને ઉડાવી લેઈ
મધ્યીજ પ્રીતિથી હૃદયમાં આંખાં ૩૭ જાણે સોનેરી રક્ષને તમાલનું રક્ષ બેટનું. ૩૪ ચીત્રમાં

આળખ્યા હોય તેવા બનાવે જોવા લાગ્યા. ૩૫ કષ્ટ રીતે ૩૬ અચાનક અને મારી યુદ્ધ થોડી ૩૭ બલે સુર્જ સામે પતંગીયુઃ ૩૮ કાળા કમળ સંરખુ અને ધીજલી જેવું ચળકાટ મારતું થરીર. જટાના મુગડવાળુ અને વલ્કલ વસ્ત્રોને પહેરનાર ૩૯ હાથમાં ઘટુખખાણુવાળા, અને કમર ઉપર (તુણીર) બાધાવાળા ૪૦ મોહરૂપી મોઢા વન બાળનાર અગ્નિરૂપ ૪૧ સંતોરૂપી કમળના વનને ખીલવનાર સુર્જરૂપ ૪૨ દેતોરૂપી હાથીઓના ડાળાને હણનાર સીંહરૂપ ૪૩ સંસારરૂપી પક્ષીને મારવામાં બાળરૂપ હેરામ ! અમારૂ રક્ષણુ કરો. ૪૪ રાતા નમનવાળા તથા સુંદર વેશવાળા, સીતાજીના નેત્રોરૂપી ચક્રારને તુષિ આપવામાં ચંદ્રરૂપ ૪૫ સદાશીવના હૃદયરૂપી સરોવરમાં રાજતંત્ર જેવા તથા જેના બાહુ (હાથ) અને હૃદય મોઢા છે એવા હે રામ ! આપને તમું છું ૪૬ સંશયરૂપી સર્પને ગળીજવામાં ગરૂરૂપ ૪૭ શાંત કરનાર ૪૮ દુઃખ ૪૯ બવના દુખને બાંધનાર અને દેવોના સમુહને રાજી કરનાર ૫૦ કૃપાના સમુહરૂપ ૫૧ હે રામ આપ એનાએ, પણ તત્વચાતીઓની દ્રષ્ટિથી નિશુલ્લિ, અને ભકતોની દ્રષ્ટિથી સચાલુ, શત્રુઓની દ્રષ્ટિથી વિષમ છે અને વિચારવાળાની દ્રષ્ટિથી સમ (સરખા) છે, પર જ્ઞાન તથા વાણીથી પર છે અને ૫૩ તમારા જેવું કામ નથી. માટે ઉપમાંથી રહીત છો. ૫૪ મળ રહિત, શુદ્ધ ૫૫ સર્વ વ્યાપક. ૫૬ નિર્દોષ અને પારથી રહીત છો. ૫૭ પૃથ્વીને બાર ઉતારનાર છો. ૫૮ ભકતોને કલ્પવૃક્ષના બગીચા જેવો આનંદ આપનાર છો ૫૯ ક્રોધ રીએરેને હઠાવનાર છો. ૬૦ બવસાગરનો પુલ આંધ. વામાં ચતુર છો. ૬૦ સુર્જવંશી જેવુ (ધન્ય અગર શયુગાર) રૂપ માફે સદા રક્ષણુ કરો. ૬૧ જેવું નામજ કળીયુગમાં પાપના સમુહને તોડી નાંખે છે. ૬૨ ધર્મના બખ્તરરૂપ. ૬૩ સુખ આપે એવા યુજુના વાંકારૂપ ૬૪ હે રામ ! હમેશાં મારૂ કલ્યાણુ કરો. ૬૫ નિર્મળ.

તકથી અનુજ સીધ સહીત ખરારી, ૧^જજસહુ મનસીમમ કાનનવારી
 ૧^જજે જાનહી તે જાનહુ સ્વામી, સચુણ અચુણ ઉર અન્તર ચામી
 જો કૌશલપતી રાણવ નયના; કરે સો રામ હૃદય મમ અધના
 સો:—૧^જમાયા વશ જીમી જીવ, રહહી સદા સંતત મગન

તીમી લાગહુ મોહી પ્રીય, ૧^જકરુણા કર સુંદર^જ સુખદ
 ચો:—૨^જ અસ અભીમાન જાય જની ભોરે, મૈં સેવક રઘુપતી પતી મોરે
 રામ ભક્તી ૩^જતજ ચહ કલ્યાણા, સો નર અધમ ૪^જશુગલ સમાના

પંચવટીમાં રામ લક્ષ્મણ સંવાદ.

ચો:—એકવાર પ્રભુ ૧^જસુખ આસીના, લક્ષ્મણ વચન કહે ૨^જછલહીના
 ૩^જસુરનર સુની સચરાચર સાંઈ, મૈં પુછે નીજ પ્રભુકી નાઈ
 ૪^જમોહી સમુગાય કહો સોઈ દેવા, સખ તજ કરેં ચરણ રજ સેવા
 કહઉ જ્ઞાન વીરાગ અરૂ માયા, ૫^જકહહુ સો ભક્તી કરહુ જેહી હાયા

દો:—૬^જધર જીવહી ભેદ પ્રભુ, સકલ કહો સમુગાય
 જાતે હોય ચરણ રતી, શોક મોહ જમ જાય

ચો:—થોરે મહ સખ કહો જુગાઈ, સુનહુ તાત ૧^જમતી મન ચિત લાઈ
 ૨^જમૈં અરૂ મોરી તોરી તે માયા, જેહી વશ કીનહેજીવ ૩^જનીકાયા
 ૪^જગોગોચર જહૂં લગી મન જાઈ, સો સખ માયા જાનહુ ભાઈ
 તેહી કર ભેદ સુનહુ તમ સોઈ, ૫^જવિદ્યા અપર અવીધા દોઈ

* * * * *

જ્ઞાન ૧^જમાન જહાં એકો નાહી, ૨^જદેખત પ્રભુરૂપ સખમાંહી
 ૩^જકહીય તાત સો પરમ વીરાગી, તુષુસમ સીદી તીન ગુણ ત્યાગી
 દો:—૪^જમાયા ઇશ ન આપકો, જાનિ કહે સો જીવ

૬૬ હે ખરારી ! હે રામ ! વનમાં વિચરનારું આપતું આરૂપ મારા મનમાં વસે. ૬૭ હે અંતરમાં ! કેઈ આપને સચુણ માને છે અન કેઈ આપને નિર્જુણ માને છે તે બંને માને; મારે તો કમળ સરખા નેત્રવાળું અયોધ્યાના રાજાનું આ રૂપ મારા ઉરમાં વાસ કરે ૬૮ માયામાં રચ્યો પ્રયો જીવ જેમ સદા માયામાં લવધીન રહે છે. ૬૯ કરુણાના ભંડાર ૭૦ સુખ આપનારે ૭૧ પ્રભુ મારા ધણી અને હું તેનો હાસ એવું અભીમાન (ભોરે) મોંઠે પ્રયુમાં પણ ન જામ. ૭૨ તજને કલ્યાણ ચાહે. ૭૩ શીમાળ.

આ જ્ઞાન અર્થો છે. ૧ સુખથી આસને ઉપર બેઠા છે. ૨ નિર્જળ ભાવથી ૩ સુર (દેવલોક) નરલોક તથા સમ્યક્ચરના સ્વામી ગણીને એક આપના કાસ તરીકે હું આપને પુછુંહું. પ્રશ્નના ત્રણ પ્રકાર છે. ઉત્તમ, મધ્યમ, અને કનિષ્ઠ. જે પ્રશ્ન વાદવિવાદ ખાટે હોય, સામેને તોડી પાડવા ખાટે હોય તે કનિષ્ઠ. જે પ્રશ્ન પોતાની બુદ્ધિની ચાલાકી બતાવવા હોય તે મધ્યમ અને જે પ્રશ્ન ખાસ જ્ઞાન ખાટે હોય તે ઉત્તમ. ૪ અને એવો ઉપદેશ આપો કે મમતાના તમામ સ્થાનને તજીને આપની ચરણ રબ શેવું. ૫ જે ભકિતથી આપ દયા કરે છે તે ભકિત પણ મને કહેા. ૬ રામ બોલ્યા કે હે તાત ! બુદ્ધિને ડેકાણે રાખી સાવધાનતાથી સાંભળો. ૭ હું અને મારું એજ માયા. ૮ આપ્યા આજ્ઞાપદને ૯ જ્યાં સુધી મન તથા ઇન્દ્રિયા પહેાંતી શકે તે તમામ માયાની સરહદ છે. જ્યાં તે ન પહેાંતી શકે તે પ્રભુ. ચતો વાચ્યો નિવર્તન્તે શ્રુતિ પણ કહે છે કે જ્યાં મન વાણી સહીત પાછું વળી જાય તે પ્રભુ. ૧૦ વિદ્યા નામની શુદ્ધ સત્વ પ્રધાન માયા જે જગતને રચે છે અને તે જગતને વશ રાખનાર ઇશ્વરની ઉપાધી છે. તે ઇશ્વરની પ્રેરણા પ્રમાણે ચાલે છે. મારે અમરકાર કરે છે. અને બીજી અવિદ્યા તે પ્રપંચ જળ ૧૧ વણું અગર આશ્રમતું જ્યાં અભીમાન નથી. ૧૨ અને સર્વ જગતને પ્રભુ રૂપ સગળે છે તે જ્ઞાન. ૧૩ જેની પાસે સિદ્ધિ-સંપત્તિ વણુ સમાન છે અને જે સત્પરજ તમ ત્રણે ગુણથી રહીત છે તે પરમ વેરાગી છે. ૧૪ માપાના ઇશ્વરના અને પોતાના, રૂપને જે ન જાણે (ન સમજે) તે જીવ.

૧૫મં મોક્ષ પ્રદ સર્વં પર, માયા પ્રેરક શીવ

શ્રી—૧૫મં તે નીરતી થોગ તે જ્ઞાના, જ્ઞાન મોક્ષ પ્રદ જેઠ અખાના

૧૭જતે વેગી દ્રવો મેં ભાઈ, સો મમ ભક્તિ ભક્ત સુખદાઈ

૧૮સો સ્વતંત્ર અવલંબન આના, તેહિ આધીન જ્ઞાન વિજ્ઞાના

૧૯ભક્તિ તાત! અનુપમ સુખસુહા, મિલે જો સંત હોય અનુકુલા

ભક્તિએ સાધન કહેાં બખાનિ, સુગમ પંથ ૨૦મોહિ પાવહિ પાની

પ્રથમોહ વિપ્ર ચરણ અતિ પ્રીતિ, ૨૧નિજ નિજ ધર્મ નિરત શ્રુતિ રીતિ

૨૨ધૃતિકર ફલ પુનિ વિષય વિરાગા, તખ મમ ચરણ ઉપજ અનુરાગા

૨૩સ્વલક્ષ્મિકે નવ ભક્તિ દહાઈ, ૨૪મમ લીલા રતિમતિ અધિકાઈ

સંત ચરણ પંકજ અતિ પ્રેમા, મન કમ વચન ભજન દહ નેમા

ગુરુ પિતૃ માતૃ બંધુ પતિ દેવા, ૨૫સખ મોહક જાને દહ સેવા

૨૬મમ ગુણુ ગાવત પુલકે શરિરા, ગદગદ ગીરા નયન બહુ નીરા

૨૭કામ આદિ મદ દંભ ન જાકે, તાત નિરંતર વશ મેં તાકે,

રાવાણુ ભારીય પ્રસંગ.

શ્રી—દશ સુખ ગએઉ જહાં ભારીયા, નાચ માથ, ૧સ્વારય રત નીચા

૨નમન નીચકી અતિ દુખદાઈ, છમિ અંકુશ ધનુ ઉરગ બીલાઈ

૩ભય દાયકે બલકી પ્રીય વાની, છમી અકાલકે કુસુમ ભવાની

હો—કરી પુલ ભારીય તખ, સાદર પુછી ખાત

૪કેવન હેતુ મન વ્યગ્ર અતિ, ૫એકચર આયઉ તાત

શ્રી—દશસુખ સકલ કથા તેહિ આગે, કહી સહિત ૬અભિમાન અલાગે

હોહુ કપટ મૃગ તુમ ૭છલકારી, ૮જેહિ વિધિ હરી આનેા નૃપનારી

૧૫ મંથ તથા મોક્ષને આપવા વાળો, સર્વનો નિર્વંતા અને પાપાનો પ્રેરક તે
૬મર કહેવાય છે. ૧૬ ધર્મથી વેરાગ્ય, રોગથી (સમય અમર લાગ્યા સહેવાથી અમર લવલીન
જાતવાથી) જ્ઞાન થાય છે. અને જ્ઞાન મોક્ષને આપનાર છે એમ વેદમાં કહેવું છે, શ્રુતિમાં

કહે છે કે જાના રેખા હુ કૈવલ્ય પણ. ૧૭ જેનાથી રીંગદ—દ્રવી ભૂત (હમને વશ) થાઉં તે તો બકતને આનંદ આપનાર મારી ભક્તિ છે. ૧૮ તે ક્રમના આધાર વિના સ્વતંત્ર છે. અને તેને આધીન જ્ઞાન તથા વિજ્ઞાન (તત્ત્વજ્ઞાન) છે. ૧૯ હે તાત ! બકિત તો સુખનું અનુપમ મૂળ છે, પણ જે સંત અનુકુળ (પ્રસન્ન) હોય તોજ મળે તેવું છે. ૨૦ જે સુગમ સાધનથી પ્રાણીઓ મતે પામે છે, તે ૨૧ વેદની મર્યાદા પ્રમાણે પોતપોતાના ધર્મમાં અભીરૂપી. ૨૨ આ પ્રમાણે કરવાથી વિષયોમાંથી વૈરાગ્ય અને વૈરાગ્ય થવાથી મારા ચરણમાં પ્રેમ થાય છે. ૨૩ અવધુદિ નવ પ્રકારની ભક્તિમાં દ્રઢતા કરવી. નવ પ્રકારની ભક્તિના નામો (શ્રીમદ્ભાગવત સાતમા સર્ગમાં) અવધુ, કીર્તન ધ્યાન, ચરણ શેવન, યુગ્મન, વંદન, દાસ્ય, સખ્ય અને આત્મ નિવેદનમ્. ૨૪ મારા ચરિત્રો સાંભળવાને અધિક પ્રેમ થાય છે. ૨૫ તમામ મારા સમાન ગણીને દ્રઢ શેવા કરે છે. ૨૬ મારા શુણ ગાતાં શરીર પુલકાયમાન થાય છે. વાણી ગદ્ગદ થાય છે. અને આંખોમાં પ્રેમના જળ વહે છે. ૨૭ હે ભક્તયશુ ! કામ આદિ મદ તથા દંભ જેની પાસે નથી તેને વશ હું હંમેશાં રહું છું.

મારીય રાવણનો મારો થાય છે. મિત્રામીત્રના યજ્ઞમાં તે પણ વિદ્યન કરતો હતો. તે વખતે સુગ્રહ તથા તાડીકાને રામે માયાં અને મારીમને એક હણુવિનાતું બાણ મારીને ત્યાંની સમુદ્ર કીનારે ફેંકી દીધો, મારીમ અનેક રૂપ ધારણ કરા સકતો હતો, તેથી સીતાજીના હરણના કાર્યમાં તે મુગ બને તો ઠીક એમ ધારીને રાવણ તેને મળવા આવે છે તે કથા સાંભળો. ૧ સ્વાર્થી તથા નીચ. ૨ નીચો માણસ નમે ત્યારે હુમ્મ પેદા થાય છે જેમ અંકુશ, ધનુષ, સાપ તથા બીલાડી ૩ જેમ અકાળના પુષ્પ બય આપે છે તેમ ખળ પુરુષ મીઠું બોલે તો પણ તેમાં બય સમજવો. ૪ શા માટે ૫ એકલા. ૬ અભાગીયા રાવણે અભીમાન સહીત હકીકત કહી ૭ માયાથી ૮ જે પ્રકારે હું રામની નારી સીતાને હરી લાવું.

તેહિ પુનિ કહાં સુનુ દશશીશા, ૧૦ તે નર રૂપ ચરાચર ઈશા
 તાસેં તાત વૈર નહિ કીજે, ૧૧ મારે મરીય જિયાયેજીને
 ૧૨ સુનિ મખરાખન ગયઉ કુમારા, ૧૩ વિતુહર શર રઘુપતિ ૧૪ મોહિમારા
 શત યોજન આયઉ પલ માંહિ, ૧૫ તિન સન વૈર કિચે બલ નહિ
 ૧૬ ભઈ મતિકીટ લુંગકીનાઇ, જહું તહું મેં દેખેં દોઉ ભાઇ
 ૧૭ જો નર તાત તદપિ અતિ શૂરા, તિનહિં વિરોધ ન આઇહિ પૂરા

*

*

*

*

*

૧૮ રા અસ નામ સુનત દશ કંધર, રહત પ્રાણ નહિ મમઉર અંતર
 ૧૯ જહું ભવન કુલ કુશલ વિચારી, ૨૦ સુનત જરા દીન્હેસી બહુગારી
 ૨૧ ગુરૂજીમિ મૂઠં કરસિ મમ બોધા; ૨૨ કહું જગ મોહિ સમાનકો યોધા
 ૨૩ તણ મારીય હૃદય અનુમાના, નવહિં વિરોધ નહી કલ્યાના
 શસ્ત્રી મમીં પ્રભુ શઠ ધની, વૈધ વંદિ કવિ માનસ ગુજી
 ૨૪ ઉભય ભાંતિ દેખા નિજ મરણા, તણ તાકેસી રઘુનાયક શરણા
 ૨૫ ઉતર દેત મોહિ વધહી અભાગે, કસ ન મહેં રઘુપતિ શરલાગે
 ૨૬ અસલુય જાનિ દશાનન સંગા, ચલા રામપદ પ્રેમ અભંગા
 ૨૭ મન અતિ હર્ષ જનાવ ન તેહિ, આણુ દેખીહોં પરમ સનેહિ

જટાયુ હિંદધાર.

દોઃ—૧ કર સરોજ શિર પરસેઉ, કૃપા સિંધુ રઘુવીર

૨ નીરખી રામ છળી ધામ સુખ, વિગત ભઈ સખ પીર

જો.—તણ કહ ગુપ્ત વચન ધરી ધીરા, સુનહું રામ ભંજન ભવબીરા
 નાથ ! દશાનન ચહ ગતિ કિન્હી, તેહી ખલ જનક સૂતા હરી લીન્હી
 ૪ લે દક્ષીણ દીશ અયઉ શુભાઈ, વિલપત અતિ કુરરીકીનાઇ

૬ મારીય બોલ્યો કે ૧૦ રામઅંદ્રજ નર રૂપે કોરી પ્રહાંડના ધણી છે. ૧૧ તેમના
 તો માર્યા મરીએ અને છત્રાદ્યા છવીએ. ૧૨ વિષાખીત્રનો મખ (યજ) ની રક્ષા કરવા
 ક્યાર વચમાં રામ આવ્યા હતા. ૧૩ રણાં વિનાઈ બાણ (યોધુ) ૧૪ ખતે માર્યા. ૧૫

તેની સાથે વેર કરવામાં સાર નથી. ૧૬ તે બાબુ વાગવાથી મારી મતી ભમરીએ હાથ મારેલા કીડા જેવી થઇ છે. કાણુ કે તે પછીથી બધાં ત્યાં હું રાત્ર લલમણને જોવા કરું છું, ૧૭ કદાચ રાખને મનુષ્ય માને તો પણ તે શુરવીર છે. તેની સાથે વિરોધ કરવાથી પૂરું પડીએ તેમ નથી. ૧૮ રાખનામને માત્ર રા' એટલું જ સંભળતા મારા હૃદયમાં પ્રાણ રહી શકતા નથી. હું તો ડરી મર્યા છઉં. [જોણુ સુખાદુ તાડીકા ખર વીંચેને માથો જોવા રાખને માણુસ કેમ કહેવાય !] ૧૯ માટે હે રાવણુ ! તમારા કુળતું કુશળ સમજીને મેર જાઓ. ૨૦ આ સાબળી રાવણને રીસ ચઢી અને મારીચને ગાળો પણ દીધી. ૨૧ રાવણુ જોલ્યો. “ મારો શુર થઇને બોધ કરતો હોયશ ? ૨૨ બોલ કે મારા જેવો જગમાં કયો થોહો છે ? ૨૩ મારીએ હૃદયમાં વિચાર કર્યો કે ‘ શત્રુ ધારી, રહસ્ય જાણનાર પાડોશી સગા વીંચેર, રાજ, અગર પતિ, શઠ, પેસાદાર, વૈષ્ણ, ચારણ, બટ, કવિ. (અત્યાચારી જમાનામાં ન્યુસપેપરવાળા) અને પંડિત જન, જોવા નવની સાથે વિરોધ કરવાથી જીવન થાય નહી ૨૪ રાવણને હા પાડવામાં તથા ના પાડવામાં પણ મોતને જોઇને રહુ ચરણમાં નજર કરી એટલે પ્રભુને કાચે મરણું પસંદ કર્યું ૨૫ રાવણને ના પાડના ૨૨ તે અભાગીઓ અને મારે તો કસ (શા માટે) રહુ પતિના શર [બાણ] થી ન મરણું. ૨૬ આવો વિચાર કરીને તે રાવણુ સાથે ચાલ્યો પણ હેસતિ મનમાં તે રાખજના ચરણમાં અભંગ પ્રેમ રાખ્યો હતો. [આખર સુધારી લીધી હતી.] ૨૭ આજે મને પરમ સ્નેહી રાખ મળશે જોવો મારીચના મનમાં ધણો હર્ષ હતો પણ તે હર્ષ તેહો [રાવણુ] ને જણાવ્યો નહોતો. આપણે પણ રાવણુ જેવા ભગવાનનાં વિરોધી પંચ, સગા, પાડોશી અગર શેઠ પાસે પ્રભુની અગર ભક્તિની વાત કરવી નહી. કરીએ તો જરૂર વિરોધ થાય તે વખતે આપણે ભગવદ પ્રેમ ઘંટી રાખવો. *Be a Roman in Rome.* રાવણુ સીતાને લઈ જતો હતો તે વખતે જટાયુએ રાવણુને વચમાં અટકાવીને શુદ્ધ કર્યું હતું. જટાયુ ધાયલ થઇને પડયા છે ત્યાં રાખ સીતાને શોધતા શોધતા પધામાં છે. ૧ રાખે કમળ સરખો કાચ જટાયુના માથા ઉપર મુક્યો. ૨ સુખના ધામ જોવા રાખની છબી જોઇને, જટાયુની, તમામ પીડા મરી ગઈ. ૩ સંસારનું કુખ ડહે શુસાઇ ! (હે રાખ !) તે રાવણુ સીતાજીને લઈને દક્ષિણ દીશમાં મર્યા છે સીતા ત્રીટાકીની માથક રેતાં હતાં.

૧૬૨૨ શ્રી ગી પ્રભુ રાખેઉં પ્રાના, ચલન ચલત અખ કૃપા નિધાન
રામ કહા તનુ રાખહું તાતા, ૧ મુખ મુસકાય કહી તેહી આતા
બાકર નામ મરત મુખ આવા, અધમહું મુકિત હોઈ મુલિ આવા
સો મમ લોચન ગોચર આગે, રાખો નાથ દેહ કેહિ લાગે
જલ ભરિ નેન કહા રઘુરાઈ, ૨ તાત કર્મ નીજ તે ગતિ પાઈ
૩ પરહિત ખસ છનકે મન માંહિ, તિન કહા જગ કછુ દુલ્હન નાહિ
તાનુ તણ તાત બહું મમ ધામા, ૪ દઉં કહા તુમ પુરણ કામા

* * * * *

અત્ર દેહ તણ ધરી ૧૦ હરી રૂપા, ભુષણ બહું ૧૧ પટ પીત અનુપા
રથામ ૧૨ ગાત ૧૩ નિશાલ ભુજઆરિ, ૧૪ અસ્તુતિ કરત નેન ભરિવારી
છંદ,—૧૫ જય રામ રૂપ અનુપ નિર્ગુણ સગુણ ગુણ પ્રેરક સહી
૧૬ દશ શીશ બાહુ પ્રચંડ ખંડન, ૧૭ આપ શર મંડન મહી
૧૮ પાથોડ ગાત, ૧૯ સરોજ મુખ, ૨૦ શણવ આચત લોચનમ્
નિત નૌમિ રામ કૃપાહુ ૨૧ બાહુ, વિશાલ ૨૨ ભવ ભય માચનમ્

* * * * *

ચો—અત્ર અધમ ખગ ૨૩ આમિષ લોગી, ગતિ તેહિ દીન ૨૪ જો ચાચત ચોગી
મુનહું ઉમા તેલોક અભાગિ, હસ્તિણ, હોહિ ૨૫ વિષય અનુરાગી

ખાણણુ સત્કાર.

હો.—૧ મન કર્મ વચન કપટ તજ, બે કર ૨ ભુસુર સેવ
૩ મોહિં સમેત બિરબી શિવ, વશ તાકે સખ દેવ
ચો—૪ શાપત ૫ તાડત ૬ પદ્મ કહંતા, ૭ વિમ્ન પૂજ્ય અસ ગવહિ સંતા
૮ પૂજ્ય વિમ્ન શીલ ગુણ હીના, નહિન શુદ્ધ ગુણ જ્ઞાન પ્રવીના
કહિ નિજ ધર્મ વાહિ સમુઝાવા, ૯ નિજ પદ પ્રીતિ દેખી ૧૦ મન ભાવા
રઘુપતિ ચરણ કમલ શીર નાઇ, ગયઈ ગગન ૧૧ આપનિ ગતિ પાઈ

૫ આપના દર્શનને માટે પ્રાણ રાખ્યા છે ! તે હવે નીકળી જવા કમળ કરે છે. ૬ હસીને જટાયુ બોલ્યો કે “મરવા વખતે જેલું નામ સુખમાં આવે તો અધમ પણ મોક્ષ પદને પામે તો તે પોતે [રામ] આજ મારી નગર આગળ ઉભા છો તો મારે હવે (કેહી લાગે) થા સુખ માટે આ દેહ રાખવો. ” ૭ રામ બોલ્યા કે હે તાતા આપના રથ કર્મે કરીને [અંત વખતે મારાં : દર્શનની) આ ઉત્તમ ગતિને પામ્યા છો. ૮ પારકાને [એટલે જ્યાં સ્વાર્થ નથી એવાને] સુખી કરવાનું જેલું મન છે. તેમને આ સંસારમાં કશું દુર્લભ નથી. Even dust and wind will help a man who works for good to others. ૯ તમે પુર્ણ કામ પુર્ણ ભાગ્યશાળી છો માટે હું તમને શું આપું ! (વચમાં રામે જટાયુને કહ્યું કે “સીતા હરણની વાત ત્યાં મારા પિતાને કહીશો નહિ. થોડા વખતમાં રાવણને હું મારીશ અને રાવણ ત્યાં આવશે. એટલે ખબર પડશે.] ૧૦ પ્રભુ જેલું ૩૫. ૧૧ સુંદર પીછું પીતાંમર. ૧૨ શરીર ૧૩ લાંબા ચાર હાથ વાળું. ૧૪ આંખોમાં પ્રેમના જળ ભરીને સ્તુતિ કરવા લાગ્યા. ૧૫ અનુપમ શ્વવાળા હે રામ ! તમારો જય થાઓ. બ્રહ્મવેનાની નજરે આપ નિહાળુ છો. બકતોની નજરે આપ સચણુ છો અને શુભના પ્રેરક છે. ૧૬ પ્રેયંક હાથ વાળા રાવણને મારનાર, ૧૭ હાથમાં ધનુષ આણવાળા તથા પૃથ્વીના શબ્દગાર ૩૫ ૧૮ મેધનાં જેવા દયામ શરીર વાળા ૧૯ કમળ સરખા સુખવાળા ૨૦ કમળ સરખા મોટા નેત્રો વાળા ૨૧ મોટા આડું વાળા ૨૨ [બકત લોકોને] સંસારના બચથી છોડાવનાર [આપને નમું છું] ૨૩ માંસાહારી ૨૪ જેને માટે થોગીઓ થાયતા કરે છે. ૨૫ વિષયમાં મગ્ન માની ખેડા છે તે.

શુદ્ધનો ઉદ્ધાર કરી આગળ ચાલતાં કમંધ નામના દેત્યને રામે માર્યો તે દેહ છુટતાં ગંધર્વ બન્યો અને બોલ્યો કે “ હુવાંસાની મરકરી કરવાથી આ દેહ મળ્યો હતો, તે આપની દયાથી છુટ્યો ” ત્યારે રામે કહ્યું કે બ્રાહ્મણના કૃણનો દ્રોહી અને ગમતો નથી ૧ મન કર્મ અને વાણીનું કપટ તજીને ૨ બ્રાહ્મણો ૩ હું તથા બ્રહ્મા અને શીવ અને તમામ દેવ તેને વશ સમજવા, ૪ શાપ આપનાર [નારદજી] ૫ મારનાર [ભૂશ] ૬ પદ્મ [કદંબ વચનો] કેહનાર (પરશુરામ) ૭ પણ બ્રાહ્મણો પુણ્ય છે એમ સંતો કહે છે. ૭ “ બ્રાહ્મણ શીવ તથા શુભશી રહિત હોય તો પણ પુણ્ય છે. અને શુદ્ધ જ્ઞાનથી પ્રવિષ્ટ હોય તો પણ પુણ્ય નથીજ ” આ વચનો રામચંદ્રજીના પોતાના છે. પણ અત્યારના વિચીત્ર જમાનામાં રામને ન માને તો રામના વચનને કાણુ માને ! વિદ્યા, સદાચાર, ભતિ તથા નીતીથી જગતને જેવું દયાની શકાય છે તેવું બીજું એકે સાધન નથી. માટે બ્રાહ્મણોએ ઉંચી સ્થિતી રાખવી હોય તો, ઉંચા સાધનની જરૂર છે, રામ દેવ, વાલ્મીવાહ અને હાં બધાં છે ત્યાં પડતી છે અને તે નથી ત્યાં ચડતી છે. ૮ રામના ચરણમાં ૯ રામ પ્રસન્ન થયા. ૧૦ કહીને મથો.

શવરી રામ મિસાપ

ચો.—તોહિ દેઇ ગતિ રામ ઉદારા, શબરીકે આશ્રમ ^૧પશુ પાસ
 શબરી દેખી રામ ^૨ગૃહ આયે, ^૩મુનીકે જયન સમુગી મન ભારે
^૪સરસીજ દોઢ્યન બાહુ નિશાલા, જડા સુકુટ શીર ^૫ઉર જનમાલા
 રયામ મૌર સુંદર દોહિ બાઇ, શબરી પરી ચરણ ^૬લપટાઇ
^૭પ્રેમ મયન બુધ જયન ન આવા, મુનિપુનિ પદસરોજ ^૮શીર નાવા
^૯સાદર જલ લઇ ચરણ ^{૧૦}પખારે, ^{૧૧}પુનિ સુંદર આસન લેકારે

દો.—કંઈસુલ ફલ સરસ અતિ, દિયે રામ કહું ^{૧૨}આનિ

પ્રેમ સહિત પ્રણુ બાએઉ, બારહિ ^{૧૩}બાર બખાનિ

ચો.—^{૧૪}પાણી જોરિ આગે બાઈ ^{૧૫}ઠાલી, પ્રભુહિ બીલોકી પ્રીતિ અતિ બાલી ^{૧૬}
 કેહિ વિધિ અસ્તુતિ કરેાં તુલસારી, અધમ અતિ મૈં ^{૧૭}જઈ અતિ બારી
 અધમ તે અધમ અધમ અતિનારી, તીન મહું મૈં મતિમંક ^{૧૮}જવારી
 કહં રઘુપતિ સુન ^{૧૯}ભાગિની બાતા, માર્ગે એક ^{૨૦}ભક્તિકર નાતા
^{૨૧}અતિ પાંતિ કુલ ધર્મ બડાઇ, ધનગલ પરિજન ગુણ અતુરાઈ
^{૨૨}ભક્તિ હિન નર સોહત કૈસે, બીનુ જલ વારિહ દેખીય જૈસે
^{૨૩}નવધા ભક્તિ કહોં તોહિ પાંહી, ^{૨૪}સાવધાન સુત ધરૂ મનમાહિ
 પ્રથમ ભક્તિ ^{૨૫}સંતન કર સંગા, ^{૨૬}દુસર રત મમ કથા પ્રસંગા

દો.—શુરપદ પંકજ સેવા, તીસરી ભક્તિ ^{૨૭}અમાન

ચૈથી ભક્તિ મમ શુણુ ગણુ, કરે કપટ તણુ જાન

ચો.—^{૨૮}મન બપ મમ દ્રઢ વિશ્વાસા, પંચમ ભજન સો ^{૨૯}વેદ પ્રકાશા

છઠ્ઠી દમ શીલ ^{૩૦}વિરતી બહુ કર્મી, ^{૩૧}નીરત નીરંતર સજન ધર્મી

^{૩૨}સંતમ સજ મોહિમય જગ દેખે, મોતે સંત અધિક કર દેખે

^{૩૩}અઘટમ યથાલાભ સંતોષા, સપનેહું નહિ દેખહિ પરદોષા

શવરી જાતની બાંધડી હતી. મતંગ રૂપીની પંપા સરોવર ઉપર સેવા કરતી હતી. મતંગે દેહ ત્યાગ કર્યો ત્યારે શવરીને કહ્યું કે તારી સેવાનો બદલો મારો ધણી (રામ) ત્રેતાના અંતમાં અવતાર લેશે ત્યારે વાળશે, યોગીઓને જે લાભ ન મળે તે લાભ સેવા કરનારને મળે છે પંપા સરોવર ઉપર [૮૮૦૦૦] રૂપીઓ હતાં પણ રામ પહેલાં શવરીની કુંપડીયાં આપ્યા. ૧ કુંપડીનો ઉઠાડ કરીને ૨ પધાર્યાં ૩ ધર ૪ મતંગના વચન યાદ કરી રાજ ચર્મ. ૫ કમળ સુરખા નેત્રો ૬ કંઠમાં તુલસીની માળા ૭ દંડવત કર્પા ૮ પ્રેમ લેલી સ્વાધી બોલી સહી નહીં ૯ મધુ તંબાલુ. ૧૦ ધણી પ્રેમથી ૧૧ ધોષા ૧૨ ધણી સુંદર આસન ઉપર બેસાડ્યા [પ્રેમથી આવેલું આસન અગર ભોજન તે સુંદર સખળુ] ૧૩ આપણી આપ્યા ૧૪ વારંવાર વખાણુ કર્યાં ૧૫ હાથ ભેડીને ૧૬ ઉભી રહી ૧૭ પુનમનો ચંદ્ર જોઈ સમુદ્ર ઉભે તેમ રામને જોઈ શવરીનો પ્રેમ ઉતારાયો ૧૮ જડ પુદિ વાળી ૧૯ અમાર ૨૦ સ્ત્રી ૨૧ ભક્તિનો નયનો-જોણખાણુ ૨૨ અતિ [કામ], કામ [આશ્ર] કુણ અને ધર્મની

બહાઈ, ધનનું બળ, પરિવર્તન (સંગા સહોદર], ગુણ, અને ચતુરતા ૨૩ તે તપશ્ચર્યા હોય પણ બહિત ન હોય તો જળ વિનાના વાદળાં જેવે. ગણ્યાં છે ૨૪ નવ પ્રકારનાં ૨૫ સાવધાન થઈને સાંભળો ૨૬ સંતોનો સંગ, પણ તે સંતો ઉપદેશ આપી કલ્યાણ કરે તે ૨૭ બીજી બહિત. મારી કથામાં રત [૩૩] ૨૮ અમાન [દાસ બનીને] ૨૯ મારા મંત્રના બાપમાં ૩૦ વિશ્વાસ ૩૧ વેદમાં કહે છે ૩૨ ઇન્દ્રિયોના નિગ્રહ ૩૩ વૈરાગ્ય, નિવૃત્તી ૩૪ સજ્જનોના ધર્મમાં હમેશાં પ્રીતી ૩૫ સાતમા પ્રકારની ભક્તિ—સર્વ જગતને મારા સ્વરૂપમય બેઠું, દ્રેવથી રહિત થવું તે—અને મારા કરતાં પણ સંતને અધિક ગણવા. આગળ કાગ લુશ્કી મરડાઈને કહે છે કે

ચે.—ચોરે મન પ્રભુ અસ વિશ્વાસા, રામતે અધિક રામ કર દાસ,

ભાવાર્થ—સત્સંગનો મહિમા આપણે ઘણીવાર કમુલ કરીએ છઈએ. પણ તેમાંથી સૌને સરખા લાભ નથી મળતો તેવું સુળ કારણ સત્સંગ કરાવનાર સંતમાં એછો વધતો પ્રેમ છે. શ્રીમદ્ભાગવત ૨૬મ ૧૦ અધ્યાય ૮૪ ના ૨૩ માં શ્લોકમાં શ્રી કૃષ્ણ કહે છે કે જીવની ઘટિને વેગ—પ્રેમ—ચાર ઠેકાણે વહેંચાઈ ગયો છે તે ચારે ઠેકાણે મટીને તે વેગ—પ્રેમ ધામ, એક ઠેકાણે જ રહે તો જીવનું કલ્યાણ થતાં વાર નથી. તે ચાર ઠેકાણાં સાંભળો [૧] દેહમાં આત્મ કુદ્ધિ [૨] સગામાં મમત્વ કુદ્ધિ (૩) જળમાં તિર્થ કુદ્ધિ (૪) પાપાણુ આદિની મૃતિમાં પુણ્ય કુદ્ધિ. આ ચારે ઠેકાણેથી ઘટિને વાળીને જીવ એમ સમજતાં શીખે છે કે (૧) મારા સંત અગર સદ્ગુરુ તે મારા આત્મા છે એટલે તે ધણી અને હું તેનો દાસ છું. (૨) મારા સાચા સગા તો સંત અગર સદ્ગુરુ છે, જે મને વિષય સુખમાંથી મુક્ત કરીને બ્રહ્માનંદ આપશે (૩) સાચું તિર્થ તો મારા સંત અગર સદ્ગુરુ છે. તિર્થનો મહિમા સંતોથી વધે છે.—તિર્થને પેદા કરનાર સંતો છે. આપણે ગાંધીએ છાએ કે “ સકળ તીરથ મારા સદ્ગુરુ ચરણે, કોટી મંગલે કોટી કાશીરે ” અગર “ સકળ તીરથ મારા સદ્ગુરુ ચરણે ગંગા જીમના રેવા ” (૪) પાપાણુ આદિની મુતિ કરતાં પણ મારા સંત અગર સદ્ગુરુ વધારે પુણ્ય છે. પાપાણુ આદિની મૃતિને સ્થાપનાર સંતો છે. પુણ્ય પાદ સ્વામી શ્રી સહજાનંદજીએ ગઢડોના (૫૪) વચના મૃતથી પાણુ એમ કહ્યું છે કે સંત અગર સદ્ગુરુમાં પ્રેમ થાય તોજ સતસંગનું સાચું સુખ મળે. વૈષ્ણવ સંપ્રદાયમાં પરમ ભક્ત દામોદરદાસજીની આચાર્ય મહા પ્રભુજી તરફ તદાકાર ઘટિ થતાં કલ્યાણપદ હાથમાં આવી પહોંચ્યું. અત્યારે આ લાભ જીવને ધણે ભાગે નથી મળતો તેના બે કારણ છે એક તો સંત અગર સદ્ગુરુ લાલસુ અગર વિષયી. બીજું કારણ એ છે કે કદાચ કોઈ પવિત્ર સંત અગર સદ્ગુરુ મળી આવે તો જીવને તેમાં વિશ્વાસ બેસતાં વાર લાગે છે; કારણ કે જ્યાં ત્યાં પાપડોના દર્શન થયાં છે. એટલે દુધના દાળ્યાં ઊંડાથી બીંદે છે—એટલે સાચા ખેડાની પરિક્ષા કરવામાં અમૂલ્ય વખત વર્ષો જાય છે. સંત અગર સદ્ગુરુની કુઠામાં કુદી પરીક્ષા એટલીજ છે કે નીતિ, વૈરાગ્ય, સંતોષ અને શાન્તી (કોષ રહિત) જીવન—? તે હોય તો ત્યાં નથી પડતાં વાર કરવી નહીં. વિદતા અગર આદ્યરમાં કદિ લપટાવું નહિ. આચરણ વિનાની વિદતા થી, વિનાના કંસાર જેવી છે. રૂપ આકર્ષી ભક્તિ, મળે તેમાં સંતોષ અને સ્વપ્નામાં પણ પારકા દોષ દેખતા નથી. દોષ બે પ્રકારથી બેવાય છે. એક તેની છાંયી અને બીજું વેને સુધારવા માટે તેમાં પ્રથમ કનિષ્ઠ છે તબાબા લામક છે અને બીજો પ્રકાર ઉત્તમ છે.

૧નવમ સરલ સખસો છલહીના, મમ ભરોસા જીવ હર્ષ ન દીના
 નવ મહ^{૩૦} જીનકે એકો હોઈ, નારી પુરૂષ ૨સચરાચર કોઈ
 સો અતિશય પ્રીયભામિની ચોરે, ૩સકલમકાર ભકિત દ્રઢ તોરે.
 ૪યોગીવૃદ્ધ દુર્લભ ગતી ભેઈ, તો કહં આજ સુલભ ભઈ સોઈ
 ૫મમ દરશન ફલ પરમ અનુપા, જીવ પાવ નીજ સહજ સ્વરૂપા

પંપા સરોવર ઉપર રામ નારદ મીલાપ.

ચો.—^૧જનહુ સુની તુમ મોર સ્વભાઉ, ^૨જન સન કળહું કી કરોં દુરાઈ
 કવન વસ્તુ અસ મોહી પ્રીય લાગી, બે સુનિવર નશકહુ તુમ માગી
 જન કહં કહુ^૩ અદેય નહિ મોરે. ^૪અસવિશ્વાસ તજહુ જનિ હોરે
 તખ નારદ બોલે હર્ષાઈ, અસવર માગો ^૫કરોં કિઠાઈ

* * * * *

હો.—^૧રાકા રજનિ ભકિત તવ; રામનામ સોઈ સોમ
 અપર નામ ઉડુગણુ વિમલ, બસહુ ભકત ઉર બોયમ

* * * * *

ચો.—સુન સુનિ કહં પુરાણુ શ્રુતિ સંતા,^૨ મોહ વિધિન કહં નારી વસન્તા
 ૩જપ તપ નીયમ જલાશય આસે, હોઈ ગ્રીષ્મ શોષે સખ વારિ

x x x x x

હો.—અવધુણુ મૂલ શલ પ્રદ, ^{૧૦}પ્રમદા સખ દુઃખ ખાની
^{૧૧}તાતે કીન્હ નીવારણુ, સુની મૈં યહં ^{૧૨}જિય જાની

ચો.—સુનિ રઘુપતિકે ખચન ^{૧૩}સુહાએ, સુનિ ^{૧૪}તનુ પુલકી નયન ભરિ આયે
 કહંહુ ^{૧૫}કવન પ્રભુકી અસરીતિ, સેવકપર મમતા અતિ પ્રીતિ

૩૬ નવમા પ્રકરની ભક્તિ સૌ સાથે છળ રહિત વર્તવું, મારોજ ભરોસો રાખવો,
 અને હર્ષ શોકનો ત્યાગ કરવો. ૩૭ જેને એકજ ભક્તિ હોય ૩૮ આ જગતમાં ૩૯
 હે સ્વર્ગી! તારી પાસે તો નવે ભક્તિ છે. ૪૦ યોગીઓના સમુદાયને પણ જે ગતિ (લાભ)

ન મળે તે હે શવરી ! તારે આજે સુલભ—હાથમાં છે. ૪૧ મારા દર્શનનું ફળ અનુ-
ષ્ઠન છે, જેનું તેનું નથી. મારા દર્શનથી જ્યને પોતાના સ્વ સ્વરૂપનું જ્ઞાન થાય છે.

શવરી માસેથી નીકળેલી રામ પંથા સરેવર આભ્યા છે ત્યાં એકંતમાં નારદ પદ્મામાં
(નારદના આશ્રી રામે સીતાના વિશેષની લીલા કરી હતી એવું નારદજીનું માનવું હતું.
રામને પત્ની લાગી એક વરદાન માથવાની ઇચ્છા કરી. તેના જવાબમાં રામ બોલ્યા કે ૧ હે
સુની ! તમે મારા સ્વભાવ જાણો છો કે ૨ હું પોતાના ભક્તથી કંઈ જાનગી રાખતો નથી
કે ન આપી સકાય એવું ૪ મારી પાસે જે છે તે મારા ભક્તનનું છે. (તેમાં તમારે
સંકા કરવી નહીં. (નારદજીએ એવું વરદાન માથું કે બધા નામ ભલે
ખરૂ રામ નામ સૌથી શ્રેષ્ઠ થાઓ. (નારદ કહે છે કે) હે રામ ! આપની ભક્તિ
રૂપી (પુનમની રાત્રીમાં રામ નામ રૂપી ચંદ્રમાં ખીળ નામે રૂપી નિર્મળ નક્ષત્રોની સાથે
મારા હૃદયકાશમાં ખીરાળે. પછી આગળ નારદજીએ રામને પ્રુછ્યું કે “ તમારી માથાને પ્રે-
રણે મને મોહ યુક્ત કરી પરજીવાની ઇચ્છા કરી અને પાછું તે વિવાહમાં આપેજ કેમ
વિધા કર્યું. ? ત્યારે પ્રભુ બોલ્યા કે “ માનીઓ પોતાના બળથી કામ ક્રોધ, મોહ, આદિની,
સામે થાય છે એટલે હું તેમની સંભાળ રાખતો નથી ખરૂ મારો ભક્ત તો મારા બળ
ઉપરજ આધાર રાખે છે મારે જેમ માતા પોતાના કાવળા બાળકની સંભાળ રાખે છે તેમ
હું મારા ભક્તની સંભાળ રાખું છું) ૭ મોહ રૂપી વનને ખીચવનાર સ્ત્રી વસંત રતુ છે
૮ જપ તપ નીચમ રૂપી જળાશયને સુકની નાંખનારી સ્ત્રી રૂપી ગીધમ રતુ છે, ૯ ચીંતા
કરાવનારી ૧૦ સ્ત્રી ૧૧ તેથી તમને સ્ત્રીમાંથી યુક્ત થયું છે. ૧૨ મનમાં વિચાર કરીને ૧૩
સુંદર ૧૪ શરીર પર રોમાંચ ઉભા થયાં, આંખ પ્રેમના જળ આભ્યા ૧૫ કેવી ઉદાર.

જે ન ભળેલો અસ પ્રભુ ૧૬ જ્ઞાન ત્યાગી, ૧૭ જ્ઞાનરંક મતિમંક અભાગી
 યુનિ સાદર બોલે યુનિ નારક, યુનહું રામ ૧૮ વિજ્ઞાન વિશારક
 સંતનકે લક્ષણ રઘુવીરા, કહહું રામ ભંજન ૧૯ ભવભીરા
 યુન યુનિ સંતનકે ગુણ કહહું, જેહિતે મૈ ઉનકે વશ રહઉ
 ૨૦ ષટ્ વિકાર તણ ૨૧ અનંધ ૨૨ અકામા, ૨૩ અચલ ૨૪ અકિંચન ૨૫ શુચિ

સુખ ખામા

૨૬ અમિત બોધ ૨૭ પરમારથ લોગી, ૨૮ સત્ય સાર કવિ કોવિદ ચોગી
 ૨૯ સાવધાન ૩૦ મમતા મદ હીના, ૩૧ ધીર ભકિત પથ પરમ પ્રવીના

દોઃ—ગુણગાર ૩૨ સંસાર દુઃખ, રહિત ૩૩ ભિગત સંદેહ
 ૩૪ તણ મમ ચરણ સરોજ પ્રીય, તિન કહે દેહ ન ગેહ

ચોઃ—નિજ ગુણ શ્રવણ યુનત ૩૫ સકુચાહી, પરગુણ ૩૬ યુનત અધિક હંપાહી
 સમ સીતલ નહિ ત્યાગહી નીતિ. સરલ સુભાવ ૩૭ સબહિં સન પ્રીતિ
 જપતપ વૃત અરૂં સંયમ નેમા, શુરૂં બોવિંદ વિમ્ન પદ પ્રેમા
 શ્રદ્ધા ક્રમા મયત્રી દાયા, સુદિતા મમ પદ ૩૮ પ્રીતી અમાયા
 ૩૯ વિરતી વિવેક વિનય વિજ્ઞાના, બોધ ૪૦ અથારથ વેદ પુરાણ
 કંભ માન મદ કરહિં ન કાઉ, ભુલી ૪૧ ન દેહી કુમારગ પાઉ
 ગાવહી યુનહી સદા મમ લીલા,, ૪૨ હેતુ રહિત પરહિત રત શીલા
 યુન યુની સાધુનકે ગુણ જે તે, કહિ ન શકહી ૪૩ શારદ જૂતિ તે તે

છઃ—૪૪ કહિશક ન સારક શેષ નારક, યુનત પદ પંકજ ગહે
 અસ દીનબંધુ કૃપાણુ અપને, ભકત ગુણ નિજ સુખ કહે
 શિર નાઈ બારહી બાર ચરણુન્દ, પ્રહાપુર નારક ગયે
 ૪૫ તે ધન્ય તુલસીદાસ આસ વિહાય જે હરિ રંગ રયે

૧૬ ખાયાનાં દંદ મૂળીને ૧૭ અજ્ઞાન, પામર ૧૮ તત્ત્વને ભણુનાર ૧૯ સંસારના દુઃખને
 કરનાર ૨૦ કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, મત્સર ૨૧ નિર્દોષ ૨૨ નિષ્કામ. ૨૩ દ્રવ્યો
 વાળા ૧૪ ખનના ત્યાગી. ૨૫ પવિત્ર ૨૬ અપાર બોધવળા ૨૭ સ્વાર્થ ત્યાગી ૨૮ હંસવજ્ર
 સારા ગુણ પ્રહણ કરનાર ૨૯ ધર્મ કાર્યમાં સાવધાન ૩૦ મમતા તથા મદ રહિત ૩૧ ધીરજ
 વળિયા તથા ભકિતના સ્ત્રીમાં ધણેજ પ્રવિત્ર ૩૨ સંસારના દુઃખથી રહીત ૩૩ પ્રભુ, કામ
 તથા સંકલ્પમાં લંકા રહીત ૩૪ હૈ પ્રીય નારદજી ! સંત લોકો મારા ચરણને ઊઠીને દેહ
 અગર પ્રેમમાં પ્રીતિ કરતા નથી. ૩૫ સંકેત પામે છે. લાગે છે. ૩૬ સાંભળીને ૩૭ ડાહ્યી
 આવે એર વેર નથી. ૩૮ જળ રહીત પ્રીતિ ૩૯ વેરાગ્ય ૪૦ બરાબર ૪૧ ખોટો રસ્તો પણ સુઠતાં
 નથી ૪૨ સ્વાર્થ રહીત ૪૩ સારકા અને વેદ ૪૪ સંતોના ગુણોને સરસ્વતી તથા શેષ
 કહી ન શકે એમ બ્યારે પ્રભુએ કહ્યું ત્યારે નારદજીએ પ્રભુના ચરણ પકડ્યા. ૪૫ તુલસીદાસ
 કહે છે કે દુષ્ટ આશાએને તણને જે હરીના રંમથી રંગાઈ ભય લેખને ધન્ય છે.

રામ હનુમાન મિલાપ.

જો:—આગે ચલે ^૧ખડુરી રઘુરાઈ, ^૨શ્વયમૂક પર્વત ^૩નિયરાઈ
 તહું રહ્યો ^૪સચીવ સહિત સુગ્રીવા, આવત દેખી ^૫અતુલ બલ સીંવા
^૬અતિ સહીત કહ્યો સુન હનુમાના, પુરૂષ ^૭પુગલ બલરૂપ નિધાના
^૮ધરિ ખડુરૂપ દેખ તે બાઈ, ^૯કહી સુજાન જીય સૈન ભુગાઈ
^{૧૦}પઠવા વાલિ હોય મન મૈલા, ભાગોં તુરત તબો ચહ શૈલા
^{૧૧}વિપ્ર રૂપ ધરી કપી તહ ગયેઉ, માથ નાથ ^{૧૨}પૂછત અસ ભયઉ
 કેા તુમ શ્યામલ ગૌર શરીરા, ક્ષત્રીય રૂપ ફીરહું ^{૧૩}વન વીરાં
 કહીન ભુમી ^{૧૪}કોમલ પદ ગામી, ^{૧૫}કવન હેતુ વન ^{૧૬}વિચરહું સ્વામી
 મુદુલ મનોહર સુંદર ^{૧૭}ગાતા, ^{૧૮}સહત દુસહ વન આતપ ખાતા
^{૧૯}કેાતુમ તીન દેવમહ કેાઉ, નર નારાયણ કેાતુંમ દોઉ ?

જો:—^૧જગ કારણ તારણ ભવહિ, જાંજન ધરણી ભાર
 કેા તુમ અખીલ ભુવનપતિ, લીન્હ મનુજ અવતાર

જો:—હૈંસી બેલે રઘુવંશ કુમાર, વીધીકર લીખાકો મેટન હાર
 કેાશલેશ હશરથકે ^{૨૦}બચે, હમર ^{૨૧}પીતુ વચન માની વન આચે
 નામ રામ લક્ષ્મણ દોઉ ભાઈ, ^{૨૨}સંગનારી સુકુમાર ^{૨૩}સુકાઈ
^{૨૪}યહાં હરી નીશીચર વેદેહી, ^{૨૫}ખેજત વિપ્ર ફીરહી હમ તેહી
^{૨૬}આપન ચરીત કહા હમ ગાઈ, આપ ^{૨૭}કહહું નીજ કથા ભુગાઈ
 પ્રભુ પહીચાની પયોં ગહી ચરણા, સો સુખ ઉમા અથ નહી વરણા
 પુલકીત તનુ મુખ આવ ન વચના, દેખત ^{૨૮}રૂચીર વેશકી રચના
 પુની ધીરજ ધરી અસ્તુતી કીન્હા, હર્ષ હૃદય ^{૨૯}નીજ નાથહી ચીન્હા
^{૩૦}માર ન્યાઉ મેં પુછા સાઈ, તુમ કસ પુછહું નરકી નાઈ
 તવ માયાવશ ^{૩૧}ફીરો ભુલાના, તાતે મેં ^{૩૨}નહી પ્રભુ પહીચાના

પંપા સરોવરથી આગળ ચાલતાં રામ શ્વયમૂક પર્વત પાસે આવ્યા. કિરક'ધાજાં
 વાળી નામના વાનર રાજા હતા તેના બાઇજાં નામ સુગ્રીવ હતા, તેઓ વચ્ચે કલહ થવાથી
 સુગ્રીવની સ્ત્રીને વાલીએ (મોટા ભાઈએ) પોતાની સ્ત્રી કરીને રાખી હતી અને સુગ્રીવને રાજા
 બહાર કાઢી સુક્રયો હતા. તે શ્વયમૂક ઉપર રહેતા. ત્યાં વાલી આવે તો બળી જરે જોવા

રૂપિને આપ હતા. સુગ્રીવ પાસે હનુમાન કારીભારી હતા. ૧ પંપા સરેવરેથી આગળ ૨ પાસે ૩ કારભારી, ચંત્રી (હનુમાન) ૪ ધણા બળરાણા ૫ ધણેબળ ગજરાજને સુગ્રીવ ૬ ભેડ, બે ૭ હે હનુમાન તમે બહુ (વિદ્યાર્થી) તું ૩૫ લખેને બોલે. ૮ તેઓની સાથે વાતચીત કરેા અને જે કાંઈ સમજાય તે અને સૈન પુલ્કાય (સાનમાં સમજાવે) ૯ જે કદાચ મારેા ભાઈ વાલી જે મનમે મેલેા (ધણેબળ કપડી) છે તેજે કદાચ તેઓને (રામ શક્તિમયને) મોકલ્યા હોય તેા હું આ શેષ (પર્વત) તથા નારી બાઉ. ૧૦ બ્રાહ્મણનું ૩૫ લખેને હનુમાન ત્યાં ગયા. ૧૧ નીચે પ્રમાણે પુછ્યું. ૧૨ હે વનના સીંહો ! ૧૩ કોમળ પવેથી ચાલે છે ૧૪ શા હેતુથી ૧૫ દરેા છે ૧૬ ચરીર ૧૭ વનના સખન તાપ તથા પવનને સહો છે. ૧૮ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ્વરથી કોઈ બે દેવ છે અગર નર નારાયણ છે ? ૧૯ જગતના કારણ ૩૫ (બ્રહ્મા), બકતોને સંસારમાંથી તારનાર, પૃથ્વીના ભાર ઉતારનાર પ્રભુએ અવતાર લીધા છે, એમ સાંભળ્યું છે. તે આપ બ્રહ્માના પતિ છે ? ૨૦ પુત્ર ૨૧ પીતાની આજ્ઞાથી ૨૨ સીતા ૨૩ સુંદર ૨૪ આટલાય રાક્ષસે સીતાનું હરણ કર્યું છે. ૨૫ હે બ્રાહ્મણ ! અહીં ફરીને તેને શોધીએ છીએ. ૨૬ અમારૂં જ્ઞાત ૨૭ હવે આપનું જ્ઞાત કહેા (હનુમાને રામને ઓળખ્યા) ૨૮ રામનો સુંદર પેય (મનુષ્ય લીલા) ૨૯ પોતાના ધણી સમજને ૩૦ હું તો પામર છું તે આપ કાણુ ? એનું મેં આપને પુછ્યું પણ આપ તો અંતર ચામી છેા છતાં મને સાધારણ માણસની માફક કેમ પુછ્યું ? ૩૧ બુદ્ધેા બટકું છું ૩૨ ઓળખ્યા નહી.

હો:—૩૩એક મંદ મેં મોહ મય, કુટીલ હૃદય અજ્ઞાન
પુનિ પ્રભુ મોહી વીસરેહુ, દીનજંઘુ ભગવાન

ચો:—૩૪સુનો કપી લય બનસી જની ઉના, તેં મમ પ્રીય લક્ષમણે રૂના
૩૫સમઠર્થી મોહી કહ સળ કોઈ, સેવક પ્રીય અનન્ય ગતી કોઈ

લક્ષમણનું પ્રહસન.

ચો:—'માગા રામ તુરત સો દીન્હા, પટ ઉર લાય સોચ અતી કીન્હા
કહ પ્રભુ લક્ષમણ સો થોં બાતા, પહુવાનત પટ ભૂષણ તાતા
હાય ભેરી લક્ષમણ થે બોલે, રઘુનાથકસો ૪ જયન બમોલે
પગ ભુષણ મેં સકત ચીન્હારી, ઉપર કબહુ ન સીય નીહારી.

સુગ્રીવની વૈરાગ્ય વૃત્તિ.

ચો:—ઉપજ્ઞ જ્ઞાન વચન તબ બોલા, નાથ કૃપા મન ભયઉં એઠોલા
રઘુભ સંપતી પરીવાર બહાઈ, સળ પરીહરી કરીહોં સેવકાઈ
ચહ સળ રામ ભકિતકે વાચક, કહહી સન્ત તવ પદ અવસાચક
શત્રુ મીત્ર દુઃખસુખ જગમાંહી, માયા કૃત પરમારથ નાહી.
વાલી પરમ પહીતુ જસુ પ્રસાદ, મીલે રામ તુમ શમન પ્રીપાદ
સપનેહું જેહી સન હોય લરાઈ, ભગે સમુજત મન સકુચાઈ
અળ પ્રભુ કૃપા કરહુ ઈહી બાંતી, સળ તણ ભજન કરો દીનશતી
સુની ખીરાગ સંયુત કપીવાણી, બોલે વીહુંસી રામ વધનુ પાણી
એ કુછ કહા સત્ય સળ સોઈ, સખા વચન મમ સૂચા ન હોઈ
નંદ મકંટ ઈવ સળહી નચાવત, રામ ખગેશ વેદ અસ ગાવત

૩૩ એક તો હું મંદ બુદ્ધિ વાળો અને મોહને વશ, હૃદય પાપી અને અજ્ઞાની તેથી હું
આપને વીસરી ગયો છું. પણ આપ દીનજંઘુ છે ચારે માટે માફ કરો. જેમ કહેતાં કહેતાં
હનુમાનજી પોતાનું કપટ રૂપ તળને પ્રભુના ચરણમાં પડ્યા, કપટ તજ્યું એટલે પ્રભુએ
હૃદયમાં આપ્યા અને કહ્યું કે ૩૪ હે કપી ! તમારા મનમાં જરાએ એમાં સમાવેશો નહીં.
તમે અને લક્ષમણથી બમણા બહાલા છે, ૩૫ અને સૌ સમઠર્થી કહે છે પણ જે સેવકનો
મારા પર અનન્ય ભાવ છે તે સેવક અને પ્રીય છે. ભગવદ્ ગોત્ર અ. ૯ શ્લોક ૨૯ માં
પણ શ્રી યજ્ઞુ કહે છે કે

સમેઠકં મર્ત્ય ભૂતેષુ નમે દુષ્યોઽસ્તિ ન પ્રિયઃ

થે ભજંતિ તુ માં ભક્ત્યા, મયિ તે તેષુ શાશ્વત્વમ્ !!

અર્થ—પ્રાણી માનમાં હું સમન હઉં, મારે કોઈ સાથે દેવ અથવા રામ નથી. પણ જેઓ
ભકિતથી અને તેઓમાં હું એકપોત—જેમ તમે હઉં એમ પ્રણામ પ્રથમ કરવા જેઓ

બરાબર વાંચ્યું હશે તેમને અનન્ય બાવલું ઘોડામાં ઘોડું પણ બાન થયું હશે. ન વાંચ્યું હોય તો વાંચશોજી.

શ્યમુક પર્વત ઉપર રામેજી અગ્નિની સાક્ષીથી સુગ્રીવની દોસ્તીકરી. સીતાને રાવણ બપોરે લઈ જતો હતો ત્યારે સીતાએ 'આ રસ્તે યજ્ઞને જઈ છું' એવા નિશાન માટે પોતાના વસ્ત્ર ફેંક્યા હતા તે સુગ્રીવ પાસે છે એમ જાણવાથી, ૧ રામે તે માગ્યાં. અને સુગ્રીવે આપ્યાં. ૨ પટને પ્રેમથી છાતીમાં ધાલીને રામે શોક કર્યો. ૩ રામે લક્ષ્મણને પૂછ્યું કે હે તાત ! તમે આ પટને જોળાઓ છો કે ? ૪ અમલ્ય વચન પ હે રામ ! હું જે જાણુ તો હોંડી તો પગના જૂથણ (નેપુર) ને જોળાખી થકું છું (કારણ કે સીતાજીને પ્રણામ કરતી વખતે મારી નજર ત્યાં પડી છે.) પણ સીતાજીના પગ ઉપરના ભાગ ઉપર મેં કંઠી બેસ્યું નથી. આ આચરણના વખાણ કરીએ તો પાર વિનાનાં છે; માટે વાતો કરે તેમાં કાંઈ નહીં પણ વર્તનમાં મુકે તેઓને ધન્યવાદ થતે છે.

દેવોના હાહકાં એક બાણથી ફેંકી દે તથા સાત તાડના ઝાડોને એક બાણથી વાંધી રાકે તે પુરુષ વાલીને મારે એવું વરદાન હતું. રામે તે બેઠકાર્યો કરી આપતાં સુગ્રીવને ખાની થઈ કે પ્રભુનો અવતાર છે તેથી તેને જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું. ૧ હે રામ ! આપની કૃપાથી મન અચળ થયું છે. ૨ સુખ ધન, પરીવાર અને જગતમાં શોભા, તમામનો ત્યાગ કરી આપની સેવા કરીશ. ૩ હે રામજી ! એ તમામ ભક્તિને તોડી નાંખનાર છે એવું આપના ચરણનું આરાધન કરનાર (સેવનાર) સંત બોલે છે. ૪ માયાની કૃતિ છે તેમાં કાંઈ પણ પરમારથ નથી ૫ મીત્ર, જેની કૃપાથી, શમન વિપાદા એટલે (દુઃખને મટાડનાર) આપ રામજી મળ્યા. ૬ સ્વપ્નામાં કોઈ સાથે લડાઈ થાય પણ જીત્યા પછી [સમજ્યા પછી] મનમાં સંકેત થાય છે. ૭ વૈરાગ્ય યુક્ત ૮ જેના હાથમાં ધનુષ્ય છે તે રામ. ૯ હે સુગ્રીવ તમે કહો છો તે બરાબર છે. પણ હે સખા ! મારું વચન (વાલીને મારવાનું અને તમને મારી ઉપર બેસાડવાનું) તથા નહીં થાય. ૧૦ કાગ રૂપી બેલ્યા કે જેમ મહારી (મઈટ) વાંદરને નચાવે છે તેમ પ્રભુ જીવોને નચાવે છે. આ પ્રમાણે ગીતા અ. ૧૮ શ્લો. ૬૧ માં પણ કહે છે.

ધર્મ; સર્વ જૂતાનાં, હૃદયેડગ્નું નિષ્કતિ.

આમયન્સર્વ જૂતાની, યંત્રા રહાનિ માયાયા.

અર્થ—હે અર્જુન ! પ્રાણી માત્રના હૃદયમાં ધર્મર વસે છે. તે (ધર્મર] શુભા શુભ સંસ્કાર રૂપી યંત્ર ઉપર બેસાડેલા જીવોને માયાએ કરીને ફેરવે છે. એટલે જીવનું પોતા-નું જ ધારું કર્યું થતું નથી.

આ વિષય ધણેજ ગંઢન છે. માત્ર આપણે એટલું જ સમજવું કે આપાની મરજી વિના કાંઈ બનતું નથી. કર્મના સંસ્કાર તો છે. પણ આપોરીજી તો કર્મ પણ ડરી જાય છે કારણ તે પછીના (૬૨) માં શ્લોકમાં એમજી કહ્યું છે કે હે ભારત, સર્વ પ્રકારે તે પ્રજાને શરણે આ અને તેમની ક્ષાથી શાંતીને તથા સાચા ધામને પામીશ. તત્કર્મ-પ્રજાનો જા તો તે નારી બધું કામ કરી બેશે.

રામ વાલી સંવાદ.

શ્રી:—^૧ધર્મ હેતુ અવતરેઉ શુભાર્થ, મારેઉ મોહિ બ્યાધકી નાથ
 મેં વેરી સુગ્રીવ પિયાસ, કારણુ કવન નાથ ^૨મોહિં મારા
^૩અનુજ વધુ ભગિની સુત નારી, સુન શઠ થે કન્યા સમચારી
 ધન્દી કુદ્રદી વિલોકે જોઇ, તાહિ વધે કછુ પાપ ન હોઈ
^૪મૂઠ તોહિ અતિશય અભિમાના, નારિ સીખાવન ધરસી ન કાના
^૫મમ ભુજબલ આશ્રિત તેહિં જાની, મારા ચહસી અધમ અભિમાની

દો:—^૬સુનહું રામ સ્વામિ સુભગ, અલ ન ચાતુરિ મોરી
 પ્રભુ અજહું મેં પાતકી, અન્ત કાલ ગતિ તોરી

શ્રી:—^૭સુનત રામ અતિ કોમલ બાની, વાલી શીશ પરસેઉ નીજ પાની
^૮અચલ કરોં તનુ રાખહું પ્રાના, વાલી કહા સુતુ કૃપા નીધાના
^૯જન્મ જન્મ સુનિ યતન કરાહિ, અન્તરામ કહિ આવત નાહિ
^{૧૦}જાસુ નામ બલશંકર કાશી, દેત સખહિ સમ ગતિ અવિનાશી
^{૧૧}મમ લોચન ગોચર સોઈ આવા, ^{૧૨}બહુરિકિ પ્રભુ અસ બનહિબનાવા
 છ:—સો ^{૧૩}નયન ગોચર, ^{૧૪}જાસુ ગુણુ નિત નેતિ કહિ શ્રુતિ ગાવહિં
^{૧૫}જાતિ પવન મન, ^{૧૬}ગો નિરસ કરી ^{૧૭}સુની ધ્યાન કબહું કિ પાવહી
^{૧૮}મોહિ જાનિ અતિ અભિમાન વશ, પ્રભુ કહેઉં રાસુ શરિરહિં
^{૧૯}અસ કવન શઠ હઠી કાટિ સુરતરૂ વારિ કરહિં કરીરહિ
^{૨૦}અબ નાથ કરિ ^{૨૧}કરૂણા વિલોકહું દેહુ ચહ વર માંગઉ
^{૨૨}જેહિ યોનિ જન્મઉ કર્મ વશ તહું રામપદ અનુરાગઉ
^{૨૩}ચહ તનય મમ સમ વિનય બલ કલ્યાણુ પદ પ્રભુ ફીણયે
^{૨૪}અહિ ઝાહ સુર નરનાહ અંગઠ દાસ અપનો કીણયે

વાળીને એવું વરદાન હતું કે સામે આવીને કાંઈ લડે તો લડનારનું અડધું બળ વાળીમાં આવી જાય. આ વરદાનને પ્રમાણુ કરવા માટે રાજાચંદ્રે વાળીને પાછળથી માર્યો. વાળી પડ્યો ત્યાં રામ આવીને ઉભા રહ્યા. વાળી ઘેરથી લડવા નીકળ્યો ત્યારે તેની સ્ત્રી તારાએ કહ્યું હતું કે “હે નાથ ! આપનો ભાઈ સુગ્રીવતો બીકણુ છે તે કદી આપની સાથે લડવા ન આવે પણ પૃથ્વીના ભાર ઉતારવા પ્રભુએ અવતાર લીધો છે કહાણ તે સુગ્રીવની પક્ષમાં પધાર્યા હશે, ” આ વાત વાળીને માઠ આવતાં વાળીએ રામને પૂછ્યું કે “હે નાથ ! ધર્મની રક્ષા કરવા આમે અવતાર લીધો છે, પણ આપે મારી સાથે તો ધર્મ શુદ્ધ કર્યું નહીં—સામે આવીને લડ્યા નહીં. પણ શીકારી જેમ પાછળથી પશુને મારે તેમ મારા ઉપર આપે બાણનો ધા કર્યો છે. ર મને માર્યો ! (રામ બોલ્યા કે તું પશુ જેવો છે પશુના કર્મ કરે છે તે સાંભળ.) હ નાનાભાઈની સ્ત્રી, બેન, પુત્રની સ્ત્રી અને પુત્રી એ મારે સમાન છે છતાં તેના સાસુ કોઈ કુદરિ છે તો તેને મારવામાં પાપ વધી.

ત્રેતાયુગમાં તો આવા વાળી બે પાંચ હશે, પણ આ યુગમાં તો આવા વાળી બન્ની ત્યાં હોય છે. આ વિષયમાં સ્ત્રીઓએ ખાસ ધ્યાન રાખવાનું છે બહે સગા હોય સ્નેહી હોય તો પણ સ્ત્રીઓએ પરપુરુષ દેખતાં આંખ વચ્ચે પહેરવા એકાંત ભોગવવી, કૂટ સુઈને હસવું બોલવું, તે તમામ આચરણ બ્યભીચાર પ્રેરક છે. સાપની હેવાતીમાં સાપને માથેથી મણી લઇ શકાય નહીં તેમ સ્ત્રીના જોળીયામાં જીવ હોય ત્યાં સુધી તેણીએ પરપુરુષનો સ્પર્શ પણ કરવો ઘટતો નથી. આટલા મટે છેડાટા આપણા મડામાં પળાય છે તે જોઈને ધણેજ રાજ થાઈ હું. વિધવા સ્ત્રીઓએ પોતાના દેહનું કલ્યાણ કરવું હોય તો છેડાટા પાળવું તથા શયનગાર ધારણ કરવો નહીં. વચ્ચે સાદા અને પવિત્ર ધારણ કરવાં.

આ વિષયમાં પ્રરેષના કરતાં સ્ત્રીઓની ધણી જોખમદારી છે. કારણ કે સ્ત્રીના રૂપ પાસે પુરુષનો પતંગીયું છે એવું રૂપિયુનિઓના ઇતિહાસ ઉપરથી પણ આપણે સમજી શકીએ છીએ. સ્ત્રી પુરુષોએ એક બીજાના સંગથી દુર રહેવું એવું બચવાનું ઉત્તમ સાધન છે. ૪ હે સુદ ! તું ધણેજ અભીમાની છો કારણ કે તું ઘેરથી નીકળે ત્યારે તારી સ્ત્રીએ શીખામણ આપી હતી તે તે કાને ધરી નહીં—ગણકારી નહીં. (કઈ શીખામણ તે આ ટીકાની શરૂઆતમાં બતાવી છે.) ૫ સુગ્રીવને મારા બળનો આશ્રીત જાણ્યા છતાં, હે અધમ તથા અભીમાની ! તે તેને મારવા વિચાર કર્યો (સ્ત્રીએ જોરડામાં શીખામણ આપી હતી. રામનાં તેજ વચ્ચેના અહીં સાંભળીને વાળીને ખાત્રી થઈ કે નકકી રામ પ્રજાનો અવતાર છે. —અંતર્યામી છે) ૬ વાળી બોલ્યો “ હે. સુભગ (ક્યાણુ ક્યાણુ) સ્વામી રામ ! સાંભળો. આપની પાસે મારી કાંઈપણ ચાતુરી (ચાલાકી) ચાલી શકતી નથી. તો પણ આપ મને અધમ—પાપી વીગેરે કહો છો. તે સંબંધી પુણ્યું” કે અંતકાળ વળતે આપ મારી પાસે પધાર્યા છો છતાં હજી હું પાપી છઉં ? શંકર પાર્વતીને કહે છે કે હું સતિ ! વાળીની આવી કામળ વાણી સાંભળીને રામચંદ્રે પોતાનો હાથ વાળીને માથે મૂક્યો, વાળીને પોતાનો કથો. ૮ રામ બોલ્યા કે “ હું તારા શરીરમાં તારા પ્રાણને અચળ કી આણું તોતર્યું ગભરાઈશ નહીં. ૯ જન્મેજન્મથી સુનીઓ પ્રયત્ન કરે પણ અંતકાળ વળતે કયાં આપ આવતા નથી. ૧૦ જેના (આપના) નામના બળથી સદાશીવ કાશીમાં દેહ ત્યાગ કરનારને મોક્ષપદ આપી રજા છે તે રામ આજ ૧૧ મારી નગર આગળ આવ્યા છે. ૧૨ આતો ન બનવાનું બન્યું છે આવો ત્રીજ અને તેરસના જોગ વારંવાર ન આવે માટે મારે જીવવાની ઇચ્છા નથી. ૧૩ જેના ગુણ વેદ (જ્ઞાન) તેના જેવું કાંઈ નથી એમ કહીને ગાય છે. ૧૪ જે સુનીઓએ પ્રાણાયામ અગર સમાધાથી પવન તથા મનને વશ કર્યું છે. ૧૫ ઈંદ્રીઓના સ્વાદ તણ દીધો છે. ૧૬ તેના સુનીઓના ધ્યાનમાં પણ જે રામ કોઈવર આવે છે તે. ૧૭ મને અભીમાન વશ—માયાવી સમજીને આ શરીર રાખવાની બલામણુ કરે છે પણ ૧૮ એના કાણુ મૂરખ હોય કે આંખના પ્રહારે કાંઈને કેરડાના પ્રહારની વાડ કરે. (રૂપેઓ સુઈને હજી પકડે) ૧૯ ક્યાની નજરથી મારા સાસુ” જુઓ અને હું ત્રાંચુ તે વરહાન આપો. ૨૦ મારા કર્મ પ્રમાણુ ગમે ત્યાં અવતાર થાય—બહે દુઃખી થાઈ પણ મારો પ્રેમ આપના ચરણમાંથી પાછો હડે નહીં. આપને વિચાર નહીં, ૨૧ મારે અંતઃ નામનો પુત્ર છે તે મારા જેવો વિનમ્રવાળો તથા બળવાન છે તેવું કલ્યાણુ કર્યો ૨૨ તેના હાથ પકડીને હું દેવતા પતિ ! તેને આપનો દાસ કર્યો.

આતુર્ભાસ (પ્રવર્ધણ પર્વત ઉપર.

ચો:—^૧ધન ધર્મંડ નભ ગજંત ઘોસ, પ્રિયાહીન કરપત મન મોસ
^૨કાંચિનિ દમકે રહત ધન માંહી, ખલકી પ્રીતિ થયા ધીર નાહિં
^૩વધંહિ ^૪જલક ^૫ભુમિ નિથરાયે, થયા નમહિં ^૬બુધ વિંધ પાયો
^૭બુન્દ અઘાત સહૈ ગિરિ કૈસે, ખલકે ધન્ય સંત સહ જૈસે
^૮કુદ્ર નદી ભરિ ચલી ઉતરાઈ, ભુમિ ચોરે ધન ખલ ઘોરાઈ
^૯ભુમિ પરત ભાઠાખર પાનિ, જિમિ ભવહિ માયા લપટાનિ
^{૧૦}સિમિટિ સિમિટિ જલ ભરહિં તલાવા, જિમિ સદગુણ સજ્જનપદ્ધ આવા
^{૧૧}સરિતા જલ જલનિધિમે ભઈ, હોય અચલ જિમિનિયં હરિ પાઈ

દો:—^{૧૨}હરિત ભુમિ તૃણ સંકુલીત, સમુજિ પરે નહિં પંથ
 ભુમિ પાખંડ વિવાદતે, હુપત ભયે સદગ્રંથ

ચો:—^{૧૩}હાલુર ધુનિ ચહૈ ઝોર સુહાઈ, વેદ પદે જનું ખટુ સમુદાઈ
^{૧૪}નવ પલ્લવ ભયે વિટપ અનેકા, સાધુકે મન જસ મિલે વિવેકા
^{૧૫}અર્ક જવાસ પાત વિનું ભયઉ, જિમિ સુરાભ્ય ખલ ઉંચમ ગયઉ
^{૧૬}ખોજત પંથ મિત્રે નહિં ધૂરી, કરે કોષ જિમિ ધર્મંહિ દૂરી
^{૧૭}શય સંપત્ત સોહ મહિ કૈસે, ઉપકારીકી સંપત્તિ જૈસી
^{૧૮}નિશિ તમ ધન ખલોત વિરાજ, જિમિ દંક્ષિનકા ભુરા સમાજ
^{૧૯}મહાતૃષ્ઠિ ચલિ કૂટિકિચારી, જિમિ સ્વતંત્ર હુઈ બિગરહિં નારી
^{૨૦}કુપિ નીરાવહિં ચતુર કીશામાં, ભુમિ બુધ તજહિ મોહમદમાના
^{૨૧}દેખીય ચક્રવાક ખગ નાહિં, કલિહિ પાય ભુમિ ધર્મ પરાહી
^{૨૨}ઉસર વરસે તૃણ નહિ ભામા, સંત હૃદય જસ ઉપજ ન કામા
^{૨૩}વિવિધ જનું સંકુલ મહિ જ્ઞાન, ખદે પ્રજા જિમિ પાય સુરાજ
^{૨૪}જહું તહું પથિક રહે થકિ નાના, જિમિ ઇન્દ્રિય ગણ ઉપજે જ્ઞાના

સુખીવતે ગાદી આપી ચોમાસાની શત્રુમાં લડાઈ કરવી ન શાયે મારે રામ ચાતુર માસ પસાર કરે છે. અવકાશના વખતમાં લક્ષમણ સાથે શાન ઝેલિ કરે છે. ૧ આઠાશમાં વરસાદ ચડી આવવાથી ભયંકરે ગર્જનાઓ થાય છે તેથી હે લક્ષમણ ! સૌતાના વિશેષમાં મારે મન કરી જાય છે ૨ જેમ ખળ પુરૂષોની પ્રીતિ સ્થીર હોતી નથી-ગરજ હોય ત્યારે ધણી પ્રીતિ કરે અને ગરજ ખટે ત્યારે ઠીકાઠીક તેવી સીતે આઠાશમાં મેધની વચમાં વીજળી જાણી રહી છે. ૩ વાઠળાં ૪ જુમી નજરીક આવીને ૫ સંજ્જન પુરૂષ ૬ જેમ ખળ પુરૂષોના ધણા કટુ વચનો સંતો સહૈ છે તેમ આ ગીરી વરસાદના ધણી ધોરો (શરણ) સહન કરે છે ૭ જેમ થોડા દ્રવ્યથી ખળ પુરૂષો છઠી જઈને જેમ આવે તેમ વર્તે છે તેમ થોડા

જાળથી ઉન્નત થએલી નદીઓ. જેમ આવે તેમ વહે છે. ૮ જેમ જીવ માયાના સંગમાં આવવાથી મલીન-પામર બની જાય છે તેમ વરસાતું પાણી પૃથ્વીને અડકવાથી મલીન [કાદવ વાળું] થાય છે. ૯ જેમ સજ્જન માણસો જ્યાં ત્યાંથી શુણ્ણને અડક્યું કરે છે અને અવશુણ્ણને દબાવી, પોતાનું જીવન નિર્ભજ તથા પ્રવિત્ર બનાવે છે તેમ આ તળાવો પણ આસપાસથી કાંકરા તથા કાંટાવાળું પાણી પોતામાં લઇને ધીરે ધીરે કાદવ કાંકરા તથા કાંટાને નીચે દબાવીને ઉપર નિર્ભજ પાણી લાવી રાખે છે. ૧૦ આ સંસારમાં પ્રભુ સિવાય ના તમામ ધંધામાં જીવને શાંતી મળતી નથી, પ્રભુની ભક્તિ કરે તે અચળ [શક્તિ] થઈ જાય છે તેમ સરીતા [નદીઓ] પણ સમુદ્રને ન મળે ત્યાં સુધી અશાંત દેખાય છે અને સમુદ્રને મળે ત્યારે શાંત થઈ જાય છે. ૧૧ જેમ પાંખડી લેકાના વાદવિવાદથી સારાં સારાં શાસ્ત્રોમાંથી શ્રદ્ધા ઉઠી ગઇ છે તેમ લીલા ખટના ઉગવાથી પૃથ્વી પરના રસ્તા તથા કેડીઓ સુખતા નથી. આજથી ત્રણસે વરસ ઉપર તુળસીદાસજી આ પ્રમાણે લખે ત્યારે અત્યારે આપણુ ને ધર્મના વાદવિવાદમાં ચુંચવડો જાણીએ તેમાં કાંઈ નવાઈ નથી. આપણે તો નીતી અને વૈરાગ્ય એજ આપણો ધર્મ છે એમ સમજી રાખવું; જેથી અંતઃકરણ નિર્ભજ થાય તેજ કર્મ, જ્ઞાત, તપ, અગર યજ સમજી લેવો. જઘડામાં કદી પડવું નહીં ૧૨ વિદ્યાર્થીના સમુદાઇ જેમ વેદ પઢતો હોય તેમ દાદુર (દેડકા) ચારે તરફ અવાજ કરી રહ્યા છે. ૧૩ સાધુનાની સાથે જેમ વિવેક શોભે છે તેમ વરસાદની શુભથી ગાડો ઉપર નવા પાંદડા આવ્યા છે તે શોભે છે. ૧૪ જેમ સારા (દેખતા) રાજ્યમાં ખજા પુરૂષો ઉદ્ધમ રહિત ખીન થઈ જાય છે, તેમ વર્ષા શુભમાં તમામ વનસ્પતિ લીલી કંજર થાય છે પણ અડકડો અને જવાસો પાદડાં વિનાના અને છે સોને આનાંદ જોઇને બળી મરેછે-ખીન થાય છે, ૧૫ વરસાદની એકલી રહેવાથી જેમ ઊંછ શોધી જાડતી નથી તેમ કોથી પુરૂષના જીવનથી ધર્મ દૂર રહે છે. ૧૬ જેમ ઉપકાર કરનારનું દ્રવ્ય ઉપકારથી શોભી નીકળે છે તેમ કુડા વાળા ખેતરોથી પૃથ્વી શોભી રહી છે, ૧૭ જેમ આગાનીઓની સભામાં દંબી આડંબરવાળા શોભે છે તેમ વાદી અધારી રાત્રીમાં આગીઆ (જીવડા) શોભી રહ્યા છે. ૧૮ જેમ સ્ત્રી સ્વતંત્ર થવાથી બગડી જાય છે. તેમ ખેતરમાં ક્યારાઓ ધણી વરસાદ પડવાથી કુટી નીકળ્યા છે. ૧૯ જેમ સજ્જન પોતાના જીવનમાંથી મોહમદને કાઢી નાંખવા પ્રયત્ન કરે છે તેમ ખેડુતો પોતાના ખેતરમાંથી વાવેલા ઊંડ ઉપરાંતનું ખડ નીંદી નાંખે છે (ચુડી લે છે); નહીં તો, તેમ દુશુંણી જીવનને બગાડે તેમ નકાસું ખડ વાવેતરને બગાડી દે છે. ૨૦ વરસાદના સપાટાથી ચકલા વગેરે પક્ષી પોતાના માળામાં સંતાઈ ગયા છે તેથી દેખાતા નથી તેવી રીતે કળયુગમાં ધર્મ પણ ક્યાંઈ જોવામાં આવતો નથી. સાપ ગયા અને લીસોટા રહ્યા છે. ધર્મમાં ટીકું, માળા, અને ટોકરી અને તેના પડકામાં “ લાવો, લાવો ખોલ કયા હતા હે. ” ૨૧ જેમ ખારમાં વરસાવથી ખડ ઉગતું નથી તેમ સંતાના હૃદયમાં કામનાઓ થતી નથી. ૨૨ જેમ સારો રાજા મળવાથી પરદેશના માણસો પણ ત્યાં વાસ કરે છે અને તેથી પ્રભામાં વધારો થાય છે તેમ ધણી વરસાદ વરસવાથી પૃથ્વી અનેક જીવ જંતુઓથી શોભવા લાગી છે. ૨૩ ખાર ખોટાકું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થવાથી જેમ ધર્મીઓ વિષયમાંથી પાછી વળી જાય છે તેમ પશ્ચિમ [વટેમાંથી] વરસાદ પડવાથી જ્યાં ત્યાં સુધી થઈ ગયા છે. આ વિષય ધણીજ ગંભીર-સમજવા લાયક છે માટે ધ્યાન પૂર્વક વાંચનારને મનન કરનારને લાભ આપે એવો છે.

સુગ્રીવનો પશ્ચાત્તાપ.

ચો:—નાથ વિષય 'સમ મઠ કહ્યું નાંહિ', સુનિ મનમોહ કરે ક્ષણ માંહિ'

x x x x x
અતિશય પ્રયત્ન દેવ તવ માયા, 'હુટે જળહિ કરહું તુમ કાયા
'વિષય વિવશ સુર નર સુનિ સ્વામિ, મૈં પામર પશુ કપિ અતિ કામિ
'નારી નયન શર બહિ ન લાગા, ઘોર કોષ તમ નિશી જો જાયા
લોક પાશ જેહિ ગર ન બંધાયા, સો નર તુમ સમાન રઘુરાયા
યહ શુભ 'સાધન તે નાંહિ' હોઈ, 'તુફારી કૃપા પાવ કોઈ કોઈ
તમ રઘુપતિ બોલેં મુસકાઈ, તુમ પ્રિય મોહિ ભરત જિમિ ભાઈ

હનુમાન લંકાની સંવાદ.

ચો:—'જનસિ નાહિ મર્મ' શઠ મોરા, 'મોર અહાર લંક કર ચોરા
સુષ્ટિક એક તાહિ 'કપિહની, 'રૂધિર વમન ધરણી ઠન મની
પુનિ સંભારિ ઉઠી સો લંકી, 'જોરી પાણી કર વિનય સથાંકી
જામ રાવજીહિ પ્રહ્લા વરદીન્હા, 'અલત વિરચી કહા મોહિ ચિન્હા
વિકલ હોસિ જામ કપિકે મારે, 'તમ જનસિ નિશ્ચર સંહારે
તાત મોર અતિ પુણ્ય બહુતા, 'દેખેઉ નૈન રામ કર હતા

હો:—તાત 'સ્વર્ગ' અપવર્ગ' સુખ, 'ધરિય તુલા ઇકે અંગ
તુલે ન તાહિ સકલ મિલિ, જો સુખ 'લવ સતસંગ

ચો:—'પ્રવિશી નગર કીજે ગ્રામ કાબ, હૃદય રાખી કોશલપુર રાબ
'ગરલ સુધા રિપુ કરે મિતાર્થ, ગોપઠ સિંધુ અનલ ચિતલાઈ
ગરમ સુમેરૂ રેણુ' સમતાહી, સમકૃપા નર ચિતવે બહિ.

પૈસા મથ્યા તો પ્રભુ કાણુ થાય છે, એ નિયમ પ્રમાણે સુગ્રીવને ગાદી મળતાં મોજ માં પડ્યો. સમગ્ર કામ સુધી ગયો. રાત્રે લક્ષ્મણને મોકલી સુગ્રીવને બોલાવ્યો. સુગ્રીવ શરમાઈને ગભરાઈને રાત્રે પાસે બોલ્યો કે ૧. જેવો ૨ સુગ્રીવના મનમાં પણ ધડી વારમાં મોહ પેદા કરે છે. ૩ તમારી દલા હોયતો છુટે. ૪ વિષયથી વ્યાકુળ. ૫ જેવો આ ના કદાચો રૂપીયો બાણુ વાગતાં નથી, જેવો કૌંધ રૂપીયોર અધારી રાત્રીમાં બનેલો

તથા જો એ બોલ રૂપી કાંસી બધામાં ફાલી નથી તેઓ તો હે રામ ! તમારા સમાન છે. તેઓ તો પ્રજા હોવાય છે. ૬ સાધનથી, જાણવાથી. ૭ તમારી કપાથી કાઈ કાઈ પાત થાય છે

સીતાજીની શોધ માટે હનુમાન લંકામાં પેલા ત્યારે લંકાની રક્ષક લંકાની હનુમાનને લંકામાં જતા અટકાવીને બોલી કે ૧ શું મારો મર્મ નથા જાણતો ? ૨ મારો અધાર લંકા ના ચોર જીવર છે ૩ હનુમાને મારી ૪ બોહીનું વચન થયું અને તે પુરિષ ઉપર પડી ગયું ૫ હાથ બેઠીને કરતાં કરતાં વિનયથી બોલી, ૬ ચાલતી વખતે મને જોઈને કદાચ બોલ્યા કે ૭ ત્યારે રાક્ષસોના કાળ આંચો એવું જાણજે. ૮ આંખેથી દર્શન થયાં ૯ સ્વર્ગ તથા મોક્ષના સુખ. ૧૦ કાંટાના એક છાત્રકામાં સુકીએ ૧૧ ધડીવાર પદ. ૧૨ ધડકમાં રામચંદ્ર ને રાખીને નગરમાં (લંકામાં) પ્રવેશ કરજો અને તમામ કામ કરજો હૃદયમાં રામ રાખીને એવું કહેવાનો ભાવાર્થ એમ જણાય છે કે સમુદ્ર કુદીને તમે આવ્યા અને મને પણ મારીને લંકામાં જાઓ છો, માટે રામજીને હૃદયમાં રાખીશો તો અભીમાન અગર લંકા રૂપી માયાના હાથમાં મોહ થશે નહીં. ૧૩ રામચંદ્રની જેના જીવર કૃપા થાય તેને એર અમૃત રૂપ થઈ જાય દુઃખન મીઠા બની જાય, સમુદ્ર ગાયના પગલાં જેવડો થઈ જાય અર્થિ બરફ બની જાય અને મોટા સુમેરુજ જેવડો થઈ જાય. આ વિષય ઘણાજ ગદનછે મોટા મોટા વિદ્વાનો પંડીતો પણ આ વિષયમાં જુલા પડ્યા છે આ વાત તેઓ બરાબર સમજ્યા હોત તો મીઠા તુકારામ નરદી મહેતો વિગેરે બકતને તેઓ પગવત નહીં, વિદ્વાનોને વિદ્વાતાનુ બળ અને બકતોને ભગવત નું બળ. સાદી વાતોમાં સમજાય પડે તેવું નથી રાગબાઈ ટાવર ઉપર ચડેલા મનુષ્યને દૂરની રેલ્વેની મોટી ગાડી એક ધ્વજ જેવી જણાય છે પણ તે ટાવર પાસે નીચે ઉભા રહેનાર ને ગાડી જ જણાતી નથી. તો તેનું સ્વરૂપ તો કયાંથી જ જણાય.

હનુમાન વિભિષણ મિલ્લાપ.

ચો—ભુવન એક પુનિ દીપ ૧ મુહાવા, ૨ હરિ મંદિર તહા બિન્ન બનાવા

૩ રામ નામ અકિત ગૃહ સોહા, ૪ વરણી ન બાય દેખી મન મોહા

દો—રામ નામ અકિત ગૃહ, શોભા વરણી ન બાય

૫ નવ તુલસીકે વૃન્દ બહુ, દેખી હરવિ કપિરાય

ચો—૬ લંકા નિશીચર નિઠર નિવાસા, ૭ હાં કહાં સજ્જન કરવાસા

મન મહું ૮ તર્ક કરન કપિ લાગે, તાહિ સમય વિભીષણ બાગે

રામ નામ તેહિ સુમિરણ કિન્હા, ૯ હૃદય હપિ કપિ સજ્જન ચિન્હા

૧૦ હિ સન હઠ કરિહો પહિચાનિ, સાધુ તે હોય ન કારજ હાનિ

વિપ્રરૂપ ધરિ વચન સુનાયે, સુનત વિભિષણ ઉઠી તહિં આયે

કરિ પ્રભુમ પૂછી કુશલાઈ, વિપ્ર કહહું ૧૧ નિજ કથા ભુગર્ભ

૧૨ કો તુમ હરિ દાસનમે કોઈ, મોરે હૃદય પ્રિતિ અનિ હોઈ

૧૩ કો તુમ રામ દીન અનુરાગી, આયહું મોહિં કરન બઠ લાગી

દો—તખ હનુમંત કહી સખ, રામ કથા નિજ નામ

સુનત ૧૪ મુગલ તન પુલક સન, મગન સુમિરિ ગુણગ્રામ

ચો—સુનહું પવનસુત ૧૫ રહનિ હમારી જિમિ ૧૬ દશનહમે જીલ ગિચારી

તાત કમહું મોહિં જાનિ ૧૭ અનાથા, ૧૮ કરિહહિં કપા ભાતુકલ નાથા

૧૯ તામસ તતુ કહુ સાધન નાહિ, પ્રિતિ ન પઠ સરોજ મનમોહિં

૨૦ અમ મોહિં ભા ભરોસ હનુમંતા, બિતુ હરિકૃપા મિલહિં નહિં સંતા

૨૧ જો રથુવીર અનુગ્રહ કીન્હા, તો તુમ મોહિં દરશ હટી કીન્હા

સુનહું બીલીપણ પ્રભુકી રીનિ, કરહીં સદા ૨૨ સેવકપર પ્રીતિ

લંકામાં તપાસ કરતાં હનુમાને વિભિષણનું ઘર દેખ્યું ૧ સુંદર ૨ લંકામાં હરી નહીતો હરિદત્ત મંદિરજ કયાંથી હોય ! પણ વિભિષણને ત્યાં હરિ મંદિર બોધુ. ૩ ધર ઉપર ' રામ રામ ' લખ્યા હતા. તેથી તે સોહા (શોભતું હતું) ૪ વળી ત્યાં સુંદર તુલસીના વન હતાં, ૫ જે લંકામાં અનેક રાક્ષસો વસે છે. ત્યાં સજ્જનો વાસ કયાંથી હોય ! ૬ વિચાર (રાત્રીનો સમય છે. હનુમાન તેના ઘરમાં પેસી ગયા છે. હનુમાને વિભિષણને ઉપતા બોલા છે. થોડી વારમાં તે જગ્યા અને જગીરે " રામ રામ " વું

સ્મરણ કર્યું) તે સંજ્ઞા છે એવું હજુમાને આનંદથી માન્યું. ૮ આની સાથે અવસ્થા જોળખાણ કરવી કારણ કે સાધુપુરુષથી કાર્મમાં વિવ્ર થશે નહિ. (આનો વિચાર કરીને) ૯ તમારું જ્ઞાન કહો. ૧૦ વિનિયત્તુ કહ્યું કે. આપ કોઈ પ્રશ્નના હાસમત્વા છો ? ૧૧ અમર ગરીબોના એવી એવા રામચંદ્ર આપ પોતે છો ! અને મને મોટા બાલ્યજાળી બનાવવા પધાર્યા છો ? ૧૨ બન્નેના શરીરો તથા મન પુત્રકાવમાન થયાં અને પ્રશ્નના મુજુર્વાદ સાંભળવામાં મગ્ન થયાં. ૧૩ રાત્રીમાં ૧૪ સુખમાં ૧૫ અનાથ ગરીબ ૧૬ રામ મારા ઉપર ધ્યાન કરશે ? ૧૭ વિનિયત્તુ કહે છે ને મારે રાક્ષસનું શરીર છે. અને કોઈ સાધન કર્યું નથી એને મારા મનમાં રામના કમળ સરખા ચરણોમાં પ્રીતિ પણ નથી. ૧૮ અત્યારે મને પાકો બરસિા થાય છે કે. ૧૯ હે હજુમાન ! આપે મને દર્શન દીધા તેજ મારા ઉપર રામનો અહેશક સમજ્યું છું (નહીંતો આપ આવ્યા એ મને અમર પણ પડત નહીં) ૨૦ સેવક ઉત્તર એટલે સેવક થાઓ તેા પ્રભુ રીતે એમ છે.

બિલીપણુ રાવણુ સંવાદ.

હો;- 'સચીવ વેધ ગુરુ તીની જો, પ્રીત પ્રેલહી ભય આસ
રાજધર્મ તણુ તીનીકર. હોય વેગહિ નાથ

હો;-જો આપન રચહહુ કલ્યાના, સુચય સુમતિ શુભ ગતિ 'સુખ નાના
તો પરનારી 'લીલાર શુ'સાધ, 'તજો ચોથ ચંદ્રાક્ષી નાધ
ચોદહ ભુવન એક પતી હોધ, 'ભુત દ્રોહ તિજે નહી' સોધ
'ગુણસાચર નાગર નર જોજી, અલ્પ લોભ ભલ કહ ન કોઈ

હો;-કામ ક્રોધ મદ લોભ સખ, નાથ 'નરક કર પંથ
સખ પરી હરી દધુવીર પદ, ભજહુ કહહી' સદબ્રંથ

હો;-તાત રામ 'નહી' નર ભુપાલા, 'ભુવનેશ્વર કાલહુ કર કાલા
'પ્રજા અનામય અજ ભગવંતા, વ્યાપક 'અણત અનાદી અનંતા
'ગોદ્રિજ ધેતુ દેવ હિતકારી, કૃપાસિંધુ માનુષ તણુ ધારી
'જનરંજન ભંજન ખલ માતા, વેદ ધર્મ રક્ષક સુરત્રાતા
તાહી વેર તણુ 'નાઇયસાથા, 'પ્રજ્ઞતા રતી ભંજન રઘુનાથા
દેહુ નાથ પ્રભુ કહ્ વેદેહી, 'ભજહુ રામ વિદુ હેતુ સનેહી
શરણુ ગયે પ્રભુ તાહુ ન ત્યાગા, 'વિશ્વ દ્રોહ કૃત અથ જેહિ લાગા
'જનસુનામ ત્રય તાપ નસાવન, સોધ પ્રભુ પ્રગટ સમુગ્રી જીય રાવન

હો;-બાર બાર પદ લાગોં, 'વિનય કરહુ દશ શીશ
પરહરી માન મોહમદ, ભજહુ કૌશલાધીશ

* * * * *

હો;- 'સુમતી કુમતી સબકે ઉર રહધ, નાથ પુરાણુ 'નીગમ આસ કહધ
જહાં સુમતી તહ્ 'સંપતી નાના, જહાં કુમતી તહ્ 'વીપતી 'નીદાન

* * * * *

હનુમાનના ગયા પછી રાક્ષસ સભાસદોએ રાવણને બળ આપુ' કે આપણે દેવલોકને હરાવ્યા છે તો મનુષ્ય અને વાંદરા આપણા સહિસામ્યમાં છે ! આ વખતે સંકર પાર્વતીને કહે છે કે ૧ હે સતિ ! રાજ્યનો સ્થંભ દીવાન, માંદા (આભરીનો) સ્થંભ વેદરાજ અને ધર્મનો સ્થંભ ગુરુ એ ત્રણે સ્વાર્થી અમર દુરાચારી હોય તો સાંચી સલાહ આપી શકે નહીં તેના જીવનનો પ્રકાશ સામા ઉપર પડી શકે નહીં. એટલે દીવાનથી રાજ્યનો નાશ થાય, વેદથી શરીરનો નાશ થાય અને ગુરુથી ધર્મનો નાશ થાય છે (આ પ્રમાણે રાવણની સભામાં વાતચીત થાય છે તેનો લાભ લેઈને ત્યાં બિલિપણુ પદાર્થો ભાળી પડે લાગી આપણા શ્રેષ્ઠ

બોલ્યા કે ર ઇચ્છતા હોતો ૩ સારીમતિ ૪ નાના પ્રકારના સુખ ૫ વદન ૬ ચોથના ચંદ્રમાની માફક (૫૨ સ્ત્રીના વદન (સુખ) ને તણું લે. ચોથનો ચંદ્રમાં જોવાથી જેમ કલંક આવે છે તેમ પરસ્ત્રીનો સંગ કરવાથી પણ કલંક આવે છે. ૭ પ્રાણીઓનો દ્રોહ કરે તો તે ટકી શકે નહીં ! જે પુરુષ ગુણસાગર અને ચતુર હોય અને યોદ્ધા સરખો ભોળ કરે (ખરાબ વિષયમાં પડે) તો તે સારું કહેવોય નહીં. ૮ નરકના રસ્તા છે. ૧૦ એકલા રાગજ નથી. ૧૧ કોટી બ્રહ્માંડનો નાથ અને કાળનો પણ કાળ છે. ૧૨ બ્રહ્મરૂપ, નિર્દોષ, અનન્નમા ભગવાન છે. ૧૩ ન છતાય તેવા ૧૪ પૃથ્વી, બ્રહ્મણ, આશી અને અને દેવ ભોહિના કદ્યાણુ માટે કૃપાસાગર રામે મનુષ્યદેહ ધારણ કરી છે. ૧૫ પોતાના બકતને રાજ કરવા અને ખજાના ટોળાનો નાશ કરવા, વેદમાં જતાનેલા ધર્મજન અને દેવોનું રક્ષણ કરવા. ૧૬ તેમને પણ લાગીએ. ૧૭ શરણે આવેલાના દુઃખને ભાગ નારા છે. ૧૮ સ્વાર્થ વિના સ્નેહ કરનાર રામને બળે. ૧૯ વિષના દ્રોહથી ચમ્પેલું પાપ જેને લાગ્યું હોય. ૨૦ ત્રણે તાપનો નાશ કરનાર જેનું નામ છે, એજ પ્રભુ પ્રગટયા છે એવું હે રાવણ ! બ્રહ્મા ૨૧ હે રાવણ ! વિનંતી કરું છું. ૨૨ સારા વિચાર અને ખોટા વિચાર, દેવી ગુણ અને આસુરી ગુણ. ૨૩ વેદ. ૨૪ સુખ. ૨૫ દુઃખ. ૨૬ નહીં.

દો;—તાત ચરણ ગહી માંગહું, ^{૧૦}રાખહું માર દુહાર
સીતા દેહુ રામ કહે, અતી હીત હોય તુહાર

* * * * *

ચો;—જસ કહી ^{૧૧}કી-હેસી ચરણ પ્રહારા, ^{૧૨}અનુજ ગહે પદ ખારહી ખારા
^{૧૩}ઉમા સંતકી ચહી બહારી, મંદ કરત જો કરે ભહારી
તુમ ^{૧૪}પીતુ સરીસ બલે મોહી મારા, રામ બલે હીત હોય તુહારા

બિબિપણ પ્રયાણ (સંકાથી સુવેલપુર)

દો;—રામ સત્ય અંકેષ પ્રભુ, સમા કાલવશ તોરી
મેં રઘુવીર શરણ અખ, બહુ દેહ જનિ ખોરી

ચો;—અલેહ હપી ^૧રઘુનાયક પાહી, કરત ^૨મનોરથ બહુ મન માંહી
દેખીહોં બય ચરણ ^૩જલ બના, ^૪અરણ્ય મૃદુલ સેવક સુખદાતા
^૫જે પદ પરસી તરી રૂપી નારી, હંડક કાનન પાવન કારી
^૬જે પદ જનક સુતા ઉર લાયે, કપટ કુરંગ સંગ ધરી ધાયે
^૭હર ઉર સર સરોજ પદ જોઇ, અહો ભાગ્ય મેં દેખવ સોઈ

દો;—જન ^૮યૈયનકી પાદુકા. બનત રહે ^૯મન લાય
તે પદ આજ ^{૧૦}વીલોકીહોં, ^{૧૧}હન નયન અખ બય

+ + + + +

ચો;—બનિ ન બય ^{૧૨}નીચાચર આયા, ^{૧૩}કામ રૂપ કેહી કારણ આવા
^{૧૪}લેહ હમાર લેન શક આવા, રાખીય બાંધી મોહી અસભાવા
^{૧૫}સખા નીતી તુમ નીક વીચારી, મમ પણ શર્ણગત બયહારી
સુની પ્રભુ વચન હર્ષ હંતુમાના, ^{૧૬}શરણંગત વત્સલ ભગવાના

+ + + + +

^{૧૭}કાટી વીમ વધ લાગહી બહુ, આયે શરણ તજોં નહીં તાહુ

૨૭ માર્ગ નાના ભાઇતું કહ્યું રાખો-માનો. ૨૮ પાદુ મારી ૨૯ વિબિપણ રાવણને
પમ યોજાના લાગ્યા. ૩૦ સંકર પાર્વતીને કહે છે હે ઉમા! સંતોની એજ બહાષ (મોહાષ)
છે કે કેમ તેનું જમાડે તો પણ તેની સાથે ભલાઈ કરે છે. ૩૧ બાપ સરખા

૧ (રાવણુ પાસેથી જતાં જતાં વિભિષણુ બોલ્યા કે) જેનો સત્ત્વ સંકલ્પ છે એવા પ્રભુ જે પોતે રામ છે અને હે બાહુ ! તારી સખા કાળને વશ થઇ છે (કારણ કે મારી વાત તને ગમી નહીં :) હવે હું રામને શરણુ બદલું તેમાં મારો દોષ કાઢી નહીં. ૨ વિચાર. ૩ કમલ સરખા ૪ કમલ સુર્યાના જેવા લાલ અને દોમળ અને સેવકને સુખ આપનાર. ૫ જે ચરણને અડકીને ગૌતમની સ્ત્રી તરી ગઇ તથા જે ચ લે હંડકાકપળને પાવન કર્યું, ૬ જ્યારે રામ કપટ યુગને મારવા દોડ્યા ત્યારે પાછળથી તેમના જે ચરણને સીતાજીએ હૃદયમાં રાખ્યા તે ચરણ. ૭ સદાશીવના હૃદયથી નળાવમાં કમળ સરખા જે ચરણ તે આજ મારા અહો બાવ્ય તે અને જેવા મળશે. ૮ ચરણની આંખડી. ૯ હૃદયમાં કિતારી. ૧૦ જોઇશ. ૧૧ હમણાં જન્મિ આ આંખોથી. ૧૨ દેવની માયા (કપટ) ૧૩ કામનાથી થેરાએલા, માયામાં રચ્યા મચ્યા. ૧૪ હુઝીવ કહે છે કે મારો અને અંગદને બેઠે હોવા એકે મારી અને અંગદની વચ્ચે ખટપટ કરાવવા માટે તે શક આગ્યો છે. મારો તે એવો મત છે કે તેને (વિભિષણુને) અહીં પાંચી રખો (ગજર કેદ કરો) ૧૫ રામે સુગ્રીવને કહ્યું કે હે સખા ! નીતિ પ્રમાણે તમારી વાત બરી છે પણ શરણુ આવેલાને ત્રય હરવો એવો મારી પ્રતિજ્ઞા છે, ૧૬ શરણુ આવેલાને કમલાર. ૧૭. કોટી ગૌહત્યા લાગી હોય તે પણ શરણુ આવેલો તેના હું ત્યાગ કરતો નહીં બગવતગીતાના અધ્યાય ૬-૩૦ શ્લોકમાં શ્રી કૃષ્ણ કહે છે કે પશુજન દુરાચારી હોય તે પતનને અનન્ય આવશ્ય મારા શરણુ આવે તો તે કૃતમ મનવા થોડા છે કારણકે તેના નિવૃત્તિના કૃતમ પ્રકારના છે, અને આગળ કહે છે કે એવા દુરાચારી વિના વિશ્વએ મર્મભાગના બંધ છે. અહીં પણ એજ વાત થાય છે.

- ૧ સન્મુખ હોય જીવ મોહી જાણી, જન્મ કોટી અવનાશાં તખ્તી
૧૯ પાપવંત કર સહજ સ્વભાવે, ભજન મોર તેહી ભાવ ન કાઉ
૨૦ જો પૈ દુષ્ટ હૃદય સો હોઈ, મોરે સન્મુખ આવકી સોઈ
૨૧ નિર્મલ મન જન સો મોહી પાવા, મોહી કપટછલ છીર ૨૨ ન ભાવા

રામ બિભિષણ સંવાદ.

ઓ:—૧ ઉભય ભાતી લે આવહુ, હુંસ કહ દયાનીધાન
જય દયાલુ કહી કપી ચલે, અંગદાદી હનુમાન

* * * * *

ઓ:—દૂર-હીતે દેખે દોઢ જાતા, ૨ નયનાનંદ દાવકે કાતા
બહુરિ રામ છબી ધામવિલોકી, રહ્યો કંઠકી ઇક પગ ટકે રોકી

* * * * *

૩ નયન નીર પુલકીત અતી ગાતા, મન ધરી ધીર કહી મૃદુ ખાતા
૪ નીશીચર વંશ જન્મ સુર ત્રાતા ! નાથ ! ૫ દયાનન કર મેં જાતા
૬ સહજ પાપ-પ્રીય તામસ દેહા, ૭ યથા ઉલુકહી તમપર નેહા

દો:—૮ શ્રવણ સુચય સુની આવહું, પ્રણુ ભંજન ભયભીર
ત્રાહી ત્રાહી ૯ આરત હરણુ, ૧૦ શરણુ સુખદ રણુવીર

ઓ:—૧૧ કુંડ ૧૨ કંથેસ સહીત પરીવારા, ૧૩ કુશલ કુઠાહર વાસ તુહારા
૧૪ ખલ મંડલી બસહું દીન રાતી, સખા ૧૫ મર્મ નિખડે કંઠી ભાંતી
૧૬ મેં જાનેં તુહારી સખ રીતી, ૧૭ અતીનય નીપુણ ન ભાવ અનીતી
૧૮ વરૂ ભલવાસ નરક કર તાતા, દુષ્ટ સંજ જની દેઈ વીધાતા !
૧૯ અખ પદ દેખી કુશલ રણુરાયા, ૨૦ જો તુમ કીન્હ જાની જનકાયા

દો:—૨૧ તખ લગી કુશલ ન જીવ ૨૨ કહું, ૨૩ સપનેહું મન વીશ્રામ
૨૪ જખ લગી ભજન ન રામકે, શોક ધામ તણ કામ

૧૮ જો જીવ મારી સામે (શરણે) આવી જાય તો હું તેના કોટી જન્મના પાપ પણ નાશ કરી નાખું એવો હું. ૧૯ પણ એક વખત હું સખા તમે જાણો છો ? સાંભળો-પાપી જાનો સહજ સ્વભાવજ એવો હોય છે કે તેને માફ ભજન (મારામાં પ્રીતિ) હોતી નથી. તેને બધું જાણે, પણ હું, મારૂં, ભજન, અને મારો ભક્ત ગમેજ નહીં. ૨૦ કદાચ તે દુષ્ટ હૃદય વાળો હોય તો તે મારે શરણે આવેજ નહીં. (રામ હવે પોતાના સિદ્ધાંતની વાત કરે છે) ૨૧ નિર્મળ અંતઃકરણ વાળો સેવક મને પામે છે ૨૨ મને મળતો નથી.

૧ કપટ અગર પવિત્ર મનથી ગમે તેમ હોય તો પણ ૨ નયનને આનંદનું દાન આપનાર ૩ આંખમાં પ્રેમના જળ અને અંગ શેખાંચ તો પણ મનમાં પવિત્ર રાખીને વિભીષણ નમ્રતા પૂર્વક બોલ્યો ૪ (વિભીષણ પોતાની ઝોળખાણુ આપે છે.) હૈય કુકળમાં મારો જન્મ છે ૫ રાવણને બાઈ છડ. ૬ જેમ કુવડ ને અંધારા ઉપર પ્રેમ હોય છે તેમ અમારો સ્વભાવ પાપી અને દેહ લામસી ૭ (ગમે જીવે છડ પણ) આપને પણ સાંભળીને આવ્યો છડ. ૮ હુઝને હરનાર ૯ શરણે આવનારને સુખ આપનાર ૧૦ તું શરણે આવ્યો માટે અત્યારથી લોકના રાજા છે એમ સમજી ને અગર સમજવવા સારે તેને લોકેસ કહ્યો. ૧૧ તમારો વાસ મોટા [ઉંચા] સ્થાનમાં છે ને ? એટલે માયામાં પામર નથી ને ? ૧૨ માયામાં રચ્યા પચ્યા જીવોના મંડળમાં-સગા સમીધીમાં ૧૩ કહી રીતે તમે તમારો ધર્મ પાળ્યો છે-કહી રીતે મારી સાથે ઝોળખાણુ રહી ? ૧૪ તમે નિતીના વિપયમાં નિયુજી છો તમને અનિતી ગમતી નથી. ૧૫ (સંતો એમ કહે છે કે) નરકમાં વાસો આપજો પણ દુઝના સંગમાં રહેવાની તક ન આપશો. ૧૬ વિભીષણ બોલ્યો કે હું રહુ રામ ? આજ આપનું ચરણ દેખીને કુશળ થયો છું. (આપના ચરણ વિના કુશળ હોય !) ૧૭ તે પણ આપે આપને જન જાણીને દયા કરી તો-રાવણ ખીંજ્યો તો. ૧૮ ક્યાંથી ૧૯ સ્વપ્નામાં પણ મનને સાંતી ક્યાંથી હોય ૨૦ શોક-દુઃખના સ્થાન રૂપી કામના એને તજીને રામનું બજન ન કરે ત્યાં સુધી.

શ્રી:—તમ લગી હૃદય ૨૧વસત ખલનાના, લોભ મોહ મત્સર મદમાના
જન લગી ઉર ન બસત રઘુનાથા, ૨૨ધરે ચાપ સાચક કટી ભાથા
૨૩મનના તરણ તીમી અધીયારી, રાગ દેવ ઉલુક સુખકારી
તમ લગી વસત જીવ ઉરમાંહી, જન લગી પ્રભુ પ્રતાપ રવીનાહી
અમ મેં કુશંક મીટે ભય ભારે, દેખી રામપદ કમલ તુમ્હારે
તુષ કૃપાલુભપર અનુકુલ, તાહી ન વ્યાપ ૨૪ત્રીવીધ ભય શલા
મેં નીરીયરે અતી અપમ સ્વભાઉ, શુભ આચરણ કીન્હ નહી કાઉ
ભમુરૂપ સુની ૨૫ધ્યાન ન પાવા, સો પ્રભુ હર્ષિ હૃદય મોહી લાવા
દો:—૨૬અહો ભાગ્ય મમ અમીત અતી, રામ કૃપા સુખ પુજ
દેખેઉં નયન વીરચી શીવ, સેવ્ય યુગલ પદ કંજ

શ્રી:—સુનો સખાં નીજ કહોં સ્વભાઉ, ૨૭જન ભુશંત્રી શંભુ ગીરભઉ
જે નર હોય ૨૮ચરાચર દ્રોહી, ૨૯આવે સભય શરણ તકી મોહી
તજ મદ મોહ કપટ છલનાના, કરોં સઘ તેહી સાધુ સખાના
જનની જનક બધુ સુતકારા, તન ધન લવન સુહૃદ પરીવારા
સખત્રી મમના ૩૦ત્યાગ બટોરી, ૩૧મમપદ મનહીં બાંધી બટી દોરી
૩૨સમદશીં ઇચ્છા કહું નાહી, હર્ષ શોક ભય નહી મનમાંહી
અસ સજ્જન મમ ઉર અસ ફેસે, લોભી હૃદય બસત ધન જોસે
તુમ સરીખે સાંત પ્રીય મોરે, ૩૩ધરો દેહ નહીં આન નીહારે

સમુદ્રે રામને શરણ થવું.

શ્રી:—પ્રભુ ભલ કીન્હ મોહીં શીખ હીન્હી, મર્યાદા સખ તુલસી કીન્હી
દેહ બંધાર શ્રદ પશુ નારી, રેચદ સખ તાડનકે અધીકરી

૨૧ નાના પ્રકારના ખગ વસે છે જોવા દે ૨૨ જેણે ધનુષ બાણ અને ભાથો ધારણ
કર્યો છે એવા રામ ૨૩ પ્રમુત પ્રાપરૂપી સૂર્ય જ્યાં સુધી જીવેતા હૃદયમાં ઉગતો
તથા ત્યાં સુધી નાગ દ્રોણી હુડને આનંદ આપનારી મમતા રૂપી અધારી મધ્ય રાત્રી
જીવેતા હૃદયમાં વસે છે. ૨૪ જણ પ્રકારના બચના દુષ્ટ ૨૫ ધ્યાનમાં મગત નથી તે
રામે લદખીને મને છાતીમાં ઘાલ્યો ૨૬ કૃપા તથા સુખતા સમુદરૂપ રામ જોના એક
ચળોને ઘાત્રા તથા ગીવ સેવે છે તે કમળ સરખા ચરણને મેં જોયા માટે મારા અહો-
ભાગ્ય માનું છું. ૨૭ જે સ્વભાવને કાગજુલંકી ૨૮ આખા વિશ્વને દ્રોહી. ૨૯ મદ, મોહ
કપટ અને નાના પ્રકારના જાળ નજીને મનેજ શરણરૂપ માતીને નમ્રતા પૂર્વક આવે તો તેને
સાધુ બનાવી દઉં. ૩૦ હોડીને, બેળી કરી ને ૩૧ મમતારૂપી તાંતજાતી દોરી કરીને મારા
ચરણમાં મનહીં બાંધી દે તો. ૩૨ સમાન ભાવ અને ઇચ્છા રહીત ૩૩ બીજા કાંઈ પણ
કારણ માટે દેહ ધરતો નથી.

સમુદ્ર ઉતરવા વખતે રામે માર્ગ આપવા સમુદ્રની પ્રાર્થના કરી; પણ સમુદ્રે જવાબ
ન આપતાં, એ નેને શીક્ષા કરવા ધનુષ્ય ચલાવ્યું. ૧ આપની કરેલી મર્યાદા પ્રમાણે
અમારે વર્તવું જોઈએ માટે આપે શીક્ષા કરી તે ઠીક કર્યું. ૨ તે તમામ ખારને લાપક
છે મારે ખાવ ત્યારેજ સખજે. આ દેહાણુ વિચારની જરૂર છે.

શ્વેતચિંદુ રામેશ્વરની સ્થાપના.

એા:—શિવ થાપી વિધિવત કરી પુબ, શિવ સમાન પ્રીય મોહિન દ્રવ્ય
૧શિવ દ્રોહી મમ હાસ કહાવે, એા નર સપનેહુ મોહિ ન પાવે
૨શંકર વિચુખ ભકિત વ્યહ મોરિ, એા નર મહ મહ મતિ થોરી

દો:—૧શંકર પ્રીય મમ દ્રોહી, શિવદ્રોહી મમ હાસ
તે નર કરહિ કલ્પ ભર, થોર નરકમે વાસ

એા:—જે રામેશ્વર દર્શન કરહે, એા તતુ તણ મમ ધામ સિધરીહે
જે ગંગાજળ આની ચહાઇહિ, એાસાચુજ સુકિત નર પાઇહિ

*

*

*

*

*

દો:—શ્રી રઘુવીર પ્રતાપ તે, સિંધુ તરે પાસાણ
તે મતિમંદ જે રામ તણ, બજહિં બલ પ્રભુ આન

રાવણુ મંદોદરી સંવાદ.

એા:—૧નિજ વ્યાકુલતા સમુગ્રી ભડોરી, ૨વિહંતી ચત્રા ગુહ કરી બલ થોરી
મંદોદરી સુના પ્રભુ આયે, ૩કૌતુકહિ પાથેધિ બંધાયે
૪કર ગહિ પનિહિ ભવન નિજ આનિ, બોલી પરમ મનોહર વાની
૫ચરણ નાઈ શીર અંચલ રોપા, સુનહુ વચન પ્રીય ૬પરીહરી કોપા
૭નાથ વૈર કીજે તાહી સોં, બુદ્ધિ બલ છતિ સકિય બાકીસોં
૮તુમહિં રઘુપતિહિ ૯અંતર કૈસા, ૧૦ખલુ ખચોત દિવાકર જૈસા
૧૧અતિબલ મધુ કૈટભ જિત મારા, મહાવિર દિતી સુત સંહારા
૧૨જેઇ બલી બાંધી સહસ્ર બુજ મારા, સોઈ અવતરેઉ હરણુ મહિ ભારા
૧૩તાસુ વિરોધ ન કીજિય નાથા, કાલ કર્મ ગુણ છનકે હાથા

૧ રામે એત બંધુ રામેશ્વરની સ્થાપના કરી અને વિધિ પ્રમાણે પુજા કરી અને
મોભ્યાકે સહાધીવ બેઠલું અને કોઇ બહાલું નથી ૨ શીવના દ્રોહી મારો હાસ થવાનો
હક કરે તો. ૩ ચાહે, ઇચ્છે. ૪ શંકરનો ભક્ત અને મારો દ્રોહ કરે અને મારો ભક્ત
અને શંકરનો દ્રોહ કરે તે માણસ કલ્પ સુધી થોર નરકમાં પડે છે. ૫ પ્રભુને
તણને બીજાને બળે તો.

૧ રામચંદ્ર સમુદ્ર ઉપર પાજ બાંધી સુનેલુ (લંકાની લગભગ) આબ્યા એવા
સમાચાર સંભળી રાવણુ અભરાયો, રાવણુને દસ મુખ હતાં પણ તે એક મુખથી વાત

હસ્તો હસ્તો પણ આ વખતે તે ફરી સુખથી બોલ્યો, રાવણને જોવો આપ હતો કે તે ફરી સુખથી બોલશે ત્યારે તેનું મોત આવશે, હવે સુખથી બોલ્યા પછી રાવણ પણ ખભરાયો, પણ વ્યાકુળતામાં બોલ્યો છઉં ખાટે કાંઈ નહીં, એમ વિચાર કરી મનને વાળ્યું, ૨ આ પ્રમાણે વિચારીને હસ્તો હસ્તો બધને યોડો કરીને ઘેર આવ્યો, ૩ રાત્ર ૪ સહેજમાં મધુર ઉપર પાંજ બાંધી. ૫ રાવણનો હાથ પકડી પોતાના અસાસમાં મંદોદરી લાવી, ૬ બેળા પાશળીને પૂંચે લાગી ૭ કોપ તણને ૮ જેને યુદ્ધિ તથા બળ છતી શકે તેવા સાથે વેર કરાય ૯ ભેદ, અંતર ૧૦ સૂર્ય અને અગ્નીના વચ્ચે જેટલું અંતર છે તેટલું ૧૧ મધુ અને કેટલ નામના મોટા બળવાન દેવોને જેણે માર્યા અને જેણે દિલીના બળવાન પુત્ર [હીરણ્યાક્ષ તથા હીરણ્ય કશીપુ] ને પણ માર્યા ૧૨ જેણે બધી રાત્રને બાંધી લીધા અને જેણે હળર હાથ વાળા સહસ્રાર્યુનને પણ માર્યો. તેજ પ્રભુ પૃથ્વીના બાર ઉતારવા આવતયાં છે. ૧૩ કાળ તથા કર્મ જેને હાથ છે તેની સાથે હે નાથ ! વિશાખ કરીએ નહીં આ સંસારમાં પણ જે માણસનો વખત સારો હોય અને કર્મવિર (આળસુ નહીં) હોય તેની સાથે વીશાખ કરીએ નહીં.

હો:—રામહિં સોં-પહુ જાનકી, ૧૦નાથ કમલ પદ માથ

૧૪સુત કહું રાજ્ય દેહ વન, જાય ભજહું રઘુનાથ

ચો:—નાથ દીનકયાલુ રઘુરાઈ, ૧૧વાઘો સન્સુખ ગયે ન ખાઈ

૧૧આહિય કરન સો સજ કર ખીતે, તુમ સુર અસુર ચરાચર જીતે

વેદ કહહિં અસ નીતિ દશાનન, ૧૨ચોથેપન બહિય નૃપ કાનન

તાસુ ભજવ કીજે તહું ભર્તા, ૧૩જે કર્તા પાલક સંહર્તા

સોઈ રઘુવીર ૧૪પ્રભુત અનુરાગી, ભજહું નાથ મમતા મહ ત્યાગી

સુનિવર ચતન કરહિ ૧૫જેહિ લાગી, ભુપરાજ તજિ હોહિ વિરાગી

સોઈ કોશલાધીશ રઘુરાયા, ૧૬આયે કરન તોહિંપર ઢાયા

જો પ્રિય માનહું ૧૭મોર સિખાવન, ૧૮હોઈહિ સુચશ તિહુપુર અતિપાવન

હો:—૧૯અસ કહિ લોચન વારિ ભરિ, ગહિ પદ કંપીત ગાત

નાથ ભજહું રઘુવિર પદ, મમ અહિ વાત ન જાત

ચો:—તળ રાવણુ મય ૨૦સુતા ઉઠાઈ, ૨૧કહે લાગુ ખલ નિજ પ્રભુતાઈ

સુન ૨૨તે પ્રિયા મૃપા ભય માના, જગ યોધા કો મોહિ સમાના

વરણુ કુમેર પવન યમ કાલા, ૨૩ભુજખલ જિતે સકલ કિંપાલા

દેવ ૨૪દનુજ નર સજ વશ મોરે, ૨૫કવન હેતુ ઉપજા ભય તોરે

નાના વિધિ તેહિ કહી સસુગાઈ, ૨૬સજા ખહોરી ગૈહ સો બાઈ

મહોદરી હૃદય અસ જાના, ૨૭કાલ વિવસ ઉપજા અભિમાના

અંગદ વિષ્ટી.

ચો:—૧૧વંદિ ચરણુ ઉર ધરિ પ્રભુતાઈ, અંગદ ચલેઉ સખહિં ૨સિર નાઈ

પ્રભુ પ્રતાપ ઉર ૩સહજ અથકા, ૪રણુ વૌકુરા વાલીસુત બકા

૫પુર પૈઠત રાવણુકર બેઠા, ખેલત રહા સો હોઈ ગઈ બેઠા

૧૩ નમીને ૧૪ પુત્રને રાજ્ય સોંપી દઈ વનમાં જમને રામને બળે. ૧૫ વાઘ પશુ સન્સુખ ગયે ખાતો નથી. ૧૬ [બ્યવહારમાં] જે કરવાનું હતું તે તમામ કરી ચુક્યા હો. ૧૭ ઘડાપશુમાં વનમાં જઈ વાસ કરવો જોઈએ. (અત્યારે વનમાં જવાય એવું નથી અત્યારે તો નિયમસર કથા વાર્તા સાંભળો અને કોઈના ડહાપણમાં ન ઉતરો એટલું થાય તો ધણું છે. ૧૮ જે પ્રભુ કર્તા પાળનાર અને સંહારનાર છે. ૧૯ પોતાના બકતો ઉપર ક્રોધ રાખનાર છે. ૨૦ જેન માટે ૨૧ તે રામ હે પતિ ! આપની ઉપર કથા કંવા પધાર્યો છે. ૨૨ મારી શીખામણ. ૨૩ તણુ લોકમાં પવિત્ર યજ્ઞ ગવાશે. ૨૪ થર ચરતા અંગે રાવણુના પશુ પકડીને આંખમાં આંસુ લાવીને મહોદરી આ પાણી બોલ્યા. “ હે નાથ ! રામના ચરણને બળે જેથી માફ એવાતણુ જાય નહી (એટલે આપણું મોત થાય નહી) ૨૫ મહોદરીને ઉઠાડી. ૨૬ પોતાની બકાઈ બતાવીને ખળ રાવણુ કહેવા લાગ્યો. ૨૭ તું ખોટી ખીક લગાડે છે. સાંભળ, જમતમાં મારા જેવો જળવાન ચોક્કો કોણુ છે ! ૨૮ આ હાથે ૨૯ રાક્ષસો ૩૦ સા કારણથી તને ભય લાય છે ? ૩૧ પાછો સભામાં જમને બેઠો ૩૨ કાળથી શેરાઈ ગયો છે માટે અભિમાન ઉપજ્યું છે.

૧ રામ નમીને અને રામની પ્રજાતાને હૃદયમાં રાખીને એટલે યજ્ઞ આપનાર પ્રભુને અમીને ૨ નમીને ૩ ભય રહીત વીર, નિકર ૪ લડાઈથી નહીં કરનાર. ૫ લોકમાં પેસતાં રાવણુના પુત્ર રમતો હતો, તેની એટ વધુ મહ.

ખાતડિ ખાત કર્પે બહિ આઈ, 'યુગલ ભવલે બલ પુનિ તરુણ'
 રેતેડિ અંગલ કહું લાત ઈઠાઈ, ગહિ પલ પટકેડિ ભુમિ અમાઈ
 'નિશીયર નિકર દેખી ભટ ભારી, જહું તહું ચલે ન શકહિ' પુઠારી
 પએક એક સન મર્મ ન કહહિ, સમુજિ તામુ બલ સુષ કોઈ રહહી
 ભયજી કોલાહલ 'નગર મઝારી; 'આવા કપી લંકા જેહિ ભારી
 'અખ ઘો કહા કરહિ' કરતારા, 'અતિ સખિત સખ કરહિ વિચારા
 '૦વિનુ પુછે મગુ દેહિ ખતાઈ, જેહિ ચીતવહી સો બહિ સુખાઈ

X X X X X

દોઃ—૧૧ચથા મત્ત ગજ યુથ મહું, ચંચાનન ચલિ બચ

રામ પ્રતાપ સંભારી ઉર, બેઠ સખહિ' શિર નાય

ચોઃ—કહું દશકંધ ૧૨કવન તેં બંદર, ૧૩મેં રઘુબીર દ્રવ દશકંધર

૧૪મમ જનકહિ તોહિ' રહિ મિતાઈ, તવ હિત કારણ આએઈ બાઈ

૧૫ઉત્તમ કુલ પુલસ્ત્ય કર નાતી, શિવ વિરંચી પૂજેહું બહું ભાંતી

૧૬વર પાયઉ કીન્હેઉ સખ કાળ, છતેહું લોક પાલ સુર રાળ

૧૭નૃપ ! અભિમાન મોહ વશ કિંવા, હરિ આનેહું સીતા જગદંબા

૧૮અમશુભ કહા કરહું તુમ મોરા, સખ અપરાધ ક્ષમહિ' પ્રભુ તોરા

૧૯દશન ગહુંહું તૃણ કંઠ કુઠારી, પુર જન સંગ સહિત નિજ નારી

આદર જનક સુતહિ કરી આગે, ઇહિ વિધિ ચલહું શકલ ભય ત્માગે

દોઃ—૨૦પ્રભુત પાલ રઘુવંશ મણી, ત્રાહિ ત્રાહિ અખ મોહિ

સુનતહિ આરત વચન પ્રભુ, અભય કરહિ'ગે તોહિ

* * * * *

ચોઃ—૨૧અંગલ નામ વાલીકર બેઠા, તેા સોં કમહું કમ' યો બેઠા ?

૨૨અંગલ વચન સુનત સકુચાના, રહા બાલી વાનર મેં બાના

૧ વાનસ્પત કરતાં બનેને ચડા ઉતરી થઇ ર બેઉ ધણા બળવાન અને વળી જીવાન
 તેજી (રાવણના પુત્ર પ્રહસ્તે) અંગતને લાત મારી, આએ તેના મગ પકડી જાયા -
 પર ફેરવી ભૂમી ઉપર પછાડયો ૪ આસપાસના રાક્ષસો આ દેખાવ એક અંગતને મોડો
 બળીને સુપચાપ નાચી જવા લાગ્યા ૫ નાસવાનું કારણ ખબર એક બીજાને કહી

શક્યા નહીં. ૬ નગરમાં ૭ જેણે લાંકા બાળી તે વાનર આવ્યો. ૮ હે ઇન્દ્ર! હવે શું કરવું હ વાણી ભયભીત થઇને ૧૦ વિના પુછ્યે અંગદને (રાજ દરબારનો) રસ્તો બતાવવા લાગ્યા. અંગદ જેના સામે નજર કરતો હતો તે સુકાષ્ઠ જતો હતો. ૧૧ મદોન્મત હાથીઓના ટોળામાં જેમ સીંહ ભય તેમ અંગદ (રાવણની સભામાં રાક્ષસોની વચ્ચે) રામના પ્રતાપને મનમાં સંભારીને સૌને નમીને બેઠો. ૧૨ તું વાનર કાણુ ? ૧૩ હે રાવણુ હું રામનો દૂત છઉં ૧૪ મારા પિતાને અને તારે મીત્રતા હતી તેટલા માટે તારૂં કલ્યાણ સમજીને (તને સીંખામણુ દેવા) આવ્યો છઉં ૧૫ આપ ઉગમ કુળના છો, પુલસ્તમના પૌત્ર છો, સીવ તથા બ્રહ્માને બહુ સારી રીતે પ્રસન્ન કર્યો છો. ૧૭ હે રાવણુ ! હમણાં અભીમાન અગર મોહવશ થઇને ૧૮ પણ હવે જેમાં આપનું કલ્યાણ છે એવી મારી વાત સાંભળીને તે પ્રમાણુ કરો; ૧૯ અંગદ કહે છે “ દશન (દાંત) માંખડ લઇ, તથા ખભે કુહાડી રાખીને તથા શહેરના જનોને તથા તમારી ઓંને સંગ લઈ અને સીતાને વિવેક પૂર્વક આગળ કરીને મારી સાથે રામ પાસે આવો; ” ૨૦ [અંગદ કહે છે] રામ પાસે આવીને કહો કે “ મરીબોના બેલી એવા હે રામ ! માંડ રક્ષણુ કરો ” આવાં આરત વચનો સાંભળી, હે રાવણુ ! તારા ભયનં હરી ભેશે. (આ સાંભળી રાવણુ ખીજાઇને બોલ્યો કે તારૂં તથા તારા આપનું નામ તો બતાવ) ૨૧ અંગદ બોલ્યો. “ માંડ નામ અંગદ અને વાળીનો પુત્ર છું. તારે અને વાળીને કાષ્ઠવાર મેળાપ થયો હતો ? ૨૨ અંગદનાં આ (વાળીનો બેઠો છું. તે) વચનો સાંભળી રાવણુ જરા ઝંખિા પડયો. તો પણ ઉપરથી હીમત રાખી બોલ્યો કે “ હા એક વાળી નામનો વાનર હતો. ”

૨૦ અંગદ તાહિ બાલીકર બાલક, ઉપજેઉ બંધ અનલ કુલ ધાતક
 ૨૧ ગર્ભ ન ખસેઉ વૃથા તુમ બાથે, નિજ સુખ તાપસ દૂત કહાચે
 ૨૨ અખ કહું કુશલ વાલી કહું અહઈ, ખિડુંસી વચન અંગદ અસ કહઈ
 ૨૩ દિન દશ ગયે વાલી ચહું બાઈ, પુછેહુ કુશલ સખા ઉર લાઈ
 ૨૪ શમ વિરોધ કુશલ જસ હોઈ, સો સખ તુમહિ સુનાઈહિ સોઈ
 ૨૫ સુન થકે ભેદ હોઈ મન તાકે, શ્રી રઘુવીર હૃદય નહિં બકે
 હો:—૨૬ હમ કુલધાતક સત્ય તુમ, કુલપાલક દશ શીશ

અંધા બધિર ન કહહિં અસ, શ્રવણ નયન તોહિં વીસ
 ચો:—શિવ વિરંચી સુર સુનિ સમુદાઈ, આહત ૩૦ બસુ ચરણ સેવકાઈ
 ૩૧ તાસુ દૂત હોઈ હમ કુલ બારા, ૩૨ એસી મતિ ઉર વિહરૂ ન તોરા
 સુની કઠોર વાણી ૩૩ કપી કેરી, કહત દશાનન ૩૪ નયન તરેરી
 ૩૫ ખલ તવ વચન કહીન મેં સહજી, નીતિ ધર્મ સખ બાનત અહજી
 ૩૬ કહું કપી ધર્મ શીલતા તોરી, હમહુ સુનિ દૂત પરતિય ચોરી
 ૩૭ હેખેઉ નયન દૂત રખવારી, બુડી ન મરહુ ધર્મ મતધારી
 ૩૮ નાકે કાન વિતુ બગિની નિહારી, ક્ષમા કીન્હ તુમ ધર્મ વિચારી
 ૩૯ ધર્મ શીલતા તવ જજ બાગી, પાવા દર્શ હમ-હુ બડ બાગી

x x x x x x

૪૦ ધન્ય કીશ ! જો નીજ પ્રભુ કાળ, જહું તહું નાચહિં પરિહરિ લાભ
 ૪૧ નાચ કુદ કર લોક રીઝાઈ, પતિ હીત કરત ધર્મ નિપુણાઈ
 ૪૨ અંગદ સ્વામીલકત તવ ભતિ, પ્રભુ ગુણ કસ ન કહસિ ઈહિં ભાતિ
 ૪૩ મેં ગુણ આહકે પરમ સુભાના, તવ કદુ વચન ધરોં નહિ કાના
 ૪૪ કહું કપિ તવ ગુણ ગાહકતાઈ, સત્ય પવન સુત મોહિં સુનાઈ
 ૪૫ વન વિદ્વંસ સુત વધ પુર બારા, તથાપિ ન તેઈ દૂત કહું અપકારા

હવે રાવણ અંગદને પોતાના પક્ષમાં લેવાની ઇચ્છાથી બોલે છે. ૨૩ તું બોલે છે. એજ વાળીનો પુત્ર હોતો હે કુલ ધાતક ! [કુળનો ક્ષય કરનાર !] તું તારા કુળમાં અંગારો છો. ૨૪ તારી માતાનો ગર્ભ કેમ સ્ત્રી ન ગયો ! તું કથા જન્મ્યો છો ! કાનણ કે રાજાનો પુત્ર થઈ એક શમ જેવા તપસીનો તું દૂત થયો છે. ૨૫ હવે વાત કર, વાળી કુશળ છે ને ! ૨૬ અર્થ વાળી ગયો છે ત્યાં તું પણ દશ દીવસ પછી [યોદ્ધા વખતમાં] બહલ [મરીશ] ત્યાં તારા મીત્રને છાતીમાં ધાલી મળજો અને પુછજો ૨૭ શમ સાથે વિરોધ કરવાથી કેવા કુશળ થાય છે તે તમામ વાત તે (વાળી) તમને બરાબર સમજાવશે ૨૮ તું અને હોસલાવા ખાચે છે પણ જેના હૃદયમાં રામ ન હોય તેના પ-

નર્મી [બેઠ] હોય છે. ૨૯ હે રાવણ ! હું [શ્રી રામના ચરણમાં ગયો તે] કેહાં માત્ર તે સત્ય અને તે' તને કુળ પાળક માન્યો તે પણ સત્ય; પણ આ વાતને અંધજો અને બહેરો પણ ન જાને અને તારે તો આંખ તથા કાન વીશ વીશ છે છતાં જાને છે માટે તેને ધન્ય છે. ૩૦ જે રામના ૩૧ તેનો ફત થવાથી મેં માફ કુળ બોલ્યું ૩૨ એવી તારા હૃદયમાં યુદ્ધિ થઈ છતાં તે હૃદય કેમ ચીરાઈ જતું નથી ! ૩૩ કપાની (અંગદની) ૩૪ ડોળા કાઢીને, ખીભાને ૩૫ હું તમામ નીતિ ધર્મ જાણ્યું. (ફત ન મરાય તેવો ધર્મ છે) માટે હે ખળાં (અંગદ] તારાં કદાચ વચન સંકળ કર્યું છું ૩૬ અંગદ બોલ્યો કે તું પર ભીને હરી લાવ્યો છો એ તાર્ક ધર્મભાષણ મેં સાંભળ્યું છે. ૩૭ હમણાંજ હનુમાને બાળી મૂકવા માટે પુ'છડું સળગાવ્યું હતું તે વખતે ફત રક્ષા કદવાળી તારી નીતિ પણ મેં જાણી છે. તું આવા ધર્મ અને વ્રત પાળે છે માટે યુદ્ધી કાં મરતો નથી. ૩૮ તારી બેનના નાક અને કાન કાંચા ત્યારે તે' તારાં ધર્મ સમજીને ક્ષમાતું પાલન કર્યું હતું. ૩૯ તારી ક્ષમા અને શીલતા જગતમાં જાહેર છે મારા પણ મોટા બાળ્ય કે તારાં અને દર્શન થયાં. ૪૦ (મદારી પાસે વાનર નામે છે તે વાત કહે છે) હે અંગદ ! તમને ધન્ય છે કારણ કે તમે તમારા ધણીને માટે જ્યાં ત્યાં લાજ તજ દર્શન નાચો છો. ૪૧ તમે વાનર નાચી કુદીને લોકોને રીજાવી ધણીને ગુજારે કરી સેવા ધર્મમાં મોટા ગણાઓ છો. ૪૨ હે અંગદ ! તારી જાતજ સ્વાર્મી ભક્ત છે માટે તું તારા ધણી રામના શુભ કેમ ગાયા વિના રહે પણ ૪૩ હું શુભ આહક અને પરમ સુખન છઉં માટે તારા કહવાં વચને કાને ધરતો નથી ૪૪ અંગદ બોલ્યો કે તારી શુભઆહકતા અને હલુ-માને સંભળાવી દીધી છે ૪૫ તારી અશોક વાડી ભાંગી તારા એક પુત્રને માર્યો, અને તારે' નગર બાલ્યું તો પણ તે' તેના કાંઈ શીક્ષાં કરી નહી. (કરી છે)

૪૯ સોઠ વિચારીત તવ પ્રકૃતિ સુહાઈ, હથ કપર મે કીન દિકાઈ

૫૦ જેઠે આથ જો કુછ કપિ જાખા, તુફરે લાજ ન રોષ ન માખા

દો:—૪૮ વક ઉકિત ધનુ વચન શર, હૃદય દહેઉ રિપુ કીથ

પ્રતિ ઉતાર સહસીન મનહુ, કાઠત ભટ હથ શીથ

ચો:—૪૯ જો અસ મતિ પીતુ ખાયઉ કીશા, કહી અસ વચન હૃસા હથ શીશા

૫૦ પિતુહી ખાઈ ખાતેઉ અખ તોહિ, અખહિ સમુગી પરા કધુ મોહી

વાલિ વિમલ યથ લાજન બનિ, હતોં ન તોહિ અધમ અભિમાની

૫૧ કહુ રાવણ ! રાવણ જગ કેતે, મેં નિજ શ્રવણ સુને સુનુ તે તે

૫૨ બલિ જીતન એક ગયઉ પતાલા, રાખા ખાંધી શિશુન હથ થાલા

૫૩ એલહિ બાલક મારહિં બાઈ, હથ લાગી બલી દીનહુ છુડાઈ

૫૪ એક બહોરી સહસ ભુજ દેખા, ધાય ધુરા જનુ જનુ વિશેખા

કોતુક લાગી ભવન લે આવા, ૫૫ સો પુલસ્ત્ય સુનિ બથ છુડાવા

દો:—૫૬ એક કહત મોહિ સકુચ અતિ, રહા બાલિકે કાંખ

૫૭ ઇન્દ મહુ રાવણ કેવન તુમ, સત્ય કહહુ તણ માખ

ચો:—૫૮ સુન શઠ સોઠ રાવણ બલ શીલા, હર ગિરી બન બનુ ભુજ લીલા

૫૯ બન ઉમાપતિ બસુ સુરાઈ, પૂજે જેહિ શિર સુમન ચઢાઈ

૬૦ શિર સરોજ નિજ કરન ઉતારી, પૂજેહુ અમીત ધાર ત્રીપુરારી

૬૧ ભુજ વિક્રમ બનહિ દિગપાલા, શઠ ! અજહુ જિનકે ઉર શાલા

૬૨ બનહિ દિગજા ઉર કઠીનાઈ, જખ જખ બિરેઉ બથ વરિ આઈ

૬૩ જીનકે દશન કરાલ ન કુટે, ઉર લાગત સુલક ઈવ કુટે

૬૪ બસુ ચલત ડોલત ઇમી ધરણી, ચઢત મત્ત ગજ જીમી લઘુતરણી

૬૫ સોઠ રાવણ જગ વિકિત પ્રતાપી; સુને ન શ્રવણ અલીક પ્રલાપી !

દો:—૬૬ તેહિ રાવણ કહ લઘુ કહસી, નર કર કરસી ખખાન

૪૬ તારા આવો બલી સ્વભાવ બાળીને હે રાવણ ! મેં તારી પાસે આવવા હીમત કરી છે ૪૭ હવેમાને જે મંઈ કશું તે અહીં આવીને મેં જોયું કે હે રાવણ ! તારે લાજ, કોષ કે અલંકાર એમાનું કશું નથી. ૪૮ અવળી વાણીરૂપી ધૃતધ્વખાંધી વચનરૂપી બાણી નાખી અંગદ રાવણના હૃદયને બાળતો હતો. પણ ધૃત્યતરૂપી સાયુસીથી પકડીને તે વચનને હૃદયમાંથી રાવણ કાઢતો જતો હતો. ૪૯ આ તારી અલસીજીવ તે તારા માખ

વાળીને ખાધો (મરાળ્યો) ૫૦ બાપને ખાધો તેમજ તને પણ હમણું ખરત પણ હમણું
 મને માઠ આવ્યું કે મારો પિતા વાળીના નિર્ભળ મશરુ તું પાત્ર છે. તું માઠ રાખનાર
 છે. માટે હે અભીમાની ! હું તને મારતો નથી. ૫૧ આ સંસારમાં કેટલાક રાવણ છે !
 તે કહે. મેં જે જે રાવણ સાંભળ્યા તે કહું તે સાંભળ પર એક રાવણનો બહીરાબને
 જીતના પાતાળમાં ગયો હતો. ત્યાં બાળકોએ તેને હથથાળામાં બાંધી રાખ્યો હતો. ૫૩
 બાળકો રમતાં રમતાં તેને મારતાં હતાં. બહીરાબને કયા આવવાથી તે રાવણને છોડાવ્યો.
 હતો. ૫૪ એક રાવણને તો સહઆણુને બળકીડા કરતાં દેખ્યો હતો. ત્યાં તે રાવણને
 એક જીવડાં જેવો ગણી કોતક માટે પોતાને ઘેર આવડ્યો હતો. ૫૫ ત્યાંથી યુક્ત્ય મુનીએ
 તે રાવણને છોડાવ્યો. ૫૬ હવે એક વાત કરતાં તો મને સંકેત થાય છે. તે એક એક
 રાવણ વાળીની કાખમાં પકડાયો હતો. ૫૭ ઉપલા તમામ રાવણમાં તું કયો રાવણ તે
 મને માખ (અભીમાન) તજીને સાચું કહે. આ ત્રણે રાવણનાજ દૂષણ છે, તે તેને
 શરમાવવા માટે અંગદે કહ્યાં છે ૫૮ હવે રાવણ કહે છે કે હે શઠ ! જેના હાથની લીલાને
 હરગિરિ (કેલાસ) બળે છે તેજ તે બળવાન રાવણ છે. ૫૯ જેના શુરાતનને સદાશીવ
 બળે છે કારણકે માયા કાપીને પુષ્પની માથે સદાશીવ ઉપર ચડાવ્યા છે. ૬૦ પોતાને
 હાથે માયાઓરૂપી કમળો ઉતારીને જેણે ધણીવાર શીવને પુજ્યા છે તે રાવણ ૬૧ જે
 રાવણની જીવનમળને ઇદ્રાદિ દિગ્પાસો પણ બળે છે તે રાવણ હે શઠ ! હજીસુધી દિગ્પાસોના
 હથથમાં સાંભ્યા કરે છે. ૬૨ જ્યારે જ્યારે પરિઆર્થ (બળાત્કારથી) દિગ્ગજની સાથે ભિરદે
 (લડયા) છે. ત્યારે ત્યારે તે રાવણની છાતીની કઠીનતા દિગ્ગાઓએ બાંધી છે. ૬૩ લડતાં
 લડતાં તે દિગ્ગજોના વિકરાળ દંતો મુળાની પેઠે દુટ્ટી ગયા છે પણ હજી કરીવાર કુટ્યા નથી
 (કુટ્યા નથી) ૬૪ જેમ નાના મચ્છલામાં મોટો હાથી ચડતાં તે મચ્છલો ડોહી બળ તેમ જે
 રાવણના ચાલવાથી હે અંગદ ! પૃથ્વી ડોલે છે તે રાવણ ૬૫ અલીક પ્રલાપી એટલે
 અલ્યા જુઠા બોલા-અંગદ ! જે રાવણને પ્રતાપ બળતમાં પ્રસિદ્ધ છે તેને હજી તે કાને
 સાંભળ્યો નથી ? ૬૬ તે રાવણને તું તુચ્છ ગણે છે અને નર-માર એવા રામના
 તું વખાણ કરે છે ?

૧૭૨ કપિ ખર્ગેર ખર્વ ખલ, અખ બાના તવ જ્ઞાન

ચો:—સુનિ અંગઠ ૧૮ સકોપ કહ વાણી, બાહુ સંભારી અધમ અસિમાની !

૧૯ સહસ બાહુ ભુજ ગહન અપારા, હહન અનલસમ બાસુ કુઠારા
બાસુ પરશુ સાગર ખર ધારા, છુટે નર અગણીત બહુ વારા
તાસુ ગર્વ જેહિ દેખત ભાગા, સો નર કિમિ? દશકંઠ અભાગા !

૨૦ રામ મનુજ કસરે શઠ ખંગા, ધન્વી કામ નહી પુનિ ગંગા
પશુ સુરધેનુ કલ્પતરૂ રૂખા, અન્નદાન અરૂ રસ પીયુખા
વૈનતેય ખજ અહિ સહસાનન, ચિંતામણીકી ઉપલ કશાનન
સુન મતિ મંઠ લોક વૈકુંઠા, લાલકિ રઘુપતિ ભકિત અંકુઠા

દો:—૨૧ સેન સહિત તખ માન મધિ, વન ઉભરી પુર ભરિ

કસરે શઠ હનુમાના કપિ, ગયઉ જો તવ સુત મારી

ચો:—૨૨ સુન સુવણુ પરિહરિ ચતુરાઈ, ૨૩ ભજસિ ન કૃપા સિંધુ રઘુરાઈ

જો ખલ ભયસિ રામકર દ્રોહિ, પ્રહ્લ રુદ્ર શક રાખી ન તોહી
૨૪ મૂઠ ! મુધાજનિ મારસિ ગાલા, રામ દ્રોહ હોઈહિ અસહાલા
૨૫ તવ શીર નીકર કપિનકે આગે, પરિહે ધરણી રામશર લાગે
૨૬ તે તવ શીર કંદુક ઇવ નાના, ખેલહી બાહુ ક્રીશ યોગાના
૨૭ જખહિ સમર કોપહિ રઘુનાયક, છુટહિ અતિ કરાલ બહુ સાયક
તખ કિ ચલહિ અસ ગાલ તુહારા, અસ વિચારી ભજ રામ ઉહારા
૨૮ સુનત વચન રાવણુ પરજશ, જરત અનલ મહં જનુ મૂત પશ

x x x x x

૨૯ કોલ કામવશ કૃપણુ વિમૂઠા, અતિ હરિદ્ર અયસી અતી ખૂઠા

સદા રોગવશ સંતત કોધી, રામ વિમુખ જૂતિ સંત વિરોધી

૩૦ તનુ પોષક નિંદક અધખાની, જીવત શખસમ ચોહક પ્રાણી

x x x x x

દો:—૩૧ ભુમિ ન છાંદત કપિ ચરણુ, દેખત રિપુ મહ ભાગ

કોટિ વિધન જામિ સંત કહ, તદપિ નીતિ નહિ ત્યાગ

હે અર્ધ અને ખજ વાનર ! ૧૮ કોપથી. ૧૯ સાક્ષાત્પુનની ધણી ભુજાઓરૂપી વનને બાળવામાં જેતો કુહાડો અગ્નિરૂપ હતો, અને જેમ હસુરામના કુહાડાની ધારરૂપી સાગરમાં ધણી રાગાઓ ધણીવાર પુડી મુવા છે તે પરસુરામનો ગર્વ જે રામને દેખતાંજ ખાંગી ગયો તે રામ, હે અભાગિયા રાવણ ! સાધારણ માણસ કેમ હોઈ શકે ! ૨૦ અંગઠ કહે છે કે હે શઠ ! હે બંગા (ભુવ્વા) ! જેમ કામદેવ માધારણુ ધનુષારી નથી, જેમ ગંગ

સાધારણ નદી નથી, જેમ કામધેનુ સાધારણ પશુ નથી, જેમ કલ્પતર સાધારણ ઝાડ નથી, જેમ અન્નતુલં દાન પણ સાધારણ નથી, જેમ રસ ધણા પણ અમૃતનો રસ સાધારણ રસ નથી, જેમ ગરૂડ સાધારણ પક્ષી નથી, જેમ સહસ્ત્ર મુખ વાળો શેષનાભ તે સાધારણ અહિ (સાપ) નથી, હે દયાળુ! ચીંતામણી એ સાધારણ ઉપલ (પથર) નથી, હે મતિમંદ રાવણ! વૈકુંઠલોક તે સાધારણ ભોલ નથી, તેમ રામ તે સાધારણ માણસ હોઈ શકે! અને તેની અંદુલિત ભક્તિ તે કઈ સાધારણ લાભ માની શકાય? ૭૧ હે શઠ ! કૌત્ય સહીત તારા માનને જેણે ચુથી નાંખ્યું, તારી અશોક વાડીને જેણે ઉગડ કરી. તારા શહેરને જેણે બાળ્યું અને જે તારા પુત્રને ખારીને ગયો તે હનુમાન એક સાધારણ વાનર કહેવાય? ૭૨ ડહાપણ તણને હે રાવણ! સાંભળ. ૭૩ કૃપાના સમુદ્ર એવા રાખને નહીં બળે અને ઉલટો તેને! દ્રોહ કરીશ તો બ્રહ્મા રૂદ્ર અને ઇંદ્ર કોઈપણ તને જીવાડશે નહીં. તારી રક્ષા કરશે નહીં. હે મુઠ ! તું નકામો બડાઈ મારે છે. રામને! દ્રોહ કરવાથી એવા હાલ થશે કે. ૭૫ તારા માથાને! સમુદ્ર રાખના બાણ વાગવાથી પૃથ્વી ઉપર વાનરો પાસે પડશે. ૭૬ તે દડા જેવા તમારા માથાથી રીંછો તથા વાનરો. જોગાનમાં રમશે. ૭૭ જ્યારે લડાઈમાં રામ કેપશે એટલે જ્યારે તે રામના અતી ભયંકર બાણો છૂટશે ત્યારે આ તારી ડંડાસ આજુ રહી શકશે! નહીંજ, માટે વિચાર કરીને ઉદાર રામચંદ્રને બળ. ૭૮ અંગદનાં આવાં વચને! સાંગવવાથી ધીમાં અગ્નિ નાંખતાં જેમ બડકા થાય તેમ રાવણના શરીરમાં બડકા થવા લાગ્યા. ૭૯ વામનાર્ગી (ધર્મને રસ્તે બૂઝા પડેલા), કામી, લોભી, મૂર્ખ, બીખારી, અપકીર્તિ વાળો, ધણેજ વૃદ્ધ, સદાનેક રોગી, સદાનેક કોપી. પ્રભુથી ઉલટો ચાલનારો, વેદ તથા સંતનો દ્રોહી, ૮૦ પેટભરો, નિંદાકરનારો, અને પાપી એ ચોદ જવતે મુવા જેવા છે. (રાવણે બહુ ખીભાઈને રાક્ષસોને આજ્ઞા કરી “ આ વાનરને ખાઈ જાઓ. અંગદે સભામાં પોતાનો પગ રોપીને કહ્યું કે “ જો કોઈ મારો પગ ઉઠાવી શકે તે હું સીતાજીને હારી નઉં ” આ સાંભળી તમામ રાક્ષસો ઉઠ્યા, પ્રયત્ન કરી ચૂક્યા, પણ કાંઈ વળ્યું નહીં. કાગણુઠેડી ગરૂડને કહે છે કે હે ગરૂડજી! જેમ કાંઈ યોગી પુરૂષ મોહરૂપી વૃક્ષને ઉમેડવા પ્રયત્ન કરે પણ ઉમેડી શકે નહીં તેમ અંગદના પગને પણ કાંઈ ખજોડી શક્યું નહીં. ૮૧ જેમ હજારે વિદ્યુત આવે તો પણ સંત પોતાની નીલિને ત્યાગ રહતા નથી તેમ હજારે રાક્ષસો મથ્યા તો પણ અંગદનો પગ પૃથ્વી ઉપરથી ખસ્યો નહીં તે જોઈને રાક્ષસોનો અપકાર ઉતરી ગયો. [તરણુનો મેર બનાવે એવી જે પ્રજુની સતા છે તેને માયામાં રચો: મર્યો રાવણ કેમ સમજી શકે! ધનના અગર વિધાના મદમાં જીકી નજ પ્રજુ ભક્તોને પળવે તેવા રાવણ તોર તજે નહીં. જેવું મોત નજદીક આવે તેને ગમે તેવી રામબાણ દવા પણ કાર કરી શકે નહીં; તેમ રાવણનું મોત નજદીક આવ્યું હતું માટે અંગદની ઉત્તમ શીખામણ ગળે ઉતરી નહીં.)

હનુમાન કાળનેમી પ્રસંગ.

શ્રો:—તમે લગી છે આયોહનુમાના, 'અનુજ દેખી પ્રભુ અતિ દુઃખ મોના
જામવત કહ વેધ સુખેના, લોક રહ રૂપકથિ કેઉ હેના
ધરિ લઘુ રૂપ ગયઉ હનુમતા, 'આનેઉ ભવન સમેત તુરંતા

દો:—રઘુપતિ ચરણ સરોજ શીર, નાયઉ 'આય સુખેન
'કહા નામ ગિરિ ઝાપધી, જાઉ પવન સુત લેન

શ્રો:—રામ ચરણ સરસીજ ઉર રાખી, 'ચલેઉ પ્રભંજન સુત બલ ભાખી
'વહાં દુત એક મર્મ જનાવા, રાવણ કાલનેમી ગુહ આવા
'દશમુખ કહા મર્મ તેહિ સુના, પુનિ પુનિ કાલનેમી શિર ધુના
'દેખત તુમહિ' નગર જેઈ જારા, તાસુ પંથ કો રોકનહારા!
ભણ રઘુપતિહિ કરો હિત અપના, તજહુ નાથ અખ 'વૃથા કલપના
નિલકંજ તનુ સુંદર શ્યામા, હૃદય રાખુ 'લોચન અભિરામા
અહંકાર મમતા મઠ ત્યાગુ, 'મહામોહ નિશિ સોવત ભગુ
'કાલ વ્યાલકર ભક્ષક બેઈ, સપનેહુ સમર કો છતિય સોઈ

દો:—સુનિ દશકંઠ 'રિસાન તખ, 'પતેઈ મન કીન્હ વિચાર
રામદૂત કર મરણુ ભલ, 'ચહ બલ નતુ મોહિ' માર

શ્રો:—અસ કહિ ચલા રચી 'મગ માયા, સર સંદીર વર યાગ બનાયા
મારુત સુત દેખા શુભ આશ્રમ, 'મુનિહિ' યુગી જલ પીયો બય શ્રમ
રાક્ષસ કપટ 'લેખ તહું સોહા, 'માયા પતિ દૂતહિ મન મોહા
તરત પવનસુત નાયઉ માયા, 'લાગસો કહે રામ શુષ્ક ગાયા
'રહોત મહારણુ રાવણુ રામહિ', છતહિ રામ ન સંશય ચામહિ'
'મહા રહે મેં દેખોં ભાઈ, રાન દ્રષ્ટિ બલ મોહિ' અધિકાઈ
'માંગાજલ તેહિ કીન્હ કમંડલ, કહ કપિનહિ' અધાઉ ચેરે જલ

ઈદ્રજીત તથા લક્ષ્મણુ લડતાં ઈદ્રજીત થાકી ગયો. પોતાને સંકડાએલો બેઈ, બહાએ
આપેલી 'વીર ધાતીની' નાખી સાંગ ઈદ્રજીતે લક્ષ્મણુને મારી મનુખ લીલા કરવા
આવેલા લક્ષ્મણુરો શેર નારાયણ સુર્જનારૂપમાં મુઠ ગયાં લડાઈ બંધ થઈ અને મોહાએ
માખ વળ્યા તે વખતે હનુમાન લક્ષ્મણુને ઉપાડી રામ પાસે આવ્યાં. લક્ષ્મણુને બેઈ ર

એને તેડવા કાઢીને મોકલે ૩ (ધરમાં કંઈ દવા રહી જાય તે લેવા આવવી પડે તે માટે સુપેણ લેદને તેના ધર સહીત હતુમાને તુરત આવ્યો ૪ સુપેણે આવીને ૫ ગીરી તથા દવાનું નામ કહ્યું. ૬ ખસ બાખી-ખોખારે મારીને એટલે ઉત્સાહથી હતુમાને આવ્યા ૭ લંકામાં હતુમાને ઓપધી લેવા જાય છે તેમની વાત કોણે સંભળીને કહી. (કાળ નેમી નામનો એક પ્રમંડ માયાવી દેવ હતા) ૮ સંભળીને તે વાત કાળ નેમીને કહી અને તેણે પણ સાંભળી પણ કાળ નેમીએ સાંભળીને માથું ધુણવ્યું—અશક્ય કાર્ય છે એમ કહ્યું ૯ કાળ નેમી બોલ્યો જેણે લંકા બાળી તેને કાણ શેઠનાર છે તે આપ સમજી શકતા નથી? ૧૦ અશક્ય ખટખટ ૧૧ આંખોને પ્રીય લાગે તેવા ૧૨ મહામોહરૂપિ રાત્રીમાં સુતા છે તે જાણે ૧૩ કાળ નેવા સર્વને પણ ખાધ જાય એવા પ્રભુને રામને સ્વપ્નામાં પણ યુદ્ધમાં કાણ જીતી શકે! ૧૪ તુરત રીસાયો ૧૫ તે વખતે કાળ નેમીએ મનમાં મનમાં વિચાર કર્યો કે ૧૬ નહીંતો આ ખળ મને મારશે ૧૭ હતુમાનના રસ્તામાં માયાથી સંભવરને રોકે એક મંદિર અને મંદિરની આસ પાસ એક મંદર બાગ બનાવ્યો ૧૮ સુતી મળીને તે આશ્રમમાં જળ પીવા હતુમાને આવ્યા ૧૯ વેપ ૨૦ માયાના પતિ એવા રામચંદ્રના હૃત હતુમાનનું મન પણ તે સુતીનો વેપ જોઈ મોહમાં પડ્યું ૨૧ તે લાગતાજ તે (સુતીના વેશમાં એટલે કાળ નેમી) રામચંદ્રિત્ર બાવા લાગ્યો કે ૨૨ હાલ રાવણ તથા રામને મહાયુદ્ધ ચાલે છે તેમાં રામ જીતશે તેમાં કંઈ શંકા કરવા જરૂર નથી. ” ૨૩ તે હું અહીં બેઠો બેઠો જોઉં છું ૨૪ હતુમાને જળ માંડ્યું કાળ નેમીએ કહ્યું આપ હતુમાને કહ્યું કે “ થોડા જળથી નહીં ધરાઈ ”

૨૫ સર મજનન કરિ આતુર આવહું, દીક્ષા દેઉં જ્ઞાન જેહિં પાવહું
દો:—૨૬ સર પેઠત કપિ પદ ગહે, મકરિ અતિ અકુલાન

મારિ સો ધરિ હીન્ચ તનુ, અહિ ગગન ચઢી ચાન

ચો:—કપિ ૨૭ તવ દરશ લઈઉં નિષ્પાપા, મિટા તાત મુનિવર કર શાપા
૨૮ મુનિ ન હોય ચહ નિશિચર ઘોરા, માનહું સત્ય વચન કપિ મોરા
અસ કહિ ગઈ અપસરા જખડી, નિશીચર નીકટ ગયે કપિ તખડી
કહ કપિ મુની શુર દક્ષિણા લેહું, પાછે હમહિં મંત્ર તુમ દેહું

x x x x x

શીર લંચુર લપેટિ પહારા, ૨૯ નિજ તનુ પ્રગટે મરતીવારા

રામ રામ કહ ૩૦ છાંડેસી પ્રાના, મુનિ મન હર્ષિ અલે હનુમાના

હનુમાન ભરત મિલાપ.

ચો:—૧ દેખા શૈલ ન ઐપધ ચીન્હા, સહસા કરી ઉપારી ગિરિ લીન્હા

૨ ગહિગિરિ નિશિનભ ધાવત ભયભી, અવધ પૂરી ઉપર કપિ ગયઉં

દો:—દેખા ભરત વિશાલ અતિ, ૩ નિશિચર મન અનુમાની

૪ વિનુ ફર શર તકિ મારેઉં, ચાપ શ્રવણુ લગી તાનિ

ચો:—૫ રેઉં મુશ્ચિત ૬ મહિ ૭ લાગત સાચક, મુમિરત રામરામ રઘુનાયક
મુની ૮ પ્રીય વચન ભરત ઉઠી ધાયે, કપિ સમિપ અતિ આતુર આવે

૯ વિકલ વિલોઠી કીશ ઉર લાવા, બાગત નહિં બહું ભાંતિ જગાવા

૧૦ મુખ મલીન મન ભયઉં દુ:ખારી, કહત વચન ભરી લોચન વારી

૧૧ જેહિં વિધિ રામ વિમુખ મોહી કીન્હા, તેહિં પુનિ ચહ દારણુ દુ:ખ લીન્હા

૧૨ જે મોર મન વચ અરુ કાયા, પ્રીતિ રામપદ કમલ અમાયા

૨૫ કપટ મુની યોધ્યા કે “ આ સયોવરમાં જળપાન કરીને તરત આવીં એટલે હું તમને દીક્ષા [બોધ આપું] જેથી જ્ઞાન થાય ” ૨૬ સરાવરમાં પગ મુખતાં એક મધરીએ હનુમાનને પગ પકડ્યો. તેથી હનુમાને અકળાઈને તેને મારી. (અલ્યાસીને સ્ત્રી જાતીને સંગ એ અકળામણુ હોય અગર મધરી ઉદ્ધારને માટે વાટ જોઈને અકળાઈ હોય). ૨૭ તારા દર્શનથી પવિત્ર થઈ. [તે પૂર્વે ઉગ્રની અપસરા હતી દુર્વાસાના શાપથી રાક્ષસી-મધરી બની હતી.] ૨૮ એ અપસરાએ કહ્યું કે “ કે હનુમાન! આ આશ્રમમાં એટલો મુની નથી પણ માયાથી રાક્ષસ છે ” ૨૯ પોતાનું ૩૫. ૩૦ પ્રાણુ તબ્યા.

૧ પર્વત જોયો પણ ઐપધની ખબર પડી નહીં ૨ પર્વત લઈને રાત્રીએ આકાશ માર્ગે હનુમાન દોડતા આવતા હતા. રસ્તામાં અયોધ્યા ઉપર અન્બા. ૩ રાક્ષસ છે એમ સમજી. ૪ ધનુષ્યને કાન સુધી ખેંચીને કણાવિનાનું બાણ માર્યું, ૫ પૃથ્વી ઉપર. ૬ બાણ લાગતાં હનુમાન મુઠ્ઠા ખાઈને પડ્યા. ૭ રામના સ્મરણથી પ્રીય વચન. ૮ હનુમાનને મુઠ્ઠાંતે જોઈ હૃદયમાં ચોખ્ખા. ૯ ભરતજીનું મુખ કરમાઈ ગયું અને મનમાં દુ:ખ થઈ. આખમાં જળ ભરીને કહેવા લાગ્યા. ૧૦ જે હવે મને રામથી વિમુખ ક્યોં તેનું ૧૧ રામના કમળ સરખા ચરણમાં મન વાણી અને સરીરથી અમાયા (કપટ સંકેત) ભાંતિ હોય તો.

૧૨૦ કપિ હોઈ વિગત શ્રમ થયા, એ મોપર રઘુપતિ અનુકૂલા
વચન સુનત ઉઠી એક કપિશા, કહિ જ્ય જ્ય કોચલાધીસા

ચો—લીન્હ કપિહિ ઉર લાય, પુલક ગાત ૧૨૧૦ વચન સજલ

પ્રીતિ ન હૃદય સમાય, સુમિરી રામ રઘુકુલ સિલક

ચો—તાત કુશલ કહું ૧૨૧૧ સુખ નિધાનકી, સહિત અનુજ અર માતુ જાનકી

કપિ સખ ચરિત ૧૨૧૨ સમાસ બખાને, ભયે દુઃખીત મનમે પછીતાને

૧૨૧૩ અહલ દેવ મેં કત જમ જાયઉં, પ્રભુકે એકો કાજ ન આચઉં

જાની ૧૨૧૪ અવસર મન ધરિ ધીરા, ૧૨૧૫ પુની કપિસન બોલે બલ વીરા

૧૨૧૬ તાત ! ગહરૂ હોઈ હું તોહિં જાતા, કાજ નશાઈ હોત પ્રભાતા

૧૨૧૭ થડુ મમ સાચક શૈલ સમેતા, પઠવોં તોહિં જહું કૃપા નિકેતા

સુની કપિ મન ઉપજ અભિમાના, મોરે ભાવ ચલહિ કિમી બાના

૧૨૧૮ રામ પ્રતાપ વિચારી બહોરી, વંદિ ચરણ બોલેઉં કરજેરી

તવ પ્રતાપ ઉર રાખી ગુસાંઈ, રરજેહોં નાથ ! બાણકી નાઇ

હર્ષિ ભરત તબ આચસુ દીન્હા, પદ શીરનાઈ ૧૨૧૯ ગમન તબ કીન્હા

રાવણુ કુંભકર્ણુ સંવાદ.

ચો—વ્યાકુલ કુંભકર્ણુ પહું ગયઉ, ૧૨૨૦ કરી બહુ ચતન જગાવન ભયજી

જગા નીશીચર દેખીય કૈસા, ૧૨૨૧ માનહુ કાલ દેહ ધરી વૈસા

કુંભકર્ણુ પુછા સુન ભાઇ, કાહે તવ સુખ ૧૨૨૨ રહા સુખાઈ

૧૨૨૩ કથા કહિ તેહિ અખ અભીમાની, જેહિ પ્રકાર સીતા હરિ આનિ

૧૨૨૪ તાત ! કપિન નિશિચર સંહારે, મહા-મહા ચોદા સખ મારે

૧૨ તથા એ પ્રભુની મારા ઉપર પ્રીતિ હોય તો આ કપિને શ્રમ તથા પીડા મરી જશે. ૧૩ આખોમાં જળ લાવીને ૧૪ રામના ૧૫ કુંડામાં કહી દીધી. ૧૬ અરે દેવ !

કુંડા માટે જનમ્યો છડે કે પ્રભુના એક કામમાં આવતો નથી ? ૧૭ અત્યારે ખોટી થવા જેવો વખત નથી એમ સમજી ૧૮ બળવાન ભરતજીએ હનુમાનને કહ્યું. ૧૯ ભરત બોલ્યા કે હે તાત ! ત્યાં જતાં તમને મોડું થશે અને પ્રભાત થતાં કામ બગડી જશે.

૨૦ પર્વત સહિત મારા બાણ ઉપર ચડે એટલે જ્યાં રામ છે ત્યાં તમને મોકલી આપું.

૨૧ પ્રાછળથી (બહોરી) રામને પ્રતાપ યાદ આવતાં ૨૨ હે નાથ (ભરત) ! કુંડો તો બાણની આદક [ત્વરાથી] જઈશ. ૨૩ ગયા.

રાવણને ચોદાની જરૂર પડતાં તે કુંભકર્ણુને જગાડવા આવ્યો. ૧ બહુ ચતન કરીને જગાડ્યો. ૨ કાળ પોતેજ દેહ ધરીને ન આવ્યો હોય ! ૩ કરમણ ગયું છે ? ૪ તમામ પટાત ૫ હે તાત ! કુંભકર્ણુ ! વાનરો દેવને મારે છે. [વખત બદલાય ત્યારે ન બનવાઈ અને].

દોઃ—દશ કંધરકે ખચન સુનિ, કુંભકર્ણુ' મિલિખાન

જગદમ્યા હરિ આનિ દે, શઠ આહસી કલ્યાણુ

શોઃ—લાલ ન કિન્હ તે નિશીચરનાહા, અખ મોહિ' આઈ જગાયઈ કાહા

અજહુ તાત ત્યાગહુ અભિમાન્યા, ભજહુ રામ હોઈહિ કલ્યાનાં

દોઃ—ત્યાગ નીતિ-પથ ધર્મ તજ, હરી આની પરનારી

રાજનીતિ પરમાર્થતા, તુમ અખ દીન્હ વીસારી

શોઃ—૧^૦તાત રામ પ્રાકૃત નર નાહિ, પુરણુ બ્રહ્મ લખહુ મનમાંહિ

૧^૧ભૂકે ભાર હરણુ અવતારા, લીયો કલો નારહ બહુ બારા

૧^૨હે દશ-શીશ મનુજ રઘુનાયક ! બકે હનુમાનસે પાયક

અહા ! બંધુ તે' કીન્હ ૧^૩બુટાઈ, ૧^૪પ્રથમહિ મોહિ ન જગાયહુ આઈ

કુંભકર્ણુ મિલિખણુ સંવાદ.

શોઃ—દેખ મિલિખણુ આગે આવ્યો, ૧^૫પુનિ પદગહિ નીજ નામ સુનાયો

૨^૫મનુજ ઉઠાય હૃદય તેહિ લાવા, રઘુપતિ ભકત જાનિ મન લાવા

તાત ! લાત રાવણુ મોહિ મારા, ૪^૫કહત પરમહિત મંત્ર વિચારા

૫^૫તેહિ ગલાની રઘુપતિપહાં આવયઈ, દીન જાનિ પ્રભુકે મન લાયઈ

૬^૫સુન સુત લયઈ કાલવશ રાવણુ, સો કિમિ માને પરમ શીખાવન

ધન્ય ધન્ય તે' ધન્ય મિલિખણુ, ૭^૫લયઈ તાત નીશીચર કુલ ભુષણુ

૮^૫બંધુ ! વંશ તે' કીન્હ ઉબગર, ભજઈ રામ શોભા સુખસાગર

દોઃ—મન કમ ખચન કપટ તણ, ભજહુતાત રઘુવીર

૧^૬જહુ ન નિજ પર સૂઝે મોહિ, લયઈ કાલવશ વીર !

૬ કથવાયો. ૭ જગદમાને હરિ લાવીને જે કલ્યાણીની વાત કેમ કરે છે ? ૮ હે રાક્ષસોના રાજા ! તેં સાઈ કયું નથી, અત્યારે મને જગાડવાથી શું લાભ થશે ? ૯ હજી પણ અભીમાન તણ થો અને રામને બળે તો કલ્યાણુ થશે ૧૦ રામ સાધારણ માણસ નથી પણ પૂરણુ ધર્મ છે એમ સમજ. ૧૧ મૃદીની ભાર ઉતારવા અવતાર છે. ૧૨ જેના હનુમાન જેવા તો સેવક છે તે રામને માણસ કહેવાય ? ૧૩ મોટી ભૂલ ૧૪ મને પ્રથમ કેમ ન જગાડ્યો ?

કુંભકર્ણુને રણના મેદાનમાં આવતો જોઈ વિભિષણુ તેની સામે મળવા આવ્યો. તે વખતે ચમ્પેલી વાતચીતનો આ પ્રસંગ છે. ૧ વિભિષણુ કુંભકર્ણુનાં પણ પકડી [નમીને] પોતાત્ નામ આપ્યું-એળખાણુ આપી (લડવા આવતાં કુંભકર્ણુ નિશામાં ચક્રચુર હતા) ૨ વિભિષણુને ૩ પ્રસન્ન થયો ૪ પરમ કલ્યાણુ થામ એવી સલાહ આપતો હતો ત્યાં. ૫ તે દુઃખથી ૬ હે પુત્ર જેવા નાનાભાઈ ! રાવણુ કાળ વશ થયો છે ૭ રાક્ષસ કુળનો રાણુગાર થયો. ૮ હે ભાઈ ! તેં આપણા કુળમાં કંઈ માર્યો. ૯ ભજજે. ૧૦ હે વીર ! તું અહીંથી આવ્યો જ, કારણ કે હું પણ કાળ વશ થયો છઉં એટલે મને પણ નિજ [પોતાત્] અને પર [પ્રારમ] ધં માન રહ્યું નથી. [દેવો પણ મરવા વખતે સૂચને છે કે માનવ જીવન ધારણુ કરીને ખરું કર્તવ્ય પ્રશ્નની ભક્તિ છે.]

સુલોચના મંદોદરી વિલાપ.

દોઃ—સજ્જિભિષ્ણુ ^૧પાયઉ, ^૨અમર કલ્પ નિરખાહ

^૩લાની વથ દુઃખ સુખ ભગત, ઉપદેશીય કહું કાહ

ચોઃ—^૪સુન્દી વચનકી મોહિ પરતિતી, ^૫અનુભવ ઢોહકાર અર છતી
અખ પુત્રી ! પરિહરી સખશોકા, પતિ સંગ વેગી જાહું પરલોકા
જાહું રામપહિ પતિ ^૬શીર લાગી, ^૭તજ સંકોચ આન કિન માંગી
^૮આજ ન હોય લાજકર ભૂષણ, સમયહીન ગુણ ગણીય ન દુષણ
એક નારી ત્રત રઘુપતિ કેરા, લખણ સુચશ તુમ સુનેઉ ઘનેરા
હૈ પુની શ્વસુર ખીભિષ્ણુ તોરા, ^૯ખાલી તનય બાલકસમ મોરા
જામખવંત મંત્રી સુગ્રીવા, દ્વિવિદ મપંઠ મહાબલ સીવા
જાનહું પ્રદાયક ^{૧૦}હનુમંતા, ^{૧૧}શિવ સ્વરૂપ ભવહર ભગવંતા
સહા ^{૧૨}નીતીરત રામ નરેશા, ^{૧૩}તહાં જ્યત કહું કવન કલેશા

દોઃ—^{૧૪}વિદિત તોર પતિ જુજ દિખીત, લક્ષમણ રામ પ્રભાઉ
મહા રૂપિ ભાખત કહેઉં, અખ વિલંબ જની લાવ

રાવણુ મરણુ—મંદોદરી વીલાપ.

ચોઃ—પતિ શીર દેખત મંદોદરી, ^૧મુચિછંત વીકલ ધરણી ખસીપરી
^૨યુવતી વૃન્દ શેવતી ઉઠી ધાઈ, ^૩તેહી ઉઠાય રાવણુ પડું લાઈ
^૪પતી મતી દેખ સો કરતી પુકારા, છુટે કેશ ન હેહ સંભારા
^૫ઉર તાકના કરે બીધી નાના, શેહતી કરતી ^૬પ્રતાપ ખખાના
^૭તવ ખલનાથ ! ડાલ નીત ધરણી, તેજહીન પાવક શરી તરણી
^૮શેષ કમક સહી શકહી ન ભારા, સો તનુ આણુ પરા ભરી છારા

ઈદ્રજીતના મરણુ પછી તેનો હાથ ઉડીને તેની સ્ત્રી સુલોચના પાસે આવ્યો. તેને લખવાના સાધન આપતાં તે હાથે પોતાના મરણુ સમંધી વાતો લખી આપી. સુલોચના તેણે નારાયણથી પુત્રી અને પરમ સતિ હવી, પતિનું મરણુ સંભળીને પોતાના ધરખાર હંદાવી જઈને પોતાની સાથે મંદોદરી પાસે આવી, ૧ મળશે. ૨. એક કલ્પ સુધી અમર પચાસી મો મળશે. ૩ આ સંસાર સુખ દુખની બાબતમાં કર્મને આધીન છે. માટે કહે:

કેને કપદેશ કરીએ ? ૪ (નારદે આગળ ભવિષ્ય બાપ્તુ હતું તે વાત કરે છે.) મુનીના વચનમાં અને વિશ્વાસ છે. ૫ નારદજીના કહેવા પ્રમાણે હાર અને છત્ર અતુલવંશ છે. ૬ માથા ખાટે ૭ હે સુસૌમના ! ચરમ છોડીને કેમ માણું લઈ આવતાં નથી ! અત્યારે લાજ રાખવી શાલે તેમ નથી કારણકે કસમયે ગુણ પશુ દૂષણરૂપ અને છે. ૮ અંગદ ૧૦ જે હનુમાન સંસારની પીડાને હરનાર શીવ સ્વરૂપ છે. ૧૧ નીતિવાન ૧૨ ત્યાં જવામાં કોઈ પણ પ્રકારની ચીંતા ધરવી નહીં. ૧૩ તારા પતિએ લખી આપ્યું છે તેથી તું રામ તથા લક્ષ્મણના પ્રભાવને જાણે છે. અને નારદજીએ પણ જોજ વાત કરી છે ખાટે હવે વિલંબ ન કરે. (નીતિવાન દુસ્મનથી ભય નથી).

રાવણના મોત પછી તેનાં માથાં રામે લંકામાં તેની સ્ત્રી મંદોદરી પાસે મોકલ્યાં હતાં ૧ દેખતાંજ વિકળ ચર્ચન મુચ્છાં ખાઈને ધરણી ઉપર પડી મર્યા; ૨ બીજી રાણીએ રાત્રી રાત્રી દોડી આવી, ૩ મંદોદરીને ઉઠાડીને રાવણ પાસે રણસેવકમાં લાવીએ. ૪ જેના વાળ છુટા થઈ ગયા છે અને જેને દેહતુ બાન નથી તે મંદોદરી રાવણની આ દશા જાણે પોકે પોકે રડવા લાગી. ૫ કુટવાતું ૬ પતિના પ્રતાપનાં રખાણુ, ૭ હે નાથ ! તમારા અજર્ણી આ પૃથ્વી ડોલતી અને અગ્નિ, ચંદ્ર તથા સૂર્ય તેજ રહિત થતા હતા, ૮ શેષ નથા કચ્છપ (કાચમે) આપનો ખાર સહી શકતા ન હોતા તે આપનું શરીર આજ છુગથી ખરડાઈને પૃથ્વી ઉપર પડ્યું છે.

વરુણ કુબેર સુરેશ સમીરા, રણ સન્મુખ ધરુ કાહુ ન ખીરા
 ૧૦ ભુજબલ જીતેઉ કાલ ચમ સાંધ, આજ પરેઉ અનાયકી નાંધ
 જગત ૧૧ વીહીત તુઘારી ૧૨ પ્રભુતાઈ, સુત ૧૩ પરીજન બલ વરણી ન બાઈ
 ૧૪ રામ વિમુખ અસ હાલ તુઘારા, રહા ન કુલ કોઈ રૌવનિહારા
 ૧૫ તવ વશ વીધી પ્રપંચ સગનાથા, સભચ દીશાપતી નાવહિ માથા
 ૧૬ અખ તવ શીર ભુજ જરુક ખાહી, ૧૭ રામ વિમુખ ચહ અનુચીતનાહિ
 કાલ વિવશ પતિ કહા ન માના, ૧૮ અગ જગનાથ મનુજ કરી બના

છઃ—૧૯ બનેઉ મનુજ કરી કનુજ કાનન કહન પાવક હરિચય
 બેહી નમત સુર પ્રહાદી પ્રીય તેહી ભજેઉ ના કરુણમય
 ૨૦ આ જન્મ તે પરદ્રોહ રતી પાપૌષમય તવ તનુ અય
 તુમહુ દીયો નિજ ધામ રામ નમામી પ્રહા નીરામય
 દોઃ—અહહ નાથ રઘુનાથ સમ, કૃપાસિંધુ કો ૨૧ આન
 ૨૨ મુની દુર્લભ બે પરમગતી, તુમહી દીન્હ ભગવાન

— ❦ —

પ્રહાજની સ્તુતી.

છઃ—જયરામ સદા સુખ ધામ ૧ હરે, રઘુનાથકે ૨ સાચકે આપ ધરે
 ૩ ભવવારણ હારણ સિંહ પ્રભો, ગુણ સાગર નાગર નાથ વિશે
 ૪ તનુ કામ અનેક અનુપ છળી, ગુણ ગાવત સીદ્ધ મુર્તિદ્ર કવી
 ૫ થથ પાવન રાવણ નાગ મહા, ખગનાથ ચથા કરી કોપ ગહા
 ૬ જન રંજન ભંજન શોક ભય, ૭ ગત કોષ સદા ૮ પ્રભુ યોધમય
 ૯ અવતાર ઉદાર અપાર ગુણ, ૧૦ મહીભાર વિભંજન ૧૧ જ્ઞાન ધન
 ૧૨ અજ ન્યાપક ૧૩ મેઠ મનાદી સદા, કરુણકર રામ નમામી મુઠા
 રઘુવંશ વીલુપણ ૧૪ દ્રુપણહા, ૧૫ કૃત ભુપ વીલીપણ દીન સદા

હ આપની સામે રણમાં, વરુણ, કુબેર, ઈંદ્ર તથા વાણ, કદી પાપુ ધીરજ રાખી સહયા
 નથી અને જોએ ૧૦ કાળ તથા ધમને જીતી લીધા છે તે આજ અનાયની મારક પૂજી
 ઉપર પડ્યા છે! ૧૧ પ્રસિદ્ધ ૧૨ વડાઈ. ૧૩ સર્વો સહોદર ૧૪ જ્ઞાતી રાખતી શક્તિ વિના
 તથાશ એવા હાથ થયા કે આજ આપની પાછળ [આપના પક્ષમાં] કોઈ શોક સુકનાર નથી

નથી. [વિભિષણજી રાવણ પક્ષને નથી—રામ પક્ષના છે]. ૧૪ હે નાથ! બ્રહ્માજી બનાવેલું આ પ્રપંચમય જગત આપને વસ હતું, અને દીગ્ગણિ આપનાથી ડરીને નમતા હતા. ૧૬ તેના માથાને તથા બુદ્ધને આજે શીયાળ ખાય છે. ૧૭ રામ વિસુખ પુરુષના આવા હાલ થાય તેમાં કંઈ ખોટું નથી, થવાજ નોંધજી. ૧૮ સંચરતચરના ધણી જેવા રામને માણસ જેવા માન્યા. ૧૯ પ્રીતિ કહેતાં હે નાથ! [મંદોદરી કહે છે કે] રાક્ષસોના વનરૂપી દળને બાળવામાં [અગ્નિરૂપ સ્વયં પ્રભુને તમે સાધારણ માણસ ગણ્યા. વળી જેને બ્રહ્માદી દેવતાઓ નમે છે તેવા દયાળુ રામને તમે જભ્યા નહીં. ૨૦ તે ઉપરાંત જન્મથીજ આપે આપના કરીરને પારકાને દ્રોહ કરવામાં આનંદ માનનાર તથા પ્રાપ્તિના સમુદ્ધમ બનાવ્યું. એટલું છતાં પ્રભુ જે રામે આપને પોતાનું [વેકુંઠ] ધામ આપ્યું તે નિર્દોષ બ્રહ્મસ્વરૂપ રામને નમસ્કાર કરે છું ૨૧ બીજો. ૨૨ સુતીએને ન મળે તેવી. [રાવણ, મહાન સીકંદર, નેપોલીઅન બોનાપાર્ટ, આપણી નજર આગળ ફેસર વીલીચમ આદી અનેક વીરો હતા ત્યારે તેજ હતા, અને તેઓ પણ પોતાના કામ કાજ અધુરું મુકીને ઉડી ગયા છે. “આપણે બ્રવસાગરમાંથી એકવાર લાંબા થઈને સુલું પડશે અને આપણા નામની પૈક પડ્યા વિના રહેવાની નથી એટલું સમજીને કામ કાજમાંથી નવરાશ ક્ષેષ સતસંમ કરવો.]

૧૨વજીને માર્યા પછી રામના જ્ય જ્ય કરતા દેવલોકો સહીત બ્રહ્માજી સ્તુતી કરે છે. ૧ દુઃખને હરનાર. ૨ ધુબ્ય બાણુ ધરનાર. ૩ બ્રવસાગરરૂપી મોટા હાથીને તોડનાર સીંહ જેવા. ૪ વ્યાપક. ૫ કામદેવની અનેક છબી જેવું આપનું શરીર. ૬ મોટા ન ગને મહા કૌપ કરીને ગરૂડ મારે તેમ આપે પણ મહા કૌપથી રાવણને માર્યો તેવા પવિત્ર યથવાળા ૭ પોતાના બકતોને આનંદ આપનાર. ૮ શૈકના બચરૂપી જન્મ મરણને ટાળનાર. ૯ કોષ રહિત. ૧૦ લેખમય જીવનવાળા. ૧૧ પરોપકાર અર્થે અવતાર ધારણ કરનાર. ૧૨ પ્રથવીના બહર ઉતારનાર. ૧૩ જ્ઞાનમય. ૧૪ અજન્મા, ૧૫ એક અને સદા અનાદિ. ૧૬ દોષને મટાડનાર. ૧૭ સદા દીનતાથી જીવન ગાળનાર વિભિષણને રાજ બનાવનાર હે રામ!

મુખ્ય જ્ઞાન નિધાન 'અમાન અબ', નીત રામ નમામી 'વીરજી' વીરજી
 ૨૦ ભુજ દરુડ પ્રચરુડ પ્રતાપ બલ, બલવૃંદ નિકંદ મહા કુચલ
 ૨૧ વીરુ કારણ દીનદયાલુ હીતમ, ૨૨ છબીધામ નમામી રમ્યસહીત
 ભવતારણ ૨૩ કારણ ૨૪ કાર્યપર, ૨૫ મન સંભવ દારૂણ દોષ હર
 ૨૬ શર આપ મનોહર તૃણધર, ૨૭ જલ ભરૂણ લોચન ૨૮ ભુપ વર
 સુખ મંદીર સુંદર ૨૯ શ્રી રમન, ૩૦ મહ ૩૧ માર ૩૨ મહા મમતા શમન
 ૩૩ અનવદ ૩૪ અખંડન ગોચરસો, ૩૫ સમરૂપ સદા સખ હોઈ ન સો
 ૩૬ દીપ્તિ વેદ વદંતી ન દંતકથા, ૩૭ અતપ ભિન્ન નભિત્ર ચથા
 ૩૮ કૃત્ય કૃત્ય વિલો સખ વાનર ચે, નીરાખંતી તવાનન સાદર ચે
 ૩૯ ધીકે જીવન દેવ શરીર ધરે, તવ ભકિત વીના ભવ ભુલી ધરે
 અખ દીન દયાલુ કયા કરીચે, ૪૦ મતી મોરી વિલેદ કરી હરીએ
 ૪૧ જોહીતે વીપરીત ક્રિયા કરીચે, દુઃખમે સુખમાની મુખીચરીચે
 ૪૨ ખલ ખંડન ૪૩ મંડન રમ્ય ક્ષમા, ૪૪ પદ પંકજ સેવિત શંભુ ઉમા
 ૪૫ નૃપનાયક દે વરદાન મીદં, ચરણાભુજ પ્રેમ સદા શુભદં

રામ અયોધ્યા આગમન અને ભરત મીલાપ.

દોઃ—૧ ભરત નયન ભુજ દક્ષીણ, કરકહી વારંવાર

બની શકુન મન હર્ષ અતી, લાગે કરન વિચાર

ચોઃ—૨ રહા એક દીન અવધી અધારા, સમુગત મન દુઃખ ભયઉ અપારા

૩ કારણ કેવન નાથ નહિં આયે, બની કુટીલ પ્રભુ મોહી ૪ વીસરાયે

અહલ ધન્ય લક્ષ્મણ ખડભાગી, ૫ રામ પદારવીંદ અનુરાગી

૬ પટ્ટી કુટીલ નાથ મોહિં ચીન્હા, તાતે નાથ ૭ સંગ નહિં લીન્હા

૧૮ માનક રહીત ૧૯ વ્યાપક તથા સદા નિદોષ ૨૦ લાંબા ભુજના પ્રતાપથી રાક્ષ-
 સોનાં સમુદનો નાશ કરવામાં ક્રમણ ૨૧ અપેક્ષા રહિત ગરીબો ઉપર દયા કરનાર. ૨૨
 આત્મી સહીત આપના સુંદર રૂપને નમસ્કાર કરે છઉં. ૨૩ સર્વના કારણ રૂપ જો. ૨૪ આ
 વર્ણ ૨૫ મનમાં ઉત્પન્ન થયેલા કામ, ક્રોધ આદિ દારૂણ દોષો ને હરવા વાળાં તો. ૨૬

પાણુ પશુઓ તથા ભાષાને ધરનાર છે. ૨૭ કમળ સરખા હાલ નેત્રી વાળા ૨૮ ઉત્તમ રાજા તરીકે ૨૯ સ્વર્ગીયતા પતિ ૩૦ મદ ૩૧ કામદેવ ૩૨ તથા મોટી મમતાને સ્મૃત કર નાર ૩૩ નિર્દોષ ૩૪ આપા-પરિપુર્ણ તથા હૃદ્વિદ્યાથી ન સમજાય તેવા છે. ૩૫ સર્વ ૩૬ છે. છતાં સર્વથી ન્યારા બહા સ્વરૂપે છે. ૩૬ આ શુભની વાતો નથી પણ વેદ કહે છે. જેમ સૂર્ય અને સૂર્યનો તડકો તે જુદા પણ છે અને એક રૂપવાળા પણ છે. તેમ આપ અને આ જગત જુદા પણ છે અને એક રૂપ (બહા રૂપ) પણ છે. જેમ સોનાની ચીંટી, સોનાથી ન્યારી નથી પણ સોનાં વીરીથી ન્યારું છે. તેમ જગત આપથી ન્યારું નથી પણ આપ જગતથી ન્યારું છે. ૩૭ ખરેખર બાહ્યશાળી તો આ વાનર છે કે જેઓ આપના શુભ કમળને બાવથી નીરખ્યા કરે છે. ૩૮ બહેને દેવતું શરીર મળ્યું હોય પણ જે જીવ તમારી ભક્તિ વિના બૂલ્યો પડ્યો હોય તો તે જીવને ચિદકાર છે. (પ્રાણજીના શરીર મળ્યાં અગર રાજ્યઓનો અગર ધનવાનોના શરીર મેળવી ઘણા વૈભવમાં ઘેરાઈ ગયા હતા તેમને કોઈ યાદ પણ કરતું નથી. પણ આપની ભક્તિથી ધનવાન અનેલા મોડાણા, તુકારામ મોખામેળ આદિના નામે હજી અમર છે) ૩૯ અમારી ભેદ બુદ્ધિ હરી ર્યો. ૪૦ જે ભેદ બુદ્ધિથી ઘોટાં કામ કરીએ છીએ, અને જે ઝેર છે તેને અમૃત માની ભાગવીએ, છઠ્ઠાએ ૪૧ રાક્ષસોને હણનાર ૪૨ રમ્ય [સુંદર] ક્ષમા (પૃથ્વી) ના મંડન (શબ્દગાર રૂપે) ૪૩ જેના કમળ સરખા ચરણોને સ્પર્શી તથા પાર્વતી સેવે છે તે રામ. ૪૪ બહાજી કહે છે કે હે રાજન કે રાજ ! આપના કમળ સરખા ચરણોની દર્શનાં પ્રેમ સદા રહો એ વરદાન આપો જે પ્રેમ હમેશાં શુભનેજ [શુભદ] આપનાં વાળો છે.

(ચારોધ્યા પાસે નંદી ગ્રામમાં બસતી રામની રાહ જોઈ રહ્યા છે. એક દિવસ બસતને પ્રાતઃકાળમાં ઉડતાજ શુભ શુકન થયાં. ૧ બસતની જમણી આંખ અને જમણી જીભ પારંપર ફરકવા લાગી. ૨ ચૌદ વરસની અવધીકે જે સર્વના પ્રાણાધાર રૂપી હતી તેમાં એક દિવસ આકી રહ્યો છે ૩ શા કારણથી. ૪ જુલ્લી ગયા ૫ રામના ચરણોની દર્શનાં પ્રેમ ચાલુ રહ્યો ૬ વનમાં સાથે લઈ ગયા નહીં.

જો કરણી સમુજે પ્રભુ મોરી, નહિ નિસ્તાર કલ્પ શત કોરી
જન અવશુષ્ઠ પ્રભુ 'માનન કાઉ, દીનજ'ધુ અતી મૃદુલ સ્વચ્છાઉ
'મોરેણ્ય ભરોસ દ્રઢ સોઈ, મીલીકંઠી રામ શકુન શુભ હોઈ
૧૦ જીતે અવધી રહું જો પ્રાણા, અધમ કવન જગ મોહી સમાના

* * * *

૧૧ જસુ વીરકં સોચહુ દીન રાતી, ૧૨૨૭ નિરંતર શુષ્ઠ ગણ પાંતિ
રઘુકલ તીકલ ૧૩ સુજન સુખદાતા, આયે કુશલ દેવ મુનિ ત્રાતા
૧૪ રિપુ રણજીતી સુયશ સુર ગાવત, સીતા ૧૫ અનુજ સહીત પ્રભુ આવત
સુનત અચન ૧૬ વિસરે સખ દૂષા, ૧૭ તૃપાવન્ત જતુ પાવ પીયુષા
કો તુમ તાત ! કહૌ તે આયે, મોહિ પરમ પ્રીય ગચન સુનયે
મારુત સુત મેં કપી હનુમાના, નામમોર સુતુ દૂષા નિધાના
દીનજ'ધુ રઘુપતિ કર ૧૮ ઠિંકર, સુનત ભરત ભેટે ઉઠી સાઠર
મીલત પ્રેમ નહિ હૃદય સમાતા, ૧૯ નયન શ્રવત જલ પુલકીત ગાતા
કપી ! ૨૦ તવ દરશ સકલ દુઃખ જીતે, ૨૧ મીલે આજુ મોહી રામ સપીતે
છઃ—૨૨ નિજ દાસ જ્યોં રઘુવંશ ભૂપણ, કળહુ મમ શુભીરણ કર્યો
સુની ભરત વચન ૨૩ વીનીત, અતી ૨૪ કપી પુલક તતુ ચરણન પયો
રઘુવીર ૨૫ નીજ સુખ જસુ શુષ્ઠ ગણ કહત અગ જગનાથ સો
કાહે ન હોહુ બીનીત પરમ પુનીત સહશુષ્ઠ સિંધુ સો

હો;—૨૬ રામ પ્રાણ પ્રિય નાથ તુમ, સત્ય વચન મમ તાત
પુનિ પુનિ મિલત ભરત સન, પ્રેમ ન હૃદય સમાત

માળામાં સમપ્રસંગ.

હો;—ઉઠયો બીલીપણ તખ સુખ પાઈ, રત્ન માલ કર લેઈ ઉઠાઈ
૧ દીનક જલધી રાવણકો ભેઈ, પુનઃ બીલીપણ પાઈ સોઈ
સોઈ રત્નમાલ સુખકારી, ૨ દીન જનકી કે ગલ હારી

* * * *

૭ મારું કૃત્ય-કર્મ-પાપ ગણે તો સો કરેડ કલ્પ કુપી મારો નિસ્તાર લાખ તેમ
નથી. ૮ માનતા નથી ૯ અને પાત્રી છે કે ૧૦ મોહ વરસ વીતી જાય, રાખના ચિરક

૨૫ સમુદ્રમાં ભરતણ આ પ્રમાણે તર્ક વિતર્ક કરી રહ્યા છે.) બીજી તરફ રામ લંકાથી વળતાં બારકાજ રૂપીના આશ્રમમાં આવ્યા છે, ત્યાંથી ભરતને ખબર આપવા માટે હનુમાનને પ્રથમ મોકલ્યા છે. ભરતણનો આવો વીરહી દેખાવ જોઈને હનુમાને કયા પ્રકારે વાત કરી તે સાંભળો.] ૧૧ જેના વિયોગ માટે રાત દીવસ ચીંતા કરે છે ૧૨ અને જેના શુભ ગણાની લીટીઓ ગાયા કરે છે તે રઘુકુળ તીલક ૧૩ સજ્જનોને સુખ આપનાર, અને દેવતા તથા મુનીઓની રક્ષા કરનાર રામ કુશળ પધાર્યાં છે. ૧૪ રાવણ ૧૫ લક્ષ્મણને ૧૬ તમામ દુઃખ છુટી ગયા, ૧૭ જેમ તરરપાને અમૃત મળ્યું હોયને. ૧૮ જ્યાં રઘુપતિનો કીંકર કહ્યો ત્યાં ભરત ઉઠ્યો ૧૯ આંખમાં પ્રેમના જળ અને ગાત્રો રોમાંચ થયાં ૨૦ તમારા દર્શનથી ૨૧ જાણે મને આજે રામ પોતે પ્રેમ કરીને મળ્યા હોય. ૨૨ પોતાના દાસ તરીકે મને કેટલું દિવસ રામચંદ્રજીએ યાદ કર્યો હતો? એવું ભરતે હનુમાનને પુછ્યું. ૨૩ નમ્ર ૨૪ હનુમાનનાં અંગે પુલ કાયમાન થઈ ગયાં અને તે ભરતના ચરણમાં પડ્યા. ૨૫ સચરાચર વ્યાપક રામ પોતાના સુખથી જેના શુભો સમર્પી કહેતા હતા તે ભરત નમ્ર, પરમ પવિત્ર સદગુણ સીધું કેમ ન હોય! હોયજ ૨૬ રામને તમે પ્રાણુથી પણ અધીક વહાલા છે.

અયોધ્યામાં રામને રાજ્યાસન ઉપર બેસાડવાની ક્રિયા થયા પછી નજરાણાં ખરવાની ક્રિયા થઈ થઈ તે વખતે ૧ જે માળા સમુદ્રે રાવાણને આપી હતી તે માળા (અત્યારે લંકાની ગાદી સાથે) વિભિષણ પાસે આવી હતી. ૨ સીતાના ગળામાં પહેરાવી.

સુનત વચન તળ જનકે 'દુહારી, 'સોઈ બલસે માલ ઉતારી
કાઢી-દેઉ ચક્ર હૃદય વિચરી, 'મારૂંત સુતકી ઓર નીહારી

હે:- 'કૃપાદ્રષ્ટિ લખી પવનસુત, હરશી કંડવત કીન્દ
રત્નમાલ સો જનકી, 'હારી ગલેમેં દીન્દ

ઓ:- મહાવીર મનમાંહી વિચારી, હૈ કોઈ ગુણ માલામે ભારી
'પરમાનંદ પ્રેમરસ પાગે, મણીપે સકલ વિલોકન લાગે
'વીનુ પ્રકાશ કહ્યું ઓર ન તામે, મન લાગે ભકતનકે જામે
'મણી ભીંતર કહ્યું હૃદયે સારા, મુદ્રા એક તોરી તળ ડારા
તાકે મધ્ય વીલોકન લાગે, દેખી લોગ સખ અચરજ પાગે
પુત્રી '૧૬જે તોયે હનુમાના, દેખી નીરસાર તમયે બલવાના
'૧૭હી વીધી તોરત કમ કમ મોતી, પીર અધીક નશક ગણુ દોતી
'૧૮કહન લગે નીજ નીજ મનમાંહી, જે કોઈ અપીકારી નાહી
તાકે એસી વસ્તુ ન દીજે, નહિ તો ચહી કથા લખી લીજે

હો:- પ્રેમ ઉંચે કોઈ નૃપની ચક્ર, '૧૯કહા કરક હનુમાન
કયાં તોરત હો માલ તુમ, સુંદર રત્ન સુખાન

ઓ:- વચન સુનત કહેં મારૂંતી બાની, '૨૦દેખહુ રામનામ મુખવાની
'૨૧નામ ન ચામેં પરત લખાઈ, તાને તોરત ડારત ભાઈ
'૨૨કહ કોઈ સકલ વસ્તુકે માંહી, રામનામ કહુ સુનીયત નાહી
કહ મારૂંતી ન નામ જેહી માંહી, એ તો કાહુ કામકી નાહિ
'૨૩ખેલા સોઈ સુનો બલધામા, તવ તનુમાંહી રામકો નામા ?
સુનત વચન કહ પવન કુમાર, '૨૪નિશ્ચય તનુ હરિનામ ઉદાર
'૨૫અસ કહ કપી નીજ '૨૬હૃદય વિદાર, '૨૭રોમ રોમ પ્રભુ નામ ઉદાર
'૨૮અકિત રામનામ સખ ઠાહી, લખી સખ ચકીત ભયે મનમાંહી
'૨૯પુષ્પ વૃષ્ટિ નભ જ્યતિ ઉચારિ, કૃપાદ્રષ્ટિ રઘુનાથ નીહારી

૩ પુત્રી ૪ પોતાના ગળામાંથી માળા કાઢી, ૫ હનુમાન સાધુ' જોયું. ૬ સીતાની
કૃપાદ્રષ્ટિ જોઈને હનુમાને હરખીને પ્રભુાન કયાં. ૭ હનુમાનના ગળામાં પહેરાવી દીધી. ૮
પરમાનંદમાં તથા પ્રેમ રસમાં મગ્ન બનેલા હનુમાન તે માળાના દરેક મણીને તપાસવા
લાગ્યા. ૯ પ્રકાશ સિવાય તેમાં બીજું કંઈ જોયું નહીં બીજું કંઈ જોઈએ ભક્તોને પ્રીત
ભામે તેવું કંઈ (પ્રશ્ન) માળામાં દેખાયું નહીં. ૧૦ મણીની અંદર કાંઈક સાર હશે એમ
સંભલ એક મુદ્રા [મણીના] કક્કા કયાં [અર્થ] સાર જોઈએ પ્રભુ. ૧૧ બીજા મણીના

કહડા ક્યાં. ૧૨ આ પ્રમાણે એક એક મણીને તોડવા લાગ્યા, આથી દર્શકગણ (જોનારાઓ) ને બહુ પીડા થવા લાગી. ૧૩ પોત પોતાના મનમાં કહેવા લાગ્યા કે જે અધીકારી ન હોય તેને આવી ઉત્તમ બિજા નહીં દેવી જોઈએ અને દેવો આ દશા [સ્થિતિ કાલત] જોઈ ભેવી ૧૪ તમે આ શું કરે છે ? અતિ કીંમતી સુંદર મોલીની માળાને કેમ તોડો છો ? ૧૫ સુખને આપવા વાળા એવા રામ નામને ખોણું છળું ૧૬ આ ગણીમાં રામ નથી ખાટે તોડતો જઈશું અને ફેંકતો જઈ છડ', ૧૭ બીજે કોઈ બોલ્યો કે સદાની વસ્તુમાં રામ નામ હોય તેવું તો કાંઈ સાંભળ્યું નથી. ૧૮ ત્યારે કોઈ બોલ્યો કે હે હનુમાન ! તમારા શરીરમાં રામજી નામ છે ? ૧૯ મારા શરીરમાં ઉદાર રામચંદ્રજી નામ નહીં છે. ૨૦ આ પ્રમાણે કહી ને પોતાની ૨૧ છાતી શીડી નાંખી. ૨૨ રૂંવાડે રૂંવાડે ઉદાર એવા પ્રભુનાં નામ હતાં, ૨૩ તમામ અવયવને રામ નામથી અંકીત જોઈ સર્વે મનમાં અકીત થઈ ગયા, ૨૪ જ્યારના ધ્વની સાથે આકાશમાંથી ધુળ વૃષ્ટિ થઈ અને રામચંદ્ર દયાની નજરથી હનુમાન સામે જોયું.

હો:—૨૫જાં ભયો પુની કુલીય સમ, ઉઠી તુરંત ભગવાન
વારી વીલોચન પુલકી તનુ, હિમ લાગે હનુમાન

રામચંદ્રની સ્તુતિ.

છં:—^૧જયરામ રમા રમણં શમનં, ભવતાપ ભયાકુલ પાહી જનં
^૨અવધેશ સુરેશ રમેશ વીલો, શરણાગત ભાગત પાહી પ્રલો
^૩કશશીશ વીનાશન વીસ ભુલ, કૃત દ્રુરી મહા મહી ભૂરી રુલ
^૪રજનીચર વૃન્દ પતંગ રહે, શર પાવક તેજ પ્રચરહરહે
^૫મહી મંડલ મંડન ચારુતરં, ધૃત સાયક ચાપ નીપંગવરં
^૬મહમોહ મહા મમતા રજની, તમ પુંજ દીવાકર તેજ અની
^૭મનુભા કીરાત નીપાત કીયે, મૃગ લોગકુલોગ સરણુહિયે
હનિ નાથ અનાથની પાહી હરે, વિષયાવન પામર ભુલોપરે
^૮ભવત્રિધુ અગાધ પરે નર તે, પદ પંકજ પ્રેમ ન જે કરતે

(મિત્રમાં રામ હાર્યા તે પ્રસંગ ઉપદ્રમાં છે.)

સમ સનકાદિક મિલાપ.

ચો:—^૧જની સમય સનકાદીક આયે, તેજ પુંજ ગુણશીલ સુહાયે
બ્રહ્માનંદ સદા લયલીના, ^૨દેખત ગાલક બહુ કાલીના
^૩ધરે દેહ જનુ ચારીકે બેઠા, સમકશીં સુની વિગત વીલેઠા
^૪કિશા વસન વ્યસન ઇહિ તિનહીં, રઘુપતી ચરીત હેજ તહાં સુનહિ
^૫તહાં રહે સનકાદી ભવાની, જહાં ઘટસંભવ સુનીવર જ્ઞાની
^૬રામકથા સુનિ બહુ વિષ ઝરણી, જ્ઞાન યોગ પાવક જીમીઅરની

*

*

*

*

*

૨૫ ક્રમ દ્રષ્ટિ થતાંજ હનુમાનજી સરીર પાત્રું વજ્ર જેવું બની અર્ધ રામચંદ્રે ચોતાના
આસન ઉપરથી ઉઠી, આંખોમાં પ્રેમના જગા ધારી તથા પુલકાયમાન સરીર સાથે હનુમાનને
હૃદયમાં પાલીને મળ્યા. (આ પ્રસંગનું તાત્પર્ય એ છે કે રામ વિનાજી બહુ બોહું છે,
મરવા પડીએ છઠ્ઠે ત્યારે અંતકાળ વખતે કહે છે કે હવે અમારામાં જીવન રાખશો
નહીં અને અધાંજે બોલ્યાં છઠ્ઠે સાચાતો નાનાયજ્ઞ છે તેને સંભારો.)

સદાશીવ રામની સ્તુતી કરે છે કે ૧ હસ્તીના પતિ એવા રામ, સંસારના દુખોની શાન્તી કરનાર એવા હે રામ તમારો જન્મ થાઓ. સંસારના તાપથી બાકુળ થએલા તમારા ભક્તોની રક્ષા કરો. ૨ હે અયોધ્યાના ધણી, દેવોના પતિ, અને સિતાના પતિ બધામુક ! આપને સરજી આપેલા ભક્તો માટે છે કે આબવના તાપથી રક્ષા કરો. ૩ રાવણનાં દશ માથાં તથા વીસ શુભનો નાશ કરનાર અને પૃથ્વી ઉપરથી મોઢા ભારથી રાક્ષસ દળની પીડાને દૂર કરનાર ૪ આપના બાણો રૂપી અગ્નિના પ્રચંડ તેજમાં, દાક્ષસેનાનાં ટોળાં રૂપી પતંગો બળી ઝુલાં છે. ૫ આ પૃથ્વીનાં અતિ ઉત્તમ શણગાર રૂપ, ઉત્તમ ધર્મુષ્ય બાણ તથા નિર્બળ (ભાથા) ને ધરનાર. ૬ મદ, મોહ, ધણી મમતારૂપી રાત્રીના ધાડા અધિકારનો નાશ કરનાર સૂર્યના તેજસ્વી આપ છો. ૭ વિષયરૂપી વનમાં પામર થઇને ભૂલા પડેલાં અને કામરૂપી પાર્શ્વોએ વિષય મોગરૂપી (સરેણ) બાણથી હિથે (હૃદયમાં) વીધી નાંખેલા મૃગ એવા પામરોને પાડેલા છે તે બનાય લોકોનું આપ રક્ષા કરો. ૮ આપના ચરણાર્વિદમાં જે પ્રેમ કરતા નથી તે કવસાગરના અગાધ જળમાં (રોગથી, યુત્રપરિવારના મળવાથી અગર વિશેષગથી અગર ધન ગણવાથી અગર ન મલવ થી જે દુખો થાય છે તે જળમાં) ડુબી ગયા છે.

એક વખત રામચંદ્ર, ભરત-સહમણ, શતરૂદ્ધન તથા હનુમાન સહીત અગીઆમાં આનંદ વાતાં કરી રહ્યા હતા. ૧ તેને યોગ્ય સમય બળ્યુંને સનક સનન્દન, સનાતન, તથા સનતકુમાર એવા ચાર સનકાદિકા પદ્માર્ચા. ૨ દેખીતાં બાળક પણ ધણા મૂઠ્ઠા. ૩ બળે ચારે વેદ દેહ ધરીને ન આવ્યા હોય; જેને ભેદબાવ મટી ગયો છે. એવા સમદર્શી. ૪ દિશા રૂપ વસ્ત્ર વાળા (એટલે નાન) તેઓને એવું વ્યસન હતું કે જ્યાં પ્રભુની કથા હોય ત્યાં જરૂર જતા અને સાંભળતાં. ૫ હે સતિ ! આ સનકાદિકા મહા ગાની સુતીવર અગત્યના આશ્રમમાં પ્રથમ રહેતા હતા. ૬. તે સમય અગત્ય સુતીએ જ્ઞાન તથા યોગ્ય (ભક્તિ) રૂપી અગ્નિ પ્રગટ કરવા માટે અરણી રૂપી રામ કથાને ધણું પ્રેમે વાંચી હતી (એટલે તેઓ રામનો મહિમા જ્ઞાણતા હતા.)

કીન્હ કંઠવત વીનીઉ ભાઈ, સહિત પવનમુત^૧ સુખ અધિકાઈ
 મુનિ રઘુપતિ છબિ અતુલ વિલોકી, ભયે મગન મન સકત ન રોકી
 સ્યામલ ગાત “સરોરૂં લોચન, ^{૧૦}સુંદરતા મંદિર ^{૧૧}ભવ મોચન
^{૧૨}ઇકટક રહે નિમેષ ન લાવડી”, પ્રભુ કરજેરે શીશ નમાવડિ
 તિનહકી કથા દેખી રઘુવીરા, કવત નયન જલ પુલક શરિશ
^{૧૩}કર ગ્રહિ પ્રભુ મુનિવર બેઠારે, પરમ મનોહર વચન ઉચારે
 આજુ ધન્ય મેં મુનહુ મુનીશા, ^{૧૪}તુલસે દરશ જાહિ અધખીશા
^{૧૫}બડે ભાવ્ય પાઈય સત્સંગા, બિનહિ પ્રયાસ હોઈ ભવ ભંગા

હો.—સંતપથ અપ વગરકે, કામી ભવકર પથ

કહહિ સંત કવિ કેવિક, કૃતિ પુરાણ સદાયથ

ચો.—મુનિ પ્રભુ અચન હપી^૧ મુનિચારી, પુલકગાત અસ્તુતી અનુસારી
 જય ભગવત ^{૧૦}અનંત ^{૧૦}અનામય, ^{૧૦}અનંધ અનેક એકે કરૂણામય

*

*

*

*

*

હો.—પરમાનંદ કપાયતન, ^{૨૧}મન પરિપુરણ કામ

પ્રેમ સહિત અન પાયનિ, હેહુ^૨ હમહિ^૩ શ્રી રામ

ચો.—^{૨૨}હેહુ ભકિત રઘુપતિ અતિ ! પાવની, ત્રીવિધ તાપ ભવતાપ નસાવની
 પ્રણુતપલ સુરધેતુ, કલ્પ તરૂ, હોઈ પ્રસન્ન પ્રભુ દીજે યહ વજ્ર

રામ ભારત સંવાદ.

ચો.—^૧મુનિ પ્રભુ અચન ભરત ગહિ ચરણા, મુનહુ નાથ પ્રણામ રતિ હરણા

પોતાનું પીતામ્બર પાયરીને મુનીને મેસાડ્યા. ૭ (પ્રણામ કરીને) અધિક સુખ માન્યું ૮ કેહ રીતે પોતાના મનને આનંદ રોકી શક્યા નહોતું. ૯ કન્યા સરખાં ૧૦ સુંદરતાના ધર ૧૧ ભકતોને મોક્ષ આપનાર ૧૨ પ્રભુની સાથે હાય જતીને તથા માથું નમાવીને પલકારે માર્યા વિના એક નજરથી મુનીએ જોઈ રહ્યા ૧૩ હાથ પકડીને મુનીએ મેસાડ્યા, અને સરલ સુંદર વચનો મોઢ્યા ૧૪ તમારા કમનથી અમારા પાપ ૧૫ સાથે ૧૫ મોઢા ભાવ્ય હોય તોજ સંતોને સમાગમ મળે છે ૧૬ પ્રતાપથી થોડી મહેનતે બળતા બંધનથી મુક્ત થાય છે ૧૭ આપની સાથે આવીએ તો આપ જ્યાં જાઓ ત્યાં જોઈએ મોક્ષપામ્યાં અમે પણ આવીએ અને કામનાવાળા છતાં સંયમ કરીએ તો તેઓ જ્યાં (ભવ સાગરમાં) જાય ત્યાં જઈએ. ૧૭ અંતરહિત ૧૮ વિકારથી રહીત ૧૯ પાપો રહીત અને અનેક છતાં એક તથા ક્યાણુ રામ ૨૦ પરમાનંદ તથા કૃપાના ભંડાર ૨૫ ૨૧ ભકતોની મન કામનાને પરિપુરણ કરવા વાળા હે રામ ! અમને આપની અંખડીત પ્રેમ લક્ષણા ભક્તિ આપો. ૨૨ જે ભક્તિ એવી પાવની (પવિત્ર) છે કે ત્રણ પ્રકારના તાપ તથા ભવ તાપને નસાડનારી છે. અમાને પ્રસન્ન થઈને એવું વરદાન આપો કે જે ભક્તિ તમારા ભકતોની મન કામના કામધેતુ અગર કલ્પ વક્ષ બનીને પરિપુરણ કરે છે તે ભક્તિ અમાને પણ મળે તાપ-સંતોને શેઠ થવું અને પણ દાસ અને, નમે, દીનતા રાખે, તો તે હકમાં પ્રજા વાસ કરી શકે છે.

આ ભાષણો તથા કંઠુમાં આનંદમાં બેઠા છે તે વખતે ભરત કંઈ પુછતા સંકેતમાં છે. તેની તકીદાત હકુપાનજીએ કરી. રામે સંજી સમી પુછવાતું કહેતાં. ૧ પ્રણામ પ્રેમમય વચન સંભળીને ભરતે રામના ચરણ પકડ્યા અને મોઢ્યા કે “ભકતોની પીડાને હરવાવાળા હે નાથ સંભળો.

હો.—નાથ ન મોહિ સંદેહ કહ્યું, સચનેહુ શોક ન મોહ

કેવલ કૃપા તુઘારી પ્રભુ, ચિદાનંદ સંદેહ

ચો.—કરે કયાનિધિ ! એક ઢિંઠાં, મેં સેવકે તુમ જન સુખદાઈ

સંતનકી મહિમા રઘુરાઈ, બહુવિધ વેદ પુરાણ-હં આઈ

શ્રી સુખ તુઘા પુન કીન્હ બડાઈ, પતિન્હપર પ્રભુહિ પ્રીતિ અધિકાઈ

સુના ચઢી પ્રભુ તિન્હપર લક્ષણ કૃપા સિંધુ ગુણ જ્ઞાન વિચક્ષણ

સંત અસંત^૧ ભેદ બીલગાઈ, પ્રણિતપાલ મોહિ કહિય જુઝાઈ

સંતનકે લક્ષણ સુતુ જ્ઞાતા, અગણિત શ્રુતિ પુરાણ વિખ્યાતા

સંત અક્ષતનકી અસ કરણી, જામિ કુઠાર ચંદન આવરણી

કાટી પરશુ મલય સુતુ બાઈ, નિજ ગુણ દે સુગંધ અસાઈ

હો.—તાતે સુર શીશન ચઢત, જગ વલ્લભ શ્રીખંડ

અનલલાહિ પીટત ધનહિ, પરશુ વઢન ચહ દંડ

ચો.—વિધય^{૧૦} અલપટ^{૧૧} શીલ ગુણા કર, ^{૧૨}પરદુખ દુખ સુખ દેખે પર

^{૧૩}સમ ^{૧૪}અણુ ન રિપુ ^{૧૫}વિમલ વિરાગી, ^{૧૬}લોભામર્ષ હર્ષ ભય ત્યાગી

^{૧૭}કામલ ચીત દીનનિહપર દાયા, મન વચ કર્મ મય ભકિત અમાયા

^{૧૮}સખહિ^{૧૯} મનપ્રદ આપુ અમાની, ભરત પ્રાણુ સમ મન તે પ્રાની

^{૨૦}ખિગન કામ મમ નામ પરાયણુ, ^{૨૧}શાન્તિ ખિરતિવિનીત મુદિતાયન

^{૨૨}શીતલ તાસુ સરલતા મૈત્રી, દિવ પદ પ્રેમ ^{૨૩}ધર્મજનચિત્રી

ચહ સખ લક્ષણુ અસહિ^{૨૪} બસુ ઉર, ^{૨૫}જનેહુ તાત સંત સંતત કુર

શમઠમ નેમ ^{૨૬}નીતિ નહિ ડાલહિ; પદ્ય અચન કમહુ^{૨૭} નહિ બોલહિ

હો.—નિંદા અસ્તુતિ ^{૨૮}ઉભય સમ મમતા મમ પદકંજ

તે સજન મમ પ્રાણુપ્રીય, ^{૨૯}ગુણ મંદિર સુખપુજ

૨ આપ કે જે ચીદાનંદના સમુદરપ છે તેમની માર કૃપાથીજ મને કાઢપણ પ્રકારનો સંશય અગર સ્વપ્નામાં પણ શોક અગર મોહ નથી ડ હે દયાળુ રામ! હું એક છુડતા [અરિવેક] કદે જડે, એટલે આપને ન પૂજાય તો ચણ પુણું છું. હું તો એક દાસ છું અને આપ તો પોતાના જનને સુખ આપનાર છો. ૪ આપે પણ પ તેમના ઉપર આપની પ્રીતી પણ ઘણી છે ૬ સાંભળવા મરજી કરે છું કે જ તો ભેદ જુદો પાડીને કહો ૮ સંતની કરણી ચંદનના જેવી છે અને અસંતની કરણી કુહાડાના જેવી છે કહાડો કાપીને રાજી થાય અને ચંદન કપાય તો પણ પોતાની સુગંધ કુહાડાને આપે છે તાતપર્ય કે સંત સામાનુ મગાડીને ખુશી થાય છે ૯ આવા ગુણને લીધે સુખ સર્વને ખારી ખની છે અને દેવતાઓ પણ તેને પોતાના માથે ચઢાવે છે અને કુવાડાભાષને અગ્નિમાં ખુમ તથાવીને તેના સુખને ખુમ દીવવામાં આવે છે ૧૦ જીતેદ્રિય ૧૧ શીલ તથા ગુણના કાંઠર ૩૫ ૧૨ પારકા હું અને જોઈને દુખી અને પારકાના સુખને જોઈને સુખી ૧૩ સમતાવાળા ૧૪ કાંઈને પોતાના શત્રુ નહીં મનનાર ૧૫ મદ તથા રાગ (આસક્તિ). ૧૬ લોભ, ક્રોધ, હર્ષ તથા અમનો ત્યાગી ૧૭ કામજ ચીતવાળા દીનેના ઉપર દયા કરનાર મન વાણી અને કર્મ કરીને કપટ રહિત મારી ભકિત કરે છે ૧૮ સાંને જ્ઞાન આપનારે અને પોતે અમાની હે ભરત આવા બને તો મને પ્રાણુથી પણ બહાસ છે ૧૯ સંસારની કામનાઓથી રહિત હોય છે પણ મારા ભજન વીગેરે કાર્યમાં તત્પર હોય છે ૨૦ મારા સંતો સંતીવાળા, કે વૈરાગ્ય વાળા. તથા વિવેકી તથા બીજા પોતાથી મોટાને જોઈ રાજી થાય છે. ૨૧ તે સંતોમાં શીતળતા, સરળતા, મિત્રતા, તથા બાહ્યણ કે જેઓ ૨૨ ધર્મની ખાતા છે ૨૩ તેમના ચરણમાં નીતિ કદી ડાલતી નથી. તથા કડવાં ચયન કદી બોલતો નથી. ૨૪ બેઠ સરખા અને કમળ સરખા ચરણમાં પ્રીતિ ૨૫ ગુણના બંધાર ૩૫ અને સુખના સમુદ્ર ૫ છે.

શ્રી.—સુનહું ^{૨૬} અસંતન કેરે સ્વભાઈ, બુલેઈ સંગતિ કરિયું ન ^{૨૭} કાઠિ
તિન્હકરે સંગ સઠા કુખદાઈ, ^{૨૮} અમિ કપીલહિં ધાલે હરહાઈ
ખલન્હ હૃદય અતિ તાપ વિશેષી, ^{૨૯} જરહિં સઠા પર સંપતિ દેખી
^{૩૦} જહું કહું નિંદા સુનહિં પરાઈ, હર્ષહિં મનહું પરીનિધિ પાઈ
કામ કોષ મઠ લોભ પરાયણ, નિર્દય કપટી ^{૩૧} કુટિલ મલાયન
^{૩૨} વેર અકારણ સખ કાહુસો, જો કરુ હિત અનહિત તાહુસો
^{૩૩} જુઠે લેના જુઠે દેના, જુઠે લોજન જુઠે અગેના
^{૩૪} જોલહિં વચન મધુર અમિ મોરા, ખાહિ મહા અહિ હૃદય કઠોરા

શ્રી.—^{૩૫} પરપ્રોહી પરહાર રત, પરધન પર અપવાદ
તે નર પામર પાપ મય, દેહ ધરે મનુબાદ

શ્રી.—^{૩૬} લોભે ઝોઠન લોભે ડાસન, શિષોદર પર યમપુર ત્રાસન
^{૩૭} કાહુકિ જો સુનહિં બડાઈ, શ્વાસ લેઈ જનુ જુડી આઈ
^{૩૮} જામ કાહુકિ દેખહિં વિપતી, સુખી હોઈમાનહું જગનૃપતિ
^{૩૯} સ્વાચરત પરિવાર વિરોધી, લપટ કામી લોભી અતિ કોષી
માતુ પિતા ગુરૂ વિમ્ર ન માનહિં, ^{૪૦} આપુ મયે અરૂ ધાલકીં આનહિં
^{૪૧} કરહિં મોહવશ દ્રોહ પુરાવા, ^{૪૨} સતસંગતિ હરી ભક્તિ ન ભાવા
અવગુણ સિંધુ મંદ મતિ કામી, ^{૪૩} વેદ વિદુષક પરધન સ્વામી
વિમદ્રોહ પરદ્રોહ વિશેષી, ^{૪૪} દંભ કપટ છુય ધરે સુવેષી

શ્રી.—એસે અધમ ^{૪૫} મનુજ ખલ, ^{૪૬} કૃતયુગ ત્રેતા નાહિ
^{૪૭} દાપર કહુકે વૃંદ બહુ, હોઈ હૈં કલીયુગમાંહિ

શ્રી.—^{૪૮} પરહિત સરિસ ધર્મ નહિ ભાઈ, પરગીઠા સમ નહિં અધમાઈ
નિર્ણય સકલ પુરાણ વેદકર, કહેઈ તાત જાનેઈ કેવિંદ નર
નર ચરિર ધરિ જો પર પીરા, કરહિં તે ^{૪૯} સહહિં મહા ભવલીરા

૨૬ અસંતનો સ્વભાવ ૨૭ કાઠ દીવસ પશુ ૨૮ જોમ કપિલા ગાય પશુ રખડલી
ગાય સાથે ચરવા જવાની ટેવ પાડે છે તો તેને પશુ ગળામાં ડેરા (ગાય અગર ભેંસ
કોઈને નાથી ન જામ તેટલા માટે તેના ગળામાં લાકડાનો ગળ દોડ ગળનો કકડો ખાધે
કે રે) ખાધવામાં આવે છે. ૨૯ પારખી સંપતિ જોઈને બચ્ચા કરે છે ૩૦ કાઈ ઠેકણે

પારકી નીંદા સાંભળે છે તો દુનિયાનો ખબરો મળવાથી રાજી થાય તેટલા રાજી થાય છે તેટલા રાજી થાય છે. ૩૧ કુટિલ અને પાપોના સ્થાવક રૂપ ૩૨ કારણ વિના વેર કરે છે અને હીન કરે તેનું પણ અગાડતા વાર લગાડતા નથી. ૩૩ દુર્ગતિની ભેટ તથા દેવડ તમામ જીવો તથા જીવો વાત રૂપી અહાર મળે તો તેને અવેશુ સમજીને ચાલી ચાલીને નુપ્તી પામે ૩૪ મોર જેવા મીઠા મોલથી ટોકાર કરે છે પણ મોટા સાપ જેવા ઝેરી પ્રાણીને ખાઈ જવામાં કઠોર છે, તેમ અસંત પણ મોભે છે મીઠું, પણ રાગ દેષ રૂપી હબરો સર્વનું ઝેર ગળી જવાથી કઠોર બની ગએલા છે. ૩૫ પારકાનો દોહ કરનાર, પારકી સ્ત્રીમાં પ્રેમ કરનાર, પારકા બનમાં આસક્તિ રાખનાર તથા પારકી નીંદામાં મગ માણુનાર છે તેને ખામર તથા ખાપીઈ સમજવો તેઓ દેહ ધારા રાક્ષસો છે. ૩૬ (તેઓ સોબનાજ વસ્ત્રો પહેરીને ફેર છે) સોબને ઝોદ છે અને સોબને પાયર છે. મૈથુન તથા કિરના મુખ પરાયણ રહે છે અને યસપુરનો ત્રાસ રાખતા નથી. ૩૭ જે કાઈની પ્રશંસા સાંભળે છે તો પુરત તેને ઠાઠીયા તાવના ઉકરાટા આવે છે ૩૮ જ્યારે કોઈને આશનમાં મુલે છે ત્યારે દુનિયાના રાજા જેવો આનંદ માને છે ૩૯ સ્વાર્થી ૪૦ પોતે મુઠે છે અને બીજાને પણ હુલોડે છે ૪૧ મોહને વશ થઈને પારકાનો દોહ કરે છે. ૪૨ તેઓ સંતસંગતિથી તથા મગવાનની ભક્તિથી હમેશા દુર રહે છે ૪૩ પેટનું ખંડન કરનાર ૪૪ હાથમાં દંબ તથા કપટ અને ઉપરથી સાધુનું ડોળ કરે છે ૪૫ માણસ રૂપે ખબ ૪૬ સત્યુગ ૪૭ કાપડમાં થોડો પણ કળાયુગમાં તો ટોપલે ટોપકાં ૪૮ પરોપકાર સમાન કોઈ ધર્મ નથી અને પારકાને દુખ દેવા જેવો એકે અધર્મ નથી એમ તમામ પુરાણ તથા વેદનો ખુલાસો છે. હે તાત અ. વાતને પંડિત સોઠ ગરાયર સમજે છે ૪૯ તેને મહા અવ પીડા ભોગવવી પડે છે.

કરહિં મોહવશ નર અધનાના, સ્વારથ રત ૧૦ પરલોક નમાના
 ૧૧ કાલરૂપ મેં તિન્હકેક તાતા ! શુભ અરૂ અશુભ કર્મ દેલેલતા
 ૧૨ અસ વિચારિ ભેં પરમ સવાને, ભજહિં મોહિ સંસૃતિ દુઃખજાને
 ૧૩ આગહિ કર્મ શુભાશુભ ફાયક, ભજહિં મોહિ સુર નર પુની નાયક
 સંત અસંતન કે શુષ્ક ભાખે, ૧૪ તે ન પરહિં ભવ જિન્હ લખી રાખે

રામે ઉપદેશ (સાચો ધર્મ.)

હો:—૧ જીવન ચુકત પ્રહાર, ચરિત સુનિહિં તણ ધ્યાન
 જે હરિ કથા ન કરહિ રતિ, તિનકે દુઃખ રચાન

* * * * *

મો:—૩ બડે ભાગ્ય માનુષતનુ પાવા, સુર દુર્લભ સદમંથન ગાવા
 સાધન ધામ મોક્ષકર દાસ, પાઈ ન જે પરલોક સંવાસ

હો:—સો ૪ પરત્ર દુઃખ પાવહિ, ૫ શિર પુની પુની પછિતાર્થ
 ૬ કાલહિં કર્મહિ ધર્મરહિં, મિથ્યા દોષ લગાર્થ

મો:—૭ છહિ તનુકર ફલ વિષય ન ભાઈ, સ્વર્ગ સ્વરૂપ અંતહુ દુઃખદાર્થ
 નરતનુ ૮ પાઈ વિષય મન દેહી, ૯ પલટી સુધા તે ચક્ર વિષ લેહી
 ૧૦ તાહિ કેળહુ ભલ કહે ન કોઈ, ગુંબ ગહેં પરસ મણી ખોઈ
 ૧૧ આકર ચારી લાખ ચૌરાસી, યોની ભ્રમત ચહ જીવ અવીનાસી
 હીરત સદા માયાકે પ્રેરે, કાલ કર્મ સ્વભાવ ગુણુ ઘેરે
 ૧૨ કળહુક કરી કડ્ડા નરદેહી, દેત ઇશ વિનુ હેતુ સનેહી
 ૧૩ નરતનુ ભવ વારિધિકહ વેરે, સંસુખ મરૂત અનુગ્રહ મેરે
 કણુધાર સરજુર દંઢ નાવા, દુર્લભ સાજ સુલભ કરી પાવા

૧૦ આવતા અવતારને પણ બગાડે છે ૧૧ હે ભરતજી હું કે જે કાળરૂપ છઠ્ઠે તે તે-
 જોને સારાં જામે ખોલું કર્મનું ફળ આપું છઉં પર આ પ્રમાણે વિચારીને જે કાલા
 છે તે તે આ સંસારને દુઃખજન આણીને મને ભજે છે ૧૨ શુભ અને અશુભ ફળને
 આપવા વાળા અહંત તમા મમતાવાળાં કરોને તણ દબી દેવતાઓ, માયુસો, અને મોહ
 મોહા પુનીઓ પણ મને ભજે છે ૧૩ સંત અસંતનાં આં ગુણો ભરાપર સખને તે આ
 ભવ સાગરમાં મને નહીં...

[અનોખામાંથી અમારે નક્કજી પ્રહા બોલમાં પસારતાં ત્યારે પ્રહા પણ સચાવિતો
 તમામ કરીને શુભ અર્થ સાંભળતા હતા તે વાત સંકર પાવતિને કહે છે કે હે સતિ!

૧ જીવન મુક્ત અને ક્ષણ પરાયણ ૨ પથ્થર [એક વખત અયોધ્યામાં રામચંદ્રે પોતાના ગુરુઓ બ્રાહ્મણો વીચેરેને બોલાવીને પોતાના સ્વમુખે ધર્મની વાતો કહે છે તે આ પ્રસંગ છે] ૩ મોટા ભાગના ઉદયથી આ મનુષ્ય શરીર મળે છે વેદ બાદિ સદ્ બન્યો. પણ ગાય છે કે તે સાધનના ધામ રૂપી છે. અને મોક્ષુદ્ધાર છે (આ દાર મુક્યો તો લટક્યો) તે માનવ શરીરને પાખીને જેઓ પરબોક્ષને સુધારતા નથી તેઓ ૪ આખરે ૫ માયાં પટકી પટકીને પસ્તાવો કરે છે ૬ તેના પર જીવ એમ કહે છે કે “ ભગવાનનું ભજન કરવાનો વખત નહોતો ” (સોનીને ત્યાં બુકડી કુકડી કરાવવા વખત હતો) વળી એમ કહે છે કે “ શું કરીએ ! અમારા કર્મ એવાં, તે ભક્તિ ન થઈ ” આ વાત પણ ખોટી છે કારણ કે લાહુ જન્મવા, વિષય ભોગવવા, અગર નાટક એવાને જવાના કર્મ અનુકૂળ હતા અને માત્ર ભક્તિ માટે કર્મ વાડું હતું) વળી આગળ પ્રશ્નનો દોષ છે કે “ પ્રભુની મરજી હોત તો ભક્તિ થાત. ” પણ જીવ એમ સમજતો નથી કે પ્રભુની મરજી છે તોજ સાધન માટે માનવ દેહ મળ્યો છે નહીં તો ગણેડો ન બનાવત. આ પુસ્તક વાંચ્યા પછી ભક્તિ ન કરવાનું બ્રહ્મણું વિચારીને બોલજો ૭ હે બ્રાહ્મણો-સજ્જનો ! આ શરીરનું ૧૧ વિષય ભોગ નથી એટલે વિષય ભોગ માટે આ શરીર મળ્યું નથી. સ્વર્ગના વિષય ભોગ છે તે પણ સ્વસ્થ છે અને અનંતે દુઃખ દાઈ છે એટલે એ સુખપણું કાયમીનથી (ચીતા અ. ૯. ૨૧) ૮ મેળવીને ૯ શ્રદ્ધ અમૃતને ગાદલે વિષનો અંગીકાર કરે છે ૧૦ આવા શ્રદ્ધને કદીપણ કોઈ ડાહ્યો કહે નહીં કારણ કે તે સુરમે પારસમણી રૂપી ભક્તિનો દાર તણને ચળોંડીના દાર રૂપી સંસારનાં સુખમાં લલચાયો છે ૧૧ આ અવિનાશી જીવ, કાળ કર્મ સ્વભાવ તથા ગુણને વશ થઈને માયાની પ્રેરણાથી ચોરાશી લાખ ચોનીમાં ફર્ચા કરે છે ૧૨ જેને આપણામાં કશો સ્વાર્થ નથી છતાં દલાણ છે એવા પ્રભુ દયા કરીને કોઈ વખત જીવને આ માનવ દેહ આપે છે ૧૩ મારા અનુમલ-કમારૂં પવનથી પ્રેરાયણું નાવ રૂપી આ શરીર તથા જે શરીર રૂપી નાવમાં સદ્યુર રૂપી ખલાસી કેવડીયો-ભોમીઓ મળી શકે છે તે દેહ આ સંસાર સાગર તરવાને અનિ દુર્લભ છતાં સુલભ રીતે મળ્યું છે વિષ-ચોની મોજ મજામાં જીવને એવી ફેર ચડ્યો છે કે પોતે ફેર છે છતાં આ જન્મત ફેર છે એવો ભાસ થાય છે. સવારમાં ઉઠે છે ત્યાંથી તે સુને છે ત્યાં સુધી જન્મીને મેસતો નથી અને એમ માને છે કે મેં કહ્યું કહ્યું પણ કરવાનું કહ્યું નથી તે તેને અતકાળ સિવાય સમજ પડતી નથી. અંત કાળ પહેલાં પુરણ ભાગ્ય તોજ ખઈ ખોડું સમજાય પાછી અતકાળ વખતે તો ફેરક જીવને ખાતી થાય છે કે “ હાય ! હાય ! હેડ્યો અને માઈ કોઈ નથી મેં કાંઈ કહ્યું નહોં, ” બાણીનો બજાહ બાણીમાં ફેર છે ત્યારે તેને આંખે પાટા બાંધવામાં આવે છે તે પાટાને લીધે ત્યાં ત્યાં છે તો પણ તે મૂલું ચાલ્યો છે એવું તેને લાગે છે. આ વાતની ખરી ખાત્રી ત્યારે થાંચી તેના પાટા છેડે છે ત્યારે તેને થાય છે તે પ્રભાણે આપણે પણ માયાના પાટા બાંધ્યા છે તેથી તે પાટા ભણં સુધી છે ત્યાં સુધી આપણા મનથી કત કત્ય માનીએ છીએ આપણા જેવું કંઈ તેથી વીચેરે વીચેરે માત્રી ભેદા છીએ પણ કાળ ભગવાનનો દટકો વાળે છે, રાગ મટે એમ નથી એમ ખાત્રી થાય છે, અગર સદ્યુર દારો યાન થાય છે ત્યારે પ્રભુ પ્રતાપ પાસે એક પ્રત્યક્ષથી પણ તમા છીએ, એવું ભાન થાય છે. આ માટે મોક્ષ પત્રિકા પ્રથમ ભાગ સંપૂર્ણ વિવર્તી છે.

હો:-એ ન તરે ભવસાગરકિં, નર શરીર અસ પાઈ
 ૧૪ સોઠુત નિદક મંદમતિ, આતમકેન ગતિ ભઈ

ચો:-જ્ઞાન ૧૫ અગમ પ્રત્યુક અનેકા, સાધન કહીન ન મન કહું ટેકા
 કરત કષ્ટ બહુ પાવત કોઈ, ભકિત હીન પ્રીય મોહી ન સોઈ
 ભકિત સ્વતંત્ર સકલ સુખ આનિ, વિનુ સતસંગ ન પાવદિ પ્રાની
 પુણ્ય પુણ્ય બિનુ મિલહી ન સંતા, ૧૬ સતસંગતિ સંસૃતિકર આતા
 પુણ્ય એક જગમાં ૧૭ નહિ દુબ, મન કેમ બચત વિપ્ર પદ પુણ
 સાનુ-કુલ તેહિપર મુનિદેવા, એ તણ કષ્ટ કરેદિજ સેવા

x x x x x x
 ૧૮ કહહું ભકિતપથ કેવન પ્રયાસા, યોગ ન મખ જપ તપ ઉપવાસા
 ૧૯ સરલ સુભાવ ન મન કુટિલાઈ, યથા લાભ સંતોષ સદાઈ
 ૨૦ મોરે હાસ કહાઈ નર આસા, કરે કહહું તો કહ વિધાસા
 બહુત કહીં કયા કયા બહાઈ, એહિ આચરણ વચ્ચ મેં ભાઈ
 વૈર ન વિગ્રહ આશ ન ત્રાસા, સુખમય તાહિ સદા સખ આશા
 ૨૧ અનારંભ અનિકેત અમાની, અનધ અરોપ હક્ષ વિજ્ઞાની
 પ્રીતિસદા સમજન સંસર્ગો, ૨૨ તૃણસમ વિષય સ્વર્ગ અપવર્ગો
 ૨૩ ભકિત પક્ષ હઈ નહિ શક-તાઈ, દુષ્ટ કર્મ સખ દુરી બિહાઈ

રામ વશિષ્ઠ મિત્તાપ.

ચો:-એક વાર વશિષ્ઠ મુનિ આયે, ૧ જહા રામ સુખધામ સુહાચે
 અતિ આદર રઘુનાથકે કીન્હા, પદ પખારિ ચરણોદક લીન્હા
 ૨ રામ મુનહું મુનિ કહ કરબેરી, કૃપાસિધુ વિનતિ કહુ મોરી

૧૪ તે ઇશ્વરે કરેલા ઉપકારનો નિદક, ઉપકારને નહીં સમજનાર, મંદબુદ્ધિ વાળો તથા આત્મ હેતુચારની ગતિને પામનાર છે (આ વિષય શ્રીમદ ભાગ સુખ ૧૧ અ ૨૦ શ્લોક ૧૭ માં આ પ્રમાણે જ બજવાને ઉદવને મતાળ્યો છે,) રામ કહે છે કે આ શોક અને ૫૨ શોકમાં સુખ લેવું હોય તો મારી ભકિત કરો. જ્ઞાન છે પણ ૧૫ જ્ઞાનની વાતો અગાધ અને તેમાં અનેક વિધો, તેના સાધન પણ કહીન, વળી તેમાં મનને કાંઈપણ પ્રકારનું અવલંબન નથી ૧૬ સંસારનો અંત લાવે છે જન્મ મરણના બંધન કાપે છે ૧૭ બીજું નહિં ૧૮ ભક્તિના માર્ગમાં કંઈ મહેનત છે, તે કહેા, તે માર્ગમાં યોગ, યજ્ઞ તપ અગર ઉપવાસ કાંઈ કરવાના નથી ૧૯ માત્ર એટલું જ કરવાનું છે કે સરળ સ્વભાવ, કષ્ટનો ત્યાગ, તથા જે બળે તેના સદા આનંદ ૨૦ મારા હાસને બીજામાં વિશ્વાસ હોમ નહીં, કદાચ તે કરે તો કહેા કે તેને મારામાં શું વિશ્વાસ રહ્યો ! ૨૧ પરમારથ સિવાયના કાર્યને શરૂ કરતો નથી, મૃદુમાં આસક્તિ રહીત, માન રહીત, પાપ રહીત, ક્રોધ રહીત, કુળશ તથા તત્ત્વશ ૨૨ સ્વર્ગનક વિશય સુખને તથા મોક્ષના સુખને પણ ભક્તિના સુખ પાસે તજી સમાન મણે છે મહેતાણ ગાય છે કે “ મુક્તિ તો તેની (ભક્તની) હાસીરે ! ” ૨૩ તમામ દુષ્ટ કર્મોને દુર છોડી દધને ભક્તિના પક્ષમાં પ્રકટાવાળો તથા તે ભક્તિ માર્ગમાં બીલકુલ નોમદાહ અગર યોગ રહીત.

હું મુર જાઓ કહું અને રામ તમે મારા સીધા બન્યા છો પણ હું રામ ! આપ જ રમ્યા છો એમ હું બાણું કું-આપથી અબાણ્યો નથી ” વગેરે વાતો કહેવા મારે એકવાર વશિષ્ઠ રામ પાસે એકાંતમાં પધાર્યો છે ૧ સુખના ધામ રૂપ રામ જ્યાં ખીરાબ્યા હતા ત્યાં ૨ હું રામ ! મારી કાંઈ વિનંતી છે તે આપ કૃપાસિધુ સાંભળો એમ વિસિધ્દ હાથ બેડીને બોલ્યા.

ઘેખી ઘેખી આચરણ તુહારા, હોત મોહ મમ હૃદય અપારા :
મહિમા અમીત વેદ નહિ જાના, મેં કેહિ જોતિ કહોં જાગવાના
કૃપારોહિતી કર્મ અતિ મંદા, વેદ પુરાણ સ્મૃતિ કર નિંદા
જળ ન લેજી મેં તળવિધિ મોહિ, કહા લાજ આગે સુત ! તોહી
પરમાત્મા પ્રસ નરૂપા, હોઈહિ રમુકલ ભૂષણ ભૂપા

હો:—તળ મેં હૃદય વિચાર કીય, યોગ યજ્ઞ જપદાન
જેહિહિત કરીય સો પાઈ હોં, ધર્મ ન ઇહિસમ આન

ચો:—જપ તપ નિયમ યોગ વત ધર્મો, ૧૦ શ્રુતિ સાંભવ નાના વિધિકર્મો
જ્ઞાન દયા ૧૧ દમ તિરથમજ્જન, જહુંલગી ધર્મ કહે શ્રુતિસજ્જન
૧૨ આગમ નિગમ પુરાણ અનેકા, પઢે સુનેકર ફલ પ્રભુ એકા
૧૩ તવ પદ પંકજ પ્રિતિ નિરંતર, સખ સાધન કર ફલ યહ સુંદર
૧૪ છુટે મલ કિ મલહિકે ઘોએ, ઘૂત કિ પાવ કેહ વારિ વિલોચે
૧૫ પ્રેમ ભકિત જલ યિનુ રઘુરાઈ, અભયંતર મલકખહું ન જાઈ
૧૬ સોઈ સર્વજ ૧૭ તજ ૧૮ સોઈ પંડીત, ૧૯ સોઈ ૨૦ ગુણજ વિજ્ઞાન અખંડીત
૨૧ દક્ષ સકલ લક્ષણસુત ૨૨ સોઈ, ૨૩ જાકે પદસરોજ રતિ હોઈ

હો:—નાથ ! એક વર માંગો, રામ ! કૃપા કરી દેહું
જન્મ જન્મ પ્રભુ પદકમલ, ૨૪ કખહું ઘટે જનિ નેહું

શંકર પાર્વતિ સંવાદ.

ચો:—ઉમા કહેઉ સો કથા ૨૫ હાઈ, જો ભુશંદિ ૨૬ અગપતિહિ સુનાઈ
કણુક રામ ગુણ કહેઉ બજાનિ, ૨૭ અખકા કહોં સો કહેહું જાવાની !

૩ આપની ખનુચ લીલા જોઈને અમારા મનમાં અપાર મોહ થાય છે માયામાં ભુલા પડીએ છીએ, તમે પ્રભુ હશે કે નહીં એવી શંકા થાય છે ૪ અમિત એટલે ધણા. જેને વેદ પથ જાણતા નથી ૫ ત્યારે હું તે મહીમાનું કેવી રીતે વર્ણન કરી શકું ! ૬ હું તમારો ગૌર ચયો છું. પથ] ગૌરપદાના કર્મ (પુરોહિત પથાણ) કાર્ય અત્યંત ખરાબ છે, તેને પુરાણ તથા સ્મૃતિઓ પથ નીંદીત ગણે છે ૭ મારા પિતા (બ્રહ્મા) એ જ્યારે મને આપના કુળમાં પુરોહિતનું કાર્ય સોંપ્યું ત્યારે મેં ના પાડી હતી તે વખતે તેઓગ્રીએ મને કહ્યું હતું કે ધર્મા ખોટા છે પથ તે ધર્મામાં આગળ નહીં ખોટા છે (કથા નહીં છે તે ફરે વાત કરે છે બ્રહ્માએ કહ્યું હતું છે કે “રમુકળમાં પરમાત્મા બ્રહ્મ ખનુચ દેહ ધારણ કરશે ૮ જેને ખાટે કરી એ છીએ તે વિના પ્રયાસે મળે તો તેના જેવો એક ધર્મ નથી ૧૦ તથા વેદમાં વર્ણવેલા નાના પ્રકારના કર્મો ૧૧ દમ એટલે ઇંદ્રિયોને નિમગ્ન તથા તિરથમાં મજ્જન (સ્નાન) તે

ઉપરાંત વેદ તથા સમગ્ર પુરુષો જે કર્મ બતાવે તે ૧૨ (અનેક પ્રકારના કર્મો કરવાનું તથા) વેદ બાદ અનેક પુરાણો બાબવાનું અગર સાંભળવાનું જે કાંઈ ફળ હોય તે તે હે પ્રભુ ! આપ પોતે જોઈને છે. ૧૩ આપનાં કર્મ સરખા ચરણોમાં આમંદ પ્રેમ થાય જોઈ તમામ સાધનોનું સુંદર ફળ છે. ૧૪ જેમ પાણી વસોવવાથી કેટલું દિવસ ધીની પ્રાપ્તી થવાની નથી તેમ કચરને કચરે ધોવાથી કદિ કચરો મટવાનો નથી તાત્પર્ય કે આપણા અંતઃકરણનો મેલ ભેદ યુદ્ધિથી યજ્ઞેશે છે. તે મેલ મલીનતાવાળા યજ્ઞદિકે કર્મો કરવાથી કદી મટતો નથી. જોથી પણ હુંડીવાત જો છે કે આપની ચરણોની ભક્તિ જોઈ અંતઃકરણનો મેલ મટાડનારી છે. ૧૫ જેમ વરોનો મેલ પાણી વિના જતો નથી, સાચું સોડા બહુ હોય, પણ જળ ન હોય તે ધોવાનું કાર્ય બની શકતું નથી તેમ પ્રભુની ભક્તિ સિવાય બીજાં સાધન સાચું સોડા જેવાં છે, તેમાં જો પ્રેમ લક્ષણો ભક્તિ-પ્રેમનો ધોષ અપાણન રંગ (તે) સિવાય કદીપણ અંતઃકરણના ચળ મટવાના નથી. આ વાતનો અંગીકાર દરેક ભક્તિ યોષક સંપ્રદાય અગર મંડળે કરેશે છે. આ સગુણ ઉપાસના જે બરાબર નીતિ અને વૈરાગ્ય યુક્ત હોય તે ધણાજ થોડા વખતમાં નિર્જીવ પડને પમાય છે. આ પ્રેમ લક્ષણો ભક્તિમાં નીતિ વૈરાગ્ય તથા મર્યાદાનું બરાબર પાલન ન થાય તે તેમાં પાખંડને પેસતાં ચારે લાગતી નથી. પ્રથમ વૈરાગ્યના પદોથી મનને તોડી નાંખવું જોઈએ. કુમારના પદો અધિકાર વિના ગાવાં નહીં અધિકાર જોઈએ પાંચ વિધ્યનો ત્યાગ ૧૬ તેજ ૧૭ તત્વને જાણનાર ૧૮ જો જોઈએ જાણનાર ૧૯ પ્રતીષ્ઠ તથા સદગુણ સંપન્ન ૨૦ જેને આપનાં ચરણમાં પ્રેમ હોય ૨૧ મારો પ્રેમ કદી ધટ નહીં.

રાગચંદ્ર સૌ અયોધ્યાવાસી સહીત સ્વધામમાં ગયા તે કથા થઈ રહ્યા પછી શંકર કહે છે “ હે કિમા ! ૧ સુંદર ૨ ગરુડને સંભળાવી ૩ હવે આગળ શું કરું તે હે બવાની ! મને કહેા.

સુનિ શુભ કથા ઉમા હપાની, બોહી અતી રમિનીત મુદ્ધ બાનિ
ધન્ય ધન્ય મેં ધન્ય પુરારિ, સુનેઉ રામ શુભ ભવભય હારિ

દોઃ—^૧તુફરી કપા કૃપાયતન, જાળ કૃત કૃત્ય ન મોહ
જાનેઉ રામ પ્રતાપ પ્રભુ, ચિદાનંદ સંદોહ
^૨નાથ તવાનન શશિ શ્રવત, કથા સુધા રઘુવીર
શ્રવણ પુટન્હિ મન પાન કરિ, નહિં અઘાત મતિ ધીર

ત્રોઃ—રામ ચરિત જે સુનત અઘાહી, રસ વિશેષ જાના તિન્હ નાહી
જીવન મુક્ત મહા મુનિ જેઉં, હરિગુણ સુનહિં નિરંતર તેઉં
^૧ભવ સાગર ચહ પાર જો પાવા, રામકથા તાકહું દદ નાવા
^૨વિષયિન કહું પુની હરિગુણ આમા, શ્રવણ મુખદ અરૂ મન વિશ્રામા
^૩શ્રવણવંત અસ કો જગમાંહિ, જાહિ ન રઘુપતિ કથા સુહાહી
તે જડ જીવ ^૪નિમત્તમ ધાતિ, જિનહિં ન રઘુપતિ કથા ^૫સોહાતિ
હરિ ચરીત્ર માનસ ^૬તુમ ગાવા, સુનિ મેં, નાથ પરમ મુખ પાવા
તુમ જોકહી ^૭ચહ કથા સુહાધ, કાક ભુશંડિ ગરૂડ પ્રતિ ગાઈ

દોઃ—વિરતી જ્ઞાન વિજ્ઞાન દદ, રામ ચરણ અતિ નેહ
^૧વાયસ તતુ રઘુપતિ ભગતિ, મોહી પરમ સંદેહ

ત્રોઃ—^૧નર સહસ્રમહું સુનહું પુરારી, કોઉ ઇંક હોઈ ^૨ધર્મ મતધારી
^૩ધર્મશીલ કોટિન્હમહું કોઈ, વિષય બિમુખ બિરાગરત હોઈ
^૪કોટિ બિરકત મધ્ય જૂતિ કહઈ, સમ્યક જ્ઞાન મુકૃત કોઈ લહઈ
^૫જ્ઞાનવંત કોટિન્હમહું કોઈ, જીવન મુક્ત મુકૃત જગ સોધ
^૬તિન સહસ્ર મહું સખ મુખખાનિ, દુર્લભ પ્રજ્ઞ નિરત વિજ્ઞાની
^૭ધર્મશીલ વિરકત અરૂ જ્ઞાની, જીવન મુક્ત પ્રજ્ઞ પર પ્રાણી
સખતે સો દુર્લભ સુરદાયા, રામ ભકિતરત ગતમક માયા
^૮સો હરિભક્તિ કાક કિમિ પાઈ, વિશ્વનાથ ! મોહિ કહહું જુગાઈ

૪ નમ્ર મીઠી વાણીથી પાવંતિ બોલ્યા કે હે પુરારિ ! આજ તો કું કૃત કૃત્ય પ સં-
સારના ભયને હરનાર રામના શુભ સાંભળીને કે હે કપાના સાગર સહાસીવ ! આખી

ક્રમાથી ક્રતાર્થ થઈ જઈ. હવે મને મોહનથી તથા રામચંદ્ર ચિદાનંદના સચ્ચ હૃદય પર પ્રભુ છે તે બરાબર સમજાવું છે. ૭ હે નાથ આપના આનંદ કહેતા સુખરૂપી ચંદ્રમામાંથી રમુ-વીર ની કથા રૂપી અમૃત જરે છે. કાનો દ્વારા તે અમૃતનું પાન કરે છે પશુ સંતોષ વ-ળતો નથી. ૮ સાંભળીને તૃપ્ત થાય તે ચરિત્રના વિશેષ રસને બાળતા નથી. એટલે તેઓ રામ કથાને સામાન્ય વાર્તા સમજે છે. ૯ ભવસાગરને પાર જવાની જો છુછા હોય તો રામ કથા રૂપી તેઓને દ્રઢ વહાણ છે. ૧૦ વિષયી લોકોને પશુ રામ ચરિત્ર જાનને આનંદ આપનાર અને મનને શાંતી આપનાર છે. ૧૧ એવો જાનવાળો કથો બાણસ છે કે જેને રામના ચરિત્ર ગમતાં નથી ૧૨ આત્મ હત્યારો ૧૩ ગમતી ૧૪ આપે સદાશીવે ૧૫ આ સુંદર કથા કાઠલુશંકરે એ ગરુડને સંભળાવી ૧૬ કાગડાના શરીરમાં રામની બક્તિ એ અને મોટો સંદેહ છે ૧૭ હજાર માણસમાં ૧૮ ધર્માત્મા ૧૯ કરોડો ધર્માત્મામાં 'પણ કોઈ એકજ વિષયમાંથી મુક્ત અને વૈરાગ્યમાં પ્રીતિવાળો ૨૦ શ્રુતિ કહે છે કે કોટી વિરક્તોમાં કોઈકજ જાની હોય છે ૨૧ કોટી જાનીઓમાં કોઈ એકજ જીવન મુક્ત હોય તે ૨૨ હજારોમાં તમામ સુખની બાણુ રૂપ પરબ્રહ્મમાં સદા સ્વલીન રહેનારો કોઈ એકજ હોય છે. ૨૩ ધર્માત્મા, વિરક્ત, જ્ઞાની, 'જીવન મુક્ત, તથા બ્રહ્મમાં આનંદ સ્વલીન રહેનારનાં કરતાં પણ હે સુરરાયા ! (મહાદેવ !) મધ્યી તથા માયાથી મુક્ત થઈને રામની બક્તિ કરે તે ફલિત છે ૨૪ તે હરિ બક્તિ કાગરૂપિને કઈ રીતે મળી તેમને સમજાવીને કહે.

શંકર ગરૂડ સંવાદ.

ઓ:—મીલેહુ ગરૂડ મારગ મહું મોહિ, ^૧કવન ભાંતિ સમજાવોં તોહિ
જખ બહુ કાલ કરીય સતસંગા, તખ ચહ હોઈ મોહ અમ ભંગ
સુનીય તહ હરિકથા સુહાઈ, ^૨નાના ભાંતિ સુનિહ બે ગાઈ
જેહીમહું આદિ મધ્ય ^૩અવસાના, ^૪પ્રભુ પ્રતિપાદ્ય રામ ભગવાના
નિત હરિકથા હોઈ જહું ભાઈ, ^૫પઠવોં તોહિ સુનહુ તહં બાઈ
બાઈહિં સુનત સકલ ^૬સંદેહા, હોઈહિં રામચરણ દ્રઢ ^૭નેહા

દો:—બીનુ સતસંગ ન હરિકથા, તેહિ બીનુ ^૮મોહ ન ભાગ
મોહ ગએ બીનુ રામપદ, હોઈ ન દ્રઢ અનુરાગ

ઓ:—મીલહી ન રઘુપતિ ^૯બીનુ અનુરાગા, કિયે યોગ જખ જ્ઞાન વિરાગા
ઉત્તર દીશી સુંદર બીરીનીલા, તહં રહ કાકે ભયુંડી સુશીલા
રામ ભક્તિ ^{૧૦}પંથ પરમ ^{૧૧}પ્રવિના, જ્ઞાની ^{૧૨}શુણ્યક બહુ કાલિના
રામકથા સોઈ કહે નિરંતર, સાદર સુનહિં વિવિધ ^{૧૩}વિહંગવર
^{૧૪}જાઈ સુનહુ તહં હરિગુણ ભૂરી, હોઈહિં મોહ જનીત દુઃખ દૂરી
^{૧૫}મેં સખ જખ તેહી કહા બુઝાઈ, ચલેઉ હરિં મમપદ શીર નાઈ
^{૧૬}તાતે ઉમા! ન મેં સમુઝાવા, રઘુપતિ કૃપા મર્મ મેં પાવા
^{૧૭}હોઈહિં કિન્હ કબહુ અભીમાના, સો યોવે ચહ કૃપા નિષાના
^{૧૮}કહુ તેહિતે પુનિ મેં નહિં રાખા, ખગ બનૈ ખગહીકી ભાપા
^{૧૯}પ્રભુ માયા બલવંત ભવાની, બહિં ન મોહ કવન અસ જ્ઞાની ?

દો:—જ્ઞાની ભક્ત શિરોમણી, ત્રિભુવન પતિ કર ^{૨૦}ધ્યાન
^{૨૧}તાહિં મોહ માયા પ્રબલ, પામર કરહિં ગુમાન
^{૨૨}શીત બીરંચી કહું મોહહીં, કો હું વપુરા આન
અસ જીય બની ભજહિં સુનિ, માયાપતિ ભગવાન

ઓ:—ગયેઉ ગરૂડ જહું ખસૈ ભુશંહી, ^{૨૩}મતિ અકુઠં હરિભક્તિ અખંડી
^{૨૪}દેખી શૈલ પસન્ન મન ભજેઉ, માયા મોહ શોક ^{૨૫}ભ્રમ ગયેઉ

પાર્વતીએ આગળ પ્રશ્ન કે વળી ગરૂડ પક્ષિના રાજ ચક્રને કાગ પાસે કયા સાંભળવા ગયા ? તથા ગરૂડ ભગવાનના પરમ ભક્ત છતાં તેમને મોહ કેમ થયો ? આ સાંભળી શંકર રાજ ચક્રને બોલ્યા. રાવણની સાથેના યુદ્ધમાં એકવાર રામ લક્ષ્મણ નામ પાશથી બંધાઈને પડયા હતા. નારદજીની પ્રેરણાથી ગરૂડે તે બંધનથી મુક્ત કર્યા. જ્યુ કર્યા પછી વહેમ પડ્યો કે (આવા પામરને પ્રભુ કેમ કહેવાય !) તે વહેમને ટાળવા ગરૂડ પક્ષી

દુર્ગા છેવટે મને મળ્યા.” ૧ તેથી હું કષ્ટ રીતે ૨ જે કથાને તાના પ્રકારે સુની લોકોએ
 માહ છે. ૩ છેવટેમાં પણ ૪ રામને ભજવાન તરીકે પ્રતિપાદન કર્યું છે ૫ આપને ત્યાં
 મોઢાં ૬ સંક્રાંતિ ૭ ગ્રેમ ૮ સંદેહ (સંક્રાંતિ) ચટતી નથી ૯ બસે ચોખ જમ, -કરે પણ
 ગ્રેમ વિના ૧૦ માર્ગ ૧૧ ચતુર ૧૨ યુધ્ધ ગ્રાહી અને લજ્જાળ યુનાં પુરાતની ૧૩ સુંદર
 પક્ષિઓ ૧૪ ત્યાં જઈને હરીના યુધ્ધ સારી રીતે સાંભળે, તેથી મોઢથી ઉત્પન્ન થએલું
 દુષ્ક મટી જશે. ૧૫ બ્યારે મેં તેને બરાબર સમજીને કહ્યું ૧૬ તેને મોઢ ચવાડું કારણ
 હે ઉમા ! હું પ્રભુ કથાથી સમજી ગયો હતો માટે તેને મેં બોધ કર્યો નહીં ૧૭ ગરડછને
 કાઢવાર અભિમાન થયું હશે તે અભિમાન ખોલે (ઉતારવા) કપાના નિધાન રામચંદ્રે
 ચઢ [ચાહના કરી હતી] ૧૮ આ વાત બેવી હતી તેવી (વધાર્યા ઘટાડ્યા વિના) મેં
 તમને હે સતિ કહી છે. વળી ગરડછ પક્ષી છે માટે કામચુસંડીની ભાષાને સમજી શકે
 ૧૯ હે ભવાની ! પ્રભુની માયા બળવાન છે જેને મોઢ ન થયો હોય એવો કાણુ ચાની છે ?
 કાઢી પણ નથી ૨૦ વાહન ૨૧ તેને પણ પ્રમળ માયાએ મોઢ કર્યો ૨૨ ચઢા તથા મને
 પણ મોઢ થઈ જાય છે તો બીજા મનુષ્ય તો કાણુ માન, આ પ્રમાણે સમજીને સુની
 લોકો માયાના પતિ પ્રભુને બળે છે ૨૩ જે કામચુસંડીની ‘મુદ્ધિ [મતિ] અંકુશિન હતી
 અને તેઓ આમંડ હરિ ભક્તિવાળા હતા. ૨૪ નીલ પર્વત એમને ૨૫ તથા સંક્રાંતિ
 નાશ થયો.

કાકુભુથુડિ ગરૂડ પ્રસંગ પહેલો

ચો:—તુમ નિજ મોહ કહો 'અગ સોઈ, સો નહિ' કહ્યુ આશ્ચર્ય શુસાર્ધ
નારદ શિવ રગિરચી સનકાદી, ^૧એ મુની નાયક આતમવાદી
^૨મોહ ન અંધ કીન્હ કેહિ કેહિ ? કેા જગ કામ નચાવ ન જોહી ?
^૩તુષ્ટા કેહિ ન કીન્હ જોરાહા ? કેહિ કે હૃદય કોથ નહિ દાહા ?

દો:—સાની તાપસ ચર કવિ, કેવિદ ગુણ આગાર
કેહિકે લોભ વિડંબના, કીન્હ ન એહિ સંસાર ?
^૪શ્રીમદ વક ન કીન્હ કેહિ ? પ્રભુતા બધિર ન કાહિ ?
મુગનચનીકે નચનશર, કેા અસ લાગુ ન બાહિ ?

ચો:—ગુણકૃત સન્નીપાત નહિ કેહિ, કેા ન માન મદ વ્યાપેહુ જેહિ ?
^૫યોવન જવર કેહિ નહિ બલકાવા, મમતા કેહિકર યશ ન નચાવા ?
^૬મત્સર કાહિ કલંક ન લાવા, કાહિ ન શોક સમીર ડોલાવા ?
^૭ચિંતા સાપિની કાહિ ન ખાયા, ^૮કેા જગ બાહિ ન વ્યાપી માયા ?
^૯કીટ મનોરથ દારુ શરિરા, જેહિ ન લાગુ ધુન કેા અસ ધીરા ?
^{૧૦}સુત વિત લોક ધમણા તીની, કેહીકી મતિ ઈન્હ કૃત ન મલીની ?
યહ સગ ^{૧૧}માયાકર પરિવારા, ^{૧૨}પ્રબલ અમિત કેા વરણે પારા ?
^{૧૩}શિવ ચતુરાનન દેખી ડરાહિં, ^{૧૪}અપર છવ કેહિ લેખેમાંહિ ?

દો:—વ્યપિ રહેલે સંસાર મહં, ^{૧૫}માયા કટક પ્રચંડ
^{૧૬}સેનાપતિ કામાદિ ભટ, દંભ કપટ પાખંડ
^{૧૭}સો દાસી રઘુવીરકી, સમુજે મિથ્યા સોપિ
^{૧૮}કૃત ન રામકૃપા ખિનુ, નાય કહો પ્રભુ રોપી

ચો:—એ માયા સબ જગહિં નચાવા, ^{૧૯}ભાસુ ચરિત લખી કાહુન પાવા
^{૨૦}સોઈ પ્રભુ ભવિલાસ ખગરાજ, નાય નટી ઈવ સહિત સમભા

૧ પક્ષિના રાજ! ૨ બહો ૩ તથા બીજા પશુ તત્ત્વ જ્ઞાનમાં પ્રવિણ મોટા મોટા મુનીઓ છે [તેઓને પણ મારાએ ગેરુ 'ખવરાવી દીધું' છે] ૪ મોહ કેને આધળા કયા નથી? અને કામે જગતમાં કેને નચાવ્યા નથી? ૫ તુષ્ટા એ કેને બાવરા કયા નથી? અને કાંધ કેને જગડયા નથી ૬ માનિ, તપસિ, શુરવીર, કવિ, વિદ્વાન અને શુભના ભંડારવાળા એવા કયા પુરુષને આ સંસારમાં લોભે રંજાડયા નથી, લાદમી મળ્યા પછી કયા વાંદા ગળ્યા નથી? એનાઈ મળ્યા પછી કોણ મેહરા નથી? સુદર સ્ત્રીના કરાક્ષ રૂપી બાણ કયા પુરુષને ખટક્યા નથી? ૮ કયા શુભવાનને સનિપાત થયો નથી? અને કેને માન અને મદ આવ્યો નથી? ૯ જીવાનીના તોરમાં કોણ તણાણા નથી? મમતાએ કેના યશન ખંડન કયુ નથી? ૧૦ મત્સર [ધર્માં] એ કેને કલક લગાડયું નથી? અને અને શોકના પવનથી કોણ ડોલ્યા નથી? ૧૧ ચિંતા રૂપી સાપિણી ૧૨ જેને માયા ન વ્યાપી હોય એવું કોણ છે? ૧૩ નાના પ્રકારના મનોરથ રૂપી કીટો શરીર રૂપી લાકડામાં કયા ધીર પુરુષને લાગ્યો નથી; ધુન એટલે ધણુ ૧૪ પુત્ર, ધન અને પ્રતિજ્ઞાની તુષ્ટાએ કેની ખતિને મલીન કરી નથી? ૧૫ માયાના ૧૬ તે બળવાન અને પાર ન આવે એવું છે ૧૭ શિવ અને બહો પશુ તેને દેખીને ડરી જાય તો ૧૮ બીજા સાધારણ તે કયા લેખામાં ૧૯ માયાનું પ્રચંડ લક્ષર ૨૦ કામ દંભ વિગેરે તેના મોટા સેનાપતિ ૨૧ એ માયા રામની દાસ ને અને તે મિથ્યા છે એમ સમજવામાં આવે તો પશુ હું પ્રતિજ્ઞા પૂર્વક કહું છું કે રામની કપા વિના તે છુટતી નથી ૨૨ અને તેના ચરિત્રને એ કાષ્ઠથી સમજી શકાતો નથી. ૨૩ તે માયા પ્રજુની કરડી નજર થતાં એક નટીની મારક પીતાના સમાજ સહિત નાચે છે

નિશુલ્ક રૂનિરાકાર નિમોહા, નિત્ય રૂપનિરંજન સુખ સંદોહા
 રૂપકૃતિ પાર પ્રભુ સખ ઉરવાસી, બ્રહ્મ રૂપનિરિહ વિરજ અવિનાશી
 રૂપહુત્તો મોહકર કારણ નાહિ, રવિ સંસુખ તમ કમહુકી બાધ !

દોઃ—ભકત હેતુ ભગવાન પ્રભુ, રામ ધરેઉ રૂપતતુ ભૂપ
 કિમે ચરિત પાવન પરમ, રૂપપ્રાકૃત નર અતુરૂપ
 યથા અનેક વેશ ધરી, નૃત્ય કરે રૂપનટ કોઈ
 રૂપભેદ ભેદ ભાવ દિખાવે, આપુ ન હોય ન સોધ

ચોઃ—અસ રદ્ધપતિ લીલા, રૂપઉરગારી, કનુજ વિમોહન જન સુખકારી
 જે મતિ મલીન વિષય વશ કામી, પ્રભુપર મોહ ધરે રૂપમિ સ્વામી !
 રૂપનયન દોષ બકહું જળ હોય, પીતબરણ શયી કહું કહું સોઈ
 રૂપજળ જેહિ દિગ્ભ્રમ હોઈ ખગેશા, સો કહિ પશ્ચિમ ઉગેઉ દિનેશા
 રૂપનૌકારૂઢ ચલત જગ દેખા, અચલ મોહબંધ આપુહિ લેખા
 રૂપબાલક જમહિં ન જમહિ ગૃહાદિ, કહહી પરસ્પર મિથ્યા બાહી
 રૂપહરિ વિષયક અસ મોહિ વિહંગા, સપનેહુ નહિ અજ્ઞાન પ્રસંગા
 માયા વશ મતિ મંદ અભાગી, હૃદય જવનિકા બહુ ગિધિ લાગી
 તે શઠ હંડબંધ રૂપસંશય કરહી, રૂપનિજ અજ્ઞાન રામપર ધરહિં

કાકભુશંડી ગરૂડ પ્રસંગ ખીન્ને.

ચોઃ—સુનહુ રામકર સહજ સ્વભાઉ, રૂપજન અભિમાન ન રાખકિ રૂપાઉ
 રૂપસંતિમૂલ શલ્યગ્રંથ નાના, સકલ શોકદાયક અભિમાન
 તાતે કરહિ કૃપાનિધિ દૂરી, શેવકપર રૂપમતા અતિ ભૂરી
 ભૂમિ શિશુતનુ રૂપણ હોઈ ગુસીઈ, માનુ ચિરાવ કઠિનકી નાઈ

૨૪ દબથી રહીત રૂપ નિર્લેપ તથા પરમ આનંદના ઢગલા ઉપર ૨૬ માયાથી પર
 ૨૭ ચેષ્ટાથી નથા વિકારોથી રહિત બ્રહ્મ રૂપે છે ૨૮ રામની પાસે મોહતું કશું કારણ
 નથી કારણ કે જ્યાં સુર્ય હોય ત્યાં અંધાઈ ટપી શકે નહીં ૨૯ મનુષ્ય દેહ ૩૦ સાધારણ
 માણસની માફક ૩૧ કોઈ ભવાઈઓ અગર નાટકકાર જેવો વેશ ધારણ કરે તેવો ભાવ
 દેખાડે પણ તે પોતે તો ; તેજ છે તાત્પર્ય ધારણ કરેલા વેશમાં તે રમતાર મોહ કરવો

નથી તેમ પ્રભુ પણ બહુ રૂપી છે. પણ તે પોતે તો બ્રહ્મ સ્વરૂપ છે ૩૩ હે ગઈડણ ! (પ્રભુની આવી લીલા] રાક્ષસોને મોહ કરે અને ભક્તોને સુખ આપનાર છે. ભક્તોના જીવન મોહાડીયા હોય છે, નરસી, મીરાં, તુકારામ, પરમ પવિત્ર હતા, તેઓ મોહની નજરથી જોનારાને પાપાંડી દેખાતા હતા. તેના ધરમાં સાથે રહેનારા પણ તે ભક્તોના મહિમા બરાબર સમજી શક્યા નથી. ૩૪ આ પ્રમાણે ૩૫ જેની આંખમાં કમળો હોય તેને ચંદ્ર પોળો જણાય છે ૩૬ જેને સુર્વ પશ્ચિમનું જ્ઞાન ન હોય તે સુર્વને ઉભવાની પશ્ચિમ દિશા બતાવે છે ૩૭ વહાણ ઉપર ચઢેલા આદમીને કીનારો ફરતો જણાય છે મોહને વશ થઈને પોતાને અચળ લેખે છે ૩૮ બાળકો કુદડી રે છે ત્યારે તેઓને ફેર ચડે છે (ભમ થાય છે) તેથી તેઓ મીઠ્યા કહે છે કે આધરો રે છે ૩૯ પ્રભુને અજ્ઞાન અગર સૂઝાં થવાની જે વાતો છે તે પણ જોવીજ છે A man sees the universe with his own eyes પ્રભુ ને સ્વપ્નામાં પણ અજ્ઞાનનો પ્રસંગ નથી ૪૦ માયાને વશ થએલા મંદ તથા અભગી જીવોને હૃદયમાં ધણા પ્રકારની માયાના પકડા પડેલા હોય છે ૪૧ તર્ક વિર્તક કરે છે અને પોતાનું અજ્ઞાન પ્રભુ ઉપર દોરે છે. તાત્પર્ય સુંબરો થયો હોય તે પોતાના બાપને ગણો દે તેમ આપા મદિરાના કેદમાં ચડેલા જીવો પ્રભુને અને પ્રભુના ભક્તોને પણ રંબડે; પણ તેને સુંબરાનો રાગ છે જેમ સમજી શાંતી રાખવી, જવાબ દેવા નહીં.

આ અભિમાન સંબંધી પ્રસંગ છે ૧ ભક્તોના ૨ જરાએ ૩ સંસારનું સુખ તથા નાના પ્રકારના દુઃખ આપનાર અને તમામ શોકને ઉત્પન્ન કરનાર અભીમાન છે ૪ ધણો પ્રેમ છે ૫ જેમ બાળકને કાંઈ શુંબડું થયું હોય તો માતા નિર્દય બનીને તે શુંબડાને ચીરાવે છે. (તે નિર્દયતામાં મોટી દયા સમાવેશી છે]

કાકભુરૈડી ગરૂડ પ્રસંગ ત્રીજો.

શ્રી:—જ્ઞાન અખંડ એક સીતાવર, માયા વશ જીવ સચરાચર
જો સખકે રહે જ્ઞાન એક રસ, ધમિર જીવહિં ભેદ કંઠહું કસ
માયાવશ જીવ અભિમાની, ધસ વશ માયા શુષ્ક ખાની
પરવશ જીવ સ્વવશ ભગવંતા, જીવ અનેક એક શ્રીકંતા
કિંધા ભેદ યદ્યપિ કૃત માયા, ખિનુ હરિ બાઈ ન કાટિ ઉપાયા

દો:—રામચંદ્રકે લજન ખિનુ, જો ચક્ર પદ નિવોષુ
જ્ઞાનવંત અતિ સોપિ વર, પશુ ખિનુ પુરુષ ખિવાણુ
રાકાશશિ પોઠશ ઉગહિ. તારા ગણ સમુદાય

સકલ ગિરિન્હ દવલાધયે, રવિ ખિનુ રાત્રી ન જાય

શ્રી:—૧૧એસે ખિનુ હરિભજન ખગેશા, મિટ્ટે ન જીવનકેર કલેશા
હરિસેવકહિ ન વ્યાપ ૧૨અવિદ્યા, ૧૩પ્રભુ પ્રેરિત તેહિ વ્યાપે વિદ્યા
તાને નાશ ન હોય દાસકેર ૧૪ભેદભાકત બાદે વિહંગવર

કાકભુરૈડી ગરૂડ પ્રસંગ ચોથો.

શ્રી:—ભકત વહલતા પ્રભુકી દેખી, ઉપજી મમ ઉર પ્રીતિ ૧ખિશેષી
સજલ નયન પુલકીત કર ભેરી, ૨કીન્હી ખહુ વિધી વિનય ખહેરી

દો:—સુનિ સપ્રેમ મમ ખાનિ, દેખી કીન નિજ દાસ
ખચન સુખક ગંભીર મૃદુ, ખોલે ૩રમા નિવાસ

કાગભુશુડી માંઝુ વર, અતિ પ્રસન્ન મોહલે બાનિ

અણિ માલિક સિધિ ૪અપર નિધિ, ૫મોક્ષ સકલ સુખ ખાની

શ્રી:—જ્ઞાન વિવેક ખિરતિ વિજ્ઞાના, સુનિ દુર્લભ ગતિ જો જગ બાના

૧ અખંડ જ્ઞાન તો એક રામચંદ્રજી છે. બાકી તમામ જીવો માયાને વશ છે—પરિપૂર્ણ જ્ઞાની નથી. ૨ એક સરખું. ૩ કયો? ૪ જીવ માયાને વશ છે અને અભીમાની છે અને ધ્રુવર માયાને પોતાને કબજે રાખનાર છે તથા શુષ્કના બંડાર છે. ૫ જીવ પરતંત્ર અને ધ્રુવર સ્વતંત્ર ૬ જીવ અનેક અને પ્રભુ તો એક છે. ૭ જીવ ધ્રુવરનો આ ભેદ છે પણ તે માયાએ કરેલો છે. તે ભેદ પ્રભુ કૃપાવિના કદી મટવાનો નથી. ૮ મોક્ષ પદ. ૯ જ્ઞાની હોય તો પણ તેને પુછડા શીંગડા વીનાનો પશુ સમજવો. ૧૦ પુનઃમનો ચંદ્રમા સોમે કળાથી ઉગ્યો હોય. તેની સાથે તમામ તારા (નક્ષત્રો) પણ ખીલ્યા હોય, તે સાથે તમામ પર્વતો પર આગ લાગી હોય, એટલે આ તમામનો ધણો પ્રકાશ બેગો થાય પણ સર્વનારાયણ વિના રાત્રી જાય નહિ; તેમ પ્રભુને બાબુએ સુક્રીને હંભરો સાધન કરીએ પણ તે મોક્ષ આપનાર નથી. વતપર્ષ જીવ વિદ્યાનું અભીમાન કરી રૂપડી મરે છે, ઉંચી કામના હોય તો કૌમુદી અભીમાન કરી રૂપડી મરે છે, મોઢા મોઢા દાન કરે તો તેમાં પટકાય છે. પણ રામજીનો નથી કે “જેટલું અભિમાન વિના થાય તેમાંજ પ્રભુ રાજી રહે છે.” ૧૧ તાત્પર્ય હે ખગેશ (ગરૂડજી)! ભગવાનના ભજન વિના જીવના દુઃખ મટવાના નથી ૧૨ માયા. ૧૩ પ્રભુની પ્રેરણાથી ભક્તોના જીવનમાં રાત્ર પ્રકાશ થાય છે. (નરસી, શ્રીરા, તુકારામ, કમ્બીર આદિ ભક્તો ભણેલા નહોતા પણ તેઓએ યક્ષ વિદ્યાનો જે ઉપદેશ ધણીજીનું ડુંકારો કર્યો તેવો કેલ કરી શક્યા નથી. ૧૪ હે ગરૂડજી! ભક્તોમાં શ્રેષ્ઠ ભક્તિ (રાગી-સેવક ભાવ ભક્તિ) વધતી જાય છે

રામચંદ્ર બાલ્યાવસ્થામાં કાગભુરૈડી ને માયા દેખાડી ત્યારે કાગભુરૈડી બાન બહી ગયા હતા, તે વખતે પ્રભુએ રક્ષા કરી. ૧ વધારે. ૨ ધણી ધણી નિનંતી કરી. ૩ મરોખ, નરુ ૪ કુખ આપવાવાળું. ૫ રામ ૬ બીન બંડાર. ૭ અગર તમામ સુખને આપનાર મોક્ષ મણિ ૮ વેશખ ૯ સુતીઓને ન મળે એવી જે જે ગતિ જગતમાં પ્રસિદ્ધ છે તે માંગો.

આણુ દેઈ સખ સંશય નાહી, મૌણુ જો ૧૦ તોહિ ભાવ મનમાંહિં
 સુનિ પ્રભુ ખચન અધિક ૧૧ અનુરાગેઉ, મન અનુમાન કરનતણ હાગેઉ
 ૧૨ પ્રભુ કહદેન સકલ સુખ સહી, ભકિત આપનિ દેન ન કહિ
 ૧૩ ભકિત હીન ગુણુ સુખ સખ એસે, લવણુ બિના બહુ વ્યર્થ જોસે
 ભકિતહીન સુખ ૧૪ કવને કાલ, અસ વિચારી ૧૫ બોલેઉ ખગરાબ !
 ૧૬ જો પ્રભુ હું પ્રસન્ન વર દેહુ, મોપર કરહુ કૃપા અતિનેહુ
 મનભાવત વર માગો સ્વામિ, તુમ ઉદાર ઉર અંતરયામિ
 હો:—૧૭ અવિરલ ભકિત વિશુદ્ધ તણ, અતિ પુરાણુ જો આવ
 ૧૮ જેહિ બોજત યોગીશ સુનિ, ૧૯ પ્રભુપ્રસાદ કોઉ પાવ

* * * * *
 ૨૦ ભકિત જ્ઞાન વિજ્ઞાન વિરાગ, યોગ ચરિત રહસ્ય વિભાગ
 બાનવ તે સખહિર લેદા, મમપ્રસાદ નહિ સાધન ખેદા

કાકલુચાંડી ગરૂક પ્રસંગ પાચમો.

ચો:—અમ ૧ શ્રી પ્રમ પરમ રવિમલમમ બાની, સત્ય મુગમ નિગમાદિ બખાની
 નિજ સિદ્ધાંત સુનાવો તોહિ, સુનિ મન ધરૂ સખ તણ બાણુ મોહી
 ૨ મમ માયા સંભવ સંસારા, જીવ ચરાચર વિવિધ પ્રકારા
 સુખ મમ પ્રીય સખ મમ ઉપભયે, પ્રસન્નતે અધિક મનુજ મોહિભાયે
 તેહિ મહદિજ દિજમહૂં યુનિધારી, તિન્હમહૂં નિગમધર્મ અનુસારી
 ૩ તિન્હમહૂં પ્રિય ગિરકત પુનિ જ્ઞાનિ, જ્ઞાનિહૂંતે અતિપ્રીય વિજ્ઞાનિ
 નિન્હતે પુનિ મોહિ પ્રીય ૪ નિજ દાસા જેહિ ગતિ મોર ન દૂસરિઆશા
 પુનિ પુનિ સત્ય કહોં ૫ તોહિ પાહી, ૬ મોહિ સેવકસમ પ્રીય કોઉ નહિ
 ૭ ભકિતહીન ગિરચી કિન હોઇ, સખ જીવન સમ પ્રીય મોહી સાઇ

૧૦ તમારા મનમાં આવ હોય તે ૧૧. રાજ થયો અને મનમાં વિચાર કરના લાગ્યો.
 ૧૨ પ્રભુએ તમામ સુખ આપવાનું કહ્યું ૧૩ જેમ (લવણુ) મીઠા વિનાના શાક
 પચાદિ દીકા લાગે છે તેમ ભકિત વિનાના તમામ સુખ તથા સુખ દીકા છે. ૧૪ શા કા-
 મના ૧૫ હું મોહ્યો કે ૧૬ હું પ્રભુ ! બે પ્રસન્ન યદી વરદાન આપતા હો તો અને
 મારા ઉપર યજ્ઞી કૃપા તથા ક્રોધ હોય તો, ૧૭ અખંડ શુદ્ધ ૧૮ જેને શોષે છે. ૧૯
 માત્ર પ્રભુની કૃપા દાન નોજ મળે છે. ૨૦ ભકિત ઉપરાત, જ્ઞાન, વિજ્ઞાન, વેરાગ્ય તથા
 યોગ સમગ્ર તમામ સ્વસ્થ, હે દામ છે સમગ્ર શકશો. મારી કૃપાથી સાધનની ન્યુન
 રહેશે નહીં. તત્કાલ રાજ કાગજે તો પ્રગટ દેશે.

રામ દામ રૂપિં બોધ કરે છે. ૧ સાંભળ ૨ મારી પરીત વાણી, જે વાણી સત્ય છે
 મગમ છે તથા વેદ વખણીકી છે. ૩ મનન કરો અને પછી તમામને તજીને મને બળે.
 (ભગવત ગીતા ૧૮-૬૬. સર્વ ધર્મોન પરિત્યજ્ય, મામેક શરણં વ્રજ,) ૪ મારી માયાથી
 ઉત્પન્ન જોવા આ સંસારમાં નાના પ્રકારના જે જીવો છે તેથી મો પ્રીય
 છે ૫ તે તમામમાં માણસ મને વધારે વ્હાલો છે. ૬ જાતજીવિમાં પણ વેદ બણેલા
 ૭ વેદ ધર્મને અનુ સરનાર. ૮ અનુ સરનારમાં પણ જ્ઞાની અને વેરાગી પ્રીય છે. ૯ તત્ત
 જ્ઞાની ૧૦ મારા સિવાય બીજા કોઈની આશા નથી, એવા જે મારા દાસ છે. ૧૧ તમાર
 પાસે [શ્રીમદ્ ભાગવત સ્કંધ-૩ અ ૨૯ શ્લોક ૨૮ થી ૩૪] ૧૨ [ભગવત ગીતા
 ૯-૨૯] (શ્રીમદ્ ભાગવત એકાદશ સ્કંધ અ. ૧૪ માં શ્લોક ૧૫-૧૬-૧૭) ૧૩ ભકિત
 વિનાના યજ્ઞા હોય તો પણ બીજા જીવો જેવાજ તે મને પ્રીય છે—વિશેષ વ્હાલા નથી.

૧૪ ભકિતવંત અતિ નિચો પ્રાની, મોહિ પ્રાણુ પ્રિય યહ મમ ખાનિ *
 દોઃ—૧૫ શુચિ સુશીલ સેવક સુમતિ, પ્રીય ઠહુ કાહિ ન લાગ ?

કૃતીપુરાણુ ઠહનીતી અસ, સાવધાન શૃણુ કાગ !

ચોઃ—એક પિતાકે ૧૬ વિપુલ કુમાર, હોઈ પૃથક ગુણ શીલ અચાર

૧૭ કોઈ પંડીત કોઈ તાપસ જ્ઞાતા, કોઈ ધનવંત યશ કોઈ હાતા

કોઈ સર્વજ ધર્મરત કોઈ, સખ પર પિતાહિ પ્રીતિ સમ હોઈ

કોઈ પિતુભકત વચન મન કર્મ, સપનેહુ જ્ઞાન ન દૂસર ધર્મ

સો પ્રીય સુત મમ પ્રાણુ સમાના, યદ્યપિ સો સખ ભાંતિ અજ્ઞાના

૧૮ અહિ વિધ જીવ અચાર્ય જે તે, ૧૯ ત્રિજગદેવ નર અચુર સમેતે

અખિલ વિશ્વ યહ મમ ઉપજ્યા, ૨૦ સખપર મોહિ ધરાધર દાયા

૨૧ તિન્હમહે જે પરિહરિ મહ માયા, ભજહિ મોહિ મન યથ્યમ્મરૂ કાયા

કાગજુરાંડી ગરૂઠ પ્રસંગ છદો.

ચો—૧ જાને જિનુ ન હોઈ પરતીતી, જિનુ પરતીતી હોઈ નહિ પ્રીતિ

૨ પ્રીતિ વીના નહિ ભકિત દ્રહાઈ, ૩ જિમિ ખગેશ જલકી ચિકનાઈ

સોઃ—૪ જિનુ ગરૂ હોઈ કિ જ્ઞાન, શાંતિકિ હોઈ ગિરાગ જિનુ

ગાવહિ ગ્રેહ પુરાણુ, સુખ કિ લહહિ હરિ ભકિત જિનુ

કોઈ બિશ્રામ કિપાવ, તાત સહજ સંતોષ જિનુ

અલે કિ જલ જિનુ નાવ, કોટિ ચતન કરિ પચિ અરિય

ચોઃ—૫ જિનુ સંતોષ ન કામ નશાહી, ૬ કામ અછત સુખ સપનેહુ નહિ

૭ રામ ભજન જિનુ મિટહી કી કામા, થલ મિહીન તર કમલ કિન્નમા

૮ જિનુ ગિરાન કિ સમતા આને, કોઈ અવકાશ કિ નબ જિનુ પાવે

૯ શ્રદ્ધા બીના ધર્મ નહી હોઈ, જિનુ મહી ગધ કી પાવે કોઈ

૧૪ ભકિતવાળો વ્યો નીચો હોય તો પણ મારો પ્રીય છે [જગત્વત મીતા
 અ. ૬-૩૦ શ્લોક અપિચિત્ત વિચેર) ૧૫ પવિત્ર સુસીલ તથા સારી પુદ્ગિવાળો સેવક
 કહો કે કોને પ્રમ લાગતો નથી ! તેદ તથા પુરાણુ પણ નીચે પ્રમાણે નીચે બતાવે છે તે
 તમે હે કાગ ! સાવધાન થઇને સાંભળો ૧૬ ધણુ પુત્રો. તે પુત્રો ગુણમાં શીલમાં તથા
 આચારમાં પૃથક (બીજ જુદા જુદા મતવાળા) ૧૭ કોઈ પંડિત હતા તો કોઈ તપસ્વી
 હતા તથા કોઈ જ્ઞાની કોઈ ધનવાન હતા. કોઈ શુરવીર હતા તથા કોઈ પુત્ર દાતાર પણ
 હતા કોઈ સર્વજ હતા તો કોઈ ધર્મવાન હતા. તે પુત્રોમાં કોઈ એક પુત્ર વચન, મન,
 અને કર્મથી પિતાની શેવા કરતો હોય અને સ્વપ્નામાં પણ તે સિવાય બીજા ધર્મ સમ-
 જતો નહોય તો તે પુત્ર પિતાને વ્હાલો લાગે છે. તેમ મારો બહત પણ બહે
 તમામ પ્રકારે અજ્ઞાન-ઉણા-અપૂર્ણ હોય તો પણ મને પ્રાણુ રમાન વ્હાલો છે, ૧૮ એ
 પ્રમાણે ૧૬ ત્રણ શ્લોકમાં દેવ મનુષ્ય તથા રાક્ષસો તમામ ૨૦ તે તમામના ઉપર મારી
 સરખી દયા છે ૨૧ તેઓમાં પણ જે મને મદ અને માયા તણને મન વાળી અને કાયાથી
 બન્ને છે. [તે ગમે તે હોય તો પણ મને પ્રીય છે. આ સત્ય વાત મહં છું મારે મનેજ

બજા છે.]

કામલુક્ષીદી બોલ્યા કે હે ગરુડ ! -મદના ત્યાગ વિના પ્રભુ પ્રસન્ન થાય નહીં. પ્રભુ પ્રસન્ન થાય નહીં ત્યાં સુધી પ્રભુનું ભજન (સત્સંગ) ગમેજ નહીં. ૧ સત્સંગ ગમે નહીં ત્યાં સુધી પ્રભુની પ્રભુતા (મોહક, કૃપા) ની પણ સમજણ પડે નહીં પ્રભુનો મહિમા ન જાણીએ ત્યાં સુધી તે પ્રભુમાં પરતીતિ [વિશ્વાસ] થાય નહીં, પ્રભુમાં વિશ્વાસ ન હોય તો પ્રીતિ તો ક્યાંથીજ હોય ? ૨ પ્રીતિ વિના ભક્તિની વ્રતતા હોયજ નહીં. (ધનમાં પ્રીતિ છે તો તે કમાવા માટે જગત્તર સુધી જઈએ છઈએ). ૩ જેમ પાણી પાણી ચોપડયું હોય તે થોડી વારમાંજ સુકાઈ જાય છે ૪ વેદ પુરાણ એવું કહે છે કે— કરોડો ઉપાય કરીને મરી પડીએ તો પણ (૧) ગુરુ વિના જ્ઞાન થાય નહીં. (૨) વેરાગ્ય વિના શાંતી મળે નહીં (૩) ભગવાનની ભક્તિ વિના સુખ મળે નહીં (૪) સંતોષ વિના આરામ મળે નહીં અને (૫) જળ વિના નાવ ચાલે નહીં. આ વિષય ધણેજ ગદન છે સમજવા લાયક છે. પ્રથમ વસ્તી મોક્ષ પત્રિકા જેમણે બરાબર વાંચી હશે તેઓતો કંઈક સમજી શકશે. ધર્મનો વિશેષ આધાર સદગુરુ ઉપર છે. સદગુરુમાં પ્રભુ જેવા ગુણ હોવા જોઈએ સદગુરુનો મહિમા પ્રભુ પોતે કહી શકે તેમ નથી. આદ્ય જગદગુરુ શંકરાચાર્ય પોતાના “ સત્સંલોકી ” રતના પ્રથમ એ શ્લોકમાં સદગુરુ સંબંધી મોલતાં સદગુરુને ઉપમા રહિત તથા અલૌકિક કહીને અટકી જાય છે ધર્મ જાણવા માટે તૈયાર થનારને સદગુરુ શોધવાની પ્રથમ જરૂર છે ૫ સંતોષ વિના કામ (વાસના) નો ક્ષય થતો નથી. અને વાસના જ્યાં સુધી હોય ત્યાં સુધી સ્વપ્નામાં સુખ મળતું નથી. સુદરશનજી કહે છે કે ‘ સુદર એક સંતોષ વિના શક તેરીતો જુખ કયુ ના ગઈ ’ વેપાર રોજગાર કરવાની ના નથી, ખાત્રા બનીને માગી ખાવાનો આ ઉપદેશ નથી. માત્ર વાત એ છે કે દાળ, ભાત રોટલી ને શાક જમવા મળતા હોય તો દિવસનો અમુક ભાગ કયા વાતાં સંભળવા માટે મોકલ રાખવો. તેથી વખત મળે તો પ્રભુ સ્મરણ, પુજા તથા દર્શનમાં ગળવો. અને ખાવા મળે છતાં વેપાર રોજગારમાં જળ કપટ કરવાં તે ઝેર સમાન સમજવું ૬ જેમ પૃથ્વી વિના ઝાડ ઉગે નહીં તેમ ભગવાનની ટથા વાતાં-સ્મરણ-કિર્તન વિના કામના (વાસના-મોહ) પડે તેમ નથી. ૭ જેમ આકાશ વિના અવકાશ મળે નહીં તેમ વિજ્ઞાન (તત્ત્વજ્ઞાન) વિના શમતા આવે નહીં. ૮ જેમ મહિ (પૃથ્વી) વિના અંધ આપવાવાળી વનસ્પતિ અગર પદાર્થો હોય નહીં તેમ શ્રદ્ધા વિના ધર્મ પણ હોય નહીં, અત્યારે જ્યાં ત્યાં અશ્રદ્ધાનો પવન ફેલાઈ રહ્યો છે. ગમે ત્યાં કીયા થાય છે પણ નવાણું ટકા શ્રદ્ધા રહિત તેનું સુખ કારણ અને ક્ષાણેણી સાધુ આચાર્ય આદિ ધર્મ નાચકો છઈએ. પોતે મોજમાં અગર લોભી છઈએ સાદુજીવન અને સ્વાર્થ યુદ્ધિના ત્યાગ વિના જનસમાજ બરાબર વશ થઈ શકતો નથી માટે ધર્મના જે જે કાર્યો કરે તેને બરાબર સમજે. લાલચુ લોભીઆથી દુર રહેા કારણકે તે પોતે યુદ્ધશે અને ખીજીને યુદ્ધાકરી. ભગવત ગીતા મા ૧૭ શ્લોક ૨૮ માં કહે છે કે— અશ્રદ્ધાથી હોમેણું, દાન આપેણું, તપ કરેણું, તથા જે કંઈ કર્યું હોય તે તમામ અસત (ખોટું) કહેવાય છે કારણ કે શ્રદ્ધા વિના કરેણું કર્મ પરલોક તથા આ લોકમાં ફળ આપતું નથી આટલું બધામાં પછી હવે ખાત્રી થઈ હશે કે કોઈપણ ક્રિયા કરે તેમાં પ્રથમ શ્રદ્ધાને કેળવે સદગુરુદ્વારા તે ક્રિયાનો મહિમાં જાણે બધામાં પછી વિચાર કરે—અસત લાગે તો તેન ખત અને ધનથી નથી પડે અસત્ય લાગે તો શ્રદ્ધા ન કરે. આપણે સનાતન ધર્મની રક્ષાના શ્રોતા બધામાં કુટુંબીએ છઈએ પણ જ્યાં જોઈએ ત્યાં અપણા પ્રભુ લોભી-લાલચુ લોભીને કમળે પડયા છે. ધર્મસ્થાને પાખંડસ્થાન બની ગયા છે, માટે ધર્મની સાચી લાગણી વાળીએએ તેઓથી તદન દુર રહેવા. આશ્ચર્ય કરવેા એજ તેમને સુધારવાની મુક્તિ છે. નીતિ, વેરાગ્ય, સંતોષ કયા વિનય જ્યાં હોય તે આપણા ધર્મગુરુ, તેજ આપણા ધર્મસ્થાન અગર તેજ આપણા શ્રદ્ધાના સ્થાવર સમજી લેવો. લગી વિચારો, ખોટા ભય અગર અંધ શ્રદ્ધાને હડાવી ખરી વાતને હાથ કરો. પ્રભુ મજા કરશે.

“બીનુ તોય તેજ કિ કરૂ બિસ્તારા, જલ બિનુ રસ કિ હોઈ સંસારા

૧૦ શીલ કી મિલુ બિનુ બુધ સેવકાઈ, ૧૧ જમિ બિનુ તેજ ન રૂપ ગુસાઈ

૧૨ નિજ સુખ બિનુ મન હોઈ કીધીરા, સ્પર્શ કિહોઈ મિહીન ૧૩ સમીરા

કવ-નિહી ૧૪ સિદ્ધિ કિ બીનુ વીશ્વાસા, બીનુ હરીભજન ન ભવ ભયનાસા

હો:—બીનુ વીશ્વાસ ભકિત નહીં, તેહી બીનુ ૧૫ દ્રવહિ ન રામ

સમ કૃપા બીનુ સપનેહું, મનકિ લહે બિશ્વામ

સો:—અસ બિચારી ૧૬ મતી ધીર, તણ ૧૭ કુતક સંશય સકલ

ભજહું રામ રઘુવીર, ૧૮ કરૂણાકર સુંદર ૧૯ સુખદ

ચો:—૨૦ નીજ મતી સરીસ નાથ મૈ ગાઈ, પ્રભુ પ્રતાપ મહીમા ખગરાઈ !

૨૧ કહેહી ન કહુ કરી ચુકિત બીશેબી, યહ સખ ૨૨ મૈ નીજ નયનનહ દેખી

કાગબુશુડી ગરૂક પ્રસંગ સાતમેા.

સો:—૧ ભાવ વસ્ય ભગવાન, સુખનિધાન ૨ કરૂણા ભવન

તણ મમતા મદમાન, બલ્ય રામ ૩ સીતા રમણ

ચા:—સુની બુશુડીકે ખચન ૪ સુહાએ, હર્ષિત ખચપતિ ૫ પંખ પુલાએ

નયન નીર મન અતી હર્ષાના, શ્રી રઘુપતિ પ્રતાપ ૬ ઉર આના

૭ પાછીલ મોહ સસુઝી પછીતાના, ૮ બ્રહ્મ અનાદી મનુજ કરી જાતા

પુની પુની કાક ચરણ શીર નાવા, ૯ જાની રામ સમ પ્રેમ ખલાવા

ગુરૂ બીનુ ૧૦ ભવનીધી તરે ન કોઈ, ૧૧ જો બીરંચી શંકર સમ હોઈ

૧૨ સંશય સર્પ અસેહી મોહિ તાતા, દુઃખદ લહરી કુતકે બહુ જાતા

તવ સ્વરૂપ ગારૂડી રઘુનાયકે, મોહી છયા-ચેહું જન સુખદાયકે

તવ પ્રસાદ મમ મોહ ૧૩ નસાના, રામ રહસ્ય ૧૪ અનુપમ જાના

* * * * *

૫ તપવિના તેજ નહીં. ૧૦ મોહાની શેવા વિના શીળતા કયાંથી હોય ! ૧૧ તે ૪ વિના

૨૫ ન હોય ૧૨ અંતરના સુખ વિના મન સ્થીર કેમ થાય ! ૧૩ પવન ૧૪ જળ, ફેલે

૧૫ પ્રસન્ન ચતુ ૧૬ હે ધીર મતિવાળા ગરૂડ ! ૧૭ કુતકો તથા શંકાઓ ૧૮ કરૂણાના

બંડાર ૧૯ સુખ આપનાર ૨૦ મારી પુદ્ધિ પ્રમાણે ૨૧ તેમાં મીઠું અરુચ ભભરાવીને કાંઈ

કહ્યું નથી ૨૨ મારે આંધે જોયું.

કાગરૂષિ કહે છે કે ૧ પ્રભુ પ્રેમને આધીન છે ૨ દયાના ધર ૩ સીતાપતિ ૪

સુંદર ૫ પંખ ફરડાવી ૬ હૃદયમાં ધર્યાં. ૭ પ્રથમ યજ્ઞેશ્વરી મોહ યાદ કરીને ૮ રામ જે

બ્રહ્મ અનાદિ છે તે માણસ કરીને મા-માલ કાગરૂષિને રાખ સરખા ગણીને તથા પ્રેમ વધારીને

ગરૂડજી મોહ્યા ૧૦ આ સંસાર ૧૧ ભલે તેઓ બ્રહ્મા અગર જાંકર જેવા હોય તો પણ

૧૨ સંસારથી સર્પ મને ગણી ગયો હતો તે સર્પના ઝેરને લીધે ખોટા તર્કની કુતુહલપક

લહરી-કોઓ-ફેર-આકરી-આવતી હતી તેમાંથી રઘુનાયક જેવા સુખ આપનાર આમે ગારૂડી

(વાહી)-ઝેર ઉતારનારે બનીને મને બચાવી લીધો છે. ૧૩ મરી ગયો. ૧૪ ઉપમા રહીત

રામચરિત સાંભળતા.

જ્ઞાન બીરતી વીજ્ઞાન ૧૫નીવાસા, રઘુનાયકકે પ્રીય તુમ કાસા
૧૬કારણ કવન દેહ યહ પાઈ, તાત સકલ મોહી ૧૭કહડું જુઝાઈ

કાગ ગરૂડ આઠમો પ્રસંગ.

ગરૂડ ગીરા સુની હરેઈ કાગા, બોલેઉ ૧૭મા પરમ અનુરાગા
૨૦ધન્ય ધન્ય તવ મતિ ઉરગારિ, પક્ષ તુમારી મોહી અતિ ખ્યારી
સુની તબ પ્રશ્ન સપ્રેમ સુકાઈ, ૨૧બહુત જન્મકી સુધી મોહી આઈ
સખ નીજ કથા કહો મેં ગાઈ, તાત સુનહુ સાદર ૨૨મન લાઈ
૨૩જપ તપ મખ યમ દમ મતકાના, વીરતી વીવેક યોગ વીજ્ઞાના
સખકર દેહ રઘુપતિ પદ પ્રેમા, તેહી બીન કોઈ ન પાવે ક્ષેમા
૨૪મોહી તનુ રામભાકત મેં પાઈ, તાતે મોહી મમતા અધીકાઈ
૨૫જેહીતે નિજ સ્વાસ્થ કહુ હોઈ, તેહી પર મમતા કરૂ સખ કોઈ

સોા—પદ્મગારી અસ નિતિ, ૨૬ત્રિ સમ્મત સજ્જન કહડિ
અતી નીચહુસન પ્રીતિ, કરીય જાની નીજ પરમ હીત
૨૭પાટ કીટતે હોય, તેહીતે પાટાંખર રૂચિર
કૃમી પાલે સખ કોઈ, પરમ અપાવન પ્રાણસમ

સોા;—૨૮સ્વાસ્થ સર્વ જીવ કહે એહા, મન કમ બચન રામ પદ નેહા
૨૯સોઈ ૩૦પાવન સોઈ સુભગ શરીરા, ૩૧જે તનુપાઈ ભજ્ય રઘુવીરા
૩૨રામ વીસુખ લહી વીધીસમ દેહી, કવી કોળીદ ન પ્રથંસહી તેહી
રામ ભકિત ૩૩એહી તનુમહ જામી, ૩૪તાતે મોહી પરમ પ્રીય સ્વામી !
૩૫તજઉ ન તનુ નીજ ઇચ્છા અરણ્યા, તનુ બીતુ વેદ બજન નહીં અરણ્યા
પ્રથમ મોહ મોહી ૩૬બહુત બીગોવા, રામ બીસુખ સુખ કબહુ ન સોવા
૩૭નાનાં જન્મ કર્મ પુની નાનાં, કીયે યોગ જપ તપ મખ કાના
કવન યોની જન્મેઉ જહું નાહી, મેં અગેશ જમી જમી જગમાંહી

૧૫ ધામ. ૧૬. હે કાગજીશરી ! તારા કારણથી તમને આ દેહ મળી છે ? ૧૭
સમજાવીને કહો.

૧ હે કિમા ! ધણાજ પ્રેમથી કાગ રૂપિ બોલ્યા. ૨ હે ગરૂડજી તમારી યુદ્ધિને ધન્ય
છે. ૩ કાગરૂપિ બોલ્યા તમારા પાછલા ધણા જન્મો અને યાદ આવ્યા. ૪ સાવધાન થાને. ૫
જપ, તપ, યજ્ઞ, યમ, દમ, મત, દાન, વેરાગ્ય, વિવેક, યોગ અને તત્ત્વજ્ઞાન તમામ કરવાનું
કળ રામના ચરણમાં પ્રેમ; તેના વિના કાઈને ક્ષેમ (વિજય) મળ્યું નથી. ૬ આ (કા-
ગઠાના) શરીરથી અને રામની ભકિત મળી છે તેથી તે શરીરમાં ધણેજ પ્રેમ છે. (ધણા
માણસોને શુકનની કાંઈ ચીજ હોય છે તે સાચવી રાખે છે) ૭ જેમાં પોતાને કાંઈ
સ્વાર્થ હોય. ૮ ત્રુતિમાં કહ્યું છે અને સમજાવેલા પણ્ય કહે છે કે પોતાનું પરમ કલ્યાણ થવું
હોય તો નીચ સાથે પણ્ય પ્રીતી કરવી. ૯ કીડા (કાશી) માંથી રેશમ નીઁળે છે અને
તે રેશમનું સુંદર પીટાંખર થાય છે માટે તે કીડા ધણા અપવિત્ર છે તો પણ્ય તેને પ્રાણ્ય
સમાન વહાલા ગણી પાળે છે. ૧૦ મન કર્મ અને વાણીથી રામના ચરણમાં પ્રેમ થાય
એજ જીવને મોટામાં મોટો સ્વાર્થ છે. ૧૧ તે ૧૨ પવિત્ર તથા ભાગ્યવાન ૧૩ જે શરી-
રથી રામ ભજ્ય. ૧૪ વિધાત્રા [બ્રહ્મા] જેવો દેહ હોય પણ્ય રામને ન ભજે તો ૧૫
આ શરીરમાં ફરી ૧૬ તેથી અને આ શરીર ૧૭ મારી કપ્પા પ્રમાણે દેહ ત્યાગ કરી દેહ
એવી મારામાં સિદ્ધી છે તો પણ્ય આ દેહને કું તજવો નથી, વળી શરીર વિના ભજન
અને નહીં એમ વેદ કહે છે. ૧૮ બહુ ભટકાઓ, રજાઓ, અને રામથી વિસુખ હોવાને
લોષ સુખેથી સુધ સકતા નહોતા. ૧૯ મેં ધણા જન્મ લીધા છે; યોગ, જપ, તપ, યજ્ઞ કાનાદિ ધણાં
કર્મો પણ્ય કયા છે. એવી એકે યોની નથી. કે જ્યાં કું ભજવો ભજવો જન્મો ન હોઈ.

૧૦ જેવે સખકર કર્મ સુસાંધ, સુખી ન ભયક અખડીકી નાથ
સુખી મોહી નાથ ૨૧ જન્મ બહુ કેરી, ૨૨ શીવપ્રસાદ મતી મોહ ન ઘેરી

કાગ ગરૂડ નવમો પ્રસંગ.

ચો:—૧ તહી કલીયુગ કોશલપુર બાંધ, જનમત ભયેક શુદ્ધ તનુ પાઈ
શીવ સેવક મનકમ અરૂ ખાની, આન દેવ ૨ નીંદક અભીમાની
ધન મહ કમત પરમ ૩ જાચાલા, ૪ ઉગ્ર બુદ્ધિ ઉર દંભ વીશાલા
ચઢપી રહેક રધુપાત ૫ રજધાની, તદપી નહી કહુ મહીમા જાની
૬ અગ્ર જાનામે અવધ પ્રભાવા, ૭ નીગમાગમ પુરાણ અસ ગાવા
કવનેક જન્મ અવધ ૮ વસ જોઈ, ૯ રામપરાયણ સો પરી હોઈ
અવધ પ્રભાવ જાન તખ પ્રાની, જળ ઉર ખસકી રામધનુ ૧૧ પાણી
સો કલીકાલ કઠીન ૧૨ ઉરગારી, પાપ ૧૩ પરાયણ સખ નર નારી

કો:—૧૪ કલીમલ પ્રસેક ધર્મ સખ, ૧૫ કુપત ભયે સદમથ
૧૬ જીન નીજ મત કદપી કરી, પ્રગટ કીન્હ બહુ પંથ
ભયેક લોગ સખ મોહ વશ, લોભ ૧૭ પ્રસેક શુભ કર્મ
૧૮ શ્રુણુ હરીયાન જ્ઞાનનીધી, કહોં કદુક કલી પંથ

ચો:—૧૯ ગર્ભ ધર્મ નહી આશ્રમ ચારી, શ્રુતી વીશિષ્ટ રત સખ નરનારી
૨૦ દ્વીજ શ્રુતી વંચક લુપ પ્રજ્ઞાન, કોઈ નહિ માનુ ૨૧ નીગમ અનુશાસન.
૨૨ મારગ સોઈ ભકત જે ભાવા, ૨૩ પંડીત સોઈ જે ગાલ બજાવા
૨૪ શ્રીચારલ દંભરત જોઈ, તાકહેં સંત કહે સખ કોઈ
સોઈ ૨૫ સયાન જે પરધન હારી, જે કડ્ડ દંભ સો ૨૬ બડ આચારી
૨૭ સો કહ જુઠ મસખરી જાના, કલીયુગ સોઈ ગુણવંત ૨૮ બખાના
૨૯ નીરાચાર જે શ્રુતીપથ ત્યાગી, કલીયુગ સોઈ જ્ઞાની વેરાગી
૩૦ નખ અરૂ જટા વીશાલા, ૩૧ સોઈ તાપસ પ્રસીદ કલીકાલા

૨૦ હે ગરૂડ ! તમામ કર્મ કરી વળ્યો પશુ અત્યારે જેવો સુખી જડ એવો સુખી
કદી નહોતો. (ભગવદ ગીતા અ. ૪ શ્લોક ૩૩ દ્રવ્ય યમ કરતાં જ્ઞાન યમ વિશેષ છે) ૨૧
બધા જન્મની ૨૨ શીવની કૃપાથી મારી મરી મોહમાં ઘેરાતી નથી.

કાગરૂષિ પોતાના પ્રથમ જન્મની વાત કરે છે. ૧ મારો જન્મ અયોધ્યામાં કળીયુગમાં
થયો હતો, જન્મમાં શુદ્ધ સરીર મળ્યું હતું. ૨ નીંદનાર ૩ માતેસે ૪ વાંચાળ ૫ બુદ્ધિનો
તેજ અને હૃદયમાં દંભ વાળો. ૬ અયોધ્યા ૭ અત્યારે મને અયોધ્યાના પ્રતાપની ખબર
પડી. ૮ વેદો શાસ્ત્રો અને પુરાણ પશુ એમ ગાય છે કે. ૯ માં વાસે છે. ૧૦ તે રામનો
બકત થાય છે ૧૧ હાથમાં ૧૨ હે ગરૂડ ! ૧૩ રમ્યા પમ્યા. ૧૪ કળીયુગના પાપ
સંધળા ધર્મને મળી મળ્યાં હતાં. ૧૫ લોપાઈ મળ્યાં. ૧૬ પાખંડી લોકો પોતાના મત કદપીને
કાઠતાં હતાં. ૧૭ બળી ગયો ૧૮ હે જ્ઞાનના ભંડાર ૧૯ ગરૂડ ! સાંભળો ૧૯ આસણો
વેદને હોય છે. અને રાજ પ્રજાનું ભક્ષણ કરે છે. ૨૦ વેદની આજ્ઞા. ૨૧ જેને ગમે તે ધર્મ
૨૨ અપળતાથી બોલે તે પડિત. ૨૩ આડંબર તથા દંભ વાળા હોય તેને સૌ સંત કહે
છે, ૨૪ હાલો. ૨૫ મોટા આચારી, ૨૬ જે ખોટોટી મસ્કરી કરી જાણે તે ૨૭ વખણાય
૨૮ આચાર તથા વેદની આજ્ઞા તજીને વર્તેતા તે જ્ઞાન વેરાગી પરમહંસ. ૨૯ તે કળીયુગમાં
મોટા તપસ્વી ગયાય છે.

કાક ગરૂડ દશમો પ્રસંગ.

યો:—^૧નારી બીબથ નર સકલ ગુણો, નાચકિ નર મરકટકી નાથ
 મુદ્ર દિગ્ગંધી ઉપદેશકી જ્ઞાના, મેલી જનેઉ લેહી^૨ કુદાના
 સખ નર કામ લોભ રત કોષી, દેવ વિપ્ર ગુરુ સંત^૩ વીરમી
 ગુણ મંદીર મુદ્ર પંતી ત્યાગી, બજકિ^૪ નારી પરપુરુષ અભાગી
 સૌભાગીની વિભુષણ હીના, વીધવનકે શૃંગાર નવીના
 ગુરુ શીખ અધ બધીર કે લેખા, એક ન મુને એક નહિ^૫ દેખા
 હરે શિષ્ય ધન શોક ન હરકિ, સો ગુરુ ચોર નરકમે^૬ પરધ
 માતૃપીતા બાલકન્ધી બોલાવહી, ઉદર ભરે સોધ ધર્મ^૭ શીખાવહી

દો:—^૧પ્રહારાન બીતુ નારી નર, કહહી^૨ ન દસરી ખાત
 કોડીઉ કારણ મોહવથ, કરહી વીપ્રગુરુ ધાત—સીયાવર૦
^૩વાઠ મુદ્રકર દિગ્ગંધસન, હમ તુમતે^૪ કહુ ધાતી
 જને પ્રહા સો વીપ્રપર, આખી દેખાવહી ડાટી

દો:—અશુભ વેષ ભૂષણ ધરે, ભક્ત્યા ભક્ત્ય જે ખાકિ^૧
 તે યોગી અરૂ સિદ્ધ જન, પુણ્ય કલીયુગ માંકિ—સીયાવર૦

યો:—પરતીય લપટ કપટ^૧ સયાને, મોહ દ્રોહ મમતા^૨ લપટાને
^૩તેહી અભેદવાદી જ્ઞાની નર, દેખા મેં ચરિત્ર કલીયુગકર
^૪આપુ ગયે અરુ આનહી ઘાલહી, જે કોઈ શ્રીતી મારગ પ્રતીપાલહી
 કલ્પ કલ્પ ભરી છક છક નકી, પરહી^૫ જે દ્રુપહીમૂતીકરી તકી
 જે^૬ વણધમ તેહી કુદારા, ^૭અપથ કીરાત કોલ કલવારા
 નાની મુઠ ગુહ સંપતી નાસી, મુઠ મુઠાઇ ભયે સંન્યાસી
^૮તે વીપ્રનસન પાવ પુજાવહી, ^૯ઉભય લોક નીજ હાથ ^{૧૦}નસાવહી
^{૧૧}વીપ્ર નીરક્ષર લોલુપ કામી, નીરાચાર શંક દુસલી સ્વામી
 મુદ્ર કરહી અપતપ વ્રતનાના, ^{૧૨}જેહી બરાસન કહહી પુરાના
^{૧૩}સખ નર કલ્પીત કરહી અચારા, ભાઈ ન ભરણી અનીતી અપારા
 દો:—^{૧૪}ભયે વણુશંકર કલીહી, બીજસેતુ સખ લોગ

— કાગડપિ ગરૂડજને કલીયુગી સ્થીતની મતાવે છે. ૧ જીને વશ અપર જીને ભેદને
 બાંકળ. ૨ માંકાની મારક. ૩ મુદ્રો જનેઉ પહેરીને બાલક બનીને મહા દાનો લે છે. ૪

કામી લોભી તથા કોપી. ૫ મુશ્કુવાન ૬ સધવા શબ્દગાર પહેરની નથી અને વિધવાઓ નાના પ્રકારના શબ્દગાર ધારણ કરે છે. ૭ શુર આંધળા (કારણ કે પોતાના અંગર શીખના અવશ્યજી જોઈ શકતા નથી) અને શીખો બહેરા (ઉપદેશ સાંભળતાં નથી—સાંભળે છે તો તે પ્રમાણે વર્તન કરતા નથી.) ૮ તે શુર શીખ પાસેથી ધન લે પણ તેનાં સૌક મોહ-મમતા, પાંચ વિષયમાંથી મુક્ત કરવા પ્રયત્ન કરે નહીં તો તે શુર શૈર નરકમાં પડે છે. ૯ માતા પિતા બાળકને તોતળી બોખડી વાણી બોલાવી રાજ થાય છે તેમાં સાચુ સુખ સમજે છે, અને માત્ર પેટ ભરવાનો ધર્મ અવહારે શીખવે છે. ૧૦ સ્ત્રી પુરુષો બ્રહ્મ જ્ઞાન સિવાય બીજી વાત કરતા નથી—પણ ૧૧ શુદ્ધ બ્રાહ્મણની સાથે વાદ કરે છે અને કહે છે કે અમે તમારથી કંઈ વાતમાં કમ છીએ; બ્રહ્મ જાણે તે બ્રાહ્મણ, જોમ કહીને ડોળા કાઢા ધમકાવે છે. ૧૨ સારા માણસો પણ ૧૩ લપટાયા છે. ૧૪ તે મોટા અભેદ વાદી જ્ઞાતાઓ છે. ૧૫ પોતે છુડે અને વેદની આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલનાર બીજાઓને પણ છુડાડે છે. ૧૬ વેદના વાક્યોમાં કૃતક કરીને તેને પણ નીદે છે તે ૧૭ નીચ વર્ણના. ૧૮ ચંડાળ, બીલ, કોળી અને વાઘરી, સ્ત્રી મરી જાય અને પૈસા ન હોય તો માથું સુંઘાવી બાવા બનશે. ૧૯ તે બ્રાહ્મણ પાસે પણ ઘોવરાવે છે ૨૦ બે લોક. ૨૧ બગાડે છે. ૨૨ અચ્ચેડા, અમળ, લાલચુ તથા કામી, આચાર રહીત શક નથા પરદારામાં રમનારા હતા. ૨૩ હિંચા આસન ઉપર બેસીને પુરાણ વાંચે છે. ૨૪ પોતાને ગમે તેવા આચાર પાળે છે. ૨૫ સૌ નર્મદીર બન્યા છે અને સૌએ વેદની મર્માદા તોડી નાખી છે.

કરહીં પાપ દુઃખ પાવહીં, ભય રૂઝ શોક વીચોમ

૨૭ શ્રુતીસંમત હરીભક્તીપંથ, સંયુક્ત જ્ઞાન બીબેક

તે ન ચલહી નર મોહવશ, ૨૮ કલ્પહી પંથ અનેક

છ.—૨૯ બહુ દામ સંવારહી ધામ ચતી, વીષયા હરીલીગ્ધ ગઈ વિરતી

૩૦ તપસી ધનવંત હરીદ્ર ગૃહી, કલી કૌતુક તાત ન ભત કહી

૩૧ કુલવંતી નીકારહી નારી સતી, ગૃહ આનહીં ચેરી ઝરનિવેરી ગતી

સુતમાનહીં માતૃપીતા ૩૨ તખ હૈ, અબલાનન દીખ નહીં જંબલો

૩૩ સસુરાસિ પીયારી લગી જળતે, રીયુષ્પ કુટુંબ ભયે તળતે.

દો.—સુતુ ખગેશ ૩૪ કલીકપટ હઠ, કંલ દેષ પાખંડ

કામ કોષ લોભાહી મહ, વ્યાપી રહેઉં ૩૫ બ્રહ્મંડ

૩૬ તામસ ધર્મ કરીહીં નર, જપતપ મખ મત દાન

૩૭ દેવ ન ખરયે ધરણીપર, વચે ન ભમહીં ધાન

કાક ગરૂડ અગીઆરમો પ્રસંગ.

દો.—૧ શુભ વ્યાહારી કરાલ કલી, મલ અવગુણ આગાર

ગુણ બહુત કલીકાલકર, બીતુ પ્રયાસ નીસ્તાર

કૃતયુગ ત્રેતા દ્વાપરહુ, પૂજા મખ અરૂ યોગ

બે ગતિ હોઈ સો કલીહરિ, નામ તે પાવહી લોગ

ચો.—કૃતયુગ સખયોગી ૨ વીજ્ઞાની, કરી હરી ધ્યાન તરહી ભવ પ્રાણી

ત્રેતા વીવીધ યજ્ઞ નર કરહી, પ્રભુહી ૩ સમર્પિં કર્મ ભવ તરહીં

દ્વાપર કરી રથુપતિ પદ પૂજા, નરભવ તરહી ઉપાય ન દ્રઘ

કલી કેવલ ૪ હરીગુણ ગાહા, ગાવત નર પાવહીં ભવ થાહા

કલીયુગ યોગ યજ્ઞ નહિ જ્ઞાના, ૫ એક આધાર રામગુણ ગાના

૨૬ રાગ. ૨૭ જ્ઞાન તથા વિવેક યુક્ત ભગવાનની ભક્તિનો માર્ગ વેદથી વિદિત છે છતાં ૨૮ અન્ય માર્ગો વળે છે. ૨૯ વિષયના રંગમાં જેનો વૈરાગ્ય હરાઈ ગયો છે એવા સાધુ, સન્યાસીઓ અગર ત્યાગીઓ, પ્રણા દ્રવ્યની અગર મકાનોની સંભાળ રાખે છે. ૩૦ બાલા ધનાઢ્ય અને ગૃહસ્થો ગરીબ એવું કળીયુગનું કૌતુક કહ્યું જતું નથી. ૩૧ એસાં પાદ રાખતું કે જેને કાષ્ઠની ઉપર નહીં દાવા (હઠ) તેનું નામ બાવા. બાવા, સાધુ અગર

સન્માસીઓની પાસેજ લક્ષ્મી છે તે ગૃહસ્થીઓની છે. અત્યારે ગૃહસ્થીના કશા આની ભાગ દુઃખી છે છતાં તે દ્રવ્ય બરાબર કામ આવતું નથી. ૩૧ કુળવાન સતિઓને ધરમાંથી કાઢી મેલે છે અને નીચ કુળની ઓને ધરમાં ધાલે છે. ૩૨ કુળ પરંપરાની રીતભાતને તોડી નાંખે છે. ૩૩ જ્યાં સુધીજ અવળા-આનન (સ્ત્રીનું સુખ) નથી જોવું ત્યાં સુધી. ૩૪ ઓ જ્યારથી ખારી લાગે છે ત્યારથી કદુંજ દુશ્મન જોવું બને છે. ૩૫ કળીયુગમાં. ૩૬ જન્મતમાં. ૩૭ જપ, તપ, યત, વ્રત, દાન આદિ તામસ ધર્મ થાય છે. ૩૮ વરસાદ પૃથ્વી ઉપર વરસતો નથી, કદાચ વરસે તો પણ બરાબર અન્ન પાકતું નથી.

૧ હે ગરુડજી! આ વિકરાળ કલિયુગ પાપોના ભંડારરૂપ છે તે સાંભળો! પણ તેમાં એક મોટામાં મોટા ગુણુ જોવો છે કે વિના પરિશ્રમે, ઝેટલે માત્ર કષ્ટ છોડીને પ્રભુ કીર્તન ભજન અને કથા શ્રવણથી જીવ બંધનમાંથી મુક્ત થાય છે. ૨. સત્યયુગમાં યોગ (સમાધી) ત્રેતાયુગમાં યજ્ઞ અને દાપરયુગમાં પુળના સાધનથી જીવે પ્રભુને પામતા હતા પણ કળીયુગમાં તો કેવળ પ્રભુના નામથી કીર્તનથી તરી જાય છે. (શ્રીમદ ભગવતના ૧૨ માં સ્કંધમાં અ. ૩ શ્લોક પર માં આ પ્રમાણેજ ઉપદેશ કર્યો છે. આ વિષય બરાબર સમજવા ઇચ્છા રાખવારે મોક્ષ પત્રિકાના પ્રથમ પુસ્તકમાં “ જ્ઞાન ફેલાવો ” તે મથાળા નીચે પાના ૩૪૮ થી ૩૫૨, ૩૬૦ થી ૩૬૮ વાંચવા ૩ તત્વજ્ઞાની. ૪ કર્મ અર્પણ કરીને ૫ હરીના ગુણુ ગાવા અને તે ગાઇને ભવપાર જીવું. ૫ કળીયુગમાં યોગ યત્નમાન વિગેરે કાંઈ બને તેવું નથી (ખંડેરાવ સરકારનું બખ્તર ઘણું કીમતી તથા સાફ છે પણ પહેરનાર ક્યાં છે! આપણા બાપનાં અંગરમાં, કુરતાં, બંડી વીગેરે છે પણ આપણને ગમતા નથી-ભાર લાગે છે. શીયાળાનાં વસ્ત્રો કીમતી હોય, પગુ ઉનાળામાં કંટાળો આપે, વિચાર કરી જુઓ. ૬ પુણસીદાસજી તો કહે છે કે માત્ર રામના ગુણુ ગાવા જોજ કળીયુગમાં ખરો આધાર છે.

સખ ભરોસતણ જે 'ભનુચમહી' પ્રેમ 'સમેત ગાવ' 'યુગ્મઆમહી' સો ૧૦ ભવતરુ કછુ સંશય નાહી, નામ પ્રતાપ પ્રગટ કલીમાંહી' કલીકર એક પુનીત પ્રતાપ, ૧૧ માનસ યુગ્મ હોઈ નહીં પાપા

હો:—કલીયુગ ૧૨ સમ યુગ ૧૩ આન નહીં, જોનરકરી વીશ્વાસ ગાઈ રામચુલ્લ ગણુ ૧૪ વીમલ, ભવતરુ બીનહી પ્રયાસ પ્રગટ ચારી ૧૫ પદ ધર્મકે, કલીમહુ એક ૧૬ પ્રધાન ૧૭ જેન કેન વીધ હી-હેલું, કાન કરે કલ્યાણ

ચો:—૧૮ નિતયુગ ધર્મ હોહી સખકરે, હૃદય રામ ૧૯ માયાકે પ્રેરે ૨૦ શુદ્ધ સત્ય સમતા બીજાના, કૃત પ્રભાવ પ્રસન્ન મન જાના ૨૧ સત્ત્વ બહુત કછુ રજ્જરતી કર્મો, સખબીધ શુભનેતાકર ધર્મો ૨૨ અહુરજ સ્વદય સત્ત્વ કછુ તામસ, દ્વાપર હર્ષ શોકભય માનસ ૨૩ તામસ બહુત રજ્જેચુલ્લ થોરા, કલીપ્રભાવ વીરોધ અહું એરા ૨૪ બુધ યુગધર્મ જાની મનમાંહી, તણ અધર્મરત ધર્મ કરાહી ૨૫ કાલકર્મ નહીં વ્યાપહી તાહી, રઘુપતી ચરણ પ્રીતી અતી જાહી નટકૃત કેપટ બીકટ ખગરાયા, નટ સેવકહી ન વ્યાપે માયા

કાક ગરૂડ ખારમો પ્રસંગ.

(કાકના ગુરૂએ કરેલી સીવલની સ્તુતિ.)

છ:—૧ નનામીશ મીશાન નીવાંણુ રુપમ્, વીલું વ્યાપક બ્રહ્મ વંદ સ્વરુપમ્ ૨ અજ નીર્ગુણ નીવિકલ્પ નીરીહમ્, ચીદાકાશ માકાશ વાસં ભજેહમ્ ૩ નીરાકાર મોકારમૂલં તુરિયમ્, ગીરાજાન ગોતીતમીશં ગીરીશમ્

૭ બળે. ૮ સહિત ૯ મહિમા—કથા ૧૦ ભવ સાગર તરેજ. ૧૧ મનથી થએલાં પુણ્ય ૧૨ આપે પણ મનથી થએલાં પાપ ફળ આપતાં નથી. ૧૩ જોતો. ૧૪ પવિત્ર. ૧૫ પગ. ૧૬ કૃપ્ત. ૧૭ અપભું અને ખરબું તે બરાબર છે માટે ભલે કથવાધને પણ કાન કરવું, તેવું ફળ છે. (આથી સુપાને કાનમિધિનો શોષ થતો નથી). ૧૮ હંમેશાં મુનના ધર્મો અનુભવ છે. ૧૯ માયાની પ્રેરણાથી. ૨૦ હૃદયમાં બ્યારે શુદ્ધ પણ, સત્યતા, શાંતી તત્ત્વજ્ઞાન અને જાની પ્રસન્નતા હોય ત્યારે સત્યયુગ સમજવો. ૨૧ સવચુલ્લ ધણે અને થોડો રજ્જેચુલ્લ હોયતો જેતા ૨૨ ધણે રજ્જેચુલ્લ થોડો સત્ત્વ અને થોડો તામસ ચુલ્લ હોય તો હર્ષ, શોક તથા ભયવાણો દ્વાપરયુગ સમજવો. ૨૩ તમેણુલ્લ ધણે રજ્જેચુલ્લ થોડો અને ચારે તરફ પ્રતિકુળતા એજ કળીયુગ, ૨૪ ચતુર પુરવો મુગના ધર્મ મનમાં સમજને અધર્મ-માંથી પ્રીતી એવી છે અને ધર્મ કરે છે. ૨૫ નટની કરેલી ગમે તેવી વીકટ-કપટબળ હોય તો પણ તે માયા તેના સેવક (જાણી) ને અસર કરતી નથી, તેમ પ્રભુ ચરણમાં જોને ધણી પ્રીતિ છે એવા ભક્તોને પ્રભુની માયા અસર કરતી નથી.

કાગલુકૈંડીએ ગુરૂને આનાદર કર્યો છે તે વખતે ગુરૂ કાંઈ બોલ્યા નથી પણ સદાચીને આપ આપો હતો તેમાંથી બચાવવા ગુરૂ સ્તુતી કરે છે. ૧ હે પ્રભુ આપકે સર્વના સ્વામી છે તથા મોક્ષ સ્વરૂપ છે, સમર્થ છે, વ્યાપક છે, તથા બ્રહ્મભય છે ૨ અજ-મા, ચુલ્લ-તી, સંકલ્પથી સહિત, નિરિકમ્ (કોપાથી સહિત), ચિદાકાશરૂપ તથા હૃદયાકાશમાં વસનાર, આપને હું બચુહું. ૩ નિરાકાર, મોકારના મુજ રૂપ, વાણી, હૃદીયો તથા મનથી પર, તથા કેલાસના સ્વામી.

'કરાલ' મહાકાલ કાલ' કૃપાલુમ્, શુષ્કાગાર 'સંસાર પાર' 'નંતોહમ્
 'જુષારા દ્રીસંકાશ ગૌર' ગભીરમ્, 'અનોભૂત કોટીપ્રભા શ્રી શરીરમ્
 'સ્પુરન્મૌલી કલ્હોલીની આરુગંગા, '૦લસત ભાલ બાલેંદુ કંઠે ભુજંગમ્
 '૧ચલકુંડલ' શુષ્કનેત્ર વીશાલમ્, '૨પ્રસન્નનન નીલકંઠ' કલ્પલુમ્
 '૩મૃગાપીશચર્માખર' મુંડ માલમ્, '૪પ્રીય' શંકર' સર્વનાથ' ભજમી
 પ્રચંડ '૫પ્રકૃષ્ટ' '૬પ્રગલ્ભ' પરેશમ્, અખંડ અજ' '૭ભાનુકોટી પ્રકાશમ્
 '૮ત્રયીશલ નીરમૂલન' શલ પાણીમ્, '૯ભજેહં ભવાની પતી' ભાવ ગમ્યમ્
 ૧૦કલાતીત કલ્યાણ કલ્યાંતકારી, ૨૧સદાસજ્જનનાનંદ દાતા પુરંદરી
 ૨૨ચીદાનંદ સદોહ મોહાપહારી, ૨૩પ્રસીદ પ્રસીદ પ્રભો ! મન્મથારી
 ૨૪નવાવત્ ઉમાનાથ ! પાદર વીંદમ્, ભજ'તીહ લોકે પરે વા જરાણુમ્
 નતાવત્ સુખ' શાંતી સંતાપનાથમ્, ૨૫પ્રસીદ પ્રભો સર્વ ભુતાર્થી વાસમ્
 ૨૬ન ભનામી યોગ' જપ' નેવ પૂજમ્, ૨૭નંતોહં સદા સર્વદા શંભુ ! તુલ્યમ્

૪ સાપ આદિના ભુષણથી વિકરાળ તથા મહાકાળના પશુ કાળ અને દયાળુ, ૫ સંસાર
 ના સારરૂપ. ૬ હું આપને નમું છું. ૭ સદા બરહ રહેવાથી સદેહ દીસતા હીમાલય જેવા ગૌર
 શરીરવાળા તથા ગંભીર. ૮ કરોડા કામદેવો જેવી કાંતીથી શોભતા શરીરવાળા. ૯ જેમના
 મુગટમાં હજારો તરંગવાળી સુંદર ગંગા શોભી રહી છે તે ૧૦ જેના લલાટમાં બાળ (અર્ધ)
 ચંદ્ર લટકી રહ્યો છે અને ડોકમાં ભુજંગો (સર્પ) છે તે ૧૧ જેના કાનમાં કુંડળો ડોલી
 રહ્યા છે, તથા અળકતા તથા વિશાળ નેત્રોવાળા. ૧૨ પ્રસન્ન જેવું મુગડું છે અને લીલી
 કંઠ (ડોક) છે તે ૧૩ મૃગોના ધણી સીંહના ચામડાપી વસ્ત્રવાળા તથા કપાએલા માથાની
 માળા પહેરનાર. ૧૪ સર્વને ખારા અને સર્વકું કલ્યાણ કરનારા તથા સર્વના પતિ એવા
 હે સદાશીવ ! આપને નમું છું. ૧૫ બ્રહ્મ અને ૧૬ નિઠર પ્રભુ ૧૭ કરોડો સર્વના જેવા
 પ્રકાશવાળા. ૧૮ ત્રણે તાપને નિર્મુળ કરનાર તથા હાથમાં ત્રીશુળવાળા. ૧૯ હું તમને, હે
 ભવાનીના પતિ ! ભાવથી (પ્રેમથી) વશ થાઓ એવા સમજી બળુ'છં. ૨૦ કળાધીપર, કલ્યાણ
 કરનાર તથા કલ્પના અંતમાં પ્રલય કરનાર. ૨૧ સજ્જનોને સદા આનંદ આપનાર, દાતાર
 અને ત્રીપુરના સત્. ૨૨ ચિદાનંદના સમુદરૂપ તથા મોહને હરનાર. ૨૩ હે મન્મથના અરી
 (કામદેવ) હે કામદેવના શત્રુ ! પ્રભુ ! મારા પર પ્રસન્ન થાઓ પ્રસન્ન થાઓ, ૨૪ હે
 સર્વસિના પતિ ! અર્ધ સૂધી આપનાં ચરણારવીંદને બગે નહીં સ્થાં સૂધી, માણસને આ લોક
 અખર ચરલોકમાં સંતાપને નાશ કરવાવાળું સુખ અમર શાંતી મંલતી નથી. ૨૫ તમામ
 પ્રાણી માનવા પાસરૂપ હે નાથ ! પ્રસન્ન થાઓ. ૨૬ હું કાંઈ યોગ, જપ અગર પૂજા
 વિધિ બણતો નથી. ૨૭ હું તો, હે સદાશિવ ! સદા આપને નમું છું, નમ્યાનુજાન્યું છું.

૨૮ જરા જન્મ દુઃખોઘતા તપ્યમાનમ્, ૨૯ પ્રભો ! પાહી શાપાત્ નમામીથ શયો !

* * * * *

જો:—૩૦ તવ માયાવશ જીવ જડ, સંતત કીરે ભુલાન
તેહીપર કોષ ન કરીય પ્રભુ, કૃપાસીંધુ ભગવાન !

કાક ગરૂડ તેરમો પ્રસંગ.

જો:—^૧ક્ષમાશીલ જે પર ઉપકારી, તે દ્રીજ ! પ્રીય મોહી યથા ખરાશી
મોર શાપ દ્રીજ વ્યર્થ ન જાઈહી, ^૨જન્મ સહસ્ર અવરથ યહ પાઈહી
^૩જન્મત ભરત દુઃખ હોઈ, ઇહી કહું સ્વરૂપ ન વ્યાપે સોઈ
^૪કલનેહુ જન્મ મીટીહી નહીં જ્ઞાના, સુનહું ^૫શુદ્ધ મમ બચન પ્રમાણા
^૬રઘુપતી પુરી જન્મ તવ ભયઉ, ^૭પુની તે મમ સેવા મન દબેઉ
^૮પુરી પ્રભાવ અનુગ્રહ મોરે, રામભક્તી ઉપજીહી ઉર તોરે
શૃણુમમ બચન સત્ય અબ ભાઈ, ^૯હરી તોષણુ વ્રત દ્રીજ સેવકાઈ
અબ ^{૧૦}જની કરસી વીપ્ર અપમાના, ^{૧૧}જાનેસી સંત અનંત સમાના
^{૧૨}ઇદ્ર કુલીશ મમ શૂલ વીશાલા, કાલદંડ હરીચક કરાલા
^{૧૩}જે ઇન્દ્રકર મારા નહીં મરઈ, વીપ્રદ્રોહ પાવક સો જરઈ
અસ વીવેક રાખેહુ મનમાંહી, તુમ કહું જગ દુર્લભ કષ્ટ નાહી

—*—*—*—*—*—

કાક ગરૂડ ચૈદમો પ્રસંગ (કાક લોભશ સંવાદ)

જો:—^૧કળહુ કી દુઃખ સખકર હીત તારે, ૨તેહી કી દરીદ્ર પારસમણી જાકે
૩કામી પુની કી રહે અકલંકા, ^૪પરદ્રોહી કીમી હોઈ નીશંકા
^૫ખંશ કી રહે દ્રીજ અનહીત કીન્હે, ^૬કર્મકી હોહી સ્વરૂપહી ચીન્હે

૨૮ હંતો જરા જન્મ વીગેરે દુઃખોના સમુદયી તપી ગયેશે છઉ, ૨૯ હે પ્રભુ ! હે
સદાશીવ ! સાપથી (કાગ ભુલંડીને) ચુકત કરો. હું આપને નમું છઉ. (આ સ્તુતીથી
શીવજી પ્રસન્ન થયા આજ્ઞાપુને કહ્યું. માગ માગ “ તેથી શરૂ માગેછે કે) ૩૦ હે કૃપાના
જંઠાર રૂપ ભગવાન ! આપની માયાને વશને જડ જીવો હંમેશાં ખારાની ખારક રૂપી કરે
છે. તેન ઉપર હે પ્રભુ ! કોષ કરો નહીં. એટલે કાગ રૂપી ને ખાદ કરો.

આ સાંભળી સદાશીને ક્ષમા કરી અને બોલ્યાકે ૧ જેઓ ક્ષમા શીલ તથા પારકાનો ઉપર ઉપકાર કરનાર છે તે હે બ્રાહ્મણ અને રામજી જેવો બહાલો છે. ૨ તેને હજાર જન્મોના જરૂર થશે ૩ જન્મ મરણના ફસાદ દુખ છે પણ તેને (કાગરથી) જરાએ નહીં થાય. ૪ કોઈપણ. ૫ હે શુદ્ધ! હે શીષ્ય (કાગરથી) ૬ અયોધ્યામાં ૭ વળી તને મારી શેવામાં પ્રેમ થયો છે ૮ અયોધ્યામાં જન્મ અને મારી કૃપા, તેથી રામની ભક્તિ તારા હૃદયમાં ઉપજશે ૯ પ્રભુ પ્રસન્ન થાય તેવા દૃત કરજે, બ્રાહ્મણોની શેવા કરજે, ૧૦ નહીં ૧૧ સંતને પ્રભુ સમાન ગણજે. ૧૧ ઈંદ્રના વજ્રથી અગર મારા મોટા ત્રીશુળથી અગર કાલના દંડેથી અગર હરીના કરાણ ચક્રથી ૧૩ માર્યા ન મરે પણ ત્રીપ્રના દ્રોહરૂપી અગ્નિ માં તે બળીને ખાખ થઇ જાય. (પછી તેને અવ્યાહત [કોઈથી ન અટકે તેવી] ગતી નું વરદાન આપ્યું.

કામ રૂપિ કહે છે કે હે ગરુડજી ? ધણી અવતારો ભોગવ્યા પછી મને બ્રાહ્મણનો અવતાર મળ્યો. પ્રભુના દર્શન સિવાય મને કોઈ પણ પ્રકારની વાસના નહોતી. તેની શોધ માં હું ધણી મુતીઓને મળ્યો પણ તેઓતો મને કહેવા લાગ્યાકે ઇશ્વર, દર્શન તે હોય! સંધળું જગત ઇશ્વર મય છે એવી બાવના કરવી એજ પ્રભુનું દર્શન છે “ પણ આ નિર્જીવ મત મને ગમતો નહીં. ફરતો ફરતો એક દિવસ હું ભોપલ મુનિ પાસે આવ્યો, તે મુનિ તત્ત્વજ્ઞાની હતા તેથી મને પણ તેવા તત્ત્વજ્ઞાની સમજી ને બ્રહ્મ વિશ્વાનો ઉપદેશ કર્યો કે બ્રહ્મતો અજન્મ, દૈત્યી રહિત, નિર્જીવ પ્રાણી માવના હૃદયમાં વાસ કરનાર, કળાય નહીં તેવું, ક્રિયા રહિત, નામ તથા રૂપ રહિત, અનુભવનીજ સમજાય તેવું અખંડ અને ઉપમા રહિત; વીસેરે વીસેરે એવું છે, તે હું છો અને જે હું છો તે તે છે, જેમ જળ અને તરંગમાં ભેદ નથી તેમ જીવ અને બ્રહ્મમાં ભેદ નથી, એવું વેદ કહે છે. “ આવી રીતે ભોમશે મને ઘણો સમજાવ્યો પણ નિર્જીવ મત મારા મનમાં આવ્યો નહીં. પછી મેં સગુણ ની માગણી કરી ત્યારે ભોમશે મને રૂડી કથા સંભળાવી તેમાં પણ સગુણનું ખંડન કરી નિર્જીવ મતનું પ્રતિ પાઠન કરવા માંડ્યું. આ વખતે મેં ભોમશ મુનીને ધણી પ્રત્યુત્તરો કરી ને નિર્જીવનું ખંડન કરવા માંડ્યું અને સગુણમાં પ્રીતિ બતાવી આખરે ભોમશ ખીન્ન થયા કોષે ભરાયા ત્યારે મેં મનમાં વિચાર કર્યો કે “ આ મુનીમહાત્મજ ભોમશ અદ્વૈત બ્રહ્મની વાતો કરે છે પણ કોષ કરતાં વાર લગાડતા નથી. દ્વૈત યુદ્ધિ વિના કોષ સભવે નહીં. અને અજ્ઞાન વિના દ્વૈત યુદ્ધિ પણ ન હોય “ આથી મને ખાતરી થઈકે ભોમશ ને પણ દ્વૈત યુદ્ધિ અને દ્વૈત ના મુજ રૂપ અજ્ઞાન છે. „ આવો આપણને પણ ધણી તાર અનુભવ થાય છે. આવા મીઠા બ્રહ્મવાદી જોનાં દ્રષ્ટિત પાર વીનાનાં છે. માટે એવા રગડામાં ન ઉતરતાં સગુણ ઉપાસના કરવી. તે કરતાં કરતાં મનમાંથી રાગદ્વેષ-મરી જાય એટલે બહાલું અળખામણું મરી જાય, વાસનાનો ક્ષય થાય, કામ ક્રોધાદિ દમી જાય, એ પ્રમાણે મનને તાકીશ આપવી એજ નિર્જીવની સઠક છે એમ સમજવું હવે મોતમાં પ્રસંગ સાંભળો જીવ અને બ્રહ્મનો ભેદ બતાવે છે. ૧ (જે જીવ બ્રહ્મરૂપ હોય તો) તેને દુઃખથડું સભવે! ૨ જેની પાસે પારસમણી હોય તે બીખારી ગણાય! કામી પ્રરૂપ કદી પણ નિષ્કલંક સંભવે? ૪ પારકાનો દ્રોહ કરનાર કદી નિર્ભય રહી શકે! ૫ બ્રાહ્મણનું બગાડવાથી વંશ રહે? ૬ સ્વસ્વરૂપનું યાન થયા પછી કર્મ રહી શકતાં હશે?

*કાઠુંહી સુમતી કી ખલસંગ જામી, *શુભગતી પાવકી પર તીચગામી
 રાજકી રહે નીતી બીનુ જાને, *અધ કી રહે હરીચરીત બખાને
 ૧૦ભાવકી પરકી પરમારથ બિંદક, સુખી કી હોહી કબહુ ૧૧પર નીંદક
 પાવન થય કી પુણ્ય બીનુ હોઈ, ૧૨બીનુ અધ અપય કી પાવે કોઈ
 લાલ કી કહુ હરી ભકતી સમાના, જેહી ગાવહી શ્રુતી સંત પુરાના
 ૧૩હાની કી જગ એહીસમ કહુ ભાઈ, ભજ્ય ન રામહીં નરતનુ ખાઈ
 ૧૪અધ કી હોઈ તામસ સમ આના, ધર્મ કી રયા સરીસ ૧૫હરીઆના !
 ૧૬છહીબીધી અમીત શુકતી મન શુભેઉ, સુની ઉપદેશ ન સાદર સુનેઉ
 પુની પુની સચુ પક્ષ મેં ૧૭શાપા, તખ સુની બોલે બચન ૧૮સકોપા
 સુઠ ! પરમ ૧૯શીખ દેઉ ન માનેસી, ઉતર પ્રાચુતર બહુ, ૨૦માનેસી
 સત્ય બચન વીશ્વાસ ન કરહી, ૨૧વાચસ ધવ સગહીસન હરહી
 શઠ ! સપક્ષ તખ હૃદય બીશાલા, સપદી હોહી પક્ષી અંડાલા
 લીન્હ શાપ મેં શીશ અઢાઈ, ૨૨નહિ કહુ ભય ન કીનતા આઈ

* * * * *
 હો: -૨૩ઉમા જે રામ ચરણ ૨૪રત, ૨૫વીગત કામ મઠ કોષ
 ૨૬નીજ પ્રભુમય દેખાહી જગત, કાસન કરહી વીરોષ

કાક ગરૂટ પંદરમો પ્રસંગ.

હો:—ભકતપક્ષ ૧હઠ કરી રહેઉ, દીન્હ મહાજપી શાપ
 ૨સુની દુર્લભ વર પાએઉ, દેખહુ ભજન પ્રતાપ

ચો:—જે અસ ભકતીભની પરીહરહી, કેવલ જ્ઞાન હેતુશ્રમ કરહી
 પતે જડ કામધેનુ ગૃહ ન્યાગી, બોજત આક પ્રીરહી પયલાગી

સુત્ર ખગેશ હરીભકતી ૩બીહાઈ, જે સુખ આહહી ૭ આન ઉપાઈ
 તે શઠ મહાસીધુ બીનુ તરણી, પૈરી પાર આહત જડ કરણી

૭ ખજ પુરોના સંગમાં રહેવાથી સદાધિ રહી શકે ? ૮ પર સ્ત્રીમાં પ્રેમ કરનારને શુભ ગતિ મળતી હશે ? ૯ પાપ ૧૦ પરમારથ ને બાળનાર ભવમાં પાતો હશે ? ૧૧ પારકી નીંદા કરનાર ૧૨ પાપ વિના અપયશ કોઈને મળતો હશે ? ૧૩ મનુષ્યાવતાર મળ્યો અને પ્રભુ ન ભજ્યો તો તેના જેવી કઈ હાતી છે ? ૧૪ કોષના જેવું પાપ કયું ? ૧૫ હે ગરૂટ ! ૧૬ આ પ્રમાણે જીવ તે બધા કામ સંભવે તેમ વિચાર કરતાં ભોલશ સુનીના ઉપદેશમાં મને પ્રીતિ થઈ નહીં. ૧૭ ખેત્યાં ૧૮ કોષથી ૧૯ ઉપદેશ ૨૦ કરોછો ૨૧ કાગાની ખાક સર્વથી ડરે છે એટલે સર્વમાં શંકા કરે છે ? હે શઠ ! તારા હૃદયમાં પશ્ચિજ ઝંડાઈ છે. માટે એકદમ કાગડો બની જા. ૨૨ બીરતા આવી નહીં (શાપ પાષતાં કશો કોષ ન થામ એજ ભક્તના લક્ષણ) ૨૩ સંકર કહે છે કે હે ઉષા ૨૪ પ્રેમ ૨૫ કામ કોષથી રહીત હોય છે તે ૨૬ જગતને પોતાના પ્રભુ મય દેખે અને કેળની સાથે વેર કરતા નથી.

૧ હઠ કર્યાં માટે ૨ પશુ સુનીને ન મળે તેના ૩ તણે ૪ માટે મહેનત કરે. ૫ તે શ્રમ પરનાં કામ ધનુ તણે દુધ માટે આકાંક્ષા રાખે છે ૬ તણે ૭ બીજા ૮ તે જડ કરણીવાળો માણસ વહાણ વિના સાગર વરવાની ધર્યા કરે છે.

સુની ભુલુંકે બચન બવાની ! બોલેઉ ગરૂડ હાંધે સદુખાની
તવ પ્રસાદ પ્રભુ મમ ઉરમાંહી, સંશય શોક મોહમમ નાહી
૧૦ સુનેહુ પુનિત રામશુભામા, તુઘારી કૃપા ૧૧ લહેઉ વિશ્વામા
એક ખાત પ્રભુ ! પુછો તોહી, કહહુ ૧૨ ભુઝાઈ કૃપાનીધી ! મોહી
કહહી સંત સુની વેદ પુરાણા, ૧૩ નહીં કહુ દુર્લભ જ્ઞાન સમાના
૧૪ સો સુની તુઘસન કહેઉ ગુસાંધ, નહી આદરેઉ ભક્તિકી નાઈ
જ્ઞાનહીં ભક્તીહીં અંતર કેતા, સકલ કહહુ ૧૫ પ્રભુ કૃપાનીકેતા !
સુની ૧૬ ઉરગારી બચન સુખમાના, સાદર બોલેઉ કાગ સુખના
જ્ઞાનહીં ભક્તીહીં નહિ કહુ ૧૭ ભેદા, ૧૮ ઉભય હરહી ભવ સંભવ ખેદા
૧૯ નાથ ! સુનીશ કહહુ કહુ અંતર, સાવધાન હોઈ સુનુ ૨૦ વીહંજવર
જ્ઞાન બીરાગ યોગ બીજાના, યે સખ પુરુષ સુનહુ ૨૧ હરીયાના
પુરુષ પ્રતાપ પ્રબલ ૨૨ સખ ભોતી, ૨૩ અખલા અખલ સહજ જડ બાતી

* * * * *

સો:—૨૩ જે સુની જ્ઞાન નીધાન, મૃગનયની વીધુ સુખ નીરખી
બીકલ હોહી હરીયાન ! નારી વીશ્વમાયા પ્રગટ

સો:—ધૂંઠાન પક્ષપાત કહુ રાખો, વેદપુરાણ સંતમત ૨૪ ભાખો
૨૫ મોહ ન નારી નારીકે રુપા, પક્ષગારી ચહ નીતી અનૂપા
માયા ભક્તિ સુનહુ પ્રભુ ! દોઉ, નારીવર્ગ બને સખ દોઉ
૨૬ પુની રઘુવીરહીં ભક્તિ પીયારી, ૨૭ માયા ખહુ નર્તકી વિચારી
ભક્તિહીં સાનુકુલ રઘુરાયા, તાતે ૨૮ તેહી હરપતિ અનિ માયા
રામભક્તિ ૨૯ નીરૂપમ નીરૂપાધી, ખસે બસુ ઉર સદા ૩૦ અખાધી
૩૧ તેહી બીલોકી માયા અકુચાઈ, કરી ન સદે કહુ નીજ ૩૨ પ્રભુતાઈ
અસ વીચારી જો સુની વીજાની, ૩૩ ચાચાહિ ભક્તિ સકલશુભ પાની

૬ કૃપા. ૧૦ આપની પાસેથી રામના ચરિત્ર સાંભળ્યા ૧૧ મને શાંતી થઈ ૧૨
સમજાવીને [કહે] ૧૩ બ્રહ્મજ્ઞાન સમાન એકે દુર્લભ નથી. જ્ઞાના વેવણુ કૈવલ્ય
શ્રુતિ કહે છે કે જ્ઞાનથી મોક્ષ મહે છે) ૧૪ તે તુમને ભોમસ સુનીએ કહ્યું પણ આપે ભક્તિના
સમાન તેના અંગીકાર કયો નહીં. ૧૫ [હવે કાગમાં [સુરમાં] પ્રભુ ભાવ સમજાને
ચરણ ધણજાન વિવેકથી વાત કરેછે) હે કૃપાના બંડાર ૧૬ પ્રભુ જેવા ગુરૂ ૧૬ હે ગુરૂ
૧૭ તકાવત ૧૮ બેઉ ભવના ખેદને હરનાર છે ૧૯ હે ગુરૂછ ? સુનીએ જે અંતર બતા
વેછે તે સાવધાન થઈને સાંભળો. ૨૦ ગુરૂછ ૨૧ દરકે રીતે ૨૨ ભક્તિ સ્ત્રી જાતિ અખળા
અને જડ બાતી છે, [પણ ભક્તિ રૂપી સ્ત્રીમાં રામ રૂપિ પુરૂષને વશ કરવાનું ખળ છે]
૨૩ [માયા રૂપિ સ્ત્રી ભક્તિ રૂપી સ્ત્રીમાં મોહ કરતી નથી પણ જ્ઞાન રૂપિ પુરૂષમાં મોહ
કરે છે તે વાત કરે છે.) જે જ્ઞાનવાન સુનીએ છે તે પણ કમલ સરખી આંખો વાલી
તથા અંદર સરખા સુખવાલી સ્ત્રી જોઈને હે ગુરૂછ વિકળ બને છે. સ્ત્રીરૂપી માયા જગતમાં
પ્રગટ છે. ૨૪ કહું છઉં ૨૫ સ્ત્રીને સ્ત્રીનો રૂપમાં મોહ ન થાય [માયા રૂપી સ્ત્રીને
ભક્તિ રૂપી સ્ત્રીમાં મોહ થાય તહીં. ૨૬ આવે નહીં.) ૨૬ તે બેઉ રામની સ્ત્રી પણ
રામને ભક્તિ બહાલી છે. રૂપ માયા ખરેખર ઠગારી અગર નાચનારી છે. ૨૮ ભક્તિથી માયા
ધરે છે. ૨૯ ઉપમા તથા ઉપાધી રહીત. ૩૦ એક રસ. ૩૧ તેને જોઈને માયા થકરી
જાય છે. ૩૨ હરકત. ૩૩ પાણુ. ૩૩ માંગે છે.

દોઃ—યહ રહસ્ય ઝરણુનાથ કર, ૩૫ બેગીન બને કોઈ
બને—તે રણુપતી કૃપા, ૦૬ સપનેહુ મોહ ન હોઈ

કાકે ગરૂડ સોળમો પ્રસંગ.

દોઃ—આરો જ્ઞાન ભકિતકર, લેઈ સુનહુ પરવીન !

૨જો સુની હોહિ રામપદ, પ્રીતીસદા અવિહીન

ચોઃ—સુનહુ તાત યહ અકથ કહાની, ૧સમુજત બને ન બંધ બખાની
૧૫મ્બર અંશ જીવ અવીનાશી, ચેતન અમલ સહજ સુખરાશી
૧૬સો માયાવશ ભએઉ સુસાઈ, બંધો કીર મરકટકી નાઈ
૧૭ચેતનહી ૧૭અંથી પરીગઈ, ૧૮અંથી મુખા છુટત કઠીનાઈ
તખતે જીવ ભએઉ સંસારી, અંથીન છુટ ન હોઈ સુખારી
શ્રીપુરાણ બહુ કહેઉ ઉપાઈ, ૧૯છુટ ન અધીક અધીક અરુણાઈ
જીવ હૃદય ૧૧તમ મોહ વીરોધી, ૧૨અંથી છુટ કીમી પરે ન દેખી
અસ સંયોગ ૧૩મ્બ જળકરઈ, તખહુ કદાચીતસો ૧૪નીરૂ અરઈ
૧૫સાત્વીકી અધ્યા યેતુ સુહાઈ, ૧૬જો હરીકૃપા હૃદય ખસ આઈ
તપ મત સંયમ નીયમ અપારા, જો શ્રીકલ શુભધર્મ અચારા
૧૭સોઈ તૃણ હરીત ચરે જળ ગાઈ, ભાવવત્સ શીશુ પાઈ પન્ડાઈ
૧૮નાઈ નિવૃત્તી પાત્ર વીશ્વાસા, નીર્મલમન અહીર નીજ દાસા
૧૯પરમ ધર્મ મય પય દુહી ભાઈ, ૨૦અવટે અનલ અકાસ બનાઈ
૨૧તોષ મરૂત તખ ક્ષમા જુડાવે, ૨૨અંતીસમ જાવન દેઈ જમાવે
૨૩મુદ્રીતા મયે વીચાર મયાની, ૨૪દમ અધાર રણુ સત્ય સુખાની
૨૫તખ મથી કાલી લેઈ નવનીતા, વીમલ વીરાગ સુભગ સુપુનીતા

૩૪ રામચંદ્રજી ૩૫ જલદીથી. સહેજમાં સમગ્રય તેવું નથી. ૩૬ તેને સ્વપ્નામાં પણ મોહ થાય નહીં.

૧ બીજો ૨ જે સાંભળવાથી રામના ચરણમાં અખંડ પ્રીતિ થશે. ૩ ન કહી શકાય તેવી ૪ સમજણ પડેતા કામ થઈ બધા પણ તેવું પુરેપુરું વર્ણન બની શકે તેમ નથી ૫ જીવ ધ્વંશરતા અંશ. અવીનાશી તે માયાને વશ થઈ જવાથી પાંચામાં પડેલા પોપટ અમર મહારીને કમળે આવેલા વાંદરાની માફક બંધાઈ ગયોછે. ૭ ગાંઠ પડી ગઈ છે. ૮ તે ગાંઠ ભલે ખોરી પણ છોડવી કઠણ છે. ૯ સખ મળે નહીં. ૧૦ પણ તે ગાંઠ છોડવા જતાં વધારે વધારે શુચવાતી (નીમડ યતી) બધ છે. ૧૧ અજ્ઞાન ૧૨ તે ગાંઠ નજરે પણ પડતી નથી. ૧૩ પ્રભુ કરેતો ૧૪ છુટ. ૧૫ સાત્વિક અધ્યા રૂપી સુંદર ગાય ૧૬ હરી કૃપાથી હૃદયમાં વસી જાયતો ૧૭ તે રૂપી લીલું ખડ જે તે ગાય ખાયતો તો તેને ભાવ (પ્રેમ) રૂપી વાહરડો પારસો સુકાવી શકે. ૧૮ નિવૃત્તિ રૂપી નોંધણું અને વિશ્વાસ રૂપી વાસણ અને નિર્ભજ મન રૂપી જોવાળ ૧૯ પરમ ધર્મ રૂપી દુધ ૨૦ તે દુધને નિષ્કામ કર્મ રૂપી અગ્નિ ઉપર ઉતું કરે. ૨૧ પછી-ક્ષમા નામની દાસા સંતોષના પવનથી હારે. ૨૨ ધીરજ સમાન મેળવણું નાંખીને તેને જમાવે, ૨૩ પછી પ્રસન્નતા નામની દાસી વિચાર રૂપી રવામથી મયે. ૨૪ દમ રૂપી ચાંભલીમાં સત્યવાણી રૂપી દારીથી વિચાર રૂપી રવામને બાધે ૨૫ નિર્ભજ વેરાગ્ય રૂપી ઉત્તમ પવિત્ર માખણ મળે છે, ચોથા અગ્નિથી શુભા શુભ કર્મ રૂપી કાળો સળગાવી તે માખણમાંથી છુદ્ધિ રૂપી રૂપી મખતા રૂપી છાસ બાળી નાંખે છે ત્યારે વિજ્ઞાન રૂપી શુદ્ધ ધી થાય છે તે ધીને ચીત રૂપી કોડીઆમાં બરાબર બરે તેમાં ટુરીયા અવસ્થા રૂપી રતી વાઢ બનાવી શકે તો)

સો:—એહીવીધી લે સો દીપ, તેજરાશી ખીજાનમય
બતહીં તાસુ સમીપ, જરહીં મહાદીક શલભ સખ

કાકગરૂડ સત્તરમો પ્રસંગ

સો:—^૧સોહમસ્મિ ઇતી વૃત્તી અખંડા, દીપ શીખા સોઈ પરમ પ્રચંડા
આતમ અનુભવ મુખ મુપકાશા, તખ ^૨ભવમૂલ લેદખમ નાશા
પ્રમલ ^૩અવીધાકર પરીવારા, મોહઆદી તમ મીટે અપારા
તખ સોઈ બુદ્ધી પાઈ ઉછઆરા ^૪મઉરખંડ ખેરી અંથી નીરૂઆરા
^૫છારન અંથી પાવ જખ સોઈ, તખ ચહ જીવ કૃતારથ હોઈ
^૬છારન અંથી બની અગરાયા, વીધન અનેક કરહીં તખ માયા
રિદ્ધી સીદ્ધી પ્રેરે બહુ ભાઈ, બુદ્ધીહીં લોભ દેખાવહીં બઈ
^૭કલ વલ છલ કરી બઈ સમીપા, અંચલ ખાત જીવવહીં દીપા
^૮હોઈ બુદ્ધી બે પરમ સયાની, તીન્હ સન ચીતવ ન અનહીત બની
^૯જો તેહીં ખીધન બુદ્ધિ નહીં બાધી, તો બહોરી સુર કરહીં જીપાધી
^{૧૦}ઈદ્રીયદાર ગરોખા નાના, તહું તહું સુર જેઠે કરી થાના
આવત દેખહીં વીપય ^{૧૧}વીચારી, તે હહીં દેઈ કપાટ ધારી
^{૧૨}જખ સો પ્રભંજન ઉરગૂઠ બઈ, તખહીં દીપખીજાન જીગઈ
^{૧૩}અંથી ન છુટી મીટા સો પ્રકાશા, બુદ્ધી ખીકલભઈ વીચયવતાસા
^{૧૪}ઈદ્રીય સુરન્હ ન જ્ઞાન સુહાઈ, વીપય ભોગપર પ્રીતી સદાઈ
^{૧૫}વીપય સમીર બુદ્ધી કૃત ભોરી, તેહી વીધી દીપ કે વાર બહોરી
દો:—^{૧૬}તખ ફીર જીવ ખીખીધ ખીધ, પાવે સંસતી કલેશ
હરીમાયા અતી દુસ્તર, તરી ન બઈ વીહંગેશ ?

૨૬ આ પ્રમાણે તૈયાર કરેલા તેજોમય તથા વિજ્ઞાનમય દીવા પાસે તેના મહાદી
પતંગીઆઓ જાય તો તેમાં બળીને ખાખ થઈ જાય.
^૧ સો અહમ્ અસ્મિ—જે અહ તે હું છઉં એવા પ્રકારની અખંડ વૃત્તિ રૂપિ દીવાની
પ્રચંડ શીખા રહે. ^૨ તેથી આત્માના અનુભવ રૂપી સારો પડે. ^૩ સંસારના મુળ રૂપ ભેદ
જમ નાસ પામે ^૪ આયાના. ^૫ ત્યારે આ પ્રકાશનો લાભ લેઈને બુદ્ધિ હૃદય રૂપી ધરમાં બે-
સીને હું દેહ છઉં “ એવી ગાંઠને છોડે છે. ^૬ જો ગાંઠ છુટી જાય તો. ^૭ પશુ હે ગર-
હજી ! જીવ તે ગાંઠ છોડે છે એમ સમજ માયા અનેક વિધન કરે છે. ^૮ માયાની પ્રેરણાથી
મળે છે તથા બુદ્ધિને તે માયા કેટલીએક લાલચોમાં લપટાવે છે ^૯ તેમ કરીને તે માયા
કળ, બળ અગર છળથી તે જ્ઞાન રૂપી દીવા પાસે (હૃદયમાં) પહોંચે છે અને પોતાના
છેડાના પવનથી તે દીવાને જીભવે છે. ^{૧૦} જો બુદ્ધિ ચતુર હોય તો તે કિશ્કિ સીદ્ધીઓને
અત્યંત સુકશાન કરનારી સમજીને તેની સાચું જોતીજ નથી. ^{૧૧} જો તે વિધનમાં બુદ્ધિ
બંધાતી નથી તો દેવ લોકો તેને ઉપાધી કરે છે. ^{૧૨} ઇદ્રીયોના દાર રૂપી જરખામાં દેવ
લોક [તે ઇદ્રીયોના દેવ) સુકામ કરીના બેઠા છે. ^{૧૩} વિષયનો પવન આવે છે તો
બારણાં ઉઘડી જાય છે. ^{૧૪} વિષયનો પ્રભંજન (પવન) હૃદયમાં પહોંચે
છે ત્યારે પેલા જ્ઞાનના દીવાને જીભવી નાંખે છે. આટલા મારેજ ત્યાગીઓને
અસંગ રહેવાની ખાસ જરૂર છે. સંતો તે વસ્તી બહાર રહેવાની જરૂર છે. ^{૧૫} આથી ગાંઠ
ન છુટી અને પ્રકાશ પણ ગમે. તે અંધકારમાં બુદ્ધિ વિકળ થઈને વિષયમાં પડી ગઈ. ^{૧૬}
ઈદ્રીયોના દેવોને જ્ઞાન વાર્તા ગમતી નથી કારણ કે તેઓને હમેશાં વિષય ભોગ ઉપર પ્રીતિ
હોય છે. ^{૧૭} વિષયના મદે બુદ્ધિને ભોળી કરી નાંખી ત્યારે આ પરિણામ આવ્યું. પશુ
તે દીવાને વારંવાર ફેણ પ્રગટાવે ? ^{૧૮} આ દીવો જીભવે જતાં જીવ પાછો સંસાર ચક્રમાં
પડે છે અને દુઃખ ભોગવે છે. ^{૧૯} તરી ન શકાય તેવી.

કાકગરૂડ અઢાડમો પ્રસંગ

દોઃ—કહત કહીન સમુજત કહીન, સાધન કહીન બીવેક

હોઈ ધુણાશ્વર ન્યાયજ્ઞે, પુની પ્રત્યુહ અનેક

દોઃ—જ્ઞાનકી પંથ રૂપાણુકે ધારા, પરત ખગેશ ન લાગે વારા

જો નિરવિધન પંથ નિર્ણહધ, સો દેવલ્ય પરમપદ લહઈ
અતિ હુલસ દેવલ્ય પરમપદ, સતપુરાણુ નિગમ આગમ વદ

રામ ભજન સોઈ મુકિત ગુસાઈ, ! અન ધરિછત આવે વરિઆઈ
ભૂમી થલ બીનુજલ રહી ન શકાહિ, કોટી ભાતિ કોંભી કરે ઉપાઈ
તથા મોક્ષ સુખ અણુ ખગરાઈ, રહી ન સકે હરીભકિત બીહાઈ
અસ વિચારી હરિ ભકત સયાને, મુકિત નીરાદરી ભકિત હુભાને
ભકિત કરત બીનુ ચતન પ્રયાસા, સંસતિ મૂલ અવીધા નાસા

જોભન કરીય તૃપ્તિ હિત લાગી, ભૂમી સો અશન પચન જહરાગી
અસ હરીભકિત સુગમ સુખદાઈ, કો અસ મૂઠ ન ભાહી ? સુહાઈ ?

દોઃ—સેવક સેવ્ય ભાવ બીનુ, ભવ ન તરીય ઉરગારી !

ભજહુ રામપદ પંકજ, અસ સિદ્ધાંત વીચારી

જેતન કહું જડ કરે, જહહી કરે જેતન

અસ સમર્થ રઘુનાયકહી, ભજહી ભવ તે ધન્ય

કાકગરૂડ ઓગણીસમો પ્રસંગ

દોઃ—પુની સપ્રેમ બોલેઉ ખગરાઉ, જે કુપાણુ મોહી ઉપર ભાઉ
નાથ મોહ નિજ સેવક બની, સપ્ત પ્રસ મન કહહુ ખચાની

૧ આ બ્રહ્મ જ્ઞાનની વાતો કહેવી કહણુ સમજવી કહણુ તથા તેના સાધન પણ કહેણુ,
તેમ છતાં કદાચ બની જાય તો તેમાં વિધી પણ ઘણા ૨ તલવારની ધાર છે તેમાં
પડતા પણ વાર લાગતી નથી. ૩ જે નિર્વિધિ જ્ઞાનના માર્ગમાં જાય તો દેવલ્ય મોક્ષ
મળે. ૪ કહે છે ૫ પણ તે મુકિત પ્રભુની ભકિતથી બળાકારે આપણી પાસે આવે છે.
નરસિંહ મહેતાજી ગાય છે કે,

પદઃ—હરીના જનતો મુકતી ન માગે, માગે જનમે જનમ અવતારારે

નિત શૈવા નિત કિર્તન જોગ્યવ, નિરખવા નંદ હુલારારે
શુભળ ભકિત પદારથ મોહું અને બ્રહ્મ લોકમાં નાહીરે. "

૬ સિવાય. ૭ સમજી હરી ભકતો મુકિતનો અનાદર કરીને ભકિતમાં લોભાય છે
૮ સંસારના મુળ રૂપ અવિદ્યા નાશ પામે છે. ૯ તૃપ્તિને માટે ભોજન કરીએ છપએ, પહો
તે ભોજનને પચાવવા માટે જહરાગિને આપણે બલામણુ કરવી પડતી નથી એટલે જહરાગિ
પચાવવાનું કામ કરીએ જે છે તેમ ભકિતની પાછળ મુકિત ચાલીજ આવે છે ૧૦ ગમતી
નથી ? ૧૧ (હવે આચાર્ય મહાપ્રભુજીએ જે વાત કરી છે તે મતની વાત થાય છે) ૧૨ જે
રામ ચંદ્ર જેતનને જડ કરે અને જહને જેતન કરે. (તો શ્રી મોહાએ પણ અઢાડી વન્યા
અને કાગડો તે મરડાને બોધ કરે એ પ્રશ્ન બળે)

હરિચર નીંદકે 'હાદુર હોઈ, 'જન્મ સહસ્ર પાવ તનુ સોઈ
 'દેવ નીંદકે બહુ નરક લોગ કરી, જગ જન્મે 'વાયસ શરીર ધરી
 'સુર કૃતિ નીંદકે જે અભિમાની, રોરવ નરક પરહીં સો પ્રાની
 હોહી 'ઉલુક સંત નીંદારત, 'મોહનીયા પ્રીય જ્ઞાન ભાનુગત
 સખી નીંદા જે જઠ કરહીં, તે 'અમગાદુર હુઈ અવતરહીં'

કાકગરૂ વીસમો પ્રસંગ

ચો:—સુનહુ તાત અગ 'માનસરોગા, જન્હેતે દુઃખ પાવહીં સખ લોગા
 મોહ સકલ 'વ્યાધીન કર મૂલા, તેહિતે પુની ઉપજહીં બહુ 'શુલા
 'કામ વાત કદ લોભ અપારા, કોધપીત નીજ છાતી બારા
 'પ્રીતિ કરહુ જે તિનઉ ભાઈ, ભીષજે સસીપાત દુઃખદાઈ
 'વિષય મનોરથ 'દુર્ગમ નાના, તે સખ 'શૂલ નામકો જાના ?
 'મમતા હુ 'કડું ઈર્ષાઈ, 'કુદ્દુષ્ટતા મન કુટીલાઈ
 અહંકાર જે 'દુઃખદ ડમરૂઆ, ઠંભ કપટ મદ માન 'નહરૂઆ
 તૃષ્ણા 'ઉદર વૃદ્ધિ અતિભારી, 'ત્રીવીધ ઈષ્ટા તરૂણ તીભારી
 + + + + +
 દો:—એક વ્યાધિ વશ નર મરહીં, એ 'અસાધ્ય બહ વ્યાધી
 'સંતત પીડહીં જીવ કહં, સો કીમી લહંહીં સમાધી
 નેમ ધર્મ આચાર તપ, જ્ઞાન યજ્ઞ જપ જ્ઞાન
 'લેષજ પુની કોટીન્હે કરહીં, રૂજ ન જાહી હરીયાન !

હે કાગજુશંકી મહારાજ ! મને દૃષ્ટા કરી આ પ્રશ્નનો ખુલાસો કરો ૧ કયું શરીર દુઃખ ? ૨ મોટામાં મોટું દુઃખ કયું ? ૩ મોટામાં મોટું સુખ કયું ? ૪ સંત અસંતનો ધર્મ ? ૫ મોટામાં મોટું પુણ્ય કયું ? ૬ મોટામાં મોટું પાપ કયું ? ૭ કયા માનસ રોગ ગણાય ? તેના જવાબ. ૧ નર જેને બીજે એક દેહ નથી. જે દેહમાં મારે તો મરે અને ચુકે તો પડે. ૨ દરિદ્રતા જેવું દુઃખ નથી તે દરિદ્રતાના જે ભાગ છે. એક મનનો અનંતાપ અને બીજી મનની; તેમાં બીજી કરતાં પ્રથમની વધારે અરાધ્યમાં છે, ૩ મોટામાં મોટું સુખ તે સંતોના સમાગમ ૪ વચન મન અને કાયાથી પારકાનું બધું કરે તે સંત અને પારકાનું સુખ જોષ બળી મરે અગર તેને હરકત કરવા તેવાર થાય તે અસંત ૫ અહિંસા જે મોટામાં મોટું પુણ્ય ૬ અને નિંદા તે મોટામાં મોટું પાપ ૭ આ પ્રશ્નના ખુલાસા નીચેના વીશમાં પ્રસંગમાં થશે.) ૧ દેહકો ૨ હનર જન્મ પછી શરીર મળશે. ૩ કાલજી ૪ કગરો ૫ દેવ તથા વેદ ૬ સુવડ ૭ તે સુવડ અનેલા જીવને મોહરૂપી રાત્રી પ્રીય લાગશે અને જ્ઞાનરૂપી સૂર્ય અપ્રીય લાગશે. ૮ ચાત્રાચીડીયું.

૧ માનસિક એટલે મનના રોગો શરીરના રોગ કાષ્ઠ કાષ્ઠને થાય છે પણ આ રોગ તો મનુષ્ય મનને થાય છે. ૨ રોગ ૩ દુઃખો ૪ કામનારૂપી વાત, લોભરૂપી કદ અને ક્રોધરૂપી પિત જીવની છાતી બાળી દે છે ૫ તે ત્રણે એકસંપ કરે તો ૬ વિપત્તી કામનાઓ ૭ ન પહોંચી શકાય તેવા ૮ દુઃખ ૯ કાલજી તેના નામ આપી શકે ? ૧૦ મમતારૂપી દાદર ૧૧ ખરજવારૂપી ઈર્ષા ૧૨ કુટીલતારૂપી કોહ ૧૩ દખ્ખાપી [ડમરૂઆ] જ્યોહરને વ્યાધી ૧૪ વાળા ૧૫ પેટ મોટું ચર્બુ. ૧૬ ત્રણ પ્રકારની તૃષ્ણા તે એકાંતરીયા તાવરૂપ ૧૭ ભયંકર ૧૮ સદા, હમેશાં જીવને પીડે છે તો તે જીવ સમક્ષી એટલે ઈશ્વરનું અપાન અમર શક્તી કેમ મેળવી શકે ? ૧૯ એવી કાટી હવાઓ કરે તો પણ હે હક્ષીમાન નેહે. ખરડો ! તે માનસ રોગ મટે તેમ નથી.

જો:—૨૦ ઇલિવિધિ સકલ જીવ જગ રોગી, શોક હર્ષ લય પ્રીતી રીષીચોગી
 માનસ રોગ ૨૨ કણુક મે ગાએ, હે સખકે ૨૩ લખી વીરલન્દ પાએ
 ૨૪ બને તે છીજહીં કણુ પાપી, નાશ ન પાવહીં જન ૨૫ પરીતાપ
 ૨૬ વિષય કુપથ્ય પાઈ અંકુરે, સુનીન્દ હૃદય કા નરે વાપુરે
 રામકૃપા નાશહીં સખ રોગા, બે ૨૭ ચહિ લોતી અને સંયોગા
 સફયુરે વૈધ વચન વિશ્વાસા, ૨૮ સંયમ ચહ ન વિષયકર આશા
 ૨૯ રધુપતિ ભક્તિ સજીવન મૂરી, અનુપાન શ્રદ્ધા અતી રૂરી
 ૩૦ ઇહી વીધ ભલે કુરોગ નસાહી, નાહીત ચતન કોટી નહીં ભર્ષ
 બનીય તખ મન ૩૧ વીરજ શુસાર્ષ, ૩૨ જળ ઉર બલ વીરાગ અધીકાર્ષ
 સુમતિ ક્રુધા બાદે નીત નઈ. વિષય આશા દુર્બલતા ભર્ષ

કાકગરૂદ એકવીસમો પ્રસંગ

જો:—૧ મલ જ્ઞાન જલ પાય અન્હાર્ષ, તખ રહુ રામભકિત જીર છાર્ષ
 શીવ ૨ અજ શુક સનકાદીક નારદ, જે સુની બ્રહ્મ વિચાર ૩ વિશારદ
 સખકર મત ખગનાયક એહા, કરીય રામ પદપંકજ નેહા
 કૃતિપુરાણ સદ્ગ્રંથ ૪ કહાહી, રધુપતિ ભક્તિ બીનાંસુખ નાહી
 ૫ કમલ પીઠ ભમહીં બરૂ બારા, ૬ વંધ્યા સુત વરૂ કાહુહી મારા
 કુલાહ ૭ નલ વરૂ બહુ વિધ કુલા ૮ જીવ ન લક સુખ પ્રભુ પ્રતિકુલા.
 તુષા ભર્ષ વરૂ મુગજલ પાના, ૯ વરૂ ભમહીં શશ શિસ વિપાના
 ૧૦ અધકાર વરૂ રવિહિ નસાવે, રામવિમુખ સુખ જીવ ન પાવે
 ૧૧ હિમતે અનસ પ્રગટ વરૂ હોઈ, રામવિમુખ સુખ પાવ ન કોઈ

જો:—૧૩ વારી માથે વરૂ હોઈ ધૂત, સીકતાતે વરૂ તેલ
 બીનુ હરીભજન ન ભવ તરીય, ચહ સીદ્ધાંત ૧૪ અપેલ
 ૧૫ મશકહીં કરહીં બીરંચી પ્રભુ, અજહી મશકતે હીન

૨૦ આ પ્રકારે ૨૧ તો કોઈ વિયોગને દુઃખ ૨૨ કાંઈક ૨૩ કાંઈકજ તેને યોગ્ય
 છે ૨૪ જાણવાથી તેનું દુઃખ કાંઈક યોગ્ય થાય છે, ૨૫ દુઃખ દેનારાં ૨૬ વિષયરૂપી કુપથ્ય
 મળતાં સુતીએના હૃદયમાં પણ અંકુરિત થાય છે તો સાધારણ માણસ ૧ શી વાત કરે.
 ૨૭ આ પ્રમાણે જોગ થાય તો ૨૮ તે સાથે પથ્ય એટલુંજ કે વિષયમાંથી આશા પાછી
 વળે ૨૯ દવા એ પ્રભુની ભક્તિ, તે ભક્તિ, શ્રદ્ધારૂપી અનુપાન સાથે કરવી ૩૦ આ
 પ્રમાણે રૂડી રીતે માનસ રોગ મટે છે નહીં તો ૩૧ આરોગ્ય, રોગ રહિતપણું ૩૨ જ્યારે
 હૃદયમાં વૈરાગ્યનું બળ વધે સદ્ગુહિરૂપી ક્રુધા (ભુખ) હમેશાં નવી નવી વધે તથા વિષયમાં
 આશારૂપી નમળાઈ થાય ત્યારે સિમજતું કે હવે માનસીક રોગ ગયાં ઉત્તમમાં ઉત્તમ વાતો છે.

૧ નિર્ભજ જ્ઞાનરૂપી જળ મેળવીને તેથી સ્નાન કરે ત્યારે તેના હૃદયમાં રામભકિત
 છાઈ રહે છે. ૨ બહા ૩ પ્રેરીણ ૪ કહે છે કે ૫ કામગાની પીઠ ઉપર કદાચ વાગ ઉઝે
 ૬ વાંજણીનો પુત્ર ૭ આકાશમાં ૮ તો પણ જીવ પ્રભુ વિમુખ ચઢને કદી સુખી ચતો
 નથી. ૯ અંજવાના પાણી પીવાથી ૧૦ કદાચ સસલાને માથે ઝીંગણાં ઉઝે ૧૧ કદાચ
 અંધાર સુમને નસાડી મઝે ૧૨ બરફમાંથી અગ્નિ ૧૩ જળ વલોવવાથી ભલે બી થાય
 અને રેતી પીલવાથી કદાચ તેલ પણ નીકળે ૧૪ ચોક્કસ, નાહી ૧૫ અજરને બહા બનાવે
 અને બહાને મશકથી પણ નાનો બનાવે.

અસ વિચારી તણ સંશય, રામહીં ભજહીં ૧૫મીન !

સ્રોત્રક:—૧૭વીનીશ્રિત વક્ષામી તે, ન અન્યથા વચ્ચાસીમે
હરી નરા ભજતી ચેડતિ દુસ્તર તરતિ તે

ઓ:—કહેઉ નાથ હરીચરીત અનૂપા, ૧૮૦ચાસસમાસ સ્વમતિ અનુરૂપા
શ્રુતિ સીદ્ધાંત ૧૬૪હે ઉરગારી, રામભણ્ય સળ કામ વીસારી
૨૦પ્રભુ રઘુપતિ તણ સેધ્ય કાહી, મોહીસે શકપર મમતા બાહી
૨૧પ્રભુ વિજ્ઞાનરૂપ નહીં મોહા, ૨૨કીન્હ નાથ મોપર અતિ છોહા
પુછેઉ રામકથા અતિ પાવની, શુક સનકાદીકશંભુ ૨૩મન ભાવની
સંતસંગતિ દુર્લભ સંસારા, ૨૪નીમીય હંડ ભરી એકો બારા
હેપુ ગરૂડનીજ હૃદય વિસારી, મૈ રઘુવીર ભજન અધીકારી ?
૨૫શકુન્ધમ સળ ભોલી અપાવન, પ્રભુ મોહી કીન્હ ૨૬વીહીત જગપાવન

દો:—આળુ ધન્ય મૈ ધન્ય અતિ, ૨૭યદ્યપી સળ વીધી હીન
નીજ જન બની રામ મોહી, સંત ૨૮સમાગમ દીન
નાથ ! ૨૯યથામતી ભાષેજી, રાખેઉ કછુ નહિ ૩૦ગોધ
ચરીત સીધુ રઘુનાથકર, ૩૧થાહકી પાવે કોઈ

કાક ગરૂડ બાવીસમે પ્રસંગ.

ઓ:—૧સુમીરી રામકે શુભગણ નાના, ૨પુની હવે ભુચૌરી સુખના
મહીમા નીગમ નેતી કરી ગાઈ ૩અતુલીત બલ પ્રતાપ પ્રભુભાઈ
શીવ અજ પુન્ય ચરણ રઘુરાઈ, ૪મોપર કૃપા પરમ મૃદુલાઈ
૫અસ સુભાવ કહૈં શુનો ન હેખો, કેહી અગેસ ! રઘુપાં સમ લેખો
૬સાધક સીદ્ધ વીમુકત ઉદારી, કવિ કોમીદ વીરકત અન્યાસી
યોગીશ્વર અરૂ તાપસ જ્ઞાની, ૭ધર્મ નીરત પંડીત વીજ્ઞાની

૧૬ હે સમગ્ર ગરૂડ ! ૧૭ હું તમને પાકા નિશ્ચયથી કહું છું અને તે માટે કહેવું
કહી પણ છું પડવાનું નથી, તે એક જ પ્રભુને બન્ને છે તેજ આ દુસ્તર સંસારને તરી
શકે છે. ૧૮ વિ તારથી અને સંક્ષેપથી મારી મતિ અનુસાર. ૧૯ એજ ૨૦ મારા જેવા
શક ઉપર પણ જેની પ્રીતિ છે એવા પ્રભુને તણને કોને શેવું ! ૨૧ હે ગરૂડ ! તમે ૨૨
આપ તો અહીં મારા ઉપર કૃપા કરવાને પધાર્યા છો, ૨૩ પ્રીય ૨૪ દિવસમાં એકવાર
પળવાર અગર ધડીવર પણ ૨૫ પક્ષીઓમાં અધમ અને દરેક પ્રકારે અપવિત્ર ૨૬ પ્રસિદ્ધ
રીતે જગતમાં પવિત્ર બનાવી દીધા ૨૭ ભલે તમામ પ્રકારે નીચો છડે ૨૮ ગરૂડ તો
સમાગમ આપ્યો ૨૯ મારી બુદ્ધિ પ્રમાણે કથા કહી ૩૦ શ્રુત ૩૧ તેનો પાર કોણ
પામી શકે ?

૧ સાંભળીને ૨ વારંવાર ૩ સમગ્ર ૪ ધણાંજ બળ વાળા પ્રતાપ વાળા તથા મોટા
વાળા. ૫ જેના ચરણને શીવ તથા બ્રહ્મા પ્રભુ છે ૬ મારા પર ધણી કૃપા અને કોમળતા
કરી. ૭ રાખના જેવો સ્વભાવ કયાંધ સાંભળ્યો નથી અગર હેખ્યો નથી ત્યારે હે ગરૂડ !
રામ સમાન કોને અણું ! ૮ સાધના કરવા વાળા. ૯ ધર્મમાં પ્રીતિ રાખનાર.

તરહીં ૧૦ ન બીનુ સેયે મમસ્વામી, રામ નમામી નમામી નમામી
શરણુ ગએ ૧૧ માસે અઘરાશી, હોહી શુદ્ધ નમામી અવીનાશી
હો—સુની ભુશંડી કે વચન ૧૨ વર, દેખી રામપદ ૧૩ નેહ
બોલે પ્રેમ સહિત ૧૪ ગીરા, ૧૫ ગરૂઠ બીગત સંદેહ.

ચો—મેં કૃત્યકૃત્ય ભએઉ તળ વાનિ, સુનિ રઘુવિર ભકિત ૧૬ રસસાનિ
રામચરણ ૧૭ નુતન રતિ ભઈ, ૧૮ માયા જનિત વિષત સખ ગઈ
૧૯ મોહ જલધિ પોહિત તુમ ભએઉ, મોકહૂંનાથ વિવિધ સુખ દએઉ
૨૦ મોસન હોઈ ન પ્રત્યુપકારા, ૨૧ વંદો તવ પદ બારહિં બારા
૨૨ પુરણકામ રામ અનુરાગી, ૨૩ તુલસન તાતા ન કોઈ બહાગી
૨૪ સંતબિટપ સરિતા ગીરી ધરણી, પરહિત હેતુ સખન્હિકર કરની
સંતહૃદય ૨૫ નવનીન પ્રમાના, કહા કવિ ન પૈ કહે ન બના
૨૬ નિજ પરિતાપ દ્રવે નવનિતા, પરદુઃખ દ્રવે સુસંત પુનીતા
૨૭ જીવન જન્મ સુદૃઢ મમ ભએઉ, તવ પ્રસાદ સમ સંશય ગએઉ
૨૮ બનેહુ સદા મોહિ નિજ કિંકર, પુનિપુનિ ઉમા કહે વિહંગવર

* * * * *

૨૯ ગિરજ સંત સમાગમ. સમ ન લાભ કહુ આન
બિનુ હરિકૃપા સો હોઈ નહિં, ગાવહિં વેદપુરાણ

તેવીસમો પ્રસંગ

ચો;—કહેઉ પરમ ૧ પુનિત ઇતિહાસા, સુનત શ્રવણ છુટે ભવ રયાસા
પ્રણુત કલ્પતરુ કરુણા પુબ. ઉપજે પ્રીતિ રામપદ કંબા

૧૦ મારા ધણી રાખને ચૈવ્યા વિના. ૧૧ મારા જેવા પાપીઓ પણ શરણુ જવાથી
પવિત્ર બન્યા છે ૧૨ ઉત્તમ ૧૩ પ્રેમ ૧૪ વાણી. ૧૫ જેના સંદેહ મટી ગયા છે એવા
ગરૂઠ. ૧૬ પ્રેમ રસથી ભરપુર ૧૭ નવો નવો પ્રેમ થાય છે. ૧૮ માયાથી ઉત્પન્ન થએલી
વિષતિ ૧૯ મોહ રૂપી સમુદ્રમાં વહણુ રૂપે આપ બન્યા છે. જાને મને નાના પ્રકારના
સુખ આપો છે. ૨૦ મારાથી કંઈ બદલો ન વળી શકે. ૨૧ પ્રણામ કરે છઉં. ૨૨ આપનો
પૂરણુ કામ, ફૂત કૃત્ય છે. ૨૩ તમારા જેવો. ૨૪ સંત, દુક્ક, નહી, પરંત તથા પૃથ્વી તે તમા-
મની વિશુતિ પારકા માટેજ હોય છે ૨૫ માખણુ જેવું કોમળ છે એમ કવી લોકો કહે છે
પણ તેઓ તેને બરાબર સમજી શકતા નથી. ૨૬ પોતાને તાપ લાગે તો માખણુ પીગળે
છે પણ સંતો તો પારકાને તાપ લાગે તો પણ પીગળે છે. ૨૭ મારો જન્મ સર્જણ થયો
કે તમારી કૃપાથી ૨૮ મને આપનો સદા હાસ ગણુજો. [એમ કહી કાગળપિને પગે લાગી
ગરૂઠ વેકરું, ધાત્રમાં ગયા] ૨૯ શંકર કહે છે કે હે પાર્વતી ! સતોના સમાગમ જેવો
ખીનો એકે લાભ નથી.

૧ પ્રવિત્ર કથા; ૨ બંધન ૩ પ્રણુત એટલે અકતોચ કંઈમ દુક્ક રૂપ તથા કરુણાના
ભંધાર રૂપ.

મન વચ્ચે કર્મ^૧ જનિત અથ બાઈ, સુન જે કથા શ્રવણ^૨ મનલાઈ
તીથોટન^૩ સાધન સમુદાઈ, યોગ બિરાગ^૪ જ્ઞાન નિપુણાઈ
‘નાના કર્મ’ ધર્મ^૫ તત્ત્વ દાના, સંયમ નિયમ યજ્ઞ^૬ જપ દુનાના
‘ભુત દયા દ્વિજ’ ગુરુ^૭ સેવકાઈ, વિદ્યા વિનય વિવેક બડાઈ
‘જહા’ લગિ સાધન બેઠ બખાની, સમકર ફલ હરિ ભકિત બવાની ?
સોઈ રઘુનાથ ભકિત શ્રુતિ ગાઈ, સમકૃપા^૮ રકાહું એક પાઈ

હો:—સુનિ દ્વલંબ હરિભકતી નર, પાવહિં^૯ બિનહિં^{૧૦} પ્રયાસ
જે ચહ કથા નિરંતર, સુનહિ માની વિશ્વાસ

જો:—સોઈ સર્વજ્ઞ ગુણી સોઈ જ્ઞાતા, સોઈ^{૧૧} મહિમંતન પડિત ઠાતા
ધર્મ^{૧૨} પરાયણ સોઈ^{૧૩} કુલ ત્રાતા, ‘સમચરણ’ બકર મન રાતા
નીતિ નિપુણ સોઈ^{૧૪} પરમ ‘સયાના’ શ્રુતિ સિદ્ધાંત^{૧૫} નીક તેહિ બના
સોઈ^{૧૬} કવિ કૌબીદ સોઈ^{૧૭} રણધીરા, જે છલ છાંડિ બજે રઘુવિરા
ધન્ય નારિ^{૧૮} પતિવ્રત અનુસરી, ધન્યસો દેશ જહા^{૧૯} સુરસરી
ધન્ય સો બૂપ નિતિ જે કરઈ, ધન્ય સોદ્વિજ નિજ ધર્મ^{૨૦} રાન ટરઈ
‘સો’ ધન ધન્ય પ્રથમ ગાંત બકી, ‘ધન્ય’ પુણ્ય રત મતિસોઈ પાકી
ધન્ય ‘ધરી’ જળ હોઈ સતસંગા, ‘ધન્ય’ જન્મ દિજ ભકિત અભંગા

હો:—સોકુલ ધન્ય ઉમા સુનુ, જગત પુણ્ય^{૨૧} સુપુનીત
શ્રી રઘુવીર પરાયણ, ‘જેહિ’ કુલ ઉપજ^{૨૨} વિનિત

ચોવીસમે પ્રસંગ

જો:—‘મતિ’ અનુરૂપ કથા મેં^૧ બાખી, ‘ચયપિ’ પ્રથમ ગુપ્ત કરી રાખી
જળ તવ પ્રીતિ દેખી^૨ અધિકાઈ, તખમે^૩ રઘુપતિ કથા સુનાઈ
‘ચહ નહિ’ કહિય શઠહિં^૪ ‘હઠ શિલહી’, જે મન લાઈ ન સુનુ હરિ લીલહિ

૩ થી ઉપત્ત થએલાં પાપ નાશ પામે છે ૫ ધ્યાન છંદને ૬ સાધન માત્ર ૭ બ્રહ્મ
વિદ્યા ૮ નાના એટલે નાના પ્રકારના ૯ પ્રાણીઓ પર દયા ૧૦ સેવા ૧૧ વેદ કહે છે
તે તમામ સાધનો, તે તમામ સાધનનું ફળ હે બવાની ! પ્રભુની ભકિત છે ૧૨ કૌતુહલ
મળે છે, ૧૩ પૃથ્વીના શણગાર ૧૪ કુળનો રક્ષક ૧૫ જેનું મન રામના ચરણમાં રંગાઈ
ગયું છે ૧૬ ડાહ્યા ૧૭ બરાબર ૧૮ લડવૈયા ૧૯ પતિવ્રત પામે ૨૦ ગંગા ૨૧ અગાધ
માન થતો નથી ૨૨ તે દ્રવ્યને ધન્ય છે ૨૩ પુણ્ય વાળી બુદ્ધિ અગર વિચાર થાય તે
વિચારને પણ ધન્ય ૨૪ ધડી, પળ, વખત ૨૫ જે શરીરથી બ્રાહ્મણની અભંગ શેવા થાય
અગર જે બ્રાહ્મણ વિષય રંગમાંથી પાછા હઠી પ્રભુના રંગમાં રંગાઈ જાય તેમને પણ
ધન્ય છે ૨૬ મણીજ પવિત્ર ૨૭ જે કુળમાં અવંતરે ૨૮ વિરોધી

૧ ખોરી બુદ્ધિ પ્રસાદી મેં^૧ કથા કહી ૨ અગર એકે ૩ વધારે ૪ આ કથા પહોલાં
તથા^૫ જે ધ્યાન છંદને સાંભળે નહીં તેને

કહિયન લોભિહિં કોધિહિં કામિહિં, જો ન જાને સચરાચર સ્વામિહિં
 દિવ્ય દ્રોહિહિં ન સુનાઈયકળહું, સુરપતિ સરિસ હોઈ નૃપ જખહું
 રામ કથા કે તે અધિકારી, છત્રકે સત્સંગતિ અતિ પ્યારી
 ગુરુપત્ર પ્રીતિ નિતિ રત જોઈ, દિવ્ય સેવક અધિકારી સોઈ
 તાકહું ચહ વિશેષ સુખદાઈ, જાહિ પ્રાણપ્રીય શ્રી રઘુરાઈ

દોઃ—રામચરણ રતિ જો ચહું, અથવા પદ નિર્વાણ
 ભાવ સહિત્ત સો ચહિ કથા, ૧૦ કહે શ્રવણ પુટપાન

દોઃ—રામ કરા ગિરજા મેં ૧૨વરણી, કલિમલ શમન મનોમલ હરની
 ૧૨સંતિ રોગ સજીવન સુરી, રામકથા ગાવહિં ૧૩શ્રુતિ ભૂરી
 ચહિમહું ૧૪કૃષિર સખ સોપાના, રઘુપતિ ભક્તિકર પથ નાના
 અતિ હરિ કૃપા જાહિપર હોઈ, ૧૫પાવ દેઈ ચહ ભારગ સોઈ
 ૧૬મન કામના સિદ્ધિ નર પાવે, જો ચહ કથા કપટ તણ ગાવે
 ૧૭કહહિં સુનહિં અનુમોદન કરહીં તે ગોપક ધન ભવનિધિ તરહી
 ૧૮સુનિ સમ કથા હૃદય અતિ ભાઈ, ગિરજા યોદી હૃદય સુહાઈ
 નાથા કૃપા મેં ગત સંદેહા, રામચરણ જિપજે નવ નેહા

દોઃ—મેં કૃત્યકૃત્ય ભયોઉ અખ, તવ ૧૯પ્રસાદ વિશેષ
 જિપજી રામભક્તિ દહ, ૨૦બીતે સકલ કલેશ

પચીસમો પ્રસંગ.

ચોઃ—ચહશુભ શંભુ જિમા સંવાહા, 'સુખ સંપાદન શમન વિષાદા.

ભળ ભંજન રંગજન સંદેહા, જનરંજન સજ્જન પ્રીય જોહા

રામ ઉપાસક જો જગમાંહિ, ચહ સમ પ્રિય તિન કહું કછુ નાહિં
 રઘુપતિ કૃપા ચથામનિ ગાવા, મેં ચહ પાવન ચરિત સુહાવા

જોહિ કલિકાલ ન આધન જ્ઞાન, ચોગ ચણ જપ તપ વ્રત પૂજા

૬ આદ્યોના દ્રોક કરનારને કહિ સંભળાવતી નહીં. કદાચ તે ઈ જોરો મોરો હોય
 તો પશુ ૭ જોને પ્રભુ પ્રાણથી પશુ પ્યારા છે. ૮ પ્રેમ ૯ મોક્ષ ૧૦ કાનો રૂપી પડીયા વડે
 પાન કરે. ૧૧ કહી તે કલીયુગના મળને કાપનાર તથા મનના મેરૂને હરનાર છે. ૧૨ સ-
 સાર રૂપી જન્મ મરણ રૂપી રાગને મટાડનારી અમૃતની સુળી છે. ૧૩ વેદ પશુ સારી રીતે
 ૧૪ સુંદર સાત પગથીયા છે. ૧૫ તેજ માણસ આ માર્ગમાં પગ દેઈ શકે છે. ૧૬ જો
 આ કથા કપટ તણને ગાય તો તેની મન કામના સિદ્ધ થાય છે. ૧૭ કથા કરે, સાંભળે
 અગર તેની પ્રસંગા કરે તેને આ સંસાર સાગર ગામની ખરી જોવડાં ખાખોચીમાં જોવડો
 છે (આહીં પ્રાગરાજમાં યાજ વસ્ત્ર મહારાજ ભરદ્વાજ રૂપિને કહે છે કે હે ભરદ્વાજ
 રૂપિ !) ૧૮ મનને કામે જોરી આ સુંદર કથા સાંભળીને પાર્વતી રાજા થયાં અને જોલ્યાં
 કે હે નાથ ! ૧૯ કૃપા ૨૦ ગયા. નાથ પામ્યાં.

૧ સુખને આપનાર તથા દુખને કાપનાર ૨ કાંકાઓના સમાધાન કરનાર ૩ આ કથા
 જેડું તેને કથું પ્રીય હોતું નથી. ૪ કળીયુગના ચોગ આહિ સાધને બની શકે તેમ નથી.

રામહિં સુમિરિય ગાઇય રામહિં, 'સંતત સુનિય રામગુણુ' ગ્રામહિ
 ૭ બાસુ પતિત પાવન બઠખાના, ગાવહિં કવિ શ્રુતિ સંત પુરાણા
 ભાહિં જાણ્ય તજી મન કુટિલાઇ, રામ ભજે 'ગતિ કેહિ નહિ' પાઇ

છ:— 'પાઇ ન ગતિ કેહિ પતિત પાવન રામ ભજુ સુતુ 'શઠ મના !

ગણીકા અભામિલ ૧૦ ગૃમ વ્યાધ ગળદિખલ તારેઉ ધના
 ૧૧ આલીર યવન કિરાત ખસ શ્વપચાદિ અતિ અધરૂપ જે
 કહિનામ વારેક તેથી પાવન હોત રામ નમામિ તે
 રઘુવંશ ભુષણ ચરિત ચહનર કહહિં સુનહિં જે ગાવહિં
 ૧૨ કલીમલ મનોમલ ધોઇ બિનુશ્રમ રામધામ સિધાવહિં
 ૧૩ શતપંચ યોપાઈ મનોહર જાનિ જે નર ૧૪ હર ધરે
 દારૂણ અવિદ્યા પંચ જનિત વિકાર શ્રી રઘુપતિ હરે
 સુંદર સુજન કૃપાનિધાન અનાથપર કર પ્રીતિજો
 ૧૫ સો એક રામ અકામહિત નિર્વાણ પદ સમ આનંદો
 જનકિ કૃપા લવ લેશ તે મતિમંદ તુલસીદાસ હું
 ૧૬ પાંચો પરમ વિશ્રામ રામ સમાન પ્રભુ નાહિં કહું

દો:— ૧૭ મોસમ દીન ન દીનહિત તુમ સમાન રઘુવીર
 અન્ન વિચારી રઘુવંશમણી, ૧૮ હરહું વિષમ ભવપીર
 કામહિં નારિ પિયારી જામિ, લોભહિં પ્રીય જામિ ૧૯ દામ
 તિમિ રઘુનાથ નિરંતર, પ્રીય લાગહું મોહિરામ

(વિશ્રામ સાગરમાંથી લીધેલા પ્રસંગો.)

પિતાએ કરેલો ધ્રુવનો અનાદર

ઘો:— ૧ આગે બઠન લાગ જ્યહિં કાલા, સુરગિ અચન ખોલી તતકાલા

૫ સદા ૬ ગુણ મહિમા ૭ અધર્મોને પશુ ઉદાર કરવાતું પ્રયત્ન મેહું બહાતુ છે
 જેની પ્રતિજ્ઞા છે, જેનું પણ છે, એમ કવિ, વેદ સંત તથા પુરાણો પણ ગાય છે. ૮ કોનો
 ઉદાર થયો નથી ! ૯ હે શઠ મન ! ૧૦ જટાયુ (તેની કથા આ પુસ્તકમાં છે) ધર્મ
 વ્યાધ [તેની કથા મહાભારતના વન પર્વમાં છે], ગન્ધેડ, આદિ વણા પાપીને. ૧૧ આ
 હોર, યવન બીલ. ખસ ભોકો, અને અત્યજ જેઓ વણા પાપ રૂપ હતા, તેઓને માત્ર
 એકવાર નામ સેવાથી ૧૨ કળીયુગના પાપ તથા મનના પાપ ધોઈને ૧૩ પંદરસો ૧૪
 મનમાં ધરે સમજે તેને દારૂણ માયા તથા પાંચ વિષયથી હૃત્પન્ન થતાં વિકારોને શ્રી રામ
 હરી સે છે. ૨૫ તે જોજ રામ, જે સ્વાર્થ વગર દયાળુ અને સુકિત આપનાર છે. ૧૬
 [જેની જરા કૃપાથી] રાત્રી મળી ૧૭ મારે જેવો ગરીબ નથી અને આપના જેવા
 દયાળુ નથી. ૧૮ સખત જન્મ મરણતું દુખની પીડાને હરી લ્યો. ૧૯ ધન.

ઉત્તાનપાદ રાજા ધ્રુવના પિતા, સુનીતિ ધ્રુવની સગી મા, અને સુરગિ ધ્રુવની જોરખાન
 માતા. ઉત્તમ સુરગિનો પુત્ર થાય. એક દિવસ ઉત્તમ રાજાના યોજામાં ભેટો હતો ત્યાં
 પાંચ વરસના ધ્રુવ આવ્યા તેમને પશુ રાજાના યોજામાં બેસવાની ઇચ્છા થતાં ૧ આગળ
 માથો ત્યારે.

રનાહિ' નૃપ ગોઠ હેત મન કરઉ, નિજ મનકી આશા સખ તજઉ
૩૬૪૦ નહિ જન્મેઉ ઉઠર હમારે, જન્મક ગોઠમહું ઝેંઠન હારે !

અખ તુમ ભજન કરહું રઘુરાઈ, જન્મહું આય ઉઠર મમ આઈ
દો:—હુધ હૌ ઝેંઠન યોગ્ય તખ, નૃપ ગોઠીમહું આપ
જન્મી અભાગીનીકે ઉઠર, ચહત વરાસન આપ ?

* * * * *
રોલા છ';—ખિન વિન્યાસ ન હોય સિદ્ધિ, યશ નહિ' ખિન ઠાના
ભોગ ભોક્ષ નહિ' હોત, ખિના ધ્યાયે ભગવાના

ચો:—અસ કહી ઉમેદઉ ક્રુવહી' વિમાતા, ૧૦ સુનત રહું ભૂપતિ સખ ખાતા
સુરચી ખચન ૧૧ શરમ ઉર લાગે, અતિ વિષાદ ક્રુવ રાવત લાગે
સર્પ સમાન કુંકરત આયો, ૧૨ ફરકત અધર કોષ હીય છાયો
પહુચેઉ આય ૧૩ જનનિકે તીરા, મહાદુખી મન ધરે ન ધીરા
દેખી સુનિતી ૧૪ લીયો ઉરલાઈ, ૧૫ લાલ ચુપો જનની ખલી બાઈ

* * * * *
તખ ક્રુવ જનનીહિ કહા ખખાની, જો કહુ સુરચી કહી ૧૬ કટુ ખાની
સુની સુનીતી અતિશય ૧૭ ખીલખાઈ, ૧૮ ખોલી ખહુરી સુતહી સમુખાઈ

ક્રુવ તથા માતાનો સંવાદ.

દો:—૧ સુરચી કહી સો સખ સહી, વશ ઉનકે નરનાથ
રાજસમાજ સકેશ ગ્રહ, હે ઉનહીકે હાથ

ચો:—જો ઉન કહો ભજન ભગવાના, ઈહી સમજગ નહી ૨ અરુકલ્યાણ
શંશય ત્યાગી ભજે ભગવાને, ૩ શુર પીતુ માતુ ખન્ધુ સમ જને
ગર્ભમાંહી જયહિ રક્ષા કીન્હી, ૪ ખુદ ખુદ તે કાયા રચી કીન્હી
ખહુરી ગર્ભતે ખાહર લાયો, ૫ જનની પયોધર ક્ષીર પીયાયો
પુની પ્રભુ પુદ કીયે સખ અંગા, ૬ જન્મ મરણ મહું તજે ન સંગા

૨ રાજના ખેળામાં ખેસવાણું મન ન કરીશ, ૩ શા માટે ? ૪ પેટ પ હે ખાપના
ખેળામાં ખેસવાવાળા ! ૬ રાજના ખેળામાં ખેસવાને લાયક થઈશ. ૭ અભાગણી ઝેરી
મુનતિને પેટે અવતરી રાજ્યાસન ઉપર ખેસવાની ઇચ્છા કરે છે ? ૮ ખીળા હ અપરમા
૧૦ અને રાજા ઉતાનપાદ સાંભળી રહ્યો ૧૧ ખાણુ જેવા લાયમાં લાગ્યા અને ધણુજ
દુઃખથી ક્રુવ રોવા લાગ્યા ૧૨ નિચચો હોઠ ફરકવા લાગ્યો અને હૃદયમાં ક્રોધ છાઇ
રહ્યો, ૧૩ માતા પાસે ૧૪ હૃદયમાં ધાલ્યો ૧૫ “હું” તખારા ઉપરથી મરી જતું બાઈ !
જાના રહો” એમ મનીતિ ખોલી. ૧૬ કહરી વાણી ૧૭ કરમાઈ ગઈ, દુઃખી થઈ ૧૮ પછી
પુત્રને સમજાવીને ખોલી.

૧ સુરચી કહે તે તખામ સહન કરતું જોઈએ કારણ કે તેને વશ રાજા છે, રાજ-
સમા, જાંડાર તથા રાજદરબાર છે. ૨ જોઈું ખીણુ કલ્યાણકારી નથી. ૩ તે ભગવાનને
ગુરુસમાન ગણે ૪ જે પ્રભુએ પિતાના વિર્ષ અને માતા રક્ષિતરથી પરચોટામાંથી આ દેહ
રચી આપી છે. ૫ માતાના દુઃખથી બૂખ ભાંગી. ૬ વળી તે ક્યાણુ ખેલુ જન્મ મરણમાં
આપણો સંગ તજતા નથી એવા છે.

જોત અધમ જોનાહી ન જનત, સંકટ પરત તખડી' કહ્યું આનત

ચો:—હે સુત! સુર દુર્લભ 'તનુ' પાછ, હરીહી' ભજે સખ. શોક 'બીકાઈ' માત્ર વચન સુની ધ્રુવ ૧૦ મન લાઇ, બોલ્યો હાથ જોરી ૧૧ શીરનાઈ ૧૨ મોતે કારણ કહીય જખાની, તુમકત દુઃખી સુખી યહ રાની કહ્યો સુનીતી ૧૩ પૂર્વ તનુમાંહી, કબહું' કાન દીયો કહ્યું નાહિ સાધુ સંગ સત્સંગ ન કીન્હા, હરિકે ભજન નાહિ ચીત દીન્હા

૧૪ તુમ સમાન સુત મે ઉપજ્યો, જો હરિચરણ કમલ મન લાયો
દો:—જો લલાટમે' લીખી દીયો, સોઈ હોત ૧૫ સખ ચામ

૧૬ ચહે' રંક ધર ઉપજે, ચહે' નૃપતિકે ધામ
ચો:—હરિ કે ભજન હોત દુઃખ નાશા, સુખ સમેત ૧૭ પુજત સખ આશા
૧૮ તોતે સુત એસી તુમ કરહું, હરિકે પદપંકજ ઉર ધરહું

પ્રહલાદ પીતા સંવાદ.

ચો:—પ્રહલાદહિ લાયો ૧ ચાસાશ, ર લગ્યો પદાવન ગુરૂ ત્યહિ' ખારા
રામ રામ પ્રહલાદ ઉચારે, ૩ નાહિ ઓર શબ્દ મુખ ધારે
નીતિશાસ્ત્ર ગુરૂ જખહિ ૪ સુનાવે, ૫ તખ પ્રહલાદ ગુરૂહિ સમુજાવે
તુમહું ન નિતિમાહિ' ૬ ૧ ધારો, રામ નામ મુખસે ઉચારો

દો:—૭ સુનિ બોલ્યો પ્રહલાદ તખ, વિદ્યા અરૂ હરિ નામ
કેન ખડો ઇતમે' કહીય, પદિયતાહિ સખ ચામ

૭ તેને ન જાણે તે અધમ પુર્યો છે. તે અધમો પણ સંકટ પડે ત્યારે પ્રભુ છે એવું કાષ્ઠ જાણે છે, ૮ શરીર મેલવીને, ૯ તજીને ૧૦ બરાબર સમજીને ૧૧ માથું નમાવી ને ૧૨ પુત્રાસાવાર મને કારણ કહેકે હે માતા ? તમે શા માટે દુઃખી અને તે સુરખિ શા માટે સુખી ? ૧૩ પૂર્વ અવતારમાં ૧૪ હવે મારે તારા જોયો પુત્ર જન્મ્યો છે કે જેને ભગવાનીની ભક્તિ કરવાનું મન થયું છે ૧૫ દરેક કાળમાં ૧૬ ભલે મરીયના ધરમા અવ. તરે અમર સમગ્ર ધામમાં અવતરે ૧૭ પરિપૂર્ણ થાયછે ૧૮ તેથી હે પુત્ર ! હરી ના કમળ સરખાં ચરણમાં પ્રીતિ કરે,

૧ નિશાળ, ૨ તે વખતે ગુરૂ બહુવવા લાગ્યા ૩ બીજો શબ્દ બોલતો નહોતો ૪ સં-ભળાવે ૫ ત્યારે પ્રહલાદ ગુરૂ ને સમજાવવા લાગ્યો કે " તમેપણ નીતિ બીતિ શીખશે નહીં માત્ર રામ રામ કરો " આ સાંભળી ગુરૂએ સમજાવ્યો પણ માન્યું નહીં ત્યારે ગુરૂએ પ્રહલાદને તેના પિતા પાસે આપ્યો. પિતાએ પ્રેમ કરીને બોળામાં બેસાડ્યો અને સમજાવ્યો) ત્યારે પ્રહલાદ બોલ્યો કે " વિદ્યા અને હરિ નામમાં કાણ મોટું તે આપ કહે, તો મોટું હોય તે બહુ " (પણ પિતાએ કહ્યું કે બહુશોતો રાજપાદ સ્ત્રી વિગેરે બધી)

૭ સુનિ બોલે પ્રહલાદ તબ, વિદ્યા ધન અરૂ નારી
 પ્રભુતા યૌવન રૂપ મદ, કુલ મમતા નીરધારી
 સો—‘ભાવત પંડિત લોભ, યે સખ બાધક ભજનમે’
 સમુજિ લેધ મન સોચ, તાતે વિદ્યા નહિં પઢવ
 દો—નહિં હરિકો કોઈ મિત્રદે, નહિ કોઈ રીપુ હે તાત !
 ‘દર્પણમે’ જેસો લખે, તેસોઈ તાહિ દિખાત

* * *
 સુનિ બોલ્યો પ્રહલાદ કુમારા, ૧^૦ સ્વપ્ન સદશ બનહુ સંસારા
 ૧^૧ મિન હરિ ભકિત સુચશ જગનાહિં, કરે ભકિત સુખ મિલે સદાહિં
 ૧^૨ માત પિતા અરૂ ગુરૂ જગ સોઈ, રામ ભકિત સિખરાવે બેઈ

* * *
 સો—૧^૩ રામ ચરણ રતિ હોય, પઢળ સુનળ સોઈ લલો
 જન્મ સફલ જગ સોઈ, ધન્ય મનુજ ૧^૪ હરિ ભકિતરત

પ્રહલાદ બાળકો સંવાદ.

દો—૧^૧ ચાલીસ વર્ષ સુવા રહત, ૨^૨ વૃદ્ધાપન પુનિ આય.

૩^૩ મોહ બહાવત સુતનતે, દિન દિન દુઃખ અધિકાય

સો—૪^૪ પૌત્રાદિક પરિવાર ધનેરા, ૫^૫ તિન દુઃખ દુઃખી રહત સખ વેરા

૭ ત્યારે પ્રહલાદ બોલ્યો કે વિદ્યા, ધન તમામ નકરી. ૮ પંડિત લોકો કહે છે તેમ તે તમામ દરી ભજનમાં બાધક [હરકત કરનાર] છે આ પ્રમાણે સમજ તે હું વિદ્યા ભજુતો નથી ૯ જેવું આપણું સુખ હોય તેવુંજ દર્પણમાં દેખાય છે તે પ્રમાણે જે જુમિ કામાં આપણે હોઈએ તેવા પશુ દેખાય છે આ સાંભળી પિતા ખીજયા, પ્રહલાદને બોળામાં થી કિતારી મકેતાળ તે કહ્યું કે “તને મારીને પશુ બચાવો” આ સાંભળી ગુરૂજ પ્રહલાદ ને પાઞ્ચ સાળામાં લાવ્યા. થોડીવાર પછી ગુરૂજ કાંઈ કામે બહાર ગયા એટલે ખીજ બાળકો પ્રહલાદને પિતાની શીખામણ માની અન્બાસની લલામણ કરવા લાગ્યા, ત્યારે પ્રહલાદ બોલ્યોકે ૧૦ સ્વપ્ના જેવો સંસાર સમજાવે. ૧૧ હરિની ભકિત વિનાતો શીર્તિ છેજ નહીં ૧૨ મનુષ્યાવતારમાં માતા પિતા અને ગુરૂતો તેજકે જે ભગવાનની ભકિત સીખવે (પાઞ્ચી તમામ સ્વાર્થી) આ સ્વાર્થી લોકિતો કામ જેવા સંસારના સુખ દેખેને પારસમ છી જેવું આયુષ્ય લઈલેછે, અમૃતને બદલે ઝેર આપેછે ૧૩ જે ભણવા થી રામચરણ માં પ્રીતિ થાય તે ભણવું અગર તે સાંભળવું એજ ઉત્તમ વાત છે ૧૪ ભકિતમાં પ્રેમ કરનાર પ્રહલાદ આગળ બાળકોને માનવ જીવનના આયુષ્યનો હિસાબ મણાવે છે ૧ ચાલીસ વરસ સુધી સુવાવરશા રહે છે ૨. ધર્મપણ. ૩ તે વદાવરશામાં પુત્રોમાં પ્રેમ કરે છે. અને લેથી દીવસે દીવસે અધિક દુઃખ ભોગવે છે. ૪ તેમના દુઃખમાં દુઃખી થઈને પાછળનું આયુષ્ય પુરૂં કરે છે,

કરત રહત નિશિદિન અથ નાના, 'યહ નહિ' જાનત યમપુર જાના

'દષ્ટિ પસારી દેખું' જગમાંહિ, પાલન કરત વિષ્ણુ 'સખકાહી'

વૃથાભિમાન કરત સંસારા, હમ પાલત હે સખ પરિવારા

હરિહર ભજન 'કમલું નહિ' કીન્હા, સદા કુટુંબમાંહિ મન કીન્હા

વૃદ્ધાવસ્થા યહિ વિધિ ગએઉ, 'જરા અવસ્થા આવત ભએઉ'

ધન્દ્રી શિથિલ હોત 'ત્યહિ કાલા, 'ટર ટર કરત રહત સખ કાલા

હો—'૨૬'દારે પરે પલંગપર, '૩'કુધા સતાવત તાહિ

'૪'ધરકે ભાષત નત્ય ઉઠિ, મોત ન આવત યાહ

જો—જન હિત નિજ પરલોક ળિગારા, '૫'તે જીયતે તજી કરત કિનારા

આવત મૃત્યુ નિકટ જ્યહિ કાલા, સખ મિલિ જરિ હેત તતકાલા

જીવતમાંહિ સહત દુખ '૬'નાના, અરૂ નહિ' ભજન કરત ભગવાના

ધિક ત્યહિ બુધિ '૭'મનુજ તતું પાઇ, મોક્ષ '૮' હેત નહિ' કરત ઉપાઇ

હે મિત્રા ! સદેહ ન કરહું, સમભક્તિ '૯'હિરકે મહું ધરહું

'૧૦'મૃગજલ મિલે તૃષા વરૂ જાઇ, ઉદય હોય રવિ પશ્ચિમ આઇ

હો—'૧૧'પાવક શીતલ હોય વરૂ '૧૨'અલે મેરૂ કયહું કાલ

૨૩'યે નહિ' સુખ હરિ વિમુખ કહું, જાનિ લેહું સખકાલ

પીતા પ્રહલાદ સંવાદ (ખીજો)

જો—'૧'જેષ્ટ સુત તુમ પરમ '૨'સુખારિ, હમરે રાજ કેર અધિકારી

'૩'તાતે સુત વિદ્યા પઠિ લેહું, માની '૪'ખાત મમ સહિત સનેહું

સુનિ પ્રહલાદ કહયો ત્યહિ કાલા, '૫'મ્વહિ' ન રાજ ચહિયે ભૂઆલા !

'૬'યદપિ નીક પિતુ ખાત ખતાવત, તદપિ' નાહિ' હમરે મન ભાવત

૫ તેને ખખર નથી કે યમપુર જવું પડશે (મરવું પડશે) ૬ લાંબી નજર કરીને જુઓ તો ૭ સૌનું ૮ કદી ૯ ઉઠી પણ થકાતું નથી તે અવસ્થા આવી ૧૦ તે વખતે ૧૧ આખો દિવસ બકબક કર્યો કરે છે ૧૨ તેનો પલંગ ડેલીમાં ગટર પાસે હોય છે (વખત થાય ત્યારે લઈ જતાં વાર લાગે નહીં તે માટે) ૧૩ તેને જુખ પીડે છે ૧૪ ધરના સૌ જોમ કહે છે કે ૧૫ તે તેને જીવતો વાંચતાં નથી ૧૬ બધાં ૧૭ મનુષ્યનું શરીર મેળવીને ૧૮ માટે ૧૯ હૃદયમાં ૨૦ નજવાના પાણીથી કદાચ તૃષા છીપે, સૂઈ કદાચ ૫ મિનિમાં ઉમે ૨૧ કદાચ અગ્નિ શીતળ લાગે ૨૨ કદાચ મેરૂ ચલાપમાન થાય ૨૩ પણ

જો પ્રેમાણે બાલ સંવાદ થયા પછી શરૂજી પધાર્ચી, શરૂજીએ પ્રહલાદને ધણી સીખામણ આપી તો પણ "રામ રામ" તબ્યા નહીં જોડશે તેમને તેમના પિતા પાસે આપ્યા. પિતા પ્રેમથી બોલ્યા કે હે પુત્ર ! તમે તો ૧ મોટા પુત્ર, પાટવી ગાદીના અધિકારી ૨ ભાગ્યશાળી છો ૩ માટે તમે વિદ્યા ભણી શ્યો. ૪ સીખામણ ૫ હે રાજજી મારે રાજ્ય જોઇતું નથી. ૬ આપને તે વાતનીક (ઉત્તમ) જણાય છે પણ મને તે (બહુવાની અગર રાજ્યની વાત) ગમતી નથી.

દો—^૧રાજા હોત પરલોકમે, દુખદ સુખદ ચાંદ લોક

તાતે નહિં વિદ્યા મદવ, ^૨કરવ ભકિત તણ શોક

ચો—રામ ભકિત બિન વૃથા સુરાણુ, તાતે ચકિય ન મોહિ કહુ ^૩સાણુ

સુનિ પ્રહલાદ કેરિ અસ બાની, કોપિત બયો અસુર અશાની

તુરત ^૪ગોઠતે દીનક ઉતારી, ^૫ગજ મંગાય ઈકે કહયો પુકારી

ગજ ^૬પગતર ચહિ દેહુ દખાઈ, ^૭પ્રગટ બયો ચહ મોહિ દુખદાઈ

^૮અમ બાતાકર બે વધકારી, ભજત તાહિ ભય ત્યાગી હસારી

^૯મમ ભયતે કહુ રહયો કુકારી, તાહિ લીયો ચહ નાથ બનાઈ

^{૧૦}સુનિ પ્રહલાદ જનનિ ત્યહુ આઈ, ^{૧૧}નીજ પતીતે મહ વીનય સુનાઈ

ખાત હમારી નાથ અબ માનીય, સુત વધ કરિ નહિં કહુ સુખ બાનીય

દો—^૧પરા રહી ચહ દાસ સમ, બન દેહુ મહારાજ

દેહુ રાજ ^૨લધુ પુત્ર કહે, ^૩સો કરી હે સખ કાજ

સો—ક્ષમા કીનક ત્યાહ વાર, સુની રાનીકે બચન અસ

ખેઠ રાજ દરબાર, ^૪અસુરરાજ આનંદ સહિત

પિતા પ્રહલાદ સંવાદ. (૩)

ખો—^૧અદ્યકાળ જીવન જગમાંહિ, રામનામ જપ રચિત સદાહિ

શ્રીહરિ ^૨ભકિતહિન નર બેઈ, વૃથા કલ્પ શત જીવે સોઈ

^૩સુન પુનિ સચીવ રહયો સસુભાઈ, પૈ પ્રહલાદ મને નહિં આઈ

તખહિં સચીવ ઉઠી ગયો ^૪રિસાઈ, કહયો ^૫ફાલ ભુપતિતે બાઈ

તાહિ સમય ^૬પુરજન તહિ આયે, દીન વચન અસ નૃપહિં સુનાયે

સખ બાલક પ્રહલાદ ^૭બીગારે, નાથ ! ચહુ ^૮બેઠ શોચ હમારે

સદા ^૯નિશંક રટત હરિનામા, નિર્ભય રહત ^{૧૦}આઠહુ યામા

દો—^૧ચાગવ નગર તુહાર હમ, ^૨નાતર કરિય ઉપાય

સુનિ હિરણ્ય કશ્યપ નૃપતિ, ખોલી ઉઠયો ^૩પારસીયાય

૭ ભલે આ લોકમાં સુખ આપનાર પણ પરલોકમાં રાજ્ય-દુખ આપનાર છે ૮ આપ પણ શોક તણને ભક્તિ કરે ૯ રાજ્યને સાજી શયગાર પણ ૧૦ ખોળામાંથી ૧૧ હાથે ૧૨ પગ તળાયે તેને કચરી નાંખો ૧૩ કારણ કે તે બને દુખ દેવા પ્રગટ થયો છે, ૧૪ જેણે મારા ભાષને માર્યા તેને મારો ભય લજીને ભજે છે, ૧૫ તે ભગવાન [વિષ્ણુ] મારા ભમથી કયાંઈ કુપાષને નહીં છે, તેને પ્રહલાદે નાથ [બધી] બનાવી લીધા છે ૧૬ આ સુબળીને પ્રહલાદની માતા [કયાણ] ન્યાં આવી જાને પ્રોતાના પ્રતિને વિનયથી સમજાવ્યો ૧૭ તેને પ્રહલાદને) રાજ્ય તદ્દકિ નહીં પણ જ્યેષ્ઠ દાસ (નેકર) જેવો શયીને પડયો નેવા ઘો (જવા ઘો) ૧૮ નાના ૧૯ તે રાજ્ય કરશે, ૨૦ હિરણ્યકશીપુ.

પ્રભી રાજ્યએ પ્રહલાદને સમજાવવા માટે પ્રોતાના કારભારીને પોકાર્યો, કારભારીએ પ્રહલાદને બહુ સમજાવ્યો, પણ પ્રહલાદનો રંગ બદલાયો નહીં. પ્રહલાદ ઉલટો કારભારીને બોધ કરવા લાગ્યો કે ૧ થોડા વખત જીવવું છે ૨ થોડા ૩ ભક્તિ વિનાનો ૪ તે સુબળી કારભારીએ પ્રહલાદને કરી સમજાવ્યો પણ પ્રહલાદે તે વાતમાં મન દીધું નહીં ૫ ખીબ-યો ૬ રતાંત ૭ ગામના લોક ૮ બગાડયા ૯ મોટી દીલગીરીની વાત છે ૧૦ થોડા રહિત ૧૧ સદા ૧૨ તણએ ૧૩ નહીં તો ૧૪ ખીબાને

૧૫ હે ગુરુ નન્દન ! કરિમ ન રોધુ, વિમ્બ ! તુલ્કાર નાહિં કછુ દોધુ
કાલ વિવશ બાલક મમ ભયઉ, તાહિતે ૧૧ ત્યહિ મતિ અસ ભયઉ
અસ કહી પ્રહલાદહી ૧૦ બુલ-વાયો, રામનામ સુમીરત સો આયો
કહેઉ અસુર ૧૮ અબહુ મમ બાની, માની લેહુ નતુ છવન હાની
સુનિ પ્રહલાદ કહેઉ સુનુ તાતા, તજે ન સંત ટેકકી બાતા
શંકા કરત સુતયુકી નાહી, નિર્ભય ભજન કરત જગમાંહી
સુનિ સુત ભયન કહયો કરી કોષા, ૧૯ ગોષો ચાહી આય બહુ યોષા
૨૦ આઈ નિકટ સુતસુ ચહી કેરી, મારો તુરત કરો નહીં દેરી.

પ્રહલાદ-હોલીકા પ્રસંગ.

ચો:—પુત્રી પ્રહલાદ ૧ બુઆ તહે આઈ, પ્રગટ હુંદલા નામ કહોઈ
૨ જહી તનું જરે અગ્નિ મહે નાહી, સુરસુ કેરી શંકા જયહી નાહી
પ્રહલાદહી ગોદીમહે લીન્હા, અસુર રાજ આયસુ તખ દીન્હા
ચહુ દિશિ ઉપલ કાષ્ટ સુનવાવો, તામે તુરત અગ્નિ લગવાવો.

દો:—સુત્રી આયસુ તખ અસુર સખ, કાષ્ટ ભાર બહુ લાય
અગ્નિ પ્રભરી તુરતહી, અતીશય મન હર્ષાય
ચો:—૧ છપર ચરખ ફરક તહે લાવત, લાય અગ્નિમહે તુરતે ઠારત
૨ વલ્લનકી માલા લે ઠારે, ધહિવિધી સખ મીલી આગી પ્રભારે
મન હર્ષાત પ્રહલાદ કુમારા, ૩ ધુરી ઉડાય રહે ત્યહી ધારા
૪ જરિ ગધ સો નિશ્ચરિ અભાગી, હરિજન અંગ ન લાગી આગી
મિલે સખા પ્રહલાદહી આઈ, રામ નામકી ૫ દેવનિ તહે છાઈ
૬ હરિ મહિમા પુર રહિ સમાઈ, અસુરરાજ ૭ રુપિન સુતહિ બુલાઈ
કહેન લાગ ૮ સુનિ લેહે તાતા, અબહુ માનિ લેહુ મમ બાતા
તુમ નિત કરત જસ ગુણગાના, સો હમરો હે શત્રુ ૯ મહાના
દો:—૧૦ છલ કરિ માર્યો જાત મમ, મો ભય રહયો છીપાય
તોહિ ભરોસો તાસુકો, કયો નહિ દેત દિખાય ?

૧૫ તે વખતે શુકાચાર્યના પુત્ર જે પ્રહલાદના શુર હતા તે પણ આવ્યા હતા તે-
મને ઉદ્દેશીને રાજા બોલ્યા કે “ હે ગુરુના પુત્ર ! દીલગીર ન થશો. ” ૧૬ તેની યુદ્ધિ ૧૭
બોલાવ્યો પણ તે તો રામનું સ્મરણ કરતો કરતો આવ્યો ૧૮ રાજા બોલ્યા કે હવે મારી
ત્રાત મની ભે નહીં તો મોત આવ્યું ૧૯ પણ ચોદાઓ તેને બેળા થઈને બાંધો ૨૦ તેનું
મોત નજદીક આવ્યું છે મારે વિના વિલંબે તેને મારો.

પણા કિપાયે પણ પ્રહલાદનું મોત ન આવ્યું ત્યારે ત્યાં ૧ ફોહ તેનું નામ હુંદલા
૨ જેનું શરીર અગ્નિથી પણ બળતું નહીં ૩ આજો ૪ છાણા તથા લાકડો ગોઠવી લો
અને પછી તુરત અગ્નિ લગાડી લો ૫ છાપરાના છાજ, ચરખા, ફેરકીઓ ૬ હોલયા (ના-
નાં છાણાં) ની માળા ૭ સળગાવે ૮ દેવ લોકો ધુળ ઉડાવવા લાગ્યા ૯ તે હુંદલા-અ-
ભાગી-અગ્નિને આખ થઈ ગઈ, પણ પ્રહલાદ-હરીજનને અગ્નિ લાગી નહીં ૧૦ અવાજ
માઠ રહ્યો ૧૧ જ્યાં ત્યાં નગરમાં પ્રણામ પ્રતાપની વાંતો થવા લાગી ૧૨ ફરી પુત્રને
બોલાવ્યો ૧૩ હે પુત્ર તમે કાંભળો અને મારી વાત હવે માની જાઓ (રામ નામ તજી
દેવાની વાત) ૧૪ મોટો ૧૫ તે વિષ્ણુએ કપટ કરીને મારા ભાઈને માર્યો છે અને મારાથી
સંતાપને ખેડો છે અને તને તેના ભરોસો છે તો તે મને કેમ દેખાડતો નથી ?

નરસિંહ અવતાર.

ચો—અમહિ બુલાઉ ^૧સહાયક આપન, હરિજન બોલ્યો વચન ^૨સુહાવન
રામ મોર સર્વત્ર સમાના, ^૩પ્રેમતે પ્રગટ હોય ભગવાના

*

*

*

*

જો ઉત્પતિ પાલન લયકારી, ^૪કરે સો નિજજનકી રખવારી
કહયો અસુર સર્વત્ર વિરાજત, કયો નહિ તોરે પ્રાણ અચાવત ?
રામ શક્તિ ^૫જો અમ્મ સમાની, દેત છોરિ કિન નિજ જન બનિ !
પુનિ પ્રહલાદ કહી પિતુ પાહિ, ^૬રામ મોર અસિ ખંભડુ માહિ
અસ કહિ કિન્હ રામકર ક્યાના, ^૭તખહિં અમ્મ ચમકે ભગવાના
હો—અસુર અમ્મમેં દેખી પ્રભુ, કીન્હ ^૮સુધીકા પ્રહાર
ભયઉ પ્રગટ પ્રભુ અમ્મતે, ધરિ નરહરિ અવતાર

ચો—અતિ વિશાલ તન વણિ ન બંધ, ^૯રામ રામ વર પીત સુહાઈ
^{૧૦}શિર કર કંઠરિ માનવ દેહિ, ગરજે પ્રભુ ^{૧૧}પ્રહલાદ સનેહી
સુન ધ્વનિ કાંપિ ઉઠે ^{૧૨}તિહું લોકા, ભાગે અસુર સકલ ^{૧૩}ઉરસોકા
પ્રહ્લાદક સુન ધ્વનિ ભય માના, ડોલી ^{૧૪}અવનિ શેષ ^{૧૫}અપુલાના
^{૧૬}દનુજરાજ ^{૧૭}લખી મનુજગબારિ, ધાવા પરમ સરોષ પ્રચારી
રે હરિ ! છલિ ! તોહિં મેં જાના, છલ કરી હતેઉ અન્ધુ બલવાના
મિલ્યો ન મોહિં ^{૧૮}કુંહી મેં હારા, અળ છલ કરી નરહરિ તતુ ^{૧૯}ધારા
અસ કહિ ^{૨૦}મારેસિ ગઢા બહોરી, ^{૨૧}પ્રભુ સરોષ ગહિં ઠારેસિ તોરી

દો—ખટુરિ ^{૨૨}સપદિ નરસિંહ પ્રભુ, ધાયે કાલ સમાન
અપદત લિપદત અસુર તખ, છલ બલ કરિ બલવાન

પ્રહલાદ બોલ્યા કે પ્રભુ તો કાઢના મીઝ અગર દુશમન નથી તે તો જોઈએ ત્યાં છે
આ સાંગથી અસુરે તેને સ્તંભ સાથે બાંધ્યો અને કહ્યું કે તારા રામને ૨ સુંદર ૩ પ્રેમથી
૪ તે પોતાના જનની સંભાળ બેશે. ૫ સ્તંભમાં સમાણી છે તો ૬ મારા રામ તો તમારા
ખડગ તથા ખંભમાં પણ છે ૭ સ્તંભ ચમક્યો, ડોલવા લાગ્યો ૮ સુઠી, ગડો, ૯ ઉત્તમ
પીળાં ફાડાં વાળા ૧૦ માથું તથા હાથ સીંદના અને નીચલો ભાગ મનુષ્યનો
૧૧ પ્રહલાદના બહાલા ૧૨ ચણેલો ૧૩ મનમાં ડર સહિત ૧૪ પદની ૧૫ ગમરાણી ૧૬
રાક્ષસોના રાજ ૧૭ (મનુજ માથુસ—નર, ગળારી એટલે ગળનો સત્તુ એવો સીંદ રૂપ
જોળખીને, મણી કોષે ભરાયોને દોઢ મુઠી. ૧૮ શોધીને હું હારી ગયો છું ૧૯ પારણ કહ્યું
છે ૨૦ મારી ૨૧ પ્રભુએ કોપથી તે પકડી અને તોડીને ફેંકી દીધી. ૨૨ તુરત (હરવ્યક્ષીપુત્રે
અંત આવતાં દેવલોકો પુણ વધિ કરવા લાગ્યા અને જેમ માથ વાહરડાને માટે
તેમ પ્રભુ પ્રહલાદને હેતથી માટવા લાગ્યા.

પિત્રોદ્ધાર સાધન.

શ્લોક—સુમિરણુ યોગ્ય કૌન હે ? દેવા, સો બાહિ સકલ બતાવય રહેવા
 સખ ફલ કાયક હે કો દેવા, પિત્રોદ્ધાર હોત વેઠહી સેવા
 મુનત સુત બોલે મૃદુ બાની, સુનહુ કથા સૌનક મુનિ જ્ઞાની
 રામ સમાન દેવ કોઈ નાહિ, સુમિરણુ કીચે સકલ દુઃખ ભાહિ
 યથા મુલ તજ્ઞ કીચે સિંચાઈ, ઠાર પાત સખાહિ હરિચાઈ
 ભોજન કીચે યથા સુખમાંહિ, ઈન્દ્રિય સકલ તૃપ્તહે બહી

* * * * *

સકલ શાસ્ત્ર લખી કીન વિચારા, જગમેં રામ ભજન હે સારા
 બો ચાહે નિજ પિત્રોદ્ધારા, સો હરિ ભક્તિ કરે વિસ્તારા
 શ્લોક—અખિલ વિશ્વ પતિ વિષ્ણુ હરિ, તાસુ ભક્તિ નહિ કીન
 ભુલેહ ભજન ન કીન્હ તબ, નરકવાસ ચમ કીન

(પદ્ય પુરાણમાં કહે છે કે)

શ્લોક—તાવદ્ ભવન્તિ સંસારે પિતરઃ પિણ્દતપરાઃ ॥

ચાવત્કલે સુતઃ કૃષ્ણ, ભક્તિયુક્તો ન જાયતે ॥૧

રકન્દ પુરાણમાં કહે છે

‘યતન્તિ નરકે પુર્વે’ નૃત્યન્તિ ચ મુહુર્મુહુઃ ।

મદ્દશે વૈષ્ણવો ભત્ત, સમેત્રાતા, ભવિષ્યતિ ॥ ૨

શ્લોક—‘રાજ પુરોહિત કિયો વિચારા, નશિ જેહે મમ ઉત્તમ સારા
 રામ ભક્ત હે હૈ જગ રાજ, તબહે જેહે મોર અકબલ
 જ્યોતિષ બાત ન મનિ હે કોઈ, પ્રહ જ્ઞાનાદી ન કરા હે મોઈ
 સુનિ હે ? જ્ઞાન સંત જન કેરા, ? મનિ હે વચન નહિ જગમ મેરા

૧ દેવ ૨ બેદ ૩ કોન સેવવાથી ૪ આ સાંભલી સુન પુરાણી કાવડોને મધુર વાણીથી કહેવા લાગ્યાકે, ૫ જાડનાં મુળમાં જગ રેડીએતો હળા તાલ પાન (પાંદડાં) લીલાં બની જાય છે. ૬ વધારે કરે છે. (ક્વાસં રાજનેા જ્ઞાનાં કાવડોનાં મુને કાવડોને કહ્યો) જ્યાં સુધિ કુળમાં શ્રીકૃષ્ણનો ભક્ત ન પાકે ત્યાં સુધી પિત્રો પાટે ભાતુર બાલા પિત્રો સંસારમાં ભરેકે છે. ૮ પૂર્વે નરકમાં પડેલા જીવો પોતાના કુળમાં વૈષ્ણવ પાકેતો તે મને ખ્યાવશે એમ સમજને નાચે છે (શેખરપુત્રેા રાજ ક્વાસ મધુર પામ્યો ત્યારે તેને નરકમાં નાંખ્યો તે બેદ તે રાજના વડીલો જોયો આ નરકવાસમાં મતા તે ક્વાસને જોઈને પોઠ મુકીને રડવા લાગ્યા તેણે કારણ પૂછતાં તેઓએ કહ્યું કે ‘તે દિકરા ! તું ભક્ત થાઈશ તો આમે છુટશું એવી અમને આશા હતી પણ તેં તો આને મદ્દો પેતું કહ્યું છું તો ભવની બાણ હારી ને આગ્યો, પાટે રડીએ છઈએ ’ તે વખતે નારદે વચનમાં પડી ઉવાસ રાજને છોડાવ્યો અને ક્વાસે પ્રભુ ભક્તિયું વધન આપ્યું. જીવ પાછો વળતાં તે રાજનું સખ બેહું થયું. તેને વીંટીને બેઠેલા રાજબના માણસો તથા રાણીઓ સમક્ષ ક્વાસે ભક્તિ નો મહિમા ગાયો અને જણાવ્યું કે “ ખસ એજ ખડું છે. હવે મરે એજ કરવું છે ” આ સાંભળી તમામ રાજ થયા પણ ૯ પુરોહિત (ગોર) વિચારમાં પડ્યો, કે જો રાજ ભક્ત ખનશે તો મારો ધર્મો ભાંગી પડશે. ૧૦ કથા ૧૧ હવે મારા વહેમ અગર જોતીમની વાત માનશે નહીં,

તાતે અસ કહ્યું કરો ઉપાઈ, ૧૨ બતે વૈષ્ણવ હોય ન રાઈ
અસ વિચારિ નિજ ૧૩નારિ પઠાઈ, સો ૧૪રાનિ દિગ પઠાંચી આઈ
૧૫રાનિતે બોલિ સમુગાઈ, હે અરિષ્ટ પુછહું પુલવાઈ
૧૬સુનિ રાનિ પ્રોહિતહિ બોલાયો, વિપ્ર આય ઈમિ વચન સુનાયો

હો:—૧૭સખ વિધિ કુશલ તુઘારિ રહિ, પર અખ હોત અકાજ
રાજા હો હે ભક ૧ અખ, ત્યાગિદિહૈ સખરાજ
૧૮ધર્મ સિખાવે આપનો, ભગવત ભજન છુડાય
તજે તાહિ નિજ શતરૂ સમ, નારાયણ મન લાય
પિતા તજ્યો પ્રહલાદને, તજી ભરતને માત
તજ્યો બીમીષણુ ભાત નીજ, સુની ન એકહું બાત
મજ વનીતન નિજ પતી તજેઉ, તજેઉ શુરૂદી બરીરાજ
૧૯હીતુ તજે હરી નહી તજે, સખહી સુધારે કાજ

* * * *

ચો—૨૦અપને કંધ ચઢાવહું મોહી, આગી માંગી દેહું મેં તોહી
વીધીના અસ સંયોગ ન કરઈ, દુષ્ટ નારી નર પાલે પરઈ
ખલ નારી અર શઠે મીતાઈ, ૨૧ઉત્તરદાયક સેવક પાઈ
૨૨સખલ શત્રુ ઘર સર્પ નીવાસા, મત્યુરપ માનહું વીધાસા
૨૩લાખી અસ ચરીત લીમ બલવાના, નારીસેવક તેહી ૨૪પહીયાના
૨૫કંઠ અશુદ્ધ ન તુલસી ધારા, સુખ અશુદ્ધ નહી નામ ઉચારા

૧૨ જેથી રાજ ભક્ત ન બને, ૧૩ ગૌરાણીને મોહલી ૧૪ રાણી પાસે ૧૫ ગૌરાણી
એ રાણીને 'ભગવાનની ભક્તિ નુકશાન કરતા છે' એમ બરાબર સમજાવ્યું અને વળી કહ્યું કે
મારૂં બોલું હોયતો તમારા ગૌરને પુછજે ૧૬ આ સાંભળી રાણીએ ગૌરને બોલાવ્યો
૧૭ ગૌરે કહ્યું કે અત્યાર સુધી તમારે આનંદ છે. પણ હવે તમારે ખગડ્યું સમજવું
કારણકે રાજા મેં ભક્ત થશેતો રાજા (વિષય સુખ) તજી દેશે, એટલે તમે બીખારી
બની જશો. [તમારું વિષય સુખ બંધ થશે.] મારે જો તમારૂં કંથ્યાણુ ચાહતા હોતો
હે રાણી ! તમારાં પ્રેમમય નયન બાણથી રાજાને વશ કરીશો અને ભક્તિની દિક્ષા લેતા
દેશે નહીં. રાણીએ રાજાને રીજ્યો, વચનથી કમજો કરી ભક્તિની પ્રતિજ્ઞા તોડવા નાંખી,
કેટલોએક સમય ગયા પછી પિતૃએની પ્રેરણાથી તે ક્ષાસ રાજા પાસે નારદ પધંપાં કવસે
જઈ તથા બોજન લેતા કહ્યું. નારદે કહ્યું કે 'તું વિષ્ણુ ભક્ત હોયતોજ તારે ત્યાંથી જઈ
અહાર લેવાય.' ક્ષાસે ભક્તિની પ્રતિજ્ઞા તોડ્યા સમઘી તમામ વાત કરી દીધી. આ સંભ

જી નારદ જોડ્યાકે સ્ત્રીની આગ્રામાં રહીને ચાલે તેના અંગને તેા શીયાળ પશુ નથી અડકતાં, માટે મારાથી તારે કંઈ લેવાય નહીં, વળી નારદ જોડ્યા કે હે બાહ “ ૧૮ સંસારને રસ્તો- કાર્મ બતાવે, ૧૯ સગાં ને તને પશુ પ્રશ્નને તને નહીં (પછી એ ક ધાંચીનું દ્રષ્ટાંત આપીને કહ્યું કે એક ધાંચાણથી તેનો ધણી ઘણાજ દુખાઈ ગયો હતો. તે ધાંચણ બેસી રહેતી હતી અને તેનો પતિ ધાંચી વાસીઈ, રસોઈ જળા બરલા, વાસણ માંજવા વિગેરે કામ કરી લેતો હતો. ૨૦ એક દીવસે ઘરમાં અગ્નિની જરૂર પડતાં ધાંચી એ તેની સ્ત્રીને કહ્યું કે “ બહાર પાડોશીને ત્યાંથી અગ્નિ લાવી આપ તેા રસોઈ કરી નાંખું ” ત્યારે ધાંચણે કહ્યું કે “ મને તમારે ખબરે બેસાડીને પાડોશમાં લઈ જાઓતો અગ્નિ લાવી આપું ” (ધાંચીએ તેમ કર્યું-પાડોશમાં બાળકોને ગમત ગળી, વૃદ્ધો શરમાવા લાગ્યા અને સ્ત્રીઓના ટોળામાં એક બોલી કે “ તે બાઈનાં પુરણ બાગ્ય હશે તે આવત કલાગર ધણીની ધણીમાણી ચઢ છે. “બીજી બોલી કે “એમ કરીએ ત્યારેજ માટીડા સીધા થાય.” ત્રીજી બોલી “ બા આપુંતો હોય! આતો લાજ મરીએ ” ત્યાં એક ડોશી બોલી કે “ ધાંચી સુવે ફાતકો છે, નહીંતો રાંડના શા બારછે ? વીગેરે વીગેરે. ”) ૨૧ કત્તર આપનાર નોક ૨. ૨૨ જખરો શત્રુ અને ઘરમાં સાપનો વાસ, ૨૩ આ મહાભારતની શત્રુતામાં આપેલું દ્રષ્ટાંત છે ત્યાં સ્ત્રી શેવકની જરૂર પડતી હતી તે વખતે બીજને આ ધાંચી જડયો હતો. ૨૪ જડયો. ૨૫ જેણે પુલ્કસીની માળા પહેરી નથી તેનાં ડોક અશુદ્ધ અને જેણે પ્રશ્ન નુ નામ લીધું નથી તેનું મુખ અશુદ્ધ છે,

૨૬ નેન અશુધ્ધ ન દર્શન કીન્હા, ૨૭ જરૂર અશુધ્ધ પ્રસાદ ન લીન્હા
પણ અશુધ્ધ ૨૮ નહિ તીર્ય કીધાયો, ૨૯ ઘડી વીધી તાઢી અશુધ્ધ બતાયો.

પુતના વધ.

૧ જલ હમ બાહી સહજ જીવજાની, ૨ સાદર મીલહી રાજધર રાની
૩ મીલીહુ ન પ્રેમ સહીત નંદરાની, ૪ રહણી બાની કહુ હમહી ન હાની
દોઃ— ૫ હો આઈ ઈત બાનીહીત, સહજ સનેહ દ્રઢાય

૬ કરે યન કોઈ કોટીવીધી, બાતી સ્વભાવ ન ભાય

જો— ૭ ભી મુકતાહલ છાંડી કીરાતી, ગહેં શુન્દલ ઔશુભાતી,

૮ કોઈ— ૯ તકરચ વિષ દતે મક્ષિકાયાં વિષ શિરે

૧૦ કિરચ વિષ પુછે સર્વોગે દુર્જનો વિષમ ॥

સુની ચહ વચન વિહંસી નંદરાની, મીલી બહોરી બહુત સનમાની

કહ પુતના સુનહુ નંદરાની, કહો તનય તવ સુમુખી ! કયાની

ચહ કહી ૧૧ બકી ડૂબ્ય પહેં આઈ, હોખી ૧૨ મન ભઈ સુન્દરતાઈ

૧૩ મિસ્ત્રવરૂપ લખી ચહેં ન મારા, પરમ પ્રેમ મન કરે વીચારા

૧૪ આખીલ અવનીકે જાલ ઘનેરે, ચહી સમાન કહુ શુભગ નહેરે

દોઃ— ૧૫ માર માર પ્રભુ ૧૬ લખી, ૧૭ ભરી આયો દ્રગ નીર

૧૮ સમુચિ નૃપતિ કર કાજ, પુની ધાયો મન ધીર

નંદરાની ગહ કાજ કહે, ગઈ જગહી ૧૯ હીત બાની

ચહેં ૨૦ અકિત ભરિ પુતના, પરમ ૨૧ કુટિલ જીવ ઠાની

ગોઠ લીન્હા મુત મુખી મુખ, માનહુ ૨૨ પરમ સહેલી

૨૩ દુનયે પુની ઝાપી પટ દીય આનન કુચ મેલી

લીન ૨૪ પયે પ્રર માહી વીપ, બાની કપટ ચંદનાથ.

૨૨ આંખા ૨૭ પેટ ૨૮ તીર્યે વા નહી ૨૯ આ પ્રમાણે હે રાજા તું અશુધ્ધ છે
આ સાંભળીને કયાસે નારદજી પાસે શિક્ષા લીધી અને પિતૃ દુષ્કાર કયાં.

જ્યારે ધણા ધણા જતે મોક્ષવા હતાં ત્રી દુષ્ણના દત્યા અધનહીં ત્યારે કંસ રા-
જાએ પોતાનાં મેન પુતનાં મે કવી પુતના હી દવ રૂચ રમનારી હતી. તેને આવેલી
જોઈ પ્રત્યે તે જન્માદાદએ તેના રત્નદાર કયાં નહીં ત્યારે પુતના બોલી ૧ જ્યાં ૨ રાજાની
રાણી પણ મેન સાદર (પ્રેમથી) મળે છે ૩ તો હે નંદરણી ! તમે મને કેમ પ્રેમથી
મળતા નથી ૪ મોક્ષ જાણને કે જન્મ રાધી તમને કહ્યું પ્રકાંતની (હરહત) ચ-
વાની નથી, ૫ તમ કે કયાણુ બીને આહીં આવી હજી અને હે નંદરણી ! આપણા
સહીયરે પછામાં પ્રેમ વધારવ અચી હું ૬ શુદ્ધવજી કહે છે કે હે રાજા પરિક્ષત ! કોટી
પ્રકારના પ્રવૃત્તિ થાય પણ બાતી સ્વભાવ નેતો નથી ૭ જન્મ બીલહી મોતીના હારને
શુક્રોતે મોતીને ઘાળને પસંદ કરે છે તેમ પુતનાએ પ્રભુ સાથે પ્રેમ કરવા બદલે પ્રજાને
મારવાના હક્ક કરી છે. માતા જશોદા બોળાં હતાં, પુતનાનાં આવા કપટ વચનો સમજી
શક્યાં નહીં, તેથી તેની સાથે દરજો. ૮ રિપના ભાગ પાડતાં પ્રભુએ સાંપને દાંતમાં આધ્ય
માખી માનામાં આપ્યું, વીછીને પુછડામાં આપ્યું, પણ દુર્જનના તો તમામ અવયવોમાં
વિષ ભરી દાંત છે ૯ હે સારા મુખવાળી તથા સમજુ-ડાહી યશોદા ! ૧૦ પુતના ૧૧
રાજા ચહ ૧૨ પ્રભુત્વ રૂપ જોઈને મારવાનો વિચાર ખરી ગયો, પ્રેમ વધ્યો ૧૩ આખી
પથ્વીમાં બાળ છે પણ ૧૪ જોઈને ૧૫ આંખમાં પ્રેમનાં જળ આવ્યા ૧૬ કંસની
આસા અગર કાર્ય થાદ આવ્યાં ૧૭ નિર્ભય સમજીને ૧૮ બોહું ૧૯ પાપી અને મનમાં
ધારેલું કાર્ય કરવામાં પ્રવૃત્તાવાળી ૨૦ ધણીજ સહેલાઈથી કાર્ય કરવા ૨૧ પ્યારા મી કણ્ય
ને પોતાની સાડીના છેડાથી બંધ્યા. અને આનન (મુખ) માં કુચ (સ્તન) મેલ્યા. ૨૨
સ્તનમાં ઝેર જોઈને શુદ્ધનાથ (મી કણ્ય) તેણે કપટ સમજી ગયા,

તુરત વેઢુંસી પીવન લગે, પ્રાણ હુધ કે સાથ
ગહે પયોધર ૨૩૬૨ કહીન, ૨૪૭૨મહું પરેા ખંભાર
અતી બાકુલ ભઈ પુતના, હાહા કરતી પુકાર

ચો:—અરી યયોદ્ધા કસ તવ પુતા, ૩૫માતુષ નહિં અહું યમદૂતા
૨૬જેરી ગુની અહીં ગદ્યો અભાગી, અસ કહી અધમ વીકલ હું ભાગી
જે પે ૨૭જયત છુટી મેં પાઉં, ૨૮કમહુ ન ગોકુલ ગોંવ મેં ભાઉં
ભાગત ભમ ૨૯શીશુહી ગક ઝેરી, ૩૦ગદ્યો પયોધર હરી કર જોરી
પુર ખહાર કાલીન્દી તીરા, છુટે પ્રાણ તખ પ્રગટ શરીરા
૩૧ગિરી પુતન્ય વળ સમાના, ભયો શબ્દ પુર લોગ ૩૨ડરાના

સદાશીવ કૃષ્ણ દર્શન.

ચો:—ઇકદીન શંભુ પ્રેમમે ૧પાગે, ૨પ્રભુકો અંક લેન અનુરાગે
તુરતે ચલે નંદકે દારે, અંગ વીભુતી જટા શીર ધારે
મુંડભાલ શરીભાલ વિશાલા, લપીટે અંગ ઝંચાલ વીકલાલા
શ્રી હરિ શંકર આવત ભને, ૪દેખ ગયે નહિં રહન ચુપાને

દો:—યશુદ્ધા કીન્દી યત્ન બહુ, ૫લીન્દે ગોલી સયાન
ચંત્ર મંત્ર કરી સખ થકે, તખ મનમે ૬ધમરાન

ચો:—કાહુ વીધી ૭નહિં ચુપે મુરારી, યશુદ્ધા શેઝ કીન્દ અતી ભારી
૮તખહિ દાર સદા શીવ ખાવા, ૯આયે ગુગી નાહ બજવા
યશુદ્ધા મુની દાર પર ધાઈ, ખાવાજી ઘર લીયે ભુલઘ
મુંદર આસન લીયો ૧૧બીછાઈ, તાપર બેઠાયે ૧૨પશુરાઈ
યશુદ્ધા વચન કહું કર જોરે, ૧૩કહા ભયો ખાલકકો મોરે
કાન્દ સુવાચેતે નહિં સોવે, ૧૪હારે દૂધ ઝોર બહુ રાવે
ખાવા તુમ કછુ કરો ઉપાઈ, શ્યામ મુંદરકી ૧૫મીટે રવાઈ
૧૬ખાવા કહી ગોઠ મમ લીજે, અબહી નીજ સૂત નીકો લીજે

દો:—મુની યશુમતી શીવકે વચન, ૧૭મનમે ધરી કછુ ધીર
તુરતે શીવકી ૧૮જોદમે, લીન્દો મુત મજવીર

૨૩ હાથ ૨૪ પુતનાના હાથમાં ખેંચ તાણુ થવા લાગી. જેમ વીળળી પકડી હોય. અને હાડકાં ખખડે તેમ શ્રી કૃષ્ણે તેના પ્રાણ ખેંચતાં રોગા તુટવા લાગ્યાં ૨૫ માણસ નહીં ૨૬ રોગા અને નામ લડે છે ત્યાં રોગા હળવે લાકડે વાગ્યાં પુછ્યું પોતાના મોંમાં લાકડે લેછે પછી રોગા દડા જેવો બની જાય છે. તેના શરીરે ઢાંટા હોય છે. સાથે ખીજાની રોગા ઉપર પોતાની ફેણ પછાડેછે- તે વખતે ફેણમાં પેલા કાંટા પેસી જાય છે તે પ્રમાણે પુતનાને શ્રી કૃષ્ણને મારવા જતાં પોતાનું મોત સમજાયું. સાંકડા મોં વાળા વાસણમાં લી ચાટવા વાલી બીલાડીનું જેમ માથું ભરાઈ રહે છે અને પછી તે બીલાડી ગભરાય છે તેમ પુતના અકળાઈ ગઈ ૨૭ જીવંતી ૨૮ કદી ગોકુળ ગામમાં આવું નહીં ૨૯ શ્રી કૃષ્ણે તેને છોડીજ નહીં ૩૦ સ્તન પકડ્યો. ૩૧ પડી ગય. ૩૨ ગભરાઈ ગયા.

સદાશીવ શ્રી કૃષ્ણના દર્શને આવે છે ૧ ઘેઘા. ૨ ખોળામાં લેવા માટે પ્રેમ થયો. ૩ વિકરાળ સાથે ૪ ચરોદાજી આવ્યા પાસે અને જવા નહીં માટે યુક્તિ કરી પ્રભુ રડવા લાગ્યા અને ક્રમે “જાના રહેતા નહોતા. ૫ ધણા ધણા ડાહ્યા માણસોને પુછ્યું. ૬ ગભરાયા ૭ શ્રી કૃષ્ણ જાના ન રજા. ૮ દીલખીરી. ૯ ચસોદાની આવી રથંતી છે તે વખતે સદાશીવ નંદ દ્વારે પધાર્યા ૧૦ આવીને શ્રુતી વગાડ્યું. ૧૧ પાથરીને ૧૨ શંકરને ૧૩ હે બાણજી આ મારા જાળકને શું થયું છે. તે કહો ૧૪ ચરોદા કહેકે એને ધવડાવું છઉં તો પણ રહે છે. (સદાશીવના ખોળામાં રમવાની આ શ્રી:કૃષ્ણની યુક્તિ છે તે વાપડી ચરોદા શું સમજી શકે !) ૧૫ રડના મરી જાય. ૧૬ સદાશીવ ખોમ્યા કે હે ચરોદા ! તમે શ્રી કૃષ્ણને મારા ખોળામાં આપો પછી તમારા પુત્રો નીકા (રોગ રહીત) લેજો. ૧૭ મરજી છે મારે ધીરજ રાખીને ૧૮ ખોળામાં.

જો—શુદ્ધી કરે પ્રભુ સુરત ૧૦ જુનાઈ કિલકારત ખેલત મુસુકાઈ
 હેસિહોસિ માથે ચન્દ્ર નીહારે, ૨૦લાલ નયન પર કરચુગ ધારે
 ૨૧કબહુ જટા મુઠી પે ધારે, ઉછરે હેસે રમે કિલકારે
 ૨૨નીજ મેયાકી ગાઠ ન આવે, હંસી હંસી શીવકે અંગ લપીટાવે
 શીવને સકલ મનોરથ પામે, બહુ પ્રકાર પ્રભુ ગોદ ૨૩બીલાયે
 નહીં છોડત શીવ ગોદ કન્હેયા, બહે ચત્નસોં લીનદે મેયા
 પુની શીવને નીજ હમરૂ બળવા, બહુ બીધી પ્રભુકે નૃત્ય લીખાવા
 ૨૪જ્યોં જ્યોં નૃત્ય કરે ત્રિપુરારી, ત્યોં ત્યોં કીલકારે હેસે મુરારી
 હો—કર જોરે ચશુમતી કહઈ, શીવસોં વચન ૨૫વીશાલ
 ઇચ્છા લીચ્છા લેહુ તુમ, ભલો કીયો મમ લાલ

જો—શીવ ખેલે સુત ચશુમતી મેયાં, તેરો નીકો ભયો કનઈઆ
 નહીં હમરે કહુ અન ધન ઇચ્છા, ૨૬તોસો હસ માંગત ચહ ૨૭ભિચ્છા
 જળ જળ હમ આવે ઘર તોરે, ૨૮હીજી નીજસુત ગોદી મોરે
 ૨૯અસ કહી શીવ નીજ ધામ ૩૦સીધાયે, ચશુદા અતી આનંદ ઉર પાયે

૧૬ રેવાતુ ૨૦ કપાળમાં જે ત્રીજી તેવ છે તે ઉપર જેવે દાસ મકવા લાગ્યા ૨૧
 ક્યારેક ૨૨ યશોદાના બોલામાં પાછા ન આવે. ૨૩ રમાડ્યા. ૨૪ જેમ જેમ ૨૫ પ્રસન્ન વદ
 નથી, ૨૬ તારીપાસે. ૨૭ બીજા. ૨૮ મારા બોલામાં તાર પુત્રને આપ એજ મારી બી
 જા છે. ૨૯ આ પ્રમજે. ૩૦ ગયા.

અંગદ રામ સંવાદ-પ્રેમમાં રામ હાર્યા.

જો—૧ બિસરે શુદ્ધ સ્વપ્નેહુ સીધી નાહી, ૨ ઇની પરદોડ સંવત્સરમાંડી.
 તમ રહુ તિ સગ સખા બુદાયે, આય સમયે સાદર મિરે નામે
 ૩ પ્રેમ સમેત નિકટ મેઠાર બકત મુખદ મુદ્દ વચા કિચારે
 ૪ તુમ અતિ કીન્દ ૪ મેરે સેવક, ૫ મુખપરે કેલી બિચિ કરે ગડામ
 ૬ તાતે મોહિ તુમ અતિ પ્રીય લાગે. ૭ મમહિત લાગી ભવન સુખ ત્યાગે
 ૮ અનુજ રાજ્ય, સંપતિ વેદેહી, દેહ વેદ પરિવાર સનેહી
 ૯ સગ મેહી પ્રીય નહીં તુમહિ સમાના, ૧૦ મુખ ન કહોં મોર ચહ જાના
 ૧૦ સગકંઠ પ્રિય સેવક ચહ નીતિ, મોરે અધિક દાસપર પ્રીનિ.

જો—અમ શુદ્ધ જાહુ સખા સગ, બજહુ મોહિ દ્રદ તેમ,
 ૧૧ સદા સર્વગત સર્વહિત, જાહિ કરહુ અતિ પ્રેમ.

(આમ કહેતાં સૌ સખાને ઘર ચાદ આવ્યું તો પણ પ્રભુથી છુટા પડવું પડ્યો
 એવી ચીતારાં પ્રભુ સામુ એડી નજરે જોઈ રહ્યા. પ્રભુએ જ્ઞાનની વાતો કરી સખાઓ
 એટલે એક પછી એકને વારાશરતી પહેરામણીમાં વસ્ત્ર. આમુપણુ નીચેર આપવા માંડ્યા.
 અંગદ એકા એકા આ બધું જોતો હતો. તેને અહીંથી જવાના વિચાર નહોતો.)

જો—અંગદ જોઈ રહે ના ૧૨ ડોલે, પ્રીતિ જાનિ પ્રભુ તાહી ન બોલે.
 (પ્રભુએ અંગદને છોડીકાઈ જાણવત નિલાહિ તમામને શીરપાવ આપ્યો. હવે અંગદ
 મદનો વારો આવતાંજ)

જો—તમ અંગદ કહી ૧૩ નાયશીર, ૧૫ સજ્જ નયન કર જોરે.
 અતિ ૧૫ વિનિત બોલે વચન, ૧૬ મનહુ પ્રેમરસ બોરિ.

જો—સહ સર્વ કપાસખુ સિન્ધો, દીન દમાકર ૧૭ આરત બંધો
 ૧૮ મરતીતાર નાયમોહી વાલી, ગમે તુજારે કોઈ પાલી

૧૯ અસરણુ શરણુ બિરદ સંભારી, ૨૦ મોહી બની તબજુ' ભંત બચહારી
 ૨૧ મોરે પ્રભુ ? તુંમ શર પિતુ માતા, બડે' કહો તણ પદ બધા બતા
 તુમહિ વિચાર કરહુ ૨૨ નરનાહા ! ૨૩ પ્રભુ તણ બવન કાળ મમ કાહો
 ૨૪ બાળક અપુષ્પ જન બલ હીના, રાખહુ' શરણુ જાનિ જન દીના
 ૨૫ નીચ દહલ શહીડી સખ કરિહો, પદ પંકજ વિશે છી બવ તરિહો
 ૨૬ અસ કહી ચરણુ પરે પ્રભુપાહી, અપજનિ નાથ ! કહહુ' શુહ બહી
 હો:—અંગદ બચન ૨૭ વિનિત મુન, રહુપતિ ૨૮ કરણા સીવ
 ૨૯ પ્રભુ ક્રીડાય વર લાયક, સજળ નયન રાહવ.

(પછી શ્રી અંગમાં ધરવાંની માલા રામે વાળીનખને પહેરાવી, મણી વીગેરે વસ્ત્રો આપી બહુબદ્ધ રીતે સમજાવી સોસખા સાથે વિદાય કર્યો, રામ પોતાના બાઇઓ સહીત ગામ બહાર સખાને વળાવવા ચાલ્યાછે.)

ચો:—ભરત ૩૦અનુજ ૩૧ સોમિત સમેતા પદવન ચલે ભંત ચિત ચેતા
 અંગદ હૃડય પ્રેમ નદિ ધોરા, ઘર રિરિરિરિ ચિતવત પ્રભુધી ઝોરા.
 ૩૩ બારે બારે દ્રવી દંડ પ્રજામાં, મન અસ રહન કહહિ' મોહિ' રામા
 ૩૪ રામ વિશેષકનિ બોલનિ ચલની, સુમિર શાયત હોસી મિલની,
 ૩૫ પ્રભુરૂપ દેખી વિનય બહુ બાપી, ચલે હૃદય પદ પંકજ રાખી
 (માલતાં માલતાં પણ અંગદ હનુમાનને કહ્યું કે મને પાછો રામના ચરણમાં બેા
 લાવે એવું દાંઠ કરજો— પ્રભુ ચરણમાં રહેવા હું ખુશી છું " તે વાત હનુમાને રામને કહી
 પણ રામે અંગદને પાછો ભોજાઓ નહીં. માટે કાગચુરડીએ શુંકંડ ને કહ્યું કે)
 હો:— ૩૬ દક્ષિણકુ ચરિ કંદાર અતિ, કોમલ કુમુદકુ ચાહિ.
 ચિત ખગેશ અન : મ દર, સમુદ્રિ પરે કહ કાહિ ?

રામઅંદ્રજ દશવ નિબાપણુ આદિ પોતાના સખા સહિત લંકાથી આવ્યા હતા. ૭
 માસ થઇ ગયા પણ કેમ જવાનું નામ લેતા નહોતાં. એટલે દયાળુ રામપદને ચીંતા થઇ.
 ૧ તે સખાઓ વચ્ચે એવું બુલીમય કે તેમને સ્વપ્નામાં પણ ધર યાદ આવતું નહોતું ૨
 જેમ પાંકળો દેવ સંતાને સ્વપ્નામાં આવતો નથી. ૩ રામઅંદ્રજને તેમને પ્રેમ સહિત
 પોતાની પામે ભેટાદયા પગી બંકોને સુખ આપવા વાલા એવા મમ મધુર રૂપન બોલ્યા.
 ૪ માલી તેકરી. ૫ તમારા મુખ ઉપર હું તમારાં વખાણ કેરી રીતે કરી શકું ? ૬ તેથી
 ૭ માટેમા' કરી તેમને ધરમારના સુખ તણ દીધાં છે. ૮ ભરતાદિ બહુ બાઇઓ અમે
 ધ્યાનું રાજ્ય એમને ખીતા. આ શરીર, ઘર, પરિવાર તથા નોકરીઓ તે અધા મને વહા
 લા છે પણ તેં નાખાઓ તમારા જેવા તે વહાલા નથી. " ગીતા અ- ૯- શ્લોક ૨૯ તથા
 શ્રીમદ્ બામન એકાદશસ્કંધ. અ- ૧૪ કસેકે ૧૫. ૧૬. તથા ૧૭માં પણ પ્રમુખ પ્રમાણે
 બોલ્યા છે. ૯ હું બહુ મોહનો નથી-સત્ય કહ્યુંકે ૧૦ સામાન્ય રીતે સોને સેાકરે તે
 વહાણું લગે છે ૧૧ મને નવ વ્યાપક રામજને તમામનું અતી પ્રેમથી દિત કરતા રહેજે
 ૧ જગમે જવું મમન થી તેથી અશ્વાજ પીતી જોઈને પ્રમુખે તેને દાંઠ કહ્યું નહીં.
 ૧૩ પગે લાગીને. ૧૪ આંખમાં પાણી લાવીને તથા હાથ બોડીને. ૧૫ નમ્ર. ૧૬ બહુ
 પ્રેમ રસથી ટપકનાદિય એવાં વચન. ૧૭ ગરીબન. બેલી. ૧૮ હે નાથ વાલીએ ભરતીવખને
 મને આપને બોલે ભેટાદયો છે કે મારી સંપત્તી (બજામણ) આપને કરી છે તે બુલી
 ગયા કે ? ૧૯ વળી નાંખાના આધાર અપ છે " એવું આપે વારંવાર કહ્યું હેતો મને
 કેમ બહીથી જરાનું કહેછો ? ૨૦ મને હે બંકોને ના બચને મટાડનારા મને તણ દેશી
 નહીં. ૨૧ મારેતો હે પ્રભુ ! શુર. પિતા અને માતા આપજ છો ? આપના ચરણ કમળ
 તણને ક્યાં બડે ? ૨૨ હે રાજા મિરાજ. ૨૩ આપને તણને મારે મારે ઘેર શું કામ છે ?
 ૨૪ મને બાળક અપુષ્પ (અચ્છાની) અને બળ હીન ગણીને ગરીબના ઉપર દયા સમજ
 ને આપને શરણે રાખો. ૨૫ હું આપના ધરની નીચામાં નીચી ટેલ્લા [વેતર કોમકાન]
 કરીશ અને આપના કમળ સરખા ચરણાવીંદ દેખીને આ ભવસાગર તરી બધાં. ૨૬ આ

પ્રમાણ કહીને પ્રભુના ચરણમાં પડ્યો અને બે વ્યો કે “ હે નાથ હવે મને ઘેર જાવું ન કહેશો” ૨૭ નમના ૧૭. ૨૮ દયાના સાગ. ૨૯ પ્રભુએ અંગદને હાવાને હૃદયમાં ધાવ્યો-આપો તે વખતે હજીને કમલ સરખાં નેત્રોમાં પ્રેમનાં જળ આવી ગયાં હતાં ૩૦ શુદ્ધ ૩૧ હૃદયથી સહિત ભક્તોના ચિત્તને [મનને] રાજ કરનાર રામચંદ્રજી સખાઓ ને વળાવવા નાડે ગામ બહાર ગયા. ૩૨ તેથી વારંવાર પ્રભુની સાચુ બોધ કરતો હતો: ૩૩ અને વારંવાર પ્રભુને દંડપ્રણામ કરીને મનનાં આશા રાખતો હતો કે પ્રભુ મને અહીં રહેવાનું કહેશે ખરા. ૩૪ રામચંદ્રજીની જોવાની ઢ્ય. બોલવાની ઢ્ય. ચાલતી ઢ્ય. હસવાની તથા મગવાની ઢ્ય. સાદ કરીને શોક કરતો હતો. ૩૫ છેવટમાં પ્રભુની એમજ મરજી છે એવું સમજીને ધણેજ વિનય કરીને તથા હૃદયમાં પ્રભુના ચરણો રાખીને અંગદ [ધર તરફ] ચાલ્યો. ૨૬ કાગ ભુચંડી ગરજી. કહે છે કે હે ગરજી અત્યારે રામચંદ્રજીના હૃદયને વળ કરતાં પણ વધારે કઠીણ કહીશકાચ (મારણ) પ્રેમમાં ગમ હાવા અને અંગદ જીવે) વગી કાઢ વખતે તે હૃદય પુષ્પના કરતાં વધારે કેરાળ હોય છે ત્યારે તે હૃદયને કઠીણ કહેવું કે કામગ કહેવું મોં સમજાય પડતી નથી.

થાળ. (૧)

છાનો માનો છેડે આવે માવલાજો, ઘેર મહારે બેજીની બીક જો છાનો.
ખાઈ મીરાંના સ્વામી બેઠા આવનેરે, અંપડીઆમાં જમણે હાથે ધરજો, છાનો.
દૂધડીઆ લાવુંરે ગૈરી ગાયના જો, છલાણામાં માગી લવું ઘેસ જો
ઝાલર વધર્યો ઝાઝા તેલમાં જો, ઉપર આલું મરીઆળા શા મગજો છાનો.
કેરસા લાગે તે: ફેર માગજો જો, આપણા ખેતરમાં પાકયા દગજો છાનો.
ખાંટી આવતાનો રામ રેડલો જો, ટાઢે છે પણ લાગે મીઠા દૂધ જો છાનો.
લેળા બેસીને સીરાવણું જો, હું તો લળી લળી જોઉં તમઝું મુખજો છાનો.
જળ ભુમનાની ઝારી પાન બીડકાજો, હાથ ઘેદને લેજો મુખવાસજો છાનો.
પથરી કરી આલું પરગળી જો, ઉપર આલું ચકાખીની સોવને છાનો.
ખાઈ મીરાંના સ્વામી મુખે પાઢજો, હરીજનને દેજો ભકિત દાન જો છાનો.

થાળ (૨)

લાવે લાવે લટકાનિત મજનરી કે મેવા લાવે મીરાંરે લોલ.
બહા: મહારા લજા તણે ઘેર આવ: કે શીલ સ્વમાવનારે લોલ.
બહા: મહારા સંસારમાં એક સારકં જેણું હરી દીડારે લોલ.
બહા: મહારા આઘ્યા વીદુરને ઘેર કે ભાજ આપવારે લોલ.
બહા: મહારા લાડને કંસાર જોખી મુલતીરે લોલ.
બહા: મહારા પેડને પકવાન પતાસાં પ્રેમનારે લોલ.
બહા: મહારા તુળસીના પત્ર ધરણું કે ભુખ્યા હરી ભાવનારે લોલ.
બહા: મહારા જળ ભુમના: ભરી ઝરી કે આપમન લીજીએરે લોલ.
બહા: મહારા બીડલે બાસઠ પાનકે તાંબુલ લીજીએરે લોલ.
બહા: મહારા લવંગ સોપારીને એકચી મુખવાસ લીજીએરે લોલ.
બહા: મહારા હરીજન ભાવથી માગે કે ભકિત લીજીએરે લોલ.

મુખવાસ.

લેતે બનેરે શામળીઆ બીડી પાન પાનકી, બીડી પાન પાનકી, બીડી પાન પાનકી લેતે.
કાથો રે મુનો રામા લવંગ સોપારી, બીડી બની હે નાગર પાન પાનકી લેતે.

હુમતુમ મીલકર ચોસર ખેલે, બાણ બની હું હીલો બન બનકી લેતે.
 વંદાવનકી કુળજલનમે બેડી બની હું રાધે સ્યામ સ્યામકી લેતે.
 ચંદ્ર સખી રે બને બાલાકૃષ્ણકુ, બેડી બની હું રાધે સ્યામ સ્યામકી લેતે.

કિર્તન. ૧

તારો નેટા લાગ્યો મોકુ રાજ રણછોડરે (૨) તારો.
 રાજ રણછોડરે રંગીલા રણછોડરે. તારો.
 અધમ આધારણ નામ તમારું. મહાતમ તેનું મોદુરે.
 હરતે કરતે તુજને સમરૂં, બાકી સરવે ખોટુરે. તારો.
 કાશી દેખી દેખી દ્વારકા, તીરથ દેખ્યા અગરે. તારો.
 સત સંગતમાં ખેડો ત્યારે, મનડે મુકી માગરે, તારો.
 ભવસાગરમેં કુખ પડાહું, સગાસંબંધી છુટેરે
 ઠાસ કહો બે દયા કરો તો ભવના બંધન તુટેરે. તારો.

કિર્તન.

મોહન મેરી ગાગર ભરદે રે (૨) નટવર મેરી ગાગર ભરદે
 માધવ મેરી ગાગર ભરદેરે.
 ગાગર ભરદે શીરપર ધર દે, પાંચ કદમ મેરી સંગ ચલેરે.... મોહન.
 નવ લખ ધેનું નંદ બાવાની, નાવે ભગુભાણુ તોલેરે.... મોહન.
 તું છે લાલો નંદ બાવાનો, પ્રેમથી મોરલી બનદેરે.... મોહન.
 દયા પ્રીતમ ગોવરધન ધારી, છેલ્લી અરજ ઉર ધરદેરે મોહન.

૧ બાલરનાવત કીડા સકત, સ્તરૂણુ સ્તાવ તરૂણી રકત,
 વૃદ્ધ સ્તાવત્ ચીંતા મગન, વપરે પ્રદક્ષણી કોપી ન લગન.
 ભજ ગોવીંદમ ભજ ગોવીંદમ ગોવીંદમ ભજ મુઠ મેતે
 પચગ ગલિતાં પલિતાં મુંડ, દશન વિહીનં ભ્રતાં તુડમ
 ૨ વૃદ્ધો ચાત ગૃહિત્વા દંડ, તદપિ ન મુચ્યત્યાથા પિડમ ભજ.
 પુનરપી જનમ પુનરપી મરણ, પુનરપી જનની જન્મદે શયન
 ઈહ સંસારે બહુ દુસ્તારે, કૃપયા પારે પાહી મુરારે. ભજ.
 ૩ દીનમપી રજની સાથં પ્રાંત, શીશીર વસંતો પુનરા ચાત.
 ૪ કાલોઃ કીડતી ગચ્છત્યાયુ, સ્તરૂપી ન મુચ્ય ત્યાશા વાયુ. ભજ.
 ૫ જાટીતો મુંડીત લુચીત કેશઃ કાશ્યાંબર બહુ ઘૂત વેશ;
 ૬ પશ્યત્રપી ન ચ પશ્યતી લોક, ઉદર નીમીત્તં બહુકૃત શોક. ભજ.

આ આપ જગદુર શંકરચાર્યનું ગાયેલું પદ છે. ૧ બાગક હવે તમા સુધી રખત ગમત
 માં વખત ગાળ્યો. ૨ જુવાન થયો ત્યારે સ્ત્રીમાં પ્રેમ કર્યો. સ્ત્રીમાં આસુખ્ય ગાળ્યું. ૩
 પરબ્રહ્મમાં કોઈ દિવસ સમંધ કર્યો નહીં જ હે અંધ અકલપાણા! ૪ અગ ગળી ગયું છે
 અને માથા ઉપર ધોળાં વાળ પણ આવી ધયા છે અને મુખ દાંત વિનાનું ચપ્પું ધણું છે
 ૫ વૃદ્ધ થયો ત્યારે હાથમાં લાકડી ભેઈ ને ચલે છે. તોપણ આશાઓને તજતો નથી.
 ૭ ઉદર, પેટ. ૮ દીવસ પછી રાત્રી. ૯ કાળ રમેલો અને આસુખ ચાસ્યું બન્યું છે. તો પણ
 આશાનો પવન છોડતો નથી. ૧૧ જટા. મુંડીત અધર વાળ ગુંદાચી. અધર લાલવા
 વાંજિરે ઘણા વેશ પહેરે. ૧૧ આંખો છે છતાં દેખતો નથી અને પેટ ભરવામાં ધણીક
 શોક કરે છે,

સા. નં. _____

જોડણી-મંદીર
(અમદાવાદ)

અ.

